

Journal of Management Theory and Practices Research

Cilt: 5 | Sayı: 2 | Aralık 2024

Volume: 5 | Issue: 2 | December 2024

ISSN: 2718-1006

**Journal of Management
Theory and Practices Research**
Cilt: 5 | Sayı: 2 | Aralık 2024
Volume: 5 | Issue: 2 | December 2024
ISSN: 2718-1006

İmtiyaz Sahibi / Publisher
Akademik Çalışmalar Derneği Adına
Doç. Dr. Osman Yılmaz

Dergi Editörü / Journal Editor
Doç. Dr. Gökben Bayramoğlu

Editör Yardımcısı / Assistant Editor
Dr. Nida Palabıyık
PhD. Logaiswari Indiran

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Mehmet Kaplan	Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Aliçavuşoğlu	Öğr. Gör. Dr. Coşkun AKÇA
Doç. Dr. Nurcan Çetiner	Dr. Öğr. Üyesi Nida Palabıyık	Dr. Meltem Özbay
Doç. Dr. Osman Özdemir	Dr. Öğr. Üyesi Sena Altın	Dr. Hilal Erkol
Doç. Dr. Serdar Çakan	Arş. Gör. Dr. Aylin Sinem Gültaç	
Doç. Dr. Volkan Temizkan	Öğr. Gör. Dr. Semih Sezgin	

Journal of Management Theory and Practices Research

ASOS - Academia Social Science Index

Google Scholar

Microsoft Academic Search

EuroPub

EBSCOhost

tarafından indekslenmektedir.

Bu dergi "Akademik Çalışmalar Derneği" çatısı altında yayınlanmaktadır.

www.journals.academicianstudies.com/jmtpr

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Ahmet İlyas
Prof. Dr. Mustafa Ekincikli
Prof. Dr. Nasrullah Uzman
Doç. Dr. Ayşe Meriç Yazıcı
Doç. Dr. Faruk Dayı
Doç. Dr. Fatih Karasaç
Doç. Dr. Fatih Kezer
Doç. Dr. İlker Sakınç
Doç. Dr. Mehmet Timur Cihan
Doç. Dr. Safa HOŞ
Doç. Dr. Tolga Zaman
Doç. Dr. Zümral Gültekin
Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Sözen
Dr. Öğr. Üyesi Harun Selçuk
Dr. Öğr. Üyesi Nur Pınar Ayaz
Dr. Öğr. Üyesi Nurhan Kuloğlu
Dr. Öğr. Üyesi Türker Uygur
Dr. Öğr. Üyesi Vildan Bayram
Dr. Öğr. Görevlisi Songül Demirkan
Dr. Öğr. Görevlisi Suzan Odabaşı

İndeks Sorumlusu

Yasin Şeşen
Ayşe Meriç Yazıcı
Nurdan Kalaycı
Güray Karacıl

Hukuk Danışmanı

Dr. Sadullah Özel

Sekretarya

Ömer Sezai Aykaç
Esin Ceylan
Özlem Şenlik
Tugay Yazgan

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA MAKALESİ

YEREL YÖNETİMLERDE DİJİTAL DEVRİM: STRATEJİLER VE UYGULAMALAR
Çetin TEKGÜL110

ARAŞTIRMA MAKALESİ

KARADENİZ TAHİL GİRİŞİMİ'NİN HİSSE FİYATLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
BİST GIDA, İÇECEK ENDEKSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Yasin ŞEKER - Esra ÖZKAHVECİ - Fatih KONAK127

ARAŞTIRMA MAKALESİ

THE MEDIATING ROLE OF GREEN ORGANIZATIONAL CLIMATE IN THE
EFFECT OF SUSTAINABLE LEADERSHIP ON PSYCHOLOGICAL SECURITY
PERCEPTION
Çağlar Mahir SENEM - Mesut ÖZTIRAK141

DERLEME

İNŞAAT SEKTÖRÜNDE TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜM: YAPAY ZEKÂ VE ROBOTİK
İLE YENİLİKÇİ ÇÖZÜMLER
Tayfun VARNALI173

DERLEME

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE ETİK
Ela HİÇYORULMAZ - Şule KULLU201

ARAŞTIRMA MAKALESİ

OKUL YÖNETİCİLİĞİNE UYUM SÜREÇLERİNİN YAPILANDIRILMASINA
YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI
Seyhan YILMAM ONGUN - Mustafa DOĞAN - Hilal ERKOL212

ARAŞTIRMA MAKALESİ

XVIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA KONAR GÖÇER AŞİRETLERİN YAYLAK-
KIŞLAKLARA GÖÇLERİ ESNASINDA YAŞANAN BAZI PROBLEMLER VE
ALINAN TEDBİRLER
Zafer BENZER235

ARAŞTIRMA MAKALESİ

YEŞİL YATIRIM VE YEŞİL MENKUL KIYMETLERDE ARAŞTIRMA
DİNAMİKLERİNİN KEŞFİ: BİBLİYOMETRİK BİR PERSPEKTİF

Safa HOŞ - Ferhan ÇITAK.....243

İNCELEME MAKALESİ

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR'İN HAYATI, FİKİR DÜNYASI, KEMALİZM'E
KATKISI VE ESERLERİ

Atila ZORLU258

ARAŞTIRMA MAKALESİ

QUALITY AND EFFICIENCY IN HIGHER EDUCATION: ASSESSING THE
PERFORMANCE OF SELECTED TURKISH UNIVERSITIES USING THE
SLACK-BASED MEASURE DATA ENVELOPMENT ANALYSIS

Mervenur SÖZEN - Çağlar SÖZEN277

YEREL YÖNETİMLERDE DİJİTAL DEVRİM: STRATEJİLER VE UYGULAMALAR

Çetin TEKGÜL¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 03.08.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 11.08.2024

Atıf/©: Tekgül, Ç., (2024). Yerel Yönetimlerde Dijital Devrim: Stratejiler ve Uygulamalar. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 110-126

Özet

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gerek kamu gerekse özel yönetimlerde hem dünyada hem de ülkemizde yaygınlaşmasına yol açmıştır. Küreselleşme ve değişim güçleri, yönetimin internet teknolojisini kullanmasını zorunlu hale getirmiştir. Kamu idarelerinin yeniden yapılandırılmasında şeffaflık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve açıklık gibi ilkelerin etkili olduğu kanıtlanmış olup, yerel yönetimlerde de bu ilkelere öncelik verilmesi gerekmektedir. Teknoloji ilerledikçe, yerel yönetimlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin avantajlarını tam anlamıyla kullanabilmeleri için dijital dönüşümlerinde yeni teknolojileri benimsemeleri giderek daha önemli hale gelmektedir. Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin kullandığı yöntemlere benzer şekilde hizmetleri elektronik ortamda sunma potansiyeline sahip olduğu ve böylece internet, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak yerel halka sunulan hizmetlerin kalitesini, verimliliğini ve etkinliğini artırabileceği ortaya çıkmıştır. Dijital dönüşüm girişimlerinin yerel yönetimler tarafından uygulanması, topluluk üyelerimizin ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılamamıza olanak tanımış ve bu da onlar için daha rahat ve akıcı bir günlük yaşam sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı dijital dönüşüm uygulamalarının yerel yönetim operasyonları üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Yerel yönetimlerin kullandığı belirli bilgi teknolojisi uygulamaları incelenmiş ve bu devlet organlarında dijital dönüşümün beklenen avantajlarını en üst düzeye çıkarmak için öneriler oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Dijital Dönüşümler, E-Belediye, Dijital Çağ

DIGITAL REVOLUTION IN LOCAL GOVERNMENTS: STRATEGIES AND APPLICATIONS

Citation /©: Tekgül, Ç., (2024). Yerel Yönetimlerde Dijital Devrim: Stratejiler ve Uygulamalar. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 110-126

Abstract

The transition from an industrial society to an information society has led to the widespread adoption of information and communication technologies in both public and private management sectors worldwide, including in our country. Globalization and forces of change have made it necessary for management to utilize internet technologies. It has been proven that principles such as transparency, participation, accountability, and openness are effective in the restructuring of public administrations, and these principles should be prioritized in local governments as well. As technology continues to advance, there is an increasing need for local governments to adopt new technologies as part of their digital transformation to fully benefit from information and communication technologies. It has been demonstrated that local governments, similar to central governments, have the potential to deliver services electronically and thereby enhance the quality, efficiency, and effectiveness of services provided to the local community through the use of the internet, information, and communication technologies. The implementation of digital transformation initiatives by local governments has enabled us to effectively meet the needs of our community members, thereby providing them with a more comfortable and seamless daily life. The aim of this study is to investigate the effects of digital transformation practices on local government operations. Specific information technology applications used by local governments have been examined, and recommendations have been made to maximize the expected benefits of digital transformation in these government bodies.

Keywords: Local Governments, Digital Transformations, E-Municipality, Digital Age

¹ Yüksek Lisans, İğdır Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, cetin0400@gmail.com, 0009-0001-9189-5529

1. GİRİŞ

Yerel yönetimlerin temel işlevi, yönetime en yakın birim olarak hizmet ederek, kendi yetki alanları içindeki halkın özel ihtiyaçlarını karşılamaktır. Hem Avrupa’da hem de Türkiye’de, yerel yönetimler bağımsız kuruluşlar olarak değil, merkezi yönetimin modernleşmesi sonucu ortaya çıkmışlardır (Güler, 2009: 281). Batılı benzerlerinden farklı olarak özerk yapılar olarak gelişen Türkiye’deki yerel yönetimler, Osmanlı İmparatorluğu’ndan bir uygulama kültürü miras almıştır. Osmanlı döneminde merkezi yönetimin işleyişini kolaylaştırmak amacıyla yerel yönetimler kurulmuş ve muhalif bir tutum benimsenmemiştir (Eryılmaz, 2000: 17). Dolayısıyla, Türkiye’nin toplumsal hafızasında yerel yönetimler, Batı’daki gibi toplumsal baskılarla ortaya çıkan varlıklar olarak değil, yerel sorunlara odaklanan yönetim yapıları olarak algılanmaktadır (Ortaylı, 1985).

Nüfusun sürekli artmasıyla birlikte yerel yönetimler demokrasinin vazgeçilmez bir bileşeni haline gelmiştir. Bu yerel yönetimler, halkın ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek için sürekli olarak yeni düzenlemelere uyum sağlamak ve mevcut sorunlara yenilikçi çözümler aramaktadır. Türkiye’de yerel yönetimlerin daha etkin ve çözüm odaklı bir yapıya dönüştürülmesi konusunda 1980’den bu yana önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 1990’lı yıllarda iletişim araçlarının ve internetin ortaya çıkışı bu dönüşümü daha da kolaylaştırarak, yerel yönetimlerin değişiklik ve iyileştirmeleri hayata geçirmesini kolaylaştırmıştır.

Bu dijital dönüşüm süreci, e-devlet kavramının önemini ve uygulama alanını daha da belirgin hale getirmiştir. E-devlet kavramı kendiliğinden ortaya çıkan bir fikir değildir; daha ziyade bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinin getirdiği artan talepleri karşılamayı amaçlayan en son teknoloji anlayışının bir yansımasıdır (Karasoğ ve Babaoğlu, 2020: 118). E-devlet yaklaşımının hayata geçirilmesi devlet, kamu görevlileri, vatandaşlar ve hizmet ortakları arasındaki iletişimi önemli ölçüde etkilemiştir (Aydın ve Kiracı, 2014: 35). Kamu yönetiminde e-devlet kavramı, e-belediye kavramının öncüsü olarak görülebilir ve bu haliyle de çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan birinde e-devlet; kamu kurumları, vatandaşlar ve ticari kuruluşlar arasında hizmet ve bilgi alışverişinde teknolojiden yararlanılarak performans ve verimliliğin artırılmasını amaçlayan bir devlet modeli olarak tanımlanmaktadır (Henden ve Henden, 2005: 53). Bu bağlamda bilgi teknolojileri, kamu hizmetlerinde kalitenin, verimliliğin ve etkinliğin sağlanmasına yönelik çok sayıda fırsat sunmaktadır. Kamu kurumları ve yerel yönetimler, bu fırsatları en üst düzeye çıkarmak ve yerel yönetimin dinamizmini artırmak için dijital uygulamalardan yararlanmaya çalışmaktadır (Erdoğan, 2019a: 552).

Teknolojinin ilerlemesi ve insan hayatına olan önemli etkileriyle birlikte internet teknolojisinin kullanımının yaygınlaşması, kamu yönetiminde yaygın olarak benimsenmesine yol açarak dijital uygulamaların yerel yönetimler tarafından kullanımının artmasına neden olmuştur. Bu eğilimin bir parçası olarak, e-belediye uygulamaları, vatandaşların belediye ile ilgili çeşitli görev ve işlemlerini çevrimiçi olarak gerçekleştirebilmeleri için popüler bir araç olarak ortaya çıkmış ve belediye ofislerini fiziksel olarak ziyaret etme ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Ayrıca teknolojik okuryazarlık oranlarının artması ve bu gelişmeler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kamu yönetiminin modernleştirilmesi ve yerel yönetimlerin dijitalleşmesinin kolaylaştırılması için vazgeçilmez araçlara dönüştürmüştür (Şahin, 2007: 165).

Küreselleşmenin ve bilgi toplumunun ortaya çıkışı, bilgi-iletişim teknolojisi ve internetin tüm sektörlerde iletişim ve erişilebilirliği artırmada önemli bir rol oynamasıyla, bilginin kullanımında devrim yaratmıştır. Eskiden tamamlanması günler süren görevler artık çevrimiçi olarak hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla yaygınlaşması kamu yönetimi alanında

‘dijital devlet’ kavramını doğurmuştur (Kaypak, Yılmaz ve Bimay, 2017: 1800). Güncel kalabilmek için teknolojik gelişmelere ayak uydurmak şarttır. Geleneksel olarak kamu kurumları tarafından sunulan pek çok hizmet artık elektronik ortamda da sunulmaktadır. Kamu yönetiminin ayrılmaz bir parçası olan yerel yönetimler, kamu hizmetlerinin taban düzeyinde sunulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dijital dönüşüm çağında hem merkezi hem de yerel yönetimler teknolojik gelişmelere uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Küreselleşmenin ve bilgi toplumunun etkisiyle dijitalleşme süreci, sadece genel kamu yönetimini değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin işleyişini de derinden etkilemiştir. Bu bağlamda, dijital belediye yaklaşımı, yerel yönetimlerin toplumun ihtiyaçlarına daha etkin bir şekilde yanıt verebilmesi için kritik bir önem kazanmıştır.

Dijital belediye yaklaşımının uygulanmasının ardındaki amaç, bürokrasiyi ve evrak işlerini azaltarak kamu yönetimini kolaylaştırmaktır. Bu yaklaşım, bilgi işleme kapasitesini geliştiren, hızlı karar alabilen ve toplumun ihtiyaçlarına hızla cevap verebilen bir belediye yapısı kurmayı amaçlamaktadır (Henden ve Henden, 2005: 5). Başarılı bir dijital belediyeye geçiş için çeşitli birimlerde yapılması gereken değişikliklerin ana hatlarını çizen stratejilerin geliştirilmesi, dijital belediyenin hedeflerinin tanımlanması, bu hedeflere ulaşmak için gerekli politikaların belirlenmesi ve uygulama sürecinin oluşturulması gerekmektedir (Şahin, 2007: 165). Ayrıca dijital belediyeye geçiş, yerel yönetimlerde reform politikalarının bir bileşeni olarak görülmektedir.

Küreselleşmenin ilerlemesiyle birlikte yerel yönetimlerin odak noktası, hizmetlerin yerelleştirilmesine ve yerel hizmet sunumunda vatandaş yönetimine doğru kaymıştır. Yerel yönetimler küreselleşme sürecinde önemli bir rol oynamakta ve inovasyon için merkez görevi görmektedir. Yerel yönetimler, bilgi çağında kentsel yaşamın ihtiyaçlarına yönelik politika ve faaliyetlerin uygulanmasından sorumludur. Bu nedenle merkezi kurumların yanı sıra yerel yönetimlerin de etkin bilim ve teknoloji politikaları düzenlemesi ve uygulaması büyük önem taşımaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle yerel yönetimlerin hizmet sunumundaki rolü ve sorumluluğu giderek artarken, bu süreçte dijital dönüşümün sağladığı yenilikler, yerel yönetimlerin hizmet kalitesini ve vatandaşlarla olan etkileşimini daha da güçlendirmiştir. Dijital dönüşümün en önemli faydalarından biri yerel hizmetlerin kalitesinin artması, hizmet alanlarının genişletilmesi ve yerel topluluklara sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda yeni fırsatlar yaratılmasıdır. Bilgi teknolojileri gelişmeye devam ettikçe, yerel yönetimler de dijital dönüşümden geçmekte, bu da çok yönlü hizmetlere yönelik talebin artmasına ve yenilikçi sorun çözme yaklaşımlarının geliştirilmesine olanak sağlamaktadır (Kaypak, 2009: 216).

Dijital dönüşüm fikri, belirli kurumların dönüşümünün ötesine geçmiştir. Artık kapsamlı ve karşılıklı bir dönüşüm gerektirmektedir. Bu süreçte hem hizmet sağlayıcılar hem de hizmet yararlanıcıları önemli roller oynamaktadır. Bu dönüşüme etkin bir şekilde katkı sağlamak için yerel yönetimlerin kaliteli hizmet sunarak vatandaşların memnuniyetini ön planda tutması gerekmektedir. Bu gereksinimi karşılamak için yerel yönetimlerin son gelişmelerden haberdar olması ve diğer yerel yönetimlerin uyguladığı teknikleri benimsemesi esastır. Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı, dijital dönüşüm sürecinin yerel yönetimler üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm alanında yeni yöntemlerin son dönemdeki uygulamalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ancak, bu çalışmanın kapsamı yalnızca belediyelerle sınırlı olacak ve diğer yerel yönetim birimlerinin dijital dönüşümü değerlendirilmeyecektir.

2. YEREL YÖNETİMLERİN DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİ

Sürekli değişen ve gelişen dünyamızda, özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren insanların hayatında dikkat çekici dönüşümler yaşanmıştır. Bu değişiklikler, insanların yaşadıkları yerler üzerinde derin

etkiler yaratmıştır. Sosyal, ekonomik, yönetsel ve kültürel etkileşimleri teşvik etmenin yanı sıra, çeşitli hizmetlere olan talebi de artırmıştır. Bunun sonucunda kent yönetimleri daha proaktif olmaya zorlanmıştır (Bulut, 2000: 1). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesi kamu sektöründeki yönetim yaklaşımlarında devrim yaratmıştır (Kaypak, 2009: 215). Bu gelişmelere uyum sağlamak amacıyla, kamu hizmetlerinin sunumunda, her hizmetin kendine özgü ihtiyaçlarına ve özelliklerine uygun olarak çeşitli yöntem ve organizasyonlar kullanılmaya başlanmıştır (Toprak, 2006: 3). Yerel yönetimler kendi topluluklarına etkin hizmet verebilmek ve kamu kaynaklarının kullanımını optimize edebilmek için bu yaklaşımı benimsemişlerdir (Eren, 2011: 89). Yerel yönetimler vatandaşların geniş bir hizmet yelpazesine etkin ve hızlı bir şekilde erişmesini sağlayabilmektedir (Keleş, 2006: 26). Henden ve Henden'e göre (2005: 50), yerel yönetimlerin varlığı ve ilerlemesi bir ulusun sosyal ilerlemesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu devlet kurumları, Belli ve Aydın'ın (2016: 1712) vurguladığı gibi, kaynakların verimli kullanılması yoluyla yerel halka hızlı, uygun maliyetli ve üstün hizmet sunmaya çalışmaktadır. Bu hedef doğrultusunda yerel yönetimler, dijital çağın belirleyici yenilikleri olan internet ve bilgi teknolojilerinden yararlanmayı benimsemiştir. Halkın en çok başvurduğu kurumlar arasında yer alan yerel yönetimler, bu gelişmelere yatırım yaparak hizmet kapsamını genişletmeyi, verimliliği artırmayı ve hizmetlerinin genel kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır (Kaypak, 2010: 1505).

İletişim ağlarının genişlemesi ve cep telefonlarının, tabletlerin, dizüstü bilgisayarların, masaüstü bilgisayarların ve internetin yaygınlaşmasıyla karakterize edilen dijital gelişmeler çağında, genel halk artık hem yurtiçi hem de uluslararası bilgilere kolaylıkla erişebilmektedir. İnternet ortamındaki verilere bu erişilebilirlik, dijital çağda çeşitli avantajları da beraberinde getirmektedir. Yerel yönetimlerin etkin, şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışı benimsemesinin önü açılmıştır. Geçmişte, dijital çağ öncesinde, yerel yönetimler kapalı bir şekilde gelişme eğilimindeydi. Dijital çağın gelmesiyle birlikte yerel yönetimler, kendi uygulamaları ve dünya çapında uygulanan yerel yönetim modelleri hakkında detaylı bilgilere, başka ülkelere fiziksel olarak gitmeye gerek kalmadan internet üzerinden ulaşabilmektedirler. Bu yeni keşfedilen erişim, yerel yöneticilere, kendi bölgelerine göre uyarlanmış yönetim modellerini uygulama ve bunların sonuçlarına ilişkin değerli bilgiler edinme yetkisi vermektedir. Sonuç olarak bu dönüşüm, sınırlı kaynakların kullanımının optimize edilmesine, daha etkin ve verimli kaynak tahsisinin sağlanmasına büyük katkı sağlamıştır. Dijital çağ veya dijital dönüşüm, yerel yönetimlerde birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Bu yeniliklerin bazı dikkate değer örnekleri şunlardır (Henden ve Henden, 2005: 59):

- Yerel yönetim birimlerinin yönetim organı olarak görev yapan yerel meclislerin karar alma süreçlerine toplum üyelerinin katılımına olanak tanıyarak, alınan kararlara ilişkin bilginin zamanında yayılmasını ve dolayısıyla vatandaşların bilgilendirilmesini sağlamıştır.
- Yerel yönetim karar alma organlarının hedeflerine mükemmel şekilde uygun, kesin ve zamanında kararlar almasına olanak tanımıştır.
- Yerel yönetimlerin eylemleri açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale gelmeye zorlanmıştır.
- Yerel yönetimler vatandaş odaklı hizmet anlayışını benimseyerek önemli sayıda bireyle etkin ve hızlı bir şekilde bağlantı kurabilmektedir.
- Bilgi teknolojilerinde yeterli düzeyde uzmanlığa sahip yetenekli bireylerin keşfedilmesinin kurumlar için oldukça avantajlı olduğu ve önemli faydalar sağladığı kanıtlanmıştır.
- Yerel yönetimlerin çalışanlarının performansını etkin bir şekilde izleme yeteneğini kolaylaştırmış

ve böylece personel performansının genel değerlendirmesini geliştirmiştir.

- Vatandaşlar, istek ve taleplerini kamuoyuna iletme imkânı verildiğinde elektronik e-postayı da bir araç olarak kullanabilmektedir.
- Yerel topluluklarda yaşayanların yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan bir e-belediye sisteminin ve diğer benzer sistemlerin geliştirilmesinin yolu açılmıştır.
- E-belediye sisteminden yararlanılarak bireylere hem kendilerini yetiştirme hem de vergi borçlarını ödeme şansı tanınmaktadır.
- Rapor hazırlamaya yönelik temel bilgilerin erişilebilirliği artırılarak yöneticilerin yerel yöneticilerin raporlama gereksinimlerini yerine getirmesi daha kolay hale getirilmiştir.
- Yerel yönetim birimleri için kurumsal bilgilerin saklanması ve yönetilmesi büyük ölçüde kolaylaştırılarak büyük kolaylık sağlanmıştır.
- Yerel halkın güncel ve kesin bilgilerle hızlı bir şekilde paylaşılmasına, zamanında bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.
- Yerel yönetimlere çeşitli zorlukların üstesinden gelmede pratik çözümler sunmuştur.
- Mobil hükümetin ortaya çıkışı, yerel bireylerin e-demokrasiyi kullanarak bir araya gelmeleri ve belirli konular ve hedefler etrafında kendilerini organize etmeleri için fırsatlar yaratmıştır.
- Başarılı bir yerel bilgi toplununun kurulmasında ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm beklentisi içinde olan bireyler arasında iyimserler ve karamsar/şüpheci olmak üzere iki ayrı grup bulunmaktadır. İyimserler etkinlik, verimlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve bu dönüşümün sonucu olarak bilişimi olumlu bir olgu olarak görmektedirler. Karamsar ve şüpheci bireyler ise bilgi teknolojilerinin insanlar üzerinde kontrol aracı olduğunu ileri sürmekte ve özel hayata müdahalenin önlenmesini savunmaktadır. Bu düşünce onları korkutmaktadır çünkü bunun suiistimal ve istismara yol açacağına inanmaktadırlar (Yıldız, 1999: 145).

Dijital çağın gelişi, dinamik bir sürecin de gösterdiği gibi, dönüştürücü bir değişimi de beraberinde getirmiştir (Yıldırım ve Öner, 2004: 49). Çalışan, işsiz, öğrenci, memur veya işçi olsun, yerel yönetimin yetki alanı içinde yaşayanlar da dahil olmak üzere yerel topluluğun tüm üyeleri artık kendi yerel yönetimleriyle ilgili çok çeşitli bilgi ve belgelere erişme olanağına sahiptir. Ayrıca yerel yönetim yetkilileri ve vatandaşlarla iletişim kurabilmekte, sanal konferanslara ve sohbet kanallarına katılarak yerel yönetim konularını tartışabilmekte, hatta çeşitli form ve raporları doğrudan yerel yönetim yetkililerine sunabilmektedirler. Bu yeni keşfedilen bağlantı, vatandaşların fikir alışverişinde bulunmasına, ortak zorlukların üstesinden gelmesine ve birçok konuda işbirliğini teşvik etmesine olanak sağlamaktadır (Yıldız, 1999: 145-146). Sonuç olarak dijital çağ, yerel halkın yerel yönetimlerle etkileşiminde ve bilgiye erişimlerinde artışa tanık olmuştur.

3. KAMU YÖNETİMİNDEKİ DEĞİŞİM DİNAMİKLERİ

Entegrasyon politikalarının küresel ortamında devletlerin tüm sektörlerde uluslararası rekabete girmesine ihtiyaç vardır. Rekabet ortamında geri kalmamalarını sağlamak için devletlerin kamu hizmetlerinin sunumunun yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalara öncelik vermesi gerekmektedir. Devletler, vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları arasında olumlu ilişkilerin kurulması, hızlı kalkınmanın

sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hizmet sunumunda vatandaş memnuniyetini artırıcı faaliyetlere odaklanmak ve vatandaş odaklı hizmetlere öncelik vermek esastır (Henden ve Henden, 2005: 48). Kamu hizmeti almak isteyen vatandaşların öncelikli iletişim noktası olan yerel yönetimlerde kent yaşamına ilişkin beklentilerde hızlı bir artış yaşanmaktadır. Bu beklentileri karşılamak için yerel yönetimler aktif olarak yeni teknolojik fırsatları araştırmakta ve dijital uygulamaların faydalarını en üst düzeye çıkarmaya çalışmaktadır (Erdoğan, 2019a: 556). Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve internet kullanımının yaygınlaşması, hizmetlerin sunulma biçiminde önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Göçoğlu, 2020: 615).

Teknoloji ilerledikçe sosyal alandaki dönüşümler ortaya çıkmaktadır. Bu dönüşümler, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, çeşitli sektörleri derinden etkilemiştir. Kent merkezleri, toplumsal varoluşun tüm yönlerini yeniden şekillendiren bu dönüştürücü değişimlerin ön saflarında yer almıştır (Baştan ve Ökmen, 2004: 197).

Akıllı şehir uygulamalarının hem küresel hem de yurt içinde hayata geçirilmesi, bu düzenlemelerin yerel hizmetlerin sunumunda kayda değer etkinliğini ortaya koymuştur. Bu uygulamaların yaygın kullanımı, yalnızca hizmet sunumunun kalitesini artırmakla kalmayıp aynı zamanda kentsel yaşamda devrim yaratma gücüne de sahiptir. Yerel yönetimler, topluluklarındaki sorunları çözmek için giderek daha fazla bilgi teknolojilerine yönelmektedir. Ayrıca bilgi teknolojilerinin kentsel alanlarda paydaş olarak önemli bir rol oynayacağı öngörülebilmektedir. Bilgi teknolojilerinin özellikle şehirlerde sürdürülebilirliği teşvik etmede sağladığı dikkate değer başarılar geniş çapta gözlemlenmiştir (Bulut ve Aslan, 2019: 774).

4. YEREL HİZMETLERDE TEKNOLOJİK UYGULAMALARIN ROLÜ VE COVID-19

Kamu kurumları vatandaşlara daha verimli ve kaliteli hizmet sunmak için teknolojik gelişmelerden yararlanarak yerel toplulukların güvenini ve desteğini kazanmaya çalışmaktadır (Karataş ve Tarhan, 2021: 318). Yerel yönetimler geniş bir hizmet yelpazesini elektronik ortamda sunarak dijital çağı benimsemiştir. Yerel yönetim birimleri içerisinde çeşitli belediye hizmetleri artık çevrimiçi olarak sunulmaktadır. Bu hizmetler arasında belediyeler tarafından yaygın olarak kullanılan e-belediye hizmetlerinin yanı sıra trafik ve hava durumu bilgilerine çevrimiçi erişim ile çevre ve temizlik vergilerini takip etme olanağı da yer almaktadır (Erdoğan, 2019a: 558).

Yerel yönetimlerin toplulukların kolektif ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynadığı göz önüne alındığında, yerel nüfusu etkileyen her konu belediyeleri de ilgilendirmektedir. Bu nedenle vatandaşlara sundukları hizmetlerin kapsamlı, kolay erişilebilir ve verimli olması için teknolojik gelişmelerden yararlanmaları zorunludur. Teknolojiyi benimsemek, yalnızca insan müdahalesine dayanmak yerine otonom veya yapay zeka yöntemlerini birleştirerek ilerlemeyi yakından izlemenin ve yönetim sürecini geliştirmenin bir yöntemi olarak yaygın şekilde kabul edilmektedir. Bu değişimin sunulan hizmetlerin hem kalitesini hem de miktarını artırması beklenmektedir. Bu bakımdan kent bilgi sistemlerine temel oluşturan e-belediye hizmetlerinin hayata geçirilmesi, yerel yönetimlerin teknolojik fırsatlardan faydalanmasının öncü örneği olarak değerlendirilebilir (Bulut, 2002: 2-5).

E-devlet yaklaşımının yerel düzeyde uygulanması, belediye hizmetlerinin elektronik araçlarla halka sunulmasına odaklanan e-belediye olarak adlandırılmaktadır (Alodalı vd., 2012: 88). E-belediyecilik kavramı, vatandaşların yerel yönetime katılımını teşvik etmede, bürokratik süreçleri kolaylaştırmada ve kamu kurumları arasında hizmet mükerrerliğini önlemede önemli bir rol oynamaktadır. Hizmet sunumunda vatandaş merkezli bir yaklaşımı bünyesinde barındırmaktadır (Henden ve Henden, 2005:

57). E-belediye yaklaşımının benimsenmesiyle belediye hizmetlerinin daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmakta, hizmet sunumunun daha hızlı yapılması, şeffaf karar alınması ve belediyeye ilişkin tüm bilgilerin internet sitesinde yayınlanması sağlanmaktadır. Bu da halkın belediye hizmetlerine 7/24 ulaşabilmesini sağlayan bir yapı oluşturmaktadır (Alodalı vd., 2012: 88).

E-belediye bilgi sistemlerinin kurulmasının anayasal temeli, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun geçici 10'uncu maddesiyle oluşturulmuştur. Bu madde, bölgedeki tüm belediyelere kalıcı belediye bilgi sistemleri geliştirme zorunluluğu getirmektedir. Ücretsiz olarak sunulan bu sistemler belediyelerin yönetim bilgi sistemlerinin omurgasını oluşturmaktadır. İçişleri Bakanlığı yeni modüllerin projeye entegrasyonunu denetleyerek belediye faaliyetlerine ilişkin verilerin aktarımını kolaylaştırmaktadır (Erdoğan, 2019a: 560).

Herhangi bir belediyenin internet sitesi incelendiğinde kamuoyuna bilgi veren çeşitli bölümlere kolaylıkla ulaşılabilir. Ana sayfada güncel haberler, meclis kararları, ihale duyuruları, belediye faaliyetleri, video ve fotoğraf galerisi yer almaktadır. Projeler sekmesine tıklatıldığında devam eden, tamamlanan veya yenilenen projelerle ilgili ayrıntılar görüntülenmektedir. Dijital teknolojideki gelişmeler sayesinde vatandaşlar artık evlerinin rahatlığında birçok dijital platform üzerinden birçok bilgiye erişme özgürlüğüne sahip olmaktadır. Bu dijitalleşme, belediyelerin şeffaf ve vatandaş odaklı kamu hizmetleri sunmasını kolaylaştırarak vatandaşlara güven aşılama ve emlak, vergi gibi borçlarını günün her saatinde rahatlıkla ödemelerine olanak tanımaktadır (Kaypak vd., 2017: 1808).

E-belediye bilgi sistemi, hizmet konusunda hem vatandaşlara hem de belediyelere çok sayıda fayda sunmaktadır. Vatandaşlar için bu faydalar arasında hizmetlerin güvenilir ve kesintisiz sunulması, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu uyarınca kişisel bilgilerin güvenli bir şekilde korunması, güvenilir kaynaklardan bilgiye erişim, Endüstriyel Kontrol Sistemleri (EKS) aracılığıyla siber saldırılara karşı korunma, vatandaş odaklı mobil uygulamalar sayesinde belediye hizmetlerine her zaman ve her yerden erişilebilmesi, belediyelerde tüm belediyelerin tek bir platformda birbirine bağlanmasını sağlaması, tüm belediyeleri bu sisteme geçirerek diğer kurumlarla entegrasyonu kolaylaştırması, kaynak ve zaman tasarrufu sağlaması, personel maliyetlerini azaltması, idari süreçleri kolaylaştırması, hizmet standartlarını oluşturması, gerçek anlamda belediyelere hizmet vermesi, belediye faaliyet ve işlemlerinin kayıt altına alınması ve sonuçta belediyelerin kesintisiz hizmet sunumunun sağlanması şeklinde faydalar özetlenebilmektedir (Erdoğan, 2019a: 560).

Büyükşehir belediyesi bulunmayan bölgelerde gerekli hizmetlerin sağlanmasından il özel idareleri sorumludur. Bu yönetimler dijital dönüşüme uyum sağlamanın ve hizmet kalitesini artırmanın önemini fark etmiştir. Vatandaşlar ile yerel yöneticiler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak amacıyla her ilin il özel idaresi kendi isimlerinin yer aldığı web siteleri kurmuştur. Ayrıca 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu uyarınca bu idarelerin yıllık faaliyet raporu hazırlaması gerekmektedir. Bu raporlar il özel idarelerinin internet sitelerinde yayınlanarak vatandaşların çevrimiçi olarak kolaylıkla ulaşabilmesine olanak sağlanmaktadır. İl özel idareleri teknolojiden yararlanarak belirli alanlardaki hizmet eksikliklerini daha doğru tespit edebilmektedir (Kaypak vd., 2017: 1805). Bu durum, köylüler tarafından oluşturulan ve yerel gelenekleri gösteren fotoğraf ve videolar da dahil olmak üzere köyleri hakkında bilgi paylaştıkları sosyal medya hesaplarının varlığıyla daha da güçlenmiştir. Köy hakkında mevcut bilgiler mevcut olsa da köylerin kendilerine ait web sitelerinin bulunmadığını belirtmek önemlidir. Belediyeler ve il özel idareleri de dahil olmak üzere köylere yönelik resmi web sayfalarının oluşturulması, bu topluluklarda sunulan hizmetlerin kapsamını ve kalitesini büyük ölçüde artırabilmektedir. Üstelik bu girişim, köylerin karşılaştığı spesifik zorluklara ışık tutma ve onların ihtiyaçlarının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını

sağlama potansiyeline sahiptir. Yerel yönetimlerin dijital dönüşüm yoluyla hizmet kalitesini artırma çabaları, sadece vatandaşlarla olan iletişimi güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda bu yönetimlerin kriz anlarında daha hızlı ve etkili çözümler geliştirmesine de olanak tanımaktadır. Bu durum, Covid-19 pandemisi sırasında yerel yönetimlerin karşı karşıya kaldığı baskılarla daha da belirgin hale gelmiştir.

Küresel Covid-19 salgınının ışığında yerel yönetimler büyük zorluklarla karşı karşıya kalmış ve özellikle metropol alanlarda yenilikçi ve yaratıcı çözümlerle yanıt vermiştir. Türkiye’deki belediyeler, özellikle metropol bölgelerdeki belediyeler, salgınla mücadele kapsamında hizmet birimlerine maske temini ve sıramatik sistemi uygulanması, bisiklet yollarının iyileştirilmesi, bazı yolların trafiğe kapatılması, kaldırım düzenlemelerinin iyileştirilmesi gibi çeşitli yaklaşımları hayata geçirmiştir. Bu girişimler kısa vadeli çözüm işlevi görse de, salgının etkisinin beklenenden daha uzun sürmesi halinde, devam eden zorlukların etkili bir şekilde ele alınması için daha kapsamlı ve kalıcı önlemler uygulanabilir (Ömürgönülşen, 2021: 349).

Covid-19 salgınının ilk aşamalarında belediyeler öncelikle temel ihtiyaçları karşılamaya odaklanmış ancak zaman geçtikçe psikolojik danışmanlık, telefonla danışmanlık, canlı video yayınları da dahil olmak üzere daha geniş bir hizmet yelpazesi sunmak için teknolojiden yararlanma konusunda değerli uzmanlıklar kazanmışlardır (Urhan ve Arslankoç, 2021: 945).

Yerel yönetimlerin Covid-19 salgını sırasındaki dijital dönüşüm deneyimlerini değerlendirmeyi amaçlayan bir proje kapsamında gerçekleştirilen anketin bulguları bazı ilginç öngörülerini ortaya çıkarmıştır. Bu olağanüstü dönemde kamu kurumlarının yüzde 89’unun uzaktan çalışma modeliyle kesintisiz hizmet sunabildiği ortaya çıkmıştır. Bartın ili özelinde anket, salgının kamu kurumu çalışanlarının davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, %71,5’inin çalışma alışkanlıklarında değişiklik olduğunu, %85,4’ünün ise genel çalışma hayatında değişiklik yaşadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Covid-19 salgınının yerel yönetimlerdeki dijital dönüşüm alanında %81,3 oranında dikkate değer bir etkisi olmuştur. Araştırmada kamu kurumlarında çalışanların pandemi nedeniyle evden çalışmaktan yüksek düzeyde (%57,8) memnuniyet duydukları da ortaya çıkmıştır. Ayrıca %72,4’ü iş yerinde daha az stres yaşadığını, %56,1’i işlerine daha iyi adapte olduğunu hissettiğini ve %75,6’sı uzaktan çalışmanın bir sonucu olarak yakın gelecekte tükenmişlik olasılığının azalacağına inandığını belirtmiştir TÜBİTAK, 2021: 102).

Pandemi sürecinde, yerel yönetim birimlerinin çeşitli hizmetlere aktif katılımı vatandaşlar ve yerel topluluklar arasında yakınlık duygusunu güçlendirmiştir. Bu katılım yalnızca bir iş birliği ve dayanışma ortamını geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda vatandaşların hizmetlerin kesintiye uğradığı durumlarda yerel birimlerini sorumlu tutmalarına da olanak tanımıştır. Yerel yönetimler, bu salgın döneminde savunmasız nüfusun ihtiyaçlarını karşılayarak ve su, elektrik ve atık yönetimi gibi temel yerel hizmetleri sağlayarak, merkezi otoritelerin üzerindeki yükü hafifletmiştir. Bu da merkezi birimlerin çabalarını daha stratejik konulara yoğunlaşmasına olanak tanımıştır (Bilgili, 2020: 230).

5. E-BELEDİYE UYGULAMALARININ MODERNİZASYONU

Dijital belediye kavramı, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin performansını, verimliliğini ve kalitesini artırmak için bilgi teknolojilerinden yararlanmayı içermektedir. Dijital çözümler benimsenerek bürokratik verimsizliklerin ortadan kaldırılması ve yerel kamu hizmetlerinin çevrimiçi ortama taşınması, böylece hem zamandan hem de kaynaktan tasarruf sağlanması amaçlanmaktadır. Bu küresel trend, vatandaşların günlük yaşamlarını kolaylaştıran ve iyi yönetim ilkelerini teşvik eden çeşitli dijital uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Wi-Fi hizmetleri, yönetim ve raporlamaya yönelik

e-belediye yazılımları, elektronik medya-web hizmetleri, kişiselleştirilmiş seyahat kartı yönetim sistemleri, makine ve sürücü verimliliğini artırmaya yönelik girişimler, e-imza uygulamaları, e-devlet kapılarının entegrasyonu, cep mobil uygulamaları, araç takip sistemleri, online reklam izleme sistemleri, coğrafi bilgi sistemleri, iç iletişim araçları, merkezi iletişim yönetim sistemleri ve akıllı yazıcı baskı kontrol sistemleri bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca dijital belediyeçilik çalışmaları arasında trafik canlı yayın kameraları, güvenlik kamera sistemleri, kameralı araç takip sistemleri, yaka kamera sistemleri, e-sağlık uygulamaları, turistik canlı yayın kameraları, müzeler sesli rehber sistemleri, üç boyutlu mobil turizm atlasları, kazı uygulamaları da yer almaktadır. Atık yönetimi, bina içi akıllı aydınlatma otomasyonu, akıllı sinyalli kavşaklar, yeşil dalga sistemi, değiştirilebilir mesaj işareti uygulamaları, lokasyon bazlı SMS bilgilendirme projesi, araç içi internet projesi, asansörler, yürüyen merdivenler, aydınlatma sistemleri gibi çeşitli proje ve sistemlerin hayata geçirilmesi, saha panelleri ve daha fazlası verimli izleme ve yönetim sağlamaktadır. Ayrıca USB şarj üniteleri ve/veya wi-fi hizmetleri, altyapı lisansı online başvuru ve kontrolü, uçtan uca akıllı cadde ve bulvar projesi, akıllı trafik izleme yönetim sistemi ve merkezi kurulumu, akıllı otoparkı içeren kent mobilyaları projesi bulunmaktadır. Bu uygulamalar vatandaşların hayatlarının rahatlığına büyük katkı sağlarken aynı zamanda değerli zaman ve kaynaklardan da tasarruf sağlamaktadır (Erdoğan, 2019b: 68).

Yerel yönetimlerde dijital uygulamaların hayata geçirilmesiyle hem verimlilik hem de hizmet kalitesi artırılmakta, bu da devlet-vatandaş ilişkisinde dönüştürücü bir değişime yol açmaktadır. Vatandaşlar artık bürokratik süreçlere olan ihtiyacı ortadan kaldırarak istedikleri bilgilere, resmi belgelere ve hizmetlere 7/24 hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Sonuç olarak, yerel yönetimler hem daha şeffaf hale gelmekte hem de vatandaşların devletin karar alma mekanizmalarına aktif katılımını sağlamaktadır (Alodalı vd., 2012: 86).

Yerel yönetimlerin dijital uygulamaları kullanması, hem vatandaşlara hem de yerel yönetim kuruluşlarına birçok fayda sağlamaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır (Dündar, 2018):

1. Dijital uygulamalar, yerel yönetimlerin daha vatandaş odaklı, erişilebilir, şeffaf ve hesap verebilir kurumlara dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.
2. Yerel yönetimlerin hızlı ve etkin bir şekilde karar alabilmesi ve uygulayabilmesi kolaylaştırılmıştır.
3. Vatandaşların yaşamlarının kolaylığı ve rahatlığı, yerel kamu hizmetlerinin varlığıyla önemli ölçüde iyileşmektedir.
4. Belediye hizmetlerinin tanınmasında katkılar sağlamaktadır.
5. Yerel yöneticiler ile vatandaşlar arasında etkin bir iletişim köprüsünün kurulması sağlanmaktadır.
6. Vatandaşlar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yardımıyla siyasi karar alma süreçlerine aktif olarak katılmaktadır. Bu, geleneksel yönetim yerine birlikte ve etkileşerek ortaklaşa yönetmeyi vurgulayan çağdaş belediyeçilik yaklaşımıyla uyumlu olarak, dijital uygulamalar aracılığıyla yönetime aktif olarak katılmalarını sağlamaktadır.
7. Vatandaşlara sunulan hizmette hem kalite hem de verimlilik artışı yaşanmaktadır.
8. Kaynakların ve zamanın korunması yoluyla vatandaş memnuniyeti vurgulanmaktadır.
9. Vatandaşlar yerel kamu hizmetlerine düşük maliyetle, hatta ücretsiz olarak erişme olanağına sahip olmakta ve bu sayede avantajlardan yararlanabilmektedir.

6. YEREL YÖNETİMLERDE DİJİTAL DÖNÜŞÜMDEKİ GÜNCEL TRENDLER

Dijital dönüşüm alanında yerel yönetimler arasında işbirliğini ve bilgi alışverişini teşvik etmek amacıyla hükümet tarafından desteklenen girişimler vardır. Eş zamanlı olarak vatandaşların katılımını teşvik etmek ve yerel yönetimlerin ortak karar almasını teşvik etmek için projeler hayata geçirilmiştir (Yılmaz, 2013: 59).

Yerel yönetimler genellikle dijital dönüşüm uygulamalarını ulusal politikalarla uyumlu olarak uygulanmaktadır. Bu da vatandaşlara daha hızlı hizmet ulaştırmayı ve maliyet tasarrufu sağlamayı amaçlayan çeşitli dijital dönüşüm girişimlerini etkin bir şekilde hayata geçirmelerine olanak sağlamaktadır (Erdoğan, 2019b: 69). Bu bağlamda yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği spesifik dijital dönüşüm uygulamalarını vurgulamak önemlidir. Bu dijital dönüşüm uygulamaları şu şekilde sıralanabilir:

Akıllı Kent Otomasyon Sistemi (AKOS): Türkiye'nin mevcut yasalara uygun modern bir kentsel sistem kurmaya yönelik yerel yönetim dijital dönüşüm çalışmalarının bir parçasıdır. Üretken bir belediyeyi geliştirmeye odaklanan AKOS projesi, vatandaşlarla sorunsuz bir şekilde bütünleşmeyi ve onların endişelerine anında çözüm bulmayı amaçlamaktadır. AKOS, belediyenin ihtiyaçları doğrultusunda kent ve vatandaş verilerinin belirli standartlara uygun olarak saklanması, bu bilgilerin bir veri tabanına aktarılması, elde edilen veriler arasında bağlantı kurulması ve etkin bir şekilde yönetilmesini kapsamaktadır (Yıldırım, 2021: 72).

Çağrı Merkezi ve Telefon Teknolojileri: Çağrı merkezleri ve telefon teknolojileri vatandaşların belediye birimleriyle etkileşim kurma biçiminde devrim yaratmıştır. Artık bireyler internet bağlantısına ihtiyaç duymadan, belediyeyi fiziki olarak ziyaret etmeden belediye hizmetlerine ulaşabilme rahatlığına sahiptir. Vatandaşlar, kredi kartıyla borç ödeme, şikayet takibi, belirli konularda bilgi alma, randevu ayarlama gibi görevleri basit bir telefon görüşmesiyle kolaylıkla gerçekleştirebilmektedir. Belediye hizmetlerinin erişilebilirliği cep telefonlarını da kapsayacak şekilde genişletilerek bireylerin şikayetlerinin gidişatından haberdar olmalarına olanak sağlanmıştır. Ayrıca vatandaşlar, belediyeye daha önce verdikleri cep telefonu numaralarını kullanarak, ilgilendiklerini belirttikleri konulara ilişkin bilgilendirme SMS'leri almaktadır (Yıldırım, 2021: 73).

Kiosklar: Kiosk, İngilizce'de 'büfe' anlamına gelmekle birlikte, havaalanları, mağazalar, süpermarketler, bankalar gibi yoğun alanlarda sipariş almak veya bilgi sağlamak amacıyla kullanılan bir teknolojidir. Dijital dönüşüm sürecinde önemli bir engel olan dijital uçurum, kioskların şehirlerin çeşitli yerlerine stratejik olarak yerleştirilmesiyle etkili bir şekilde çözülebilmektedir. Bu kiosklar vatandaşların temel hizmetlerin web sitelerine kolayca ulaşabilmeleri için erişim noktaları olarak hizmet vermektedir. Bu girişim özellikle internet erişiminin kısıtlı olduğu düşük gelirli mahallelerde yaşayan bireyler için büyük önem taşımaktadır. Bu kiosklar aracılığıyla internet erişimi sağlanarak dijital uçurum kademeli olarak kapatılabilmekte ve tüm vatandaşların dijital dünyaya katılım konusunda eşit fırsatlara sahip olması sağlanmaktadır (Yılmaz, 2013: 53).

Mezarlık Bilgi Sistemi (MEBİS) Uygulaması: Belediyelerin Mezarlıklar Müdürlüğüne ilişkin tüm bilgileri merkezileştiren kapsamlı bir veri tabanı sistemidir. Mezarlıklarla ilgili sayısal verileri toplayıp entegre ederek mezar bilgilerinin verimli bir şekilde sorgulanmasına ve analiz edilmesine olanak tanımaktadır. MEBİS'in temel amacı, mezarlıkların parsel çalışmasını kolaylaştırmak, mevcut mezar yerlerini tespit etmek, bakım ve onarım çalışmalarını artırmaktır. Mezarlık girişlerinde yer alan kiosklar ve belediyenin internet siteleri aracılığıyla bölge sakinleri, mezarlıklarda ölen yakınlarının bilgilerine kolaylıkla ulaşabilmektedir. MEBİS uygulaması ayrıca ölüm nedenleri ve cinsiyete özel

ölüm oranlarına ilişkin istatistikî veriler de sunmaktadır. MEBİS'in hayata geçirilmesiyle halk, şehir dışında yaşayanlar için günlük ölüm ilanları da dahil olmak üzere mezarlıklarla ilgili bilgilere çevrimiçi olarak ulaşabilmektedir. Ayrıca kullanıcılar, mezarlıktaki önemli kişiler ve eserler hakkında ayrıntılı bilgi edinerek akrabalarının mezarlarını aramak için harcadıkları zamanı azaltabilmektedir. Yetkili personel de gelecekteki mezarlık planlaması için doğru bilgilerden yararlanmaktadır (Akan, 2018: 42).

Video Konferans ve Webcasting: Bireylerin fiziksel konumlarından bağımsız olarak video ve ses yoluyla eşzamanlı iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu teknoloji yalnızca kişisel etkileşimler için kullanılmamakta, aynı zamanda fiziksel bir toplantıya gerek kalmadan sanal toplantıların yapılabildiği belediyelerde de uygulamasını bulmaktadır. Öte yandan, web yayını, önceden kaydedilmiş videoların ve ses kayıtlarının internet üzerinden yayılmasını içermektedir. Bu, belediye meclisi toplantılarının belediye web sitelerinde canlı olarak yayınlanmasına veya yayınlanmasına olanak tanıyarak vatandaşlara bu toplantıları gözlemlene fırsatı vermektedir (Yılmaz, 2013: 54).

Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS) Uygulaması: KPS, kamu kurumları ve tüzel kişilerin vatandaşların nüfus ve yerleşim yerlerine ilişkin gerçek zamanlı bilgilere erişmesine olanak sağlayan güvenli bir çevrimiçi platformdur. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından sunulan KPS uygulamasında kimlik doğrulama, kayıt bazlı bilgilere erişim, nüfus kayıt örnekleri gibi birçok hizmet sunulmaktadır. KPS uygulamasından yararlanabilmek için kamu kurum veya kuruluşlarının spesifik sorgulama ve alınabilecek bilgileri özetleyen ikili bir sözleşme yapması gerekmektedir. Ayrıca uygulama, kendi çerçevesinde gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin kaydını tutmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2016).

Dijital Platformlar: İstek ve hizmetlerin vatandaşlarla buluşturulmasını kolaylaştıran, erişilebilir ve uygun maliyetli çözümler sunarak vatandaşları güçlendiren sanal alanlar olarak hizmet vermektedir (Örselli ve Akbay, 2019: 232).

Yapay Zeka/Makine Öğrenmesi: 21. yüzyılda, genellikle bilgi çağı, dijital çağ veya ağ toplumu olarak adlandırılan verilere öncelik veren sistemlere doğru bir değişim yaşanmaktadır. Verilerin kullanılabilirliği ve bilgi toplamadaki ilerlemeler, yapay zeka sistemlerinin ilerlemesini daha da artırmaktadır. Yapay zekanın yeni bir teknoloji olarak tanıtılmasıyla kamu hizmeti sunumunda devrim yaşanmaktadır. Bu dönüşüm hem merkezi hem de yerel yönetim düzeyinde politika ve hizmetlerde değişiklik yapılmasını gerektirmektedir. Yapay zekanın kamu politikalarına entegrasyonu sağlık, ulaşım, eğitim ve tarım gibi çeşitli sektörleri kapsamaktadır (Saygılı, 2020: 25). Yerel yönetimler, anlık ve gerçek zamanlı bilgi paylaşımını kolaylaştırmak, bölge sakinlerinden geri bildirim toplamak, anketler düzenlemek ve sokak ve mahalle düzeyinde karar alma süreçlerine katılımı teşvik etmek için sosyal medya platformlarından yararlanabilmektedir. İnsansız hava araçları (İHA) olarak da bilinen drone'lar, yerel yönetimlere kriz yönetimi ve doğal afetlerde yardım ulaştırılması da dahil olmak üzere geniş bir uygulama yelpazesi sunmaktadır (İNGEV, 2019: 11). Yerel yönetimlerin çeşitli sektörlerinde yapay zekanın kullanımı oldukça yaygındır. Dikkate değer bir örnek, vatandaşların hizmetlere herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerden erişmesini sağlayan sohbet robotlarının uygulanmasıdır. Üstelik yapay zeka, kütüphanelerin kitap önerileri sunmasına, danışmanlık hizmetleri sunmasına, verimli trafik yönetimini kolaylaştırmasına, nesne ve kişilerin tanımlanmasına yardımcı olmasına ve bilgiye hızlı ve zahmetsiz erişim sağlamasına olanak tanımaktadır. Ayrıca yapay zeka uygulamaları vatandaş hizmetleriyle ilgili masrafları azaltma potansiyeline sahiptir. Ayrıca yapay zeka şehirlerin ve günlük yaşamın şekillenmesinde önemli bir rol oynuyor. Yerel yönetimlerin kullandığı yapay zeka sistemlerinin açıklanabilirlik, etiklik, güvenilirlik ve maliyet etkinliği gibi niteliklere sahip olması zorunludur. Örneğin Helsinki ve Amsterdam, operasyonlarının diğer yönlerinde olduğu

gibi hizmetlerinde yapay zeka kullanımında da aynı düzeyde sorumluluk, şeffaflık ve güvenilirlik sergilemektedir (Floridi, 2020: 543).

Blokcinciri: Başlangıçta kripto para birimleri alanındaki zorlukları gidermeyi amaçlayan blokcinciri teknolojisinin uygulanmasının, kripto bilimiyle ilgili çeşitli sorunların çözümünde daha fazla şeffaflık ve güvenilirlik sunduğu kanıtlanmıştır. Özellikle belediyeler bu yenilikçi uygulamadan pek çok avantaj elde ederek vergi ödemeleri ve sosyal yardımların adil dağıtımını gibi görevlerde kullanmaktadır (Tekin Bilbil, 2019: 477).

Sanal Gerçeklik/Artırılmış Gerçeklik: Sanal gerçeklik, teknoloji aracılığıyla kurgusal ortamlar oluşturarak gerçeklik ve hayal dünyasını bir araya getiren bir deneyimdir. Meclis üyeleri veya belediye meclisleri gibi siyasi oluşumların karar alma prosedürlerinde önemli bir rol oynayarak onların geleceğe yönelik daha bilinçli ve faydalı seçimler yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu teknoloji, dışlanmış grupların entegrasyonunu teşvik ederek, karşılaştıkları zorlukların azaltılmasına ve bu sorunların daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Seymen Aksu ve Yalçın Erçoşkun, 2022: 41; İNGEV, 2019: 11).

Sosyal Medya: Yerel yönetimler, sosyal medyayı kullanarak kentle ilgili bilgi ve haberleri etkili ve hızlı bir şekilde yayabilmekte, halkla gerçek zamanlı iletişim kurabilmekte, anket ve oylama yoluyla geri bildirim toplayabilmekte ve kent sakinlerinin karar alma sürecine aktif katılımını teşvik edebilmektedir (Eryeşil, Alptürker ve Taşpınar, 2021: 835).

Siber Güvenlik: Dijital dönüşüm, yerel yönetimlerde ikamet eden vatandaşların kişisel bilgilerinin korunması ve hizmetlerin kesintisiz sağlanması için yoğun olarak siber güvenliğe dayanmaktadır. Bu nedenle, siber güvenlik, yerel yönetimlerin dijital dönüşüm stratejilerinde kritik bir uygulama haline gelmiştir (İNGEV, 2019: 11). Özellikle, Türkiye’de 2016 yılında yürürlüğe giren Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK), yerel yönetimlerin kişisel verileri işleme ve saklama süreçlerinde belirli standartlara uymasını zorunlu kılmaktadır. KVKK, vatandaşların mahremiyetini korumak amacıyla yerel yönetimlerin topladığı, işlediği ve sakladığı kişisel verilerin, izinsiz erişim, kötüye kullanım veya siber saldırılardan korunmasını sağlamak için gerekli önlemleri almasını şart koşmaktadır. Bu bağlamda, yerel yönetimler hem yasal uyumluluğu sağlamak hem de vatandaşların güvenini kazanmak adına gelişmiş siber güvenlik önlemleri uygulamak zorundadır. Siber güvenlik, yalnızca veri ihlallerini önlemekle kalmaz, aynı zamanda kritik hizmetlerin kesintisiz olarak sunulmasını da garanti altına alır, bu da dijital dönüşüm sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesi için hayati öneme sahiptir.

Nesnelerin İnterneti: Belediyelerdeki sensörler aracılığıyla kesintisiz veri akışını sağlayarak, özellikle akıllı şehir girişimleri alanında büyük veri analizi uygulamalarında çok önemli bir rol oynamaktadır. Yerel yönetimler bakımından kriz zamanlarında ve doğal afet anlarında bilgilerin toplanması ve yardımların ulaştırılmasında, dayanışma ve gönüllülük faaliyetleri gibi birçok alanda kullanılan bir uygulamadır (Kaymas, 2020: 79).

Crowdsourcing ve Haritalandırma: Yerel yönetimler, veri toplamak, krizler ve doğal afetler sırasında yardım sağlamak, dayanışma ve gönüllülük eylemlerini kolaylaştırmak gibi çeşitli amaçlarla kitle kaynak kullanımı ve haritalama uygulamalarından yararlanmaktadır (İNGEV, 2019: 11).

Otonom Robotlar: Otonom robotların uygulanması, yerel toplumdaki yaşlılara, hastalara ve engelli bireylere yardım etmenin yanı sıra belediyenin belirli hizmetleri yerine getirmesine destek olmak da dahil olmak üzere çeşitli sektörlerde kullanılmasına yol açmıştır (İNGEV, 2019: 11).

Büyük Veri Analizi/Veri Madenciliği: Veri madenciliği ve büyük veri analizi uygulamaları, kurumsal verimliliğin korunmasında, vatandaşlardan geri bildirim toplanmasında ve ihtiyaçlarının belirlenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. İnsanların ve Nesnelerin İnterneti aracılığıyla belediyeler sürekli olarak önemli sayıda bireye hizmet vermekte ve bunun sonucunda sürekli bir veri akışı sağlanmaktadır. Değerli olan öngörüler elde etmek ve bu kurumların işleyişini optimize etmek için bu analizi yasal ve etik bir şekilde yürütmek zorunludur (Köseoğlu ve Demirci, 2017: 2232).

SONUÇ

Günümüzde hizmet sunumuna yönelik taleplerin hem arttığını hem de değiştiğini ifade etmek mümkündür. Bu durum, bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak kamusal alanda karar alma süreçlerine aktif olarak katılmalarını sağlayan mekanizmaların geliştirilmesini sağlamıştır. Kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması, aynı zamanda kamu hizmetlerinin sunumunda bilgi-iletişim teknolojilerinin en iyi şekilde kullanılması yoluyla iyi yönetim ilkelerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, operasyonları kolaylaştırmak ve bürokratik engelleri azaltmak amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin bürokratik süreçlere dahil edilmesine giderek daha fazla önem verilmektedir. Sonuç olarak aşırı bürokrasi ile mücadele aracı olarak yerel yönetim birimleri arasında “dijital belediye” uygulamaları giderek yaygınlaşmaktadır.

Günümüzde hizmetlere olan taleplerde bir artış yaşanmakta ve bu taleplerin kamu idareleri tarafından karşılanma şekli de değişmektedir. Bunun sonucunda etkinlik, verimlilik, açıklık ve şeffaflık gibi ilkelerin öne çıktığı bir yeniden yapılanma süreci ortaya çıkmıştır. Bu yeniden yapılanmanın önemli yönlerinden biri de yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinin sunumundaki rolü ve kullandıkları yöntemlerdir. Küreselleşme nedeniyle yerel toplulukların beklentileri değişmiş ve yerel yönetimleri elektronik platformlar aracılığıyla uyum sağlamaya ve hizmet sunmaya yöneltmiştir. 2000 yılından bu yana geliştirilmekte olan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun uygulamaya konulması, vatandaşların yerel yönetimlerden bilgi alma taleplerini daha da meşrulaştırmıştır. Bilgi edinme hakkı kapsamında vatandaşların belirli bilgileri talep etme hakkı vardır ve yerel kuruluşlar yanıt verme sorumluluğuna sahiptir. Dijital dönüşümün bir parçası olarak çeşitli yerel yönetimlerde başarılı e-belediye girişimleri hayata geçirilmiştir.

Dijital dönüşüm kavramının yerel yönetimlerdeki karşılığı e-belediyecilik olarak ifade edilebilir. Tüm alanlarda yaşanan değişim ve dönüşüm süreçleri, yerel yönetimleri de bu çerçevede harekete geçmeye zorunlu kılmıştır. Türkiye’de yerel yönetimler arasında dijital dönüşüm uygulamaları alanında farklı yaklaşımlar uygulansa da yerel halkın ihtiyaçlarının etkin bir şekilde karşılanması, daha yüksek kalite ve daha düşük maliyetler sağlanması öncelikli hedef olmaya devam etmektedir.

Ülkemizde dijital dönüşüm uygulamalarının benimsenmesi hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Dijital dönüşümde kaydedilen ilerleme hem uygulamadan sorumlu otoriteler hem de genel kamuoyu gelişmeleri değerlendirdiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Finansal kısıtlamalar ve kırsal kesimde yaşayanların dijital hizmetlere erişimde karşılaştıkları zorluklar, yerel yönetimlerin dijital dönüşüm yolculuklarında karşılaştıkları başlıca engellerdir. Ancak bu sorunlar merkezi hükümetin hedef odaklı müdahaleleriyle çözülebilmektedir. Dijital dönüşümü daha da teşvik etmek için merkezi hükümetin hem vatandaşları hem de kamu kurumlarını teşvik etme çabalarını yoğunlaştırması gerekmektedir.

Yerel yönetim birimleri içerisinde köy idarelerinin önemi göz ardı edilemez. Büyükşehirlerdeki mahallelere ve büyükşehir dışı illerdeki köylere özel resmi bir internet sitesinin kurulması zorunludur. Bu web sitesi, köyler ve mahalleler hakkında güncel bilgilerin paylaşılması ve sürdürülmesi için

merkezi bir görev görecektir.

Yerel halkın sesinin duyulmasını sağlamak için onları doğrudan etkileyen konularda onların görüşlerini almak önemlidir. Bu endişeleri gidermek için en iyi donanıma sahip olan yerel yönetim birimlerine ulaşarak gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca, bilgi yaymak ve katılımı teşvik etmek için resmi web siteleri ve diğer dijital kanallar dahil olmak üzere çeşitli çevrimiçi platformlar kullanılarak katılım artırılabilir.

Yerel düzeyde etkin yönetişimin sağlanması için yöneticilerin ve üst düzey kamu görevlilerinin toplumla düzenli ve sürekli etkileşim içinde olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu etkileşimler her ay belirlenen bir günde hem yüz yüze hem de çevrimiçi kanallar aracılığıyla gerçekleşmelidir. Ek olarak, hizmet sunum yöntemlerinin ve tekliflerinin yerel halkın istek ve gereksinimlerine göre uyarlanması esastır.

Yerel yönetimlerde modern teknolojinin kullanılması, kamu hizmetlerinin sunumunu hem hızlandırması hem de kolaylaştırması nedeniyle gelecek planlamaları açısından büyük önem taşımaktadır. Dijital çağın göz ardı edilemeyecek fırsatlar sunması, yerel yönetimlerin bu gelişmeleri benimsemesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Etkin, şeffaf ve kapsayıcı bir sistem oluşturmak için bilgi-iletişim teknolojileri arasında önemli bir yere sahip olan dijital uygulamaların kamu hizmetlerinde yaygın biçimde hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akan, N. (2018). Mezarlıkların imar planlarındaki yeri, yeni mezar alanlarına yönelik ihtiyaç analizi ve mezarlık bilgi sistemi: İstanbul Örneği. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi.
- Seymen Aksu, N., & Yalçın Erçoşkun, O. (2022). Sürdürülebilir Kent Planlamasında Artırılmış Gerçeklik (AG) Uygulamaları. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 3(1), s. 39-57.
- Alodalı, M. F. B., Tuncer, A., Usta, S., & Halis, M. (2012). Yerel Yönetimlerde E-Belediyecilik Uygulamaları: Akdeniz Bölgesi Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), s. 83-95.
- Baştan, S., & Ökmen, M. (2004). Yerel Yönetimlerde Bilgi ve İletişim Altyapısı İle İlgili Temel Sorunlar. M. Ökmen, A. Yılmaz (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetimi içinde* (s. 183-216). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Belli, A., & Aydın, A. (2016). 6360 Sayılı Yasa ile Kapatılan Belde Belediyelerinin Hizmette Etkinlik, Verimlilik ve Temsil Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması: Önsen Belediyesi Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), s. 1698-1713.
- Bilgili, M. Y. (2020). Merkezi Yönetim, Yerel Yönetimler ve Koronavirüs (COVID-19) Salgını. *Turkish Studies*, 15(6), s. 219- 235.
- Bulut, Y. (2000). Büyükşehirlerde Katılımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesinde Rol Oynayan Etmenler. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), s. 1-17.
- Bulut, Y. (2002). Yerel Yönetimlerin Teknolojiye Entegrasyonu. I. Uluslararası Yerel Yönetimler, Üniversite ve Sanayi İşbirliği Sempozyumu, İşbirliği Sempozyumu Bildiri Kitabı (s. 337-351). Gazi Üniversitesi Yayını.
- Bulut, Y., & Aslan, M. M. (2019). Yerel Yönetimlerde Bilişim Teknolojilerinin ve Yapay Zekanın Kullanımı: Akıllı Park Ankara Harikalar Diyarı Örneği. 1. Uluslararası İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi 26-28 Eylül 2019.
- Dündar, B. (2018). 21. Avrasya Ekonomi Zirvesi. 07 21, 2024 tarihinde Kocaeli Haberci: <http://www.kocaelihaberci.com/21-avrasyaekonomi-zirvesi-y859.html> adresinden alındı.
- Erdoğan, O. (2019a). Yerel Yönetimlerde E-Belediye Uygulamaları: İçişleri Bakanlığı E-Belediye Bilgi Sistemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), s. 551-566.
- Erdoğan, O. (2019b). Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm: Molenwaard Belediyesi Örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), s. 59-74.
- Eren, V. (2011). Belediye Yöneticilerinin Yerel Yönetim Reformları Hakkındaki Algıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), s. 89-111.
- Eryeşil, K., Alptürker, H., & Taşpınar, Y. (2021). Yerel Yönetimlerde Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Van Edremit Belediyesi Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Van Özel Sayısı), s. 831-854.

- Eryılmaz, B. (2000). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkan Matbaacılık.
- Floridi, L. (2020). Artificial Intelligence as a Public Service: Learning from Amsterdam and Helsinki. *Philosophy & Technology*, 33, s. 541–546.
- Göçoğlu, V. (2020). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Dijital Dönüşüm: Nesnelerin İnterneti Üzerine Bir İnceleme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), s. 615-628.
- Güler, B. A. (2009). *Türkiye'nin Yönetimi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Henden, H. B., & Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve e-Belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), s. 48-66.
- İçişleri Bakanlığı. (2016). *Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS)*. 07 25, 2024 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı: <https://icisleri.gov.tr/kimlik-paylasim-sistemi-kps> adresinden alındı.
- İNGEV. (2019). *Yerel Yönetimlerde Dijital Yönetişim Fırsatları*. 07 22, 2024 tarihinde İNGEV: https://ingev.org/raporlar/Yerel_Yonetimlerde_Dijital_Yonetisim_Firsatlari.pdf adresinden alındı.
- Karataş, E., & Tarhan, A. (2021). Yerel Yönetimlerde E-Belediye Uygulamaları: Büyükşehir Belediyeleri Üzerine Bir İçerik Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), s. 317-335.
- Kaymas, S. (2020). Kamu Yönetişiminin Uzamı ve Aracı Olarak Nesnelerin İnterneti Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), s. 74-94.
- Kaypak, Ş. (2009). Küreselleşme Sürecinde E-Dönüşüm ve Belediyelere Yansımaları. İ. G. Yumuşak (Ed.), 7. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı (s. 215-234), 30 Ekim 1 Kasım 2009. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kaypak, Ş. (2010). Dijital dönüşüm Sürecinde e-devlet Yapılanması ve Antakya Belediyesine Yansımaları. İ. G. Yumuşak (Ed.), 8. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı (s. 1504-1521), 28-31 Ekim 2010. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kaypak, Ş., Yılmaz, V., & Bimay, M. (2017). Dijital Çağda Yerel Yönetimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), s. 1798-1813.
- Keleş, R. (2006). *Yerinden Yönetim ve Siyaset* (5. Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Köseoğlu, Ö., & Demirci, Y. (2017). Türkiye'de Büyük Veri ve Veri Madenciliğine İlişkin Politika ve Stratejiler: Ulusal Politika Belgelerinin İçerik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), s. 2223-2239.
- Ortaylı, İ. (1985). *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Ömürgönülşen, U. (2021). Covid-19 Pandemisinin Kamu Yönetimine Etkileri ve Bu Etkiler Üzerine Yapılacak Çalışmalara Yönelik Genel Bir Çerçeve Arayışı. 08 10, 2024 tarihinde TASAV, https://www.tasav.org/images/Covid/Uur_MRGNLEN.pdf adresinden alındı.
- Örselli, E., & Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), s. 228-241.
- Saygılı, H. (2020). *Public Policies On Artificial Intelligence: Comparison Of The USA and China's AI Public Policies*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi.

- Şahin, A. (2007). Türkiye’de e- Türkiye’de e-belediye uygulamaları ve Konya örneği. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29, s. 161-189.
- Tekin Bilbil, E. (2019). Yerel Yönetimler ve Blokzincir Teknolojisi, Kent Akademisi, 12(3), s. 475-487. <https://doi.org/10.35674/kent.589841>
- Toprak, Z. (2006). Yerel Yönetimler (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TÜBİTAK. (2021). COVID-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Beşeri ve Ekonomik Etkileri, Sorunlar ve Çözümler. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. 08 10, 2024 tarihinde https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/20689/covid_19_ve_toplum_salginin_sosyal_beseri_ve_ekonomik_etkileri_sorunlar_ve_cozumler.pdf adresinden alındı.
- Urhan, G., & Arslankoç, S. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler: İstanbul İlçe Belediyeleri Örneği. Çalışma ve Toplum, 2.
- Yıldırım, A. (2021). Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm Uygulamaları. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 54, s. 61-82.
- Yıldırım, U., & Öner, Ş. (2004). Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yararlanma: Türkiye’de E- Belediye Uygulamaları. The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 3(1), s. 49-60.
- Yıldız, M. (1999). Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı İnternet: ABD’de ve Türkiye’de Elektronik Kamu Bilgi Ağları. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 8(4), s. 144-156.
- Yılmaz, A. (2013). Dijital Kent Uygulamalarının, Kent Yönetimine Etkileri: Trabzon İli E-Belediye Örneği. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KARADENİZ TAHIL GİRİŞİMİ'NİN HİSSE FİYATLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST GIDA, İÇECEK ENDEKSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Yasin ŞEKER² Esra ÖZKAHVECİ³ Fatih KONAK⁴

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 23.09.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 27.10.2024

Atıf/©: Şeker, Y., Özkahveci, E., Konak, F., (2024). Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Hisse Fiyatları Üzerindeki Etkisi: BİST Gıda, İçecek, Endeksi Üzerine Bir Değerlendirme. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 127-140

Özet

Rusya'nın 2022 yılının Şubat ayında Ukrayna'yı işgali, küresel ekonomide ve özellikle tarım ürünleri piyasasında büyük bir sarsıntıya yol açmıştır. Ukrayna, dünyanın en büyük tahıl ihracatçılarından biri olduğu için bu işgal, tahıl tedarik zincirini ciddi şekilde aksatmış ve deniz yoluyla yapılan ihracatın neredeyse tamamen durmasına neden olmuştur. Bu sorunun hafifletilebilmesi amacıyla, Türkiye'nin ev sahipliğinde Rusya ve Ukrayna arasında yapılan görüşmeler sonucunda bir anlaşmaya varılmıştır. Karadeniz Tahıl Girişimi adı verilen bu girişim, Ukrayna'nın tahıl ihracatının yeniden başlamasını sağlamak için taraflar arasında bir uzlaşma zemini oluşturmayı hedeflemiştir. Finansal piyasalarda, özellikle hisse senedi piyasalarında, bu tür büyük ölçekli olaylar genellikle fiyat hareketlerini etkilemektedir. Etkin Piyasalar Hipotezi'ne göre, piyasa fiyatları, mevcut tüm bilgileri yansıtır ve bu yüzden teknik veya temel analizlerle fiyatların öngörülmesi imkânsızdır. Ancak bu teoriye karşı çıkan çalışmalar, bazı olaylar ve anomaliler doğrultusunda öngörülebilir fiyat davranışlarının meydana gelebileceğini ortaya koymaktadır. Karadeniz Tahıl Girişimi gibi küresel ekonomik etkileri olan büyük olaylar, bu bağlamda yatırımcıların ilgisini çeken ve piyasada fiyat hareketlerine neden olan gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Bu perspektifte, Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmaların hisse fiyatları üzerindeki etkisi, olay çalışması yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada olay günü olarak anlaşmanın yapıldığı ve uzatıldığı 4 farklı tarih (22 Temmuz 2022, 17 Kasım 2022, 18 Mart 2023 ve 17 Mayıs 2023) kullanılmıştır. Etkin Piyasalar Hipotezi'ne göre fiyatların öngörülemez olduğunu iddia eden görüşün aksine, bu çalışmada tahıl krizinin çözümüne yönelik girişimlerin hisse fiyatlarında anormal getiriler yarattığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, piyasaların yarı-güçlü formda etkin olmadığını ve belirli olaylara karşı duyarlı olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bulguları, yatırımcılara normalüstü getiri fırsatları sunan durumları belirleme konusunda önemli bilgiler sunabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Tahıl Girişimi, Etkin Piyasalar Hipotezi, BIST Gıda, İçecek Endeksi

1 Bu çalışma 21-24 Aralık 2023 tarihinde EGE 10TH International Conference on Social Sciences kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

2 Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, yasinseker@hitit.edu.tr, 0000-0003-0513-7682

3 Dr., buyuker.esra@hotmail.com, 0000-0003-1472-4053

4 Prof. Dr., fatihkonak@hiti.edu.tr, 0000-0002-6917-5082

THE IMPACT OF THE BLACK SEA GRAIN INITIATIVE ON STOCK PRICES: AN EVALUATION ON THE BIST FOOD AND BEVERAGE INDEX

Citation /©: Şeker, Y., Özkahveci, E., Konak, F., (2024). Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Hisse Fiyatları Üzerindeki Etkisi: BIST Gıda, İçecek, Endeksi Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 5(2), 127-140

Abstract

Russia's invasion of Ukraine in February 2022 caused a major shake-up in the global economy, particularly in the agricultural products market. As Ukraine is one of the world's largest grain exporters, the invasion severely disrupted the grain supply chain and led to an almost complete halt in seaborne exports. To alleviate this problem, Turkey hosted talks between Russia and Ukraine to try to reach an agreement. This initiative, called the Black Sea Grain Initiative, aimed to create a basis for compromise between the parties to ensure the resumption of Ukraine's grain exports. In financial markets, especially in equity markets, such large-scale events often affect price movements. According to the Efficient Markets Hypothesis, market prices reflect all available information and therefore cannot be predicted by technical or fundamental analysis. However, studies that challenge this theory show that predictable price behavior can occur in response to certain events and anomalies. In this context, major events with global economic impact, such as the Black Sea Grain Initiative, are considered as developments that attract investors' attention and cause price movements in the market. In this perspective, the impact of the Black Sea Grain Initiative on the share prices of the firms in the Borsa Istanbul Food and Beverage Index is analyzed using the event study method. In the study, 4 different dates (July 22, 2022, November 17, 2022, March 18, 2023 and May 17, 2023) were used as event dates. Contrary to the view that prices are unpredictable according to the Efficient Markets Hypothesis, this study finds that attempts to resolve the grain crisis generate abnormal returns in share prices. These findings suggest that markets are not efficient in the semi-strong form and are sensitive to certain events. The findings of the study can provide investors with important information to identify situations that offer opportunities for abnormal returns.

Keywords: Black Sea Grain Initiative, Efficient Markets Hypothesis, BIST Food, Beverage Index

1. GİRİŞ

Rusya-Ukrayna savaşının başlangıcından itibaren enerji, gıda ve tarımsal emtia piyasalarında ciddi dalgalanmalar meydana gelmiştir. Özellikle buğday, soya ve mısır gibi temel tarımsal ürünlerin fiyatları savaşla birlikte hızla artış göstermiştir. Chicago Buğday Vadeleri Borsası'nda yaşanan bu fiyat artışları, Karadeniz bölgesinde mısır ve buğday ihracatındaki kesintiler ve lojistik zorluklar nedeniyle yükselmiştir. Batılı ülkelerin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar ve Rusya'nın Swift sisteminden çıkarılması, piyasa üzerindeki risk algısını artıran diğer faktörler arasında yer almaktadır. Karadeniz Tahıl Girişimi, bu krizin hafifletilmesi için atılan adımlardan biridir. Türkiye ve Birleşmiş Milletler arabuluculuğunda yapılan bu girişim, küresel tahıl arzının sürdürülmesi açısından önemli bir rol oynamış, savaş nedeniyle gıda güvenliği konusundaki endişeleri hafifletmeyi hedeflemiştir. Orijinal anlaşma 19 Kasım 2022'de sona erecek biçimde ayarlanmıştır. Rusya, Karadeniz'in farklı bölgelerinde Rus donanma gemilerine düzenlenen insansız hava aracı saldırısı nedeniyle anlaşmaya katılımını birkaç günlüğüne askıya almıştır. Fakat yapılan arabuluculuk ile tekrardan katılmıştır. 17 Kasım 2022'de Ukrayna ve Birleşmiş Milletler anlaşmanın 120 gün daha uzatıldığını duyurmuştur. Mart 2023'te Birleşmiş Milletler ve Türkiye, anlaşmanın en az 60 gün daha uzatılmasını sağladıklarını ilan etmişlerdir. Mayıs 2023'te anlaşma bir kez daha 60 gün süreyle uzatılmasının ardından 18 Temmuz'da sona ermiştir.

Diğer taraftan, Etkin Piyasalar Hipotezi (EPH), finansal piyasalardaki varlık fiyatlarının mevcut tüm bilgileri tam ve hızlı bir şekilde yansıttığını savunan bir teoridir. Hipotez, piyasaların üç formda (zayıf form, yarı-güçlü form ve güçlü form) etkin olabileceğini öne sürer. Zayıf formda, geçmiş fiyat hareketlerine dayanarak gelecekteki fiyatlar tahmin edilemez. Yarı-güçlü formda, kamuya açık bilgilerin tamamı fiyatlara yansımıştır ve bu bilgilerle piyasa tahmin edilemez. Güçlü formda ise, kamuya açık ve gizli tüm bilgiler fiyatlara tamamen yansıtılır ve hiçbir yatırımcı piyasanın üzerinde getiri elde edemez. Bu hipotez, etkin bir piyasada spekülasyon veya teknik analizle sürekli olarak anormal getiri elde edilemeyeceğini öne sürer. Bu bağlamda EPH'nin yarı-güçlü formuna göre, kamuya açık olan bu tip olaylar (örneğin tahıl girişimi ve anlaşmalar) piyasa fiyatlarına hızla yansıtılacağından, yatırımcıların bu bilgiyi kullanarak piyasanın üzerinde kazanç elde etme olasılığı azalmaktadır.

Bu doğrultuda araştırmada, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmaların fiyatları üzerindeki olası etkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda bu araştırma Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmalar üzerindeki etkilerini analiz etmek, özellikle tarımsal emtia fiyatlarındaki değişimlerin hisse senedi performanslarına yansımalarını incelemek, piyasa etkinliği ve dışsal şokların fiyatlar üzerindeki etkileri açısından özgün bir çalışmadır. Araştırma kapsamında Karadeniz Tahıl Girişimi gibi önemli olayların hisse senedi fiyatlarına nasıl ve ne kadar yansıdığına dair ampirik bir analiz yapmak, finansal piyasa dinamiklerini anlamak açısından da katkı sağlayacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın teorik çerçevesi ele alınmakta olup ilk olarak Karadeniz Tahıl Girişimi, devamında Etkin Piyasalar Hipotezi genel hatlarıyla açıklanmaktadır.

2.1. Karadeniz Tahıl Girişimi

Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında 22 Temmuz 2022 tarihinde imzalanan Karadeniz Tahıl Girişimi en önemli diplomatik başarılarından birini temsil etmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) ve Türkiye tarafından kolaylaştırılan bu girişim, belirlenen insani deniz koridoru aracılığıyla Ukrayna'nın kilit

limanlarından tarım ürünlerinin güvenli bir şekilde ihraç edilmesine olanak sağlamaktadır. Savaşın ağırlaştırdığı gıda güvensizliği krizine bir yanıt olarak bu girişim, özellikle Afrika, Orta Doğu ve Asya'daki ülkelere fayda sağlayarak küresel piyasaları istikrara kavuşturmak için tahıl, buğday ve gübre taşınmasını sağlamaktadır (United Nations Development Business (UNDB), 2023; Parley Policy Initiative (PPI), 2023).

Savaştan önce Ukrayna ve Rusya, dünya buğday ihracatının yaklaşık %30'unu birlikte gerçekleştirerek küresel gıda üretiminde kilit rol oynamaktaydı. Ukrayna aynı zamanda önemli bir arpa, mısır ve ayçiçek yağı ihracatçısı olan bir ülke konumundadır. Ancak Şubat 2022'deki Rus işgali Ukrayna'nın Karadeniz limanlarının abluka altına alınmasına neden olarak temel gıda ürünlerinin ihracatını durdurmuş ve küresel bir gıda krizini tetiklemiştir (UNDB, 2023; UN News, 2022). Potansiyel uzun vadeli sonuçların farkında olan BM, Ukrayna'dan bir kez daha gıda tedariki yapılabilmesini sağlamak için aktif olarak bir çözüm arayışına girmiş ve Karadeniz Tahıl Girişimi'nin kurulmasına öncülük etmiştir.

Karadeniz Tahıl Girişimi, ayrı taraflarca imzalanan iki temel anlaşmadan oluşmaktadır:

1. Ukrayna Limanlarından Tahıl ve Gıda Maddelerinin Güvenli Taşınması Girişimi: Bu anlaşma, üç Ukrayna limanından (Odessa, Chornomorsk ve Yuzhne) yük gemilerinin Karadeniz'de izlenen bir insani koridor üzerinden güvenli geçişini sağlamaya odaklanmaktadır (UN News, 2022). Kilit husus, olası saldırıları veya kötüye kullanımı önlemek için her iki tarafça düzenli olarak denetlenen bir deniz rotasının belirlemektir (PPI, 2023).
2. Rusya ve BM arasında Mutabakat Zaptı: Bu anlaşma, Rus gıda ve gübrelerinin yaptırımlara maruz kalmadan ihraç edilmesini sağlamaktadır. Savunma ve finans gibi Rus endüstrilerini hedef alan yaptırımlara dokunulmazken, BM gıda tedarik zincirlerinde daha fazla aksamayı önlemek için gıda ve tarım ürünlerinin küresel pazarlara ulaşmaya devam etmesini sağlamaktadır (UNDB, 2023).

Karadeniz Tahıl Girişimi, ihracatı yönetmek için bir çerçeve oluşturarak, İstanbul'da bir Ortak Koordinasyon Merkezi (JCC) kurulmuştur. Ukrayna, Rusya, Türkiye ve BM'den yetkililerin görev yaptığı JCC, gemilerin güvenli geçişini izlemek, kargoyu denetlemek ve sadece tahıl ve gıda maddelerinin taşınmasını sağlamakla görevlendirilmiştir (PPI, 2023). JCC, Karadeniz Tahıl Girişimi'nin uygulanmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Aşağıda bu dört temel sorumluluk ifade edilmektedir:

- *Gemi hareketlerinin izlenmesi:* JCC, Ukrayna limanlarına giren ve çıkan gemileri takip etmiş ve bu gemilerin anlaşma şartlarına uyup uymadıklarını doğrulayarak sadece gıda maddeleri ve diğer yaptırım uygulanan tarımsal ürünleri taşıdıklarından emin olmuştur (UNDB 2023).
- *Denetimlerin gerçekleştirilmesi:* Tahıl ihracatı kisvesi altında silah veya askeri teçhizat kaçakçılığı yapılmadığından emin olmak için düzenli denetimler gerçekleştirmiştir. Denetimler, anlaşmanın uygulanması boyunca Rusya ve Ukrayna arasındaki güvenin korunması açısından kritik öneme sahiptir (PPI, 2023).
- *Dökme ihracatın mümkün kılınması:* Anlaşma yalnızca dökme ticari tahıl ve gıda ile ilgili mallar için geçerlidir, diğer bir ifade ile anlaşma hükümleri kapsamında hiçbir konteyner veya gıda dışı ürün taşınmasına izin verilmemektedir (UN News, 2022).
- *Sevkiyatların raporlanması:* Tahıl sevkiyatlarının tonajını ve varış yerini raporlamaktan sorumludur; bu da şeffaflığın korunmasına ve hayati kaynakların hareketinin izlenmesine yardımcı olmuştur (UNDB, 2023).

Karadeniz Tahıl Girişimi'nin ani ve geniş kapsamlı etkileri olmuştur. Kasım 2022'ye kadar Ukrayna'dan 10 milyon metrik tonun üzerinde tahıl ihraç edilerek uluslararası gıda piyasalarına bir ölçüde istikrar kazandırılmıştır (PPI, 2023). Kuraklık ve çatışmalar nedeniyle zaten gıda güvensizliği yaşayan Etiyopya, Yemen ve Somali gibi ülkelere kritik buğday ve diğer gıda maddeleri tedarik edilmiştir (World Food Programme (WFP), 2022; Reuters, 2022). Ayrıca bu girişim, savaş başladıktan sonra yükselen küresel gıda fiyatlarının düşmesine de yardımcı olmuştur. Ukrayna'nın Karadeniz üzerinden tahıl ihracatının yeniden açılması, ilk birkaç ayın ardından küresel buğday fiyatlarında %10'luk bir düşüşe neden olmuştur (Reuters, 2022).

Diğer taraftan, girişimin başarısına rağmen çok sayıda zorlukla da karşılaşmıştır. Özellikle Rusya, güvenlik endişelerini ve Ukrayna'nın kendi taleplerine karşılık vermemesini gerekçe göstererek birçok kez anlaşmadan çekilme tehdidinde bulunmuştur. En büyük anlaşmazlıklardan biri, Ukrayna'nın belirlenen tahıl koridorunu silah taşımak için kullandığı suçlamaları üzerine ortaya çıkmış ve Rusya bunun anlaşmanın şartlarını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Ekim 2022'de Rusya, Karadeniz Filosu'na yapılan bir insansız hava aracı saldırısının ardından girişime katılımını kısa bir süreliğine askıya almış, ancak daha sonra diplomatik müdahalelerin ardından yeniden katılmıştır (UNDB, 2023).

Ayrıca Rusya ve Ukrayna birbirlerini şartları ihlal etmekle suçlamaya devam ettikçe girişimin sürdürülebilirliğine ilişkin endişeler de artmıştır. Düzenli olarak yenilenmesi gereken anlaşmanın geçici niteliği, Ukrayna'nın tahıl ihracatının geleceğini belirsiz bırakmıştır (UN News 2022).

Karadeniz Tahıl Girişimi, Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan kaynaklanan en acil sorunlardan biri olan küresel gıda güvenliğini ele almak üzere tasarlanmış, uluslararası diplomasinin kritik bir başarısı olmaya devam etmektedir. Girişim, Karadeniz bölgesinden tarım ürünlerinin güvenli geçişini sağlayarak, çatışmanın küresel gıda fiyatları ve tedariki üzerindeki en kötü etkilerinin hafifletilmesine yardımcı olmaktadır. Girişim, küresel gıda sistemlerinin birbirine ne kadar bağlı olduğunu ve diplomasinin savaşın insani etkilerini hafifletmedeki önemli rolünü çarpıcı bir şekilde hatırlatmaktadır.

2.2. Etkin Piyasalar Hipotezi (EPH)

Etkin Piyasalar Hipotezi (EPH), varlık fiyatlarının herhangi bir zamanda mevcut tüm bilgileri tam olarak yansıttığını öne süren bir finans teorisi. Teori, piyasa fiyatlarının her zaman ilgili verileri içermesi ve yansıtması gerektiğinden, hisse senedi toplama veya piyasa zamanlaması yoluyla piyasadan sürekli olarak daha iyi performans göstermenin imkansız olduğunu öne sürer. EPH kavramı 1960'larda ekonomist Eugene Fama tarafından popüler hale getirilmiş ve o zamandan beri modern finansal ekonominin temel fikirlerinden biri haline gelmiştir (Fama 1970).

Etkin Piyasalar Hipotezi, piyasaların ve katılımcıların davranışları hakkında birkaç önemli varsayıma dayanır:

- *Rasyonellik*: Yatırımcıların rasyonel davrandıkları, farklı bir ifade ile getirilerini maksimize etmeye yönelik kararlar almak için mevcut tüm bilgileri kullandıkları varsayılır. Herhangi bir yanlış fiyatlamaya meydana gelirse, rasyonel yatırımcılar bu fırsatlardan yararlanacak ve böylece yanlış fiyatlamayı düzeltecektir (Brealey, Myers ve Allen 2017).
- *Bilgi yayılımı*: EPH, tüm piyasa katılımcılarının aynı bilgiye aynı anda erişebildiğini varsayar. İster olumlu ister olumsuz olsun, yeni bilgiler varlık fiyatlarına anında yansıtılır. Haberler ortaya çıkar çıkmaz, hızlı bir şekilde hisse senedi fiyatlarına dahil edilir ve yatırımcıların bundan kar elde etmeleri için hiçbir alan bırakılmaz (Malkiel 2003).

- *Piyasa etkinliği*: Etkin bir piyasada, hisse senedi fiyatları rastgele hareket eder, finansal kazanç için kullanılabilecek öngörülebilir modeller yoktur. Bu, piyasadan daha iyi performans göstermek için geçmiş hisse senedi performansını veya haberleri analiz etme çabalarının genellikle boşuna olduğu anlamına gelir çünkü herhangi bir avantaj zaten fiyatlandırılmıştır (Shleifer 2000).

Etkin Piyasalar Hipotezi, fiyatlara yansıyan bilginin türüne bağlı olarak genellikle üç farklı şekilde kategorize edilir:

- *Zayıf form*: EPH'nin zayıf formu, hisse senedi fiyatları ve işlem hacimleri gibi geçmişteki tüm alım satım bilgilerinin cari fiyatlara tam olarak yansıdığını ileri sürer. Dolayısıyla, geçmiş fiyat hareketlerine dayanan teknik analiz, rastgele bir yatırım stratejisinden tutarlı bir şekilde daha iyi getiri sağlayamaz (Fama 1970).
- *Yarı güçlü form*: Yarı güçlü form, mali tablolar, haberler ve ekonomik veriler de dahil olmak üzere kamuya açık tüm bilgilerin hisse senedi fiyatlarına zaten dahil edildiğini öne sürer. Bu nedenle ne teknik analiz ne de temel analiz bir yatırımcıya avantaj sağlayabilir (Brealey vd., 2017).
- *Güçlü form*: EPH'nin güçlü formu bu fikri daha da ileri götürerek hem kamusal hem de özel tüm bilgilerin (içeriden bilgi dahil) hisse senedi fiyatlarına zaten dahil edildiğini iddia eder. Bu durum, içeriden bilgiye sahip olanların bile sürekli olarak piyasadan daha iyi performans gösteremeyeceği anlamına gelir (Malkiel 2003).

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Billett vd., (1995) tarafından ele alınan araştırmada, 1980-1989 döneminde Amerika'da gerçekleşen 626 kredi anlaşmasının etkilerini olay çalışması yöntemi ile analiz etmek amaçlanmıştır. Yapılan analiz neticesinde olay gününde kredi anlaşmalarının pozitif ve anlamlı anormal getiriye sahip oldukları ifade edilmiştir.

Fery vd., (2003) tarafından yapılan çalışmada, 1983-1999 döneminde Avustralya'da gerçekleşen 196 kredi anlaşmasının etkileri olay çalışması yöntemiyle ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Analiz neticesinde, 3 gün olarak belirlenen olay penceresinde kredi anlaşmalarının pozitif ve anlamlı kümülatif anormal getiriye sahip oldukları tespit edilmiştir.

Puah vd., (2009) 2002-2008 yılları arasında Malezya Borsası'nda işlem gören beş enerji şirketi ile petrol fiyatları arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamışlardır. Analiz sonucunda petrol fiyatları ile 4 firma getirisi arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Kaplanski ve Levy (2012) havacılık felaketlerinin borsa getirilerini nasıl etkilediğini olay çalışması metodolojisini kullanarak incelenmişlerdir. Çalışma, bu tür olayların önemli kısa vadeli piyasa tepkileri yarattığını ve yatırımcı duygusunun felaketlerden sonra borsa fiyatlarını yönlendirmede kritik bir rol oynadığını tespit etmiştir.

Chen ve Chen (2015) terörist saldırıların ve Körfez Savaşı'nın ABD misafirperverlik hisseleri üzerindeki etkisini olay çalışması metodolojisini kullanarak analiz etmişlerdir. Analiz neticesinde, misafirperverlik hisselerinin bu jeopolitik olayların ardından negatif anormal getiriler yaşadığı ifade edilmiş ve turizm sektörünün dış şoklara karşı hassasiyeti vurgulanmıştır.

Bacık vd. (2017) volatilité ve terör arasında dolaylı ya da doğrudan bir ilişki olup olmadığını ve aynı zamanda terör ile varolan korkunun menkul kıymet getirilerine olan olası etkisini araştırmışlardır.

Araştırma sonucunda borsa endeksi piyasa getirisinin terör eylemlerine genel olarak duyarsız kaldığının altını çizmişlerdir.

Martinez ve Sandoval (2017) terörist saldırıların küresel borsa piyasaları üzerindeki etkilerini incelemek için olay çalışması yaklaşımını kullanmışlardır. 2010'dan 2016'ya kadar olan birkaç büyük terörist olayını analiz etmişler ve farklı sektörler ve bölgelerdeki piyasa tepkilerine bakmışlardır. Araştırma, finansal piyasaların jeopolitik şoklara olan duyarlılığını anlamaya katkıda bulunmuştur.

Gunay ve Kurtulmuş (2020) Türkiye ve ABD'deki borsa piyasalarının COVID-19 salgınına verdiği tepkiyi araştırmışlardır. Yazarlar, olay çalışması yöntemini kullanarak borsa fiyatlarının salgınla ilgili önemli duyurulara nasıl tepki verdiğini araştırmışlardır. Ayrıca gelişmekte olan ekonomilerdeki piyasaların gelişmiş piyasalardakilere kıyasla nasıl farklı tepki verdiğini anlamaya katkıda bulunmuşlardır.

Li ve Liu (2021) tarafından ele alınan çalışmada COVID-19 salgınının küresel finans piyasaları üzerindeki etkisini değerlendirmek için olay çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada VIX (Volatilite Endeksi) ve borsa endekslerinden alınan verileri kullanarak, çalışma virüsün yayılmasının ve hükümet tepkilerinin piyasa oynaklığını ve yatırımcı davranışını nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Pandey ve Kumar (2022) küresel turizm şirketlerinin hisse senetleri üzerinde Rusya ve Ukrayna Savaşı'nın etkilerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Analiz sonuçlarına göre, olay gününde savaşın küresel turizm şirketlerinin hisse senedi getirileri üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

4. ARAŞTIRMA

Araştırmanın bu aşamasında ilk olarak çalışmanın amacı ve bu amaca uygun olarak belirlenen veri setine dair bilgiler verilerek, ilgili araştırma yönteminin metodolojik açıklaması yapılmaktadır. Sonrasında elde edilen analiz sonuçları ifade edilmektedir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmaların hisse fiyatları üzerindeki olası etkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Ayrıca bu araştırma, uluslararası siyasi anlaşmalar ile yerel borsa tepkileri arasındaki etkileşimin eleştirel bir değerlendirmesini sunarak, Karadeniz Tahıl Girişimi'nin BIST endeksi içindeki Türkiye'nin gıda ve içecek sektörü üzerindeki kapsamlı etkilerini vurgulamaktadır. Finans, ekonomi ve politika planlama paydaşları, özellikle jeopolitik ve piyasa davranışının bağlantısıyla ilgilenenler için önemli bir katkı sağlamaktadır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma Borsa İstanbul'a dahil olan Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmalar ile sınırlandırılmaktadır. Olay günü olarak anlaşmanın yapıldığı ve uzatıldığı 4 farklı tarih (22 Temmuz 2022, 17 Kasım 2022, 18 Mart 2023 ve 17 Mayıs 2023) kullanılmaktadır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Olay çalışması yöntemi finansal piyasalarda belirli bir olayın (kazanç duyuruları, birleşmeler, siyasi olaylar veya makroekonomik değişiklikler gibi) menkul kıymet fiyatları üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılan güçlü bir yöntemdir. Bu yöntem, olayın gerçekleşmesinden önce ve sonra menkul kıymet fiyatlarının nasıl değiştiğini inceleyerek yatırımcıların bilgiye nasıl tepki verdiğini analiz eder. Temelde olayın, örneğin bir şirket birleşmesi, kazanç açıklaması, doğal afet ya da savaş gibi

gelişmelerin, piyasaların etkinliğine ve yatırımcı davranışlarına olan etkilerini anlamayı hedefler (Brown ve Warner, 1985: 19-20).

İlk olarak, ilgi duyulan olayı ve gerçekleştiği kesin tarihi belirlenmelidir. Bu genellikle olay tarihi ($t=0$) olarak adlandırılır. Olay penceresi gerçek olayı çevreler ve olay öncesi ve sonrası dönemleri ifade eder. Olay penceresi, olası beklenen veya gecikmiş etkileri yakalamak için genellikle olaydan birkaç gün önce ve sonrasını içerir. Örneğin [-1, +1]. Sonrasında, beklenen getirileri tahmin etmek için olay tarihinden önce bir tahmin penceresi seçilir. Tahmin penceresi, genellikle etkinlik tarihinden 100-250 gün öncesini ifade eder (MacKinlay, 1997).

Olay Çalışması yöntemi, anormal getirilerin (AR) hesaplanması etrafında döner. Aşağıda, her adım için ilgili formüllerle birlikte metodolojinin ayrıntılı açıklaması yer almaktadır (Campbell vd., 1997):

1. Adım: İlk olarak şirket getirileri ve pazar portföyü olarak dikkate alınan endeks getirileri (Borsa İstanbul 100) (1) numaralı denklemden yararlanılarak hesaplanır:

$$R_{it} = \ln(P_{it}/P_{it-1}) \quad (1)$$

Yukarıda ifade edilen denklemden; R_{it} : Hisse senedinin logaritmik getirisini, P_{it} : 'i' şirketinin 't' günündeki hisse fiyatını, P_{it-1} : 'i' şirketinin 't-1' günündeki hisse fiyatını, ifade etmektedir.

2. Adım: Bu adımda bir olayın etkisini değerlendirmek için öncelikle olay süresince hisse senedinin normal getirisini hesaplanır. Normal getirileri tahmin etmek için genellikle (2) numaralı denklemden faydalanılır.

$$ER_{it} = \alpha_i + \beta_i \times R_{mt} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Yukarıda yer alan denklemden; ER_{it} : i hisse senedinin t günündeki beklenen getirisini, α : Regresyon doğrusunun y - eksenini kestiği noktayı, β : Regresyon doğrusunun eğimini, R_{mt} : Piyasa portföyünün t dönemdeki getirisini, göstermektedir.

3. Adım: Anormal getiri, olay penceresi süresince gözlemlenen gerçek getiri ile beklenen getiri (piyasa modeli kullanılarak hesaplanır) arasındaki farktır. Bu doğrultuda AR_{it} ifadesi (3) numaralı denklem yardımıyla hesaplanmıştır.

$$AR_{it} = R_{it} - \alpha - (\beta(R_{mt})) \quad (3)$$

Yukarıda ifade edilen denklemden; AR_{it} : i hisse senedinin t günündeki anormal getirisini, R_{it} : i hisse senedinin günlük getirisini, R_{mt} : Piyasa portföyünün t dönemdeki getirisini, ifade etmektedir. Modelde yer alan α ve β katsayıları EKK (En Küçük Kareler) yöntemine göre hesaplanmaktadır.

4. Adım: Bu adımda ortalama anormal getiri (AAR) değerleri belirlenir ve (4) numaralı denklem yardımıyla hesaplanır:

$$AAR_t = AR_{1t} + AR_{2t} + \dots + AR_{it} + \dots + AR_{nt}/n \quad (4)$$

Yukarıda yer alan denklemden; AAR_t : t zamandaki tüm şirketler için ortalama anormal getiriyi, AR_{it} : i hisse senedinin t günündeki anormal getirisini, n: t günündeki şirket sayısını, göstermektedir.

5. Adım: Bu adımda olayın belirli bir süre boyunca toplam etkisini gözlemlemek için, olay penceresi boyunca anormal getirileri toplayarak toplam anormal getiriyi (CAAR) (5) numaralı denklem ile hesaplanır:

$$CAAR_{(-t,-t-1,.)} = AAR_t + AAR_{t-1} + \dots + AAR_n \quad (4)$$

Yukarıda ifade edilen denklemde; AAR_t : t günündeki anormal getirilerin ortalaması, $CAAR_t$: t günündeki kümülatif ortalama anormal getirileri, ifade etmektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmaların hisse fiyatları üzerindeki olası etkisini ortaya koymak için oluşturulan sıfır ve alternatif hipotez aşağıda gösterilmektedir:

H0: Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin hisse fiyatları üzerinde etkisi yoktur.

H1: Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin hisse fiyatları üzerinde etkisi vardır.

4.4. Bulgular ve Tartışma

Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmaların hisse fiyatları üzerindeki olası etkisini ortaya koyma kapsamında Olay Çalışması metodolojisi dikkate alınarak yapılan analiz bulguları Tablo 1 ve Tablo 2'de ifade edilmektedir.

Tablo 1: Karadeniz Tahıl Girişimi Sürecinde Gerçekleşen AAR Sonuçları

Gün	AAR	Standart S.	P-Değeri	Neg. AARs (%)
-20	0,0136	0,0284	0,3668	32%
-19	0,0004	0,0231	0,013**	54%
-18	0,0033	0,0331	0,079*	50%
-17	0,0045	0,0280	0,1265	49%
-16	-0,0001	0,0300	0,003***	57%
-15	0,0029	0,0284	0,081*	58%
-14	0,0051	0,0285	0,1411	48%
-13	0,0077	0,0363	0,1684	48%
-12	-0,0181	0,0272	0,4935	82%
-11	-0,0094	0,0332	0,2229	58%
-10	0,0179	0,0300	0,4485	27%
-9	0,0023	0,0237	0,076*	47%
-8	-0,0061	0,0223	0,2138	64%
-7	-0,0049	0,0301	0,1299	58%
-6	0,0036	0,0382	0,074*	42%
-5	-0,0073	0,0294	0,1966	60%
-4	-0,0099	0,0249	0,3099	65%
-3	0,0032	0,0331	0,076*	53%
-2	0,0028	0,0332	0,0662	49%

-1	0,0134	0,0359	0,2910	37%
0	0,0007	0,0322	0,017**	51%
1	0,0032	0,0246	0,1025	50%
2	-0,0024	0,0254	0,073*	67%
3	0,0027	0,0232	0,093*	50%
4	0,0125	0,0315	0,3071	38%
5	0,0011	0,0280	0,031**	58%
6	0,0001	0,0284	0,002***	59%
7	0,0048	0,0299	0,1281	49%
8	0,0007	0,0341	0,017**	58%
9	0,0034	0,0307	0,087*	50%
10	0,0053	0,0273	0,1528	54%
11	0,0028	0,0318	0,069*	50%
12	-0,0072	0,0268	0,2125	65%
13	0,0035	0,0306	0,091*	52%
14	-0,0094	0,0263	0,2777	74%
15	-0,0027	0,0264	0,082*	62%
16	0,0034	0,0241	0,1116	58%
17	0,0118	0,0297	0,3067	45%
18	-0,0081	0,0266	0,2372	71%
19	-0,0024	0,0257	0,073*	65%
20	-0,0035	0,0247	0,1114	63%

*,** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Karadeniz Tahıl Girişimi Sürecinde gerçekleşen AAR sonuçları Tablo 1'de gösterilmektedir. Tabloda olay gününde diğer bir ifade ile 0. günde gerçekleşen istatistiksel anlamlılığa sahip olmayan pozitif AAR değeri göze çarpmaktadır. Olay gününden sonraki 2. günde %1 negatif 3. günde %1 pozitif anlamlı değer tablodan yansımaktadır. Diğer taraftan olay gününden önceki 3. günde %1 pozitif anlamlı değer dikkat çekmektedir. Son olarak yüzdesel anlamda pozitif AAR değerinin 51 olduğu analiz sonucunda tablodan görülmektedir. Bu perspektifte H0 hipotezi reddedilerek H1 hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 2: Karadeniz Tahıl Girişimi Sürecinde Gerçekleşen CAAR Sonuçları

Gün	CAAR	Standart S.	P-Değeri	Neg. CAARs (%)
[-20,20]	0,0451	0,1787	0,1987	36%
[-15,15]	0,0222	0,1331	0,1320	39%
[-10,10]	0,0470	0,1339	0,2738	34%
[-5,5]	0,0199	0,1046	0,1507	39%
[-1,1]	0,0173	0,0558	0,2428	39%
[-20,0]	0,0247	0,1411	0,1387	45%
[-15,0]	0,0037	0,1099	0,027**	50%
[-10,0]	0,0155	0,1017	0,1211	47%
[-5,0]	0,0028	0,0728	0,030**	51%
[0,2]	0,0015	0,0540	0,022**	51%
[0,5]	0,0178	0,0897	0,1572	47%
[0,10]	0,0322	0,1283	0,1974	37%
[0,15]	0,0191	0,1332	0,1139	52%
[0,20]	0,0204	0,1425	0,1134	47%

Tablo 2’de Karadeniz Tahıl Girişimi Sürecinde Geçekleşen CAAR sonuçları görölmektedir. Tablonun geneline bakıldığında inceleme aralıklarının hepsinde pozitif çıktılar dikkat çekerken, bu değerlerinin hepsinin anlamlı olmadığı da fark edilmektedir. Ayrıca [0,2] penceresinde gerçekleşen %5 pozitif anlamlı değer tablodan yansımaktadır. Diğer bir anlatımla gerçekleşen olay ardından kısa vadeli pozitif anormal getirinin varlığı görölmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

2022’de başlayan Rus-Ukrayna Savaşı’nın, savaş alanının ötesine uzanan geniş kapsamlı etkiler yaratarak küresel gıda tedarik zincirlerinin önemli ölçüde aksamasına neden olduğu görölmüştür. Savaşın en belirgin etkilerinden biri, hem Rusya hem de Ukrayna’nın buğday, mısır ve diğer kritik gıda ürünlerinin önde gelen ihracatçıları olması nedeniyle dünya tahıl pazarı üzerindeki etkisi oldu. Türkiye ve Birleşmiş Milletler tarafından aracılık edilen Karadeniz Tahıl Girişimi, çatışmanın ve Ukrayna’nın Karadeniz üzerinden tahıl ihracatını aksatmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan gıda krizini hafifletmek için tasarlanmıştır.

Sermaye piyasaları her geçen gün, ürün talebi, genel ekonomik durum ya da şirketlerin aldıkları finansal kararlarla alakalı farklı farklı bilgiler ile karşılaşmaktadır. Bu kapsamda var olan bu bilgiler menkul kıymet fiyatlarını da etkileyebilmektedir. Diğer taraftan, Etkin Piyasa Hipotezi, kamuya duyurulan bilginin fiyatlara anında yansıdığını kabul etmekte ve oluşan haberlerin finansal piyasalar üzerinde herhangi bir etkiye neden olmamasından kaynaklı yatırımcının ekstra bir kazanç sağlama fırsatına sahip olmayacağını ileri sürmektedir. Çünkü EPH kamuya duyurulan veya duyurulmayan bilgi/haberlerin eş anlamlı olarak tüm yatırımcılara ulaşacağı ve neticesinde de menkul kıymet fiyatlarının bu haber doğrultusunda yeniden oluşacağı kabul edilmektedir. Fakat piyasaların etkinlik düzeylerinde farklılık mevcuttur ve etkin olmayan bir piyasada yatırımcı kamuya duyurulan bilgi aracılığı ile normalüstü getiri elde etme fırsatına sahip olabilmektedir. Bu nedenle, firmalarca kamuya sunulan haberler menkul kıymet fiyatları üzerinde olumsuz ya da olumlu etkilere neden olabilmektedir.

Karadeniz Tahıl Girişimi, küresel tarım pazarında, özellikle de sektördeki hisse fiyatları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Rusya, Ukrayna ve Türkiye gibi Karadeniz çevresinde yer alan

çeşitli ülkeler arasındaki işbirliği çabası olarak başlatılan girişim, tahıl üretimini, ihracat kapasitelerini ve küresel tarımsal ticarete genel pazar varlığını desteklemeyi amaçlamaktadır.

Bu kapsamda araştırmada, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında oluşan tahıl krizini gidermek için yapılan Karadeniz Tahıl Girişimi'nin Borsa İstanbul Gıda, İçecek Endeksi'nde yer alan firmaların fiyatları üzerindeki olası etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu çalışma, finansal piyasalarda fiyat hareketlerinin öngörülebilirliği ve yatırım kararlarının bu doğrultuda şekillendirilmesi konusunda önemli bir tartışmaya ışık tutmaktadır. Araştırmada Olay Çalışması yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen analiz bulguları neticesinde çalışmada, tahıl krizine yönelik girişimlerin hisse fiyatlarında anormal getiriler yarattığı tespit edilmiş ve piyasanın yarı-güçlü formda etkin olmadığı görülmüştür. Bu perspektifte H0 hipotezi reddedilerek H1 hipotezi kabul edilmektedir. Bu bulgular, yatırımcıların belirli olaylar ve krizlere odaklanarak normalin üzerinde getiriler elde etme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, bu tür olaylar finansal piyasalarda büyük bir belirsizlik yaratabilse de, aynı zamanda öngörülebilir fiyat hareketlerinin oluşmasına da zemin hazırlayabilmektedir. Bu da yatırımcıların stratejilerini bu olaylar etrafında şekillendirmelerine olanak tanıyabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Bacık, N., Demir, E., & Ersan, O. (2017). The Impact of Terrorism on Stock Market Volatility and Returns: Evidence from the Turkish Stock Exchange. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53(12), 2747-2761.
- Billett, M. T., Flannery, M. J., & Garfinkel, J. A. (1995). The Effect of Lender Identity on a Borrowing Firm's Equity Return. *Journal of Finance*, 50(2), 699-718.
- Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2017). *Principles of Corporate Finance*. 12th ed. McGraw-Hill Education.
- Brown, S.J., & Warner, J.B. (1985). Using Daily Stock Returns: The Case of Event Studies. *Journal of Financial Economics*, 14(1), 3-31
- Campbell, J.Y., Lo, A.W., & MacKinlay, A.C. (1997). *The Econometrics of Financial Markets*. Princeton University Press.
- Chen, M. H., & Chen, B. H. (2015). The Reaction of U.S. Hospitality Stocks to Terrorist Attacks and the Gulf War. *Tourism Management*, 46, 471-483.
- Fama, E. F. (1970). Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. *Journal of Finance*, 25(2), 383-417.
- Fery, K., Izan, H. Y., & Sidhu, B. (2003). The Impact of Loan Agreements on Borrower Stock Returns: Evidence from Australia. *Accounting & Finance*, 43(1), 83-102.
- Gunay, S., & Kurtulmuş, B. E. (2020). COVID-19 Pandemic and Stock Market Reactions: The Cases of Turkey and the USA. *Research in International Business and Finance*, 54, 101349.
- Kaplanski, G., & Levy, H. (2012). Sentiment and Stock Prices: The Case of Aviation Disasters. *Journal of Financial Economics*, 95(2), 174-201.
- Li, Z., & Liu, Y. (2021). The Impact of COVID-19 on Global Financial Markets: An Event Study Based on VIX. *International Review of Financial Analysis*, 74, 101671.
- MacKinlay, A.C. (1997). Event Studies in Economics and Finance. *Journal of Economic Literature*, 35(1), 13-39.
- Malkiel, B. G. (2003). *A Random Walk Down Wall Street*. W.W. Norton & Company.
- Martinez, M. A., & Sandoval, L. (2017). Analyzing the Impact of Terrorist Attacks on Stock Markets: An Event Study Approach. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 465, 395-410.
- Pandey, D., & Kumar, S. (2022). The Impact of the Russian-Ukrainian War on Global Tourism Stocks: An Event Study Analysis. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 72, 101-118.
- Parley Policy Initiative (2023). Understanding the Black Sea Grain Initiative. 17 09 2024 tarihinde <https://www.parleypolicy.com> adresinden alındı.
- Puah, C. H., Liew, S. C., & Yong, O.-K. (2009). Oil Price Volatility and Stock Returns of the Energy Sector in Malaysia. *International Journal of Business and Society*, 10(1), 35-52.

Reuters. (2022). Global wheat prices fall as Black Sea Grain Initiative restarts exports. 17 09 2024 tarihinde <https://www.reuters.com/business/black-sea-grain-deal-expires/2022>. 17.09.2024 adresinden alındı.

Shleifer, A. (2000). *Inefficient Markets: An Introduction to Behavioral Finance*. Oxford University Press.

United Nations Development Business. (2023). The Black Sea Grain Initiative: What it is, and why it's important for the world. 17 09 2024 tarihinde <https://devbusiness.un.org/news/black-sea-grain-initiative-what-it-and-why-its-important-world> adresinden alındı.

UN News. (2022). UN Secretary-General 'deeply concerned' by stalled Black Sea Grain Initiative. 17 09 2024 tarihinde <https://news.un.org/en/story/2022/09/1126811> adresinden alındı.

World Food Programme. (2022). Global Food Crisis and the Black Sea Grain Initiative. 17 09 2024 tarihinde <https://www.wfp.org/black-sea-grain-initiative> adresinden alındı.

THE MEDIATING ROLE OF GREEN ORGANIZATIONAL CLIMATE IN THE EFFECT OF SUSTAINABLE LEADERSHIP ON PSYCHOLOGICAL SECURITY PERCEPTION¹

Çağlar Mahir SENEM² Mesut ÖZTIRAK³

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 04.10.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 28.10.2024

Atıf/©: Senem, Ç. M., Öztirak, M., (2024). The Mediating Role of Green Organizational Climate in The Effect of Sustainable Leadership on Psychological Security Perception. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 141-172

Özet

The purpose of this research is to examine the mediating role of green organizational climate in the effect of the sustainable leadership model on the perception of psychological safety. Within the scope of the research, an extensive literature review was made about the psychological security perception, green organizational climate concept and functions of the sustainable leadership model. 416 people working in the health sector constitute the sample of the research. Confirmatory factor analysis was conducted within the framework of the research model. Analyzed with AMOS using structural equation modeling to test mediation. Data was collected through Google Forms. In the analysis of the collected data, it was analyzed with the SPSS 22.0 package program. As a result of the research, it was observed that, according to working experiences, the sustainable leadership model positively affected the mediating role of the green organizational climate in its effect on the perception of psychological security, that the education level of those with associate's degree and bachelor's degree was higher than that of those with master's degree, and in line with this situation, it was observed that the employees' working time with the current manager was short. has been observed. It has been accepted that the concept of sustainable leadership, which is the main subject of the research, has an impact on the perception of psychological security and that the green organizational climate plays a partial mediating role in this regard.

Anahtar Kelimeler: Sustainable Leadership, Perception of Psychological Security, Green Organization Climate

1 This study was produced from the Master's thesis titled "The Mediating Role of Green Organizational Climate in the Effect of Sustainable Leadership on the Perception of Psychological Safety", which was carried out and accepted under the supervision of the 2nd Author at the Istanbul Esenyurt University Graduate Education Institute in 2024.

2 Uzman, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, caglarmahirsene@gmail.com , 0000-0001-6950-7983

3 Doç. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, mesutoztirak@gmail.com, 0000-0003-4828-7293

SÜRDÜRÜLEBİLİR LİDERLİĞİN PSİKOLOJİK GÜVENLİK ALGISINA ETKİSİNDE YEŞİL ÖRGÜT İKLİMİNİN ARACI ROLÜ

Citation /©: Senem, Ç. M., Öztırak, M., (2024). The Mediating Role of Green Organizational Climate in The Effect of Sustainable Leadership on Psychological Security Perception. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 141-172

Abstract

Bu araştırmanın amacı sürdürülebilir liderlik modelinin psikolojik güvenlik algısına etkisinde yeşil örgüt ikliminin aracı rolünün incelenmesidir. Araştırma kapsamında sürdürülebilir liderlik modelinin psikolojik güvenlik algısı, yeşil örgüt iklimi kavramı, fonksiyonları hakkında geniş çaplı literatür taraması yapılarak anlatımı yapılmıştır. Sağlık sektöründe çalışan 416 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmanın modeli çerçevesinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Aracılık testi için yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak AMOS ile analiz edilmiştir. Google Forms aracılığı ile veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda ise çalışma tecrübelerine göre sürdürülebilir liderlik modelinin, psikolojik güvenlik algısına etkisinde yeşil örgüt ikliminin aracı rolünü pozitif oranda etkilediğini, eğitim durumu ön lisans ve lisans olanların yüksek lisans mezunlarına oranda daha yüksek olduğu gözlemlenmiş ve bu durum doğrultusunda çalışanların mevcut yönetici ile çalışma sürelerinin az olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmada asıl konu olan sürdürülebilir liderlik anlayışının psikolojik güvenlik algısı üzerinde etkisi olduğu ve yeşil örgüt ikliminin bu konuda kısmi aracılık rol gördüğü kabul edilmiştir.

Keywords: Sürdürülebilir Liderlik, Psikolojik Güvenlik Algısı, Yeşil Örgüt İklimi

1. INTRODUCTION

Since humans are social beings, they have established various communities throughout history and these communities have interacted with each other over time. Over time, they have come together to achieve common goals and have organized themselves to act together to achieve their goals. The Leader leads the organization to achieve its goals in order to bring its members together and ensure their strategic progress in line with their goals and provides the necessary guidance to ensure the sustainability of the organization. There are many definitions regarding the concept of leadership, which has been the subject of various discussions until today. In addition to these definitions, various types of leadership have also emerged. In recent years, the concept of sustainable leadership has gained significant traction as organizations increasingly prioritize environmental and social responsibility. This leadership approach not only emphasizes ethical decision-making and long-term strategic thinking but also seeks to foster a positive organizational climate that supports ecological sustainability. A critical aspect of this climate is its potential to enhance psychological security among employees, a fundamental factor that influences job satisfaction, engagement, and overall organizational performance. This paper aims to explore the mediating role of green organizational climate in the relationship between sustainable leadership and employees' perception of psychological security. By understanding how sustainable leadership practices contribute to a supportive green climate, organizations can create an environment where employees feel secure and valued, ultimately driving both individual and organizational success. Through a comprehensive analysis, this study seeks to highlight the importance of integrating sustainability into leadership practices to cultivate a resilient workforce in today's dynamic business landscape. One of these is the concept of sustainable leadership. Sustainable leadership ensures the continuity of the organization it is in and while acting towards this goal, it also ensures that the organization reaches its goals and the motivation of the organization members to reach their goals in harmony with the environment. Today, many organizations want to establish themselves in the national market and play an active role in their own sector. One of the purposes of establishing organizations is to ensure their sustainability and make a profit. In this context, the morale and motivation of the organization members play an extremely important role in terms of efficiency. The deviation from the direction of the organization's vision and the fact that the organization members who adopt the vision feel psychologically exhausted first in themselves and then in the organization's ability to achieve its goals are negatively affected in terms of performance. As a result of this situation, the loss of trust in the organization leader is inevitable. The organization should be in harmony with its environment in parallel with its vision. The organization members should be made to adopt participatory organization membership and the members should be allowed to take an active role in the functioning of the organization. As a result of this situation, the organization members adopt the organization's climate and see themselves as a part of the organization psychologically. Organizational climate is a concept that has the same meaning as environment and emotion and reflects the emotions and experiences of the organization's employees (Tatar, 2019). Some authors describe the organizational climate as "the air blowing in the organization". Another definition describes it as a positive environment that provides job satisfaction (Yeşil, 2019). Organizational climate is defined as a psychological perception that occurs in employees as a result of the business practices and rules, behaviors and attitudes of business managers, and the interactions of employees with each other (Karalınç, 2020). Humans are psychological beings by nature and always want to feel safe. Although the concepts of psychological safety and trust have common points, the two concepts do not fully correspond to each other. While the concept of psychological safety is experienced at the level of a community in the form of a team or group, the concept of trust is related to the interactions between two people (Soyalın, 2019).

Organization members who cannot adopt the climate of the organization they are in cannot provide the efficiency expected by the organization. Due to this situation, in addition to the person's negative thoughts about the organization, after a certain period of time, they have to leave the organization due to the psychological insecurity anxiety they are in and the thought that they cannot fulfill themselves.

2. LITERATURE REVIEW

2.1. Sustainable Leadership

The concept of sustainability means preserving the current situation or ensuring its continuity (Kılıç 2012). In world history, people have encountered various events and many theories have been put forward on these events. People have played an active role in many events encountered. Precautions have been produced against the events that have occurred and these measures have been implemented by most people. The emergence of the economic crisis that affected the whole world in 2008 and its aftermath has made the importance of the concept of sustainable leadership even more dominant. In the period until the economic crisis that occurred in 2008, many companies made short-term decisions and turned to unsustainable behaviors. (McCann and Sweet 2014). Sustainability is expressed as the preservation of diversity and productivity as well as continuity (Acar, 2021).

The concept of sustainable leadership is defined as a leadership style that interprets the social, economic and environmental elements of sustainability in the context of the group, organization and society, and encourages the successful mastery of sustainability ideas, and has responsibilities towards individuals, groups and organizations (Šimanskienė and Župerkienė, 2014). Sustainable leaders embody the values and behaviors they promote. They lead by example, demonstrate integrity and inspire others to adopt sustainable practices and values (Burns, et al., 2015). Hargreaves and Fink (2003) defined the concept of sustainable leadership as “a significant force that ensures change or continuity in the long term”; Suriyankietkaew (2015) defined it as “a leadership and management process that aims to create long-term prosperity and enduring value belonging to organizational sustainability”.

2.2. Perception of Psychological Security

The fact that humans are psychological beings also brings with it the fact that psychology is as old as human history. If a person can express their own opinions comfortably and feels comfortable in the environment they are in and does not feel any anxiety, we can say that that person feels psychologically safe. The fact that people feel comfortable and safe in the environment they are in also positively affects the productivity of that person towards that environment. The concept of psychological safety is a concept that entered the literature in the 2000s, indicating the level of psychological comfort that organizational employees feel when expressing their opinions that they believe will provide positive benefits for the organization and sharing innovative ideas or opinions (Yener, 2014). The definition of the concept of psychological safety perception is the ability of organizational members to express their own ideas with their own free will and without feeling pressure, without feeling any sense or fear of being humiliated, degraded or isolated. Based on this situation, the concept of psychological safety has been defined as the level of interpersonal anxiety that organizational employees perceive in the areas they work (Edmondson 2003). People lose their productivity and feel insecure because they are error-oriented in places where they do not feel comfortable. Psychological safety refers to the perceptions of individuals about the extent to which risks that may arise in interpersonal relationships in a specific environment such as the work environment and the like are threatening or rewarding (Edmondson, 2019; Wang et al., 2018). According to Feldman (2015), the most general definition of

psychology is the systematic examination of mental processes as well as observable behaviors. In the light of all these concepts, it refers to the emotional state of individuals in order not to feel any threat of exclusion or punishment in the environment they are in.

The positive perception of psychological safety of organizational employees is important in terms of increasing organizational performance (Nergiz, 2015). The happier the organization member is, the more efficiency can be obtained from that person. Ensuring psychological safety in the organization also provides a positive effect by increasing the person's commitment to the organization. The perception of psychological safety that occurs when a person embraces their own security also affects the person's self-confidence. Self-confident people also have positive effects on the environment they are in. In this case, the self-confidence of individuals can motivate the people around them and enable them to be role models. It is an important point that people in the same organization provide psychological support to each other. While the productivity in an environment where people who are psychologically insecure are present is low and it is difficult for them to adapt to their jobs, it is quite easy and simple in terms of both productivity and adaptation in an environment where people who feel psychologically comfortable and secure are present.

2.3. Green Organizational Climate

Green organizational climate is the set of practices that the organization has implemented to support the sustainability of the environment it is in. The policies, procedures and practices that emerge for the green values of the organization are called green organizational climate (Dumont, Shen and Deng, 2016). The concept of "green climate" developed by the organization members in order to maintain and ensure environmental sustainability has a common perception in terms of policies, practices and procedures carried out for green initiatives (Bayram and Öztrak, 2023; Chou, 2014). Some policies, practices and procedures that constitute the green organizational climate need to be supported by organizations and management. These supports are called the common perceptions of the organization employees in terms of sustainability, green organizational climate (Zientara and Zamojska, 2016).

The criteria that determine the green organizational climate within the organizations include environmental policy, management tendency (education, information and policy statements) and some environmental responsibilities (recycling, chemical control and resource management) (Chou, 2014). The establishment of all precautions and practices generally created against the elements that threaten human life not only makes the businesses sensitive to their environment but also gains the trust of people outside, businesses and the segments they address, namely their customers. The impact created by the organization on the environment at these stages is as important for the organization as the work it puts forward. Informing the employees within the organization about the practices applied for green organizational structuring and supporting them by providing the necessary investments are extremely important in order to create a green climate in the organization. In a study conducted by Norton et al. (2014), in which the relationships between corporate sustainability policies, environmentally sensitive personnel behaviors and green organizational climate perceptions were examined, it was determined that green organizational climate has a positive relationship with environmentally friendly personnel behaviors related to the task. In the green organizational climate, job satisfaction is effective in increasing the sense of success and increasing recycling in the workplace, as well as directing daily work towards green practices and activities (Kim et al., 2019; Öztrak, 2023).

Green organizational climate holds a very important place in order to create awareness about the future of all living things in the world. The fact that this climate type, which supports an environmentalist

attitude, operates by taking into account the values of living beings provides sensitivity towards the future of other living things such as humans. Throughout human history, humanity has always been intertwined with nature and has continued its lives in harmony with its environment. Over time, the developing history of humanity has lost its naturalness with technological advances and various damages have begun to be inflicted on nature. In line with this situation, the crises that have occurred in nature over time have revealed the destruction of nature. The seriousness of the situation has been realized and various activities have been implemented towards nature. The most important thing for a sustainable life is to ensure that people are aware of this situation. The concepts of green organization and sustainability, which have almost recently entered the literature, support the future of humanity as well as their living lives. These observations reveal that the green organizational climate is very important for other living things like humans. In order to ensure environmental sustainability in businesses, environmentally sensitive (green) attitudes and behaviors are developed in organizational climates and these behaviors are reflected in practices to support the formation of a green organizational climate (Bayram and Öztırak, 2023; Dumont et al., 2017). One of the important behaviors for organizations to contribute to environmental sustainability is to direct employees in the organization (Ones and Dilchert, 2012). It is stated that the job satisfaction of employees in a green organizational climate increases positively and that their colleagues also support the development of green behaviors (Amrutha and Geetha, 2021; Öztırak and Orak, 2022).

Ensuring the continuity of the green organizational climate and emphasizing its importance, as well as informing people about this issue, is important. Creating a conscious generation in their attitudes towards nature and putting these attitudes into practice and doing the necessary work is a very important issue. When we look at the literature on the concept of green organization climate, there are limited studies because it is a new concept.

3. METHOD

3.1. Problem

The negative effects of the industrial and climate crisis on biological diversity and the increasing environmental problems with the development of industry in today's businesses, as well as the level of the behavior and attitudes of business managers, does the sensitivity of business employees to the green organization concept while performing their duties affect the perception of psychological safety, and in what way does the sustainable leadership model affect the psychological perception of employees?

At the end of this article, it is aimed to reveal the answers to the above question.

3.2. Purpose of the research

In order to minimize the effects of the constantly changing and renewed production-consumption phases to meet human needs with an environmentally friendly approach, it aims to raise awareness of business employees and encourage them, and while doing this, to reveal how effective the sustainable leadership model is in the perception of psychological safety and the green organization climate, and in what way it affects the morale and motivation of employees.

3.3. The importance of the research

The increasing population density of today's constantly changing and developing world, the industrial sector, which has problems in responding to human needs, threatens biological diversity as a result of the damages it causes to nature, and people are trying to build a structure that does not consume while

producing without endangering both nature and their own future, and this is extremely important for creating a livable world. With the support of the works carried out by the green organization climate in favor of the world and all living things by the businesses, it positively affects both the employee's perception of security and the loyalty of the employees working in businesses that act with a sustainable leadership approach to the business and the performance of the employees. In line with this situation, it has an important place in general terms both in terms of the business and the nature-human relationship.

3.4. Universe Sample

The universe of the research consists of 251,734 people working in the health and social services sector operating throughout Turkey. In the study, 416 health and social services workers were reached between 01.12.2023 and 01.02.2023 by using the convenience sampling method (TUIK, 2023).

3.5. Assumptions

It is assumed that the sustainable leadership model has a partial effect on the green organization climate understanding in affecting the psychological security perception of employees, that it will be a precursor to studies to be carried out in this direction, and that it will provide suggestions and examples regarding the perceptions of employees in terms of business management and business-environment.

3.6. Limitations

The limitations of the research are that it is applied only to personnel working in the health sector in Istanbul, the inhibitory factors encountered during the data collection process, and the shortness of the data collection process.

3.7. Data Collection

In order to proceed to the application phase of this study, the ethics committee permission was obtained from the Istanbul Esenyurt University Research and Publication Ethics Committee, number no date ?. Information on the contents of the demographic information form and scales used in the research is given below. The demographic information form section is the section where questions are included to obtain information about the gender, age, education level, working time with the current manager, and working time in the institution of the participants. This section consists of 5 questions.

Sustainable leadership scale The "Sustainable Leadership Scale" was used to determine how the leader's behaviors regarding sustainability are perceived by the employees. The scale was developed by McCann and Holt (2011) and adapted to Turkish by Yangil and Şahin. 15 questions were asked on a 5-point Likert scale with a rating style of 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree).

The psychological safety perception scale was developed by Bülbül, S., İşıaık, S., & Aytaç, S. (2022) and the answers given for this section were given on a 5-point Likert scale with a rating of 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree).

The green organizational climate scale was developed by Erbaşı, A. (2023) and has a rating of 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree). In this section, 21 questions were asked to our participants and their answers were received. Our survey consisted of a total of 47 questions and responses were received from 416 participants working in the health and social fields. Hypotheses were created in line with the data obtained as a result of the responses given by the participants.

3.8. Research Model and Hypotheses

In this study, it is assumed that the perception of psychological safety has a mediating role in the relationship between sustainable leadership and green organizational climate. In this direction, the following hypotheses are proposed:

H1: There is a statistically significant relationship between sustainable leadership and psychological safety perception.

H2: There is a statistically significant relationship between sustainable leadership and green organizational climate.

H3: There is a statistically significant relationship between green organizational climate and psychological safety perception.

H4: Green organizational climate has a mediating role in the effect of sustainable leadership on psychological safety perception.

The research model regarding the mediating role of green organizational climate in the relationship between sustainable leadership and psychological safety perception of employees in the health sector in Istanbul is shown in Figure 1 below.

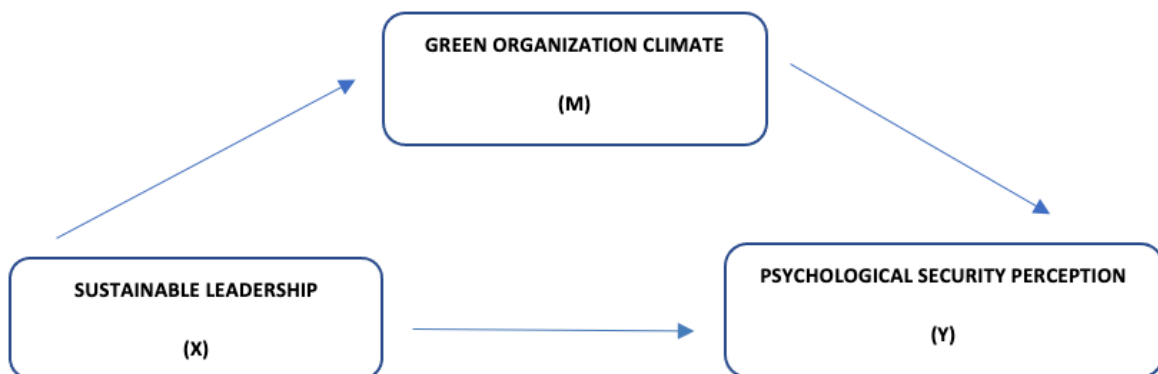

Figure 1. Research Model

4. RESEARCH FINDINGS

4.1. Frequency Analysis of Demographic Characteristics

The frequency and percentage distributions of employees' gender, age, education level, working time with the current manager and working time in the institution are shown and interpreted.

Table 1: Frequency and Percentage Distributions of Employees' Demographic Characteristics

		n	%
Gender	Male	121	29,1
	Female	295	70,9
	Total	416	100,0
Age	18-24 years old	354	85,1
	25 years and older	62	14,9
	Total	416	100,0
Education Level	High School	35	8,4
	Associate Degree	358	86,1
	Undergraduate	7	1,7
	Postgraduate	16	3,8
	Total	416	100,0
Working Time with Current Manager	Less than 2 year	317	76,2
	Between 3-5 years	68	16,3
	6 year and above	31	7,5
	Total	416	100,0
Working Time in the Institution	Less than 1 year	238	57,2
	1 year and above	178	42,8
	Total	416	100,0

While 70.9% of the employees are female, 29.1% are male. 85.1% are in the 18-24 age group, 14.9% are in the 25 and over age group. While 86.1% of the employees who participated in the research have an associate degree, 8.4% are high school graduates, 3.8% have a postgraduate degree, and 1.7% have a bachelor's degree. When the length of time the employees have worked with their current managers is examined, 76.2% have worked with their managers for less than 2 years, 16.3% for 3-5 years, and 7.5% for 6 years or more. When the length of time they have worked in the institution is examined, 57.2% have worked with them for less than 1 year, while 42.8% have worked in their institutions for 1 year or more.

4.2. Descriptive Statistics

This section includes statistical values for the mean and standard deviation of the variables used in the study, as well as kurtosis and skewness values to interpret how close or far the variables are from normality.

Table 2: Descriptive Statistics and Kurtosis and Skewness Values of the Variables Used in the Study

	Mean	Std. Deviation	Kurtosis		Skewness	
			Statistics	Std. Error	Statistics	Std. Error
ESSB	3,67	1,01	-0,399	0,120	-0,410	0,239
DB	3,73	1,06	-0,755	0,120	-0,119	0,239
İKİB	3,56	1,03	-0,508	0,120	-0,260	0,239
KİKİB	3,60	1,03	-0,555	0,120	-0,429	0,239
PGA	3,61	0,90	-0,380	0,120	-0,142	0,239
YEİB	3,61	1,00	-0,381	0,120	-0,691	0,239
YSİB	3,58	1,09	-0,497	0,120	-0,564	0,239
YDİB	3,84	0,97	-0,794	0,120	0,328	0,239
YBİB	3,71	0,94	-0,504	0,120	-0,247	0,239
SL	3,63	0,96	-0,545	0,120	-0,227	0,239
YÖİ	3,68	0,90	-0,393	0,120	-0,351	0,239

	Gender	N	Mean	Std. Deviation	T	P
ESSB	Male	121	3,700	0,958	0,364	0,716
	Female	295	3,660	1,036		
DB	Male	121	3,807	0,973	0,898	0,369
	Female	295	3,704	1,099		
İKİB	Male	121	3,587	0,984	0,301	0,764
	Female	295	3,553	1,046		
KİKİB	Male	121	3,613	0,986	0,142	0,887
	Female	295	3,597	1,056		
PGA	Male	121	3,700	0,865	1,376	0,170
	Female	295	3,566	0,917		
YEİB	Male	121	3,463	1,054	-1,924	0,055
	Female	295	3,669	0,966		
YSİB	Male	121	3,683	0,992	1,208	0,228
	Female	295	3,540	1,129		
YDİB	Male	121	3,952	0,922	1,477	0,141
	Female	295	3,797	0,992		
YBİB	Male	121	3,656	0,956	-0,722	0,471
	Female	295	3,729	0,931		
SL	Male	121	3,662	0,911	0,415	0,679
	Female	295	3,619	0,975		
YÖİ	Male	121	3,664	0,853	-0,169	0,866
	Female	295	3,680	0,916		

When the mean values of the variables are examined, it is seen that the mean values of all variables are close to 4.00. This result is positive for the perception of psychological safety, green organizational climate perception and the dimensions of green organizational climate, green economic climate, green social climate, green digital climate, green bureaucratic climate perceptions, and the perception of sustainable leadership and the dimensions of sustainable leadership, ethics, social responsibility,

change, innovation, profitability, culture, and interest in human resources. When the skewness and kurtosis values are examined, all variables are lower than ± 3 . Therefore, all variables are close to normal distribution.

4.3. Difference Analyses

In difference analyses, the significance of the expected differences in the mean scores of the variables related to the research according to the groups of gender, age, education level, working time with the current manager, working time in the institution is tested. Since the analyses used are suitable for normal distribution, Independent Group T test and One-Way Variance (Anova) are used, but since the group variable is $n \leq 30$ in the education level variable, the non-parametric Kruskal Wallis H test is used. For intergroup comparison, the Mann Whitney U test is used.

Table 3: Independent Group T Test Results Used to Determine the Differences of Research-Related Variables According to Gender

	Gender	N	Mean	Std. Deviation	T	p
ESSB	Male	121	3,700	0,958	0,364	0,716
	Female	295	3,660	1,036		
DB	Male	121	3,807	0,973	0,898	0,369
	Female	295	3,704	1,099		
İKİB	Male	121	3,587	0,984	0,301	0,764
	Female	295	3,553	1,046		
KİKİB	Male	121	3,613	0,986	0,142	0,887
	Female	295	3,597	1,056		
PGA	Male	121	3,700	0,865	1,376	0,170
	Female	295	3,566	0,917		
YEİB	Male	121	3,463	1,054	-1,924	0,055
	Female	295	3,669	0,966		
YSİB	Male	121	3,683	0,992	1,208	0,228
	Female	295	3,540	1,129		
YDİB	Male	121	3,952	0,922	1,477	0,141
	Female	295	3,797	0,992		
YBİB	Male	121	3,656	0,956	-0,722	0,471
	Female	295	3,729	0,931		
SL	Male	121	3,662	0,911	0,415	0,679
	Female	295	3,619	0,975		
YÖİ	Male	121	3,664	0,853	-0,169	0,866
	Female	295	3,680	0,916		

When the Independent Group T Test analysis results were examined, no significant difference was found between the average scores of psychological safety perception, green organizational climate and its dimensions, and sustainable leadership and its dimensions according to gender ($p \geq 0.05$).

Table 4: Independent Group T Test Results Used to Determine the Differences of Research-Related Variables According to Age

	Age	N	Mean	Std. Deviation	T	p
ESSB	18-24 years old	354	3,642	1,029	-0,247	0,805
	25 years old and above	50	3,680	0,903		
DB	18-24 years old	354	3,738	1,077	0,855	0,393
	25 years old and above	50	3,600	1,024		
İKİB	18-24 years old	354	3,561	1,010	0,916	0,360
	25 years old and above	50	3,420	1,111		
KİKİB	18-24 years old	354	3,583	1,023	-0,057	0,954
	25 years old and above	50	3,592	1,114		
PGA	18-24 years old	354	3,623	0,924	1,702	0,093
	25 years old and above	50	3,437	0,692		
YEİB	18-24 years old	354	3,628	0,991	1,596	0,111
	25 years old and above	50	3,390	0,945		
YSİB	18-24 years old	354	3,562	1,093	0,253	0,800
	25 years old and above	50	3,520	1,052		
YDİB	18-24 years old	354	3,804	0,991	-0,929	0,354
	25 years old and above	50	3,940	0,823		
YBİB	18-24 years old	354	3,698	0,926	0,529	0,597
	25 years old and above	50	3,623	1,016		
SL	18-24 years old	354	3,620	0,951	0,380	0,704
	25 years old and above	50	3,565	0,985		
YÖİ	18-24 years old	354	3,666	0,898	0,542	0,542
	25 years old and above	50	3,592	0,864		

When the Independent Group T Test analysis results were examined, no significant difference was found between the average scores of psychological safety perception, green organizational climate and its dimensions, and sustainable leadership and its dimensions according to gender ($p \geq 0.05$).

Table 5: Independent Group T Test Results Used to Determine the Differences of Research-Related Variables According to Working Time in the Organization

	Working Time in the Institution	N	Mean	Std. Deviation	T	p
ESSB	Less than 1 year	238	3,584	1,006	-2,408	0,017
	1 year and above	154	3,838	1,037		
DB	Less than 1 year	238	3,714	1,075	-1,095	0,274
	1 year and above	154	3,835	1,063		
İKİB	Less than 1 year	238	3,526	1,012	-1,686	0,093
	1 year and above	154	3,701	0,991		
KİKİB	Less than 1 year	238	3,533	0,988	-2,126	0,034
	1 year and above	154	3,756	1,054		
PGA	Less than 1 year	238	3,568	0,953	-1,485	0,139
	1 year and above	154	3,703	0,832		
YEİB	Less than 1 year	238	3,659	0,985	0,826	0,409
	1 year and above	154	3,575	0,991		
YSİB	Less than 1 year	238	3,465	1,116	-2,773	0,006
	1 year and above	154	3,775	1,030		
YDİB	Less than 1 year	238	3,681	0,998	-3,393	0,001
	1 year and above	154	4,023	0,937		
YBİB	Less than 1 year	238	3,618	0,964	-2,239	0,026
	1 year and above	154	3,834	0,883		
SL	Less than 1 year	238	3,578	0,935	-2,002	0,046
	1 year and above	154	3,774	0,965		
YÖİ	Less than 1 year	238	3,605	0,927	-1,908	0,057
	1 year and above	154	3,782	0,845		

When the Independent Group T-test results were examined, it was determined that the average scores of ethical social responsibility dimension ($t=-2.408$, $p=0.017\leq 0.05$), cultural interest in human resources dimension ($t=-2.126$, $p=0.034\leq 0.05$), green social climate ($t=-2.773$, $p=0.006\leq 0.01$), green digital climate ($t=-3.393$, $p=0.001\leq 0.01$), green bureaucratic climate ($t=-2.239$, $p=0.026\leq 0.05$) and general sustainable leadership variable ($t=-2.002$, $p=0.046\leq 0.05$) differed according to the length of service in the institution as a result of the analysis. These results show that those with 1 year or more experience in their institutions have high levels of ethical social responsibility perceptions, interest in culture and human resources, green social climate, green digital climate, green bureaucratic climate and therefore sustainable leadership perceptions.

Table 6: Kruskal Wallis H Test Results Used to Determine the Differences of Research-Related Variables According to the Duration of Service in the Institution

		N	Mean	Std. Deviation	x2	P	Pairwise Comparison
ESSB	High School	35	3,886	1,152	6,362	0,095	-
	Associate Degree	358	3,659	1,004			
	Undergraduate	7	4,095	0,763			
	Postgraduate	16	3,292	0,902			
	Total	416	3,671	1,013			
DB	High School (1)	35	4,067	0,892	11,098	0,011	(1-4) (2-4)
	Associate Degree (2)	358	3,728	1,082			
	Undergraduate (3)	7	3,857	0,604			
	Postgraduate (4)	16	3,083	0,890			
	Total	416	3,734	1,064			
İKİB	High School (1)	35	3,936	1,068	11,705	0,008	(1-2) (1-4) (3-4)
	Associate Degree (2)	358	3,542	1,007			
	Undergraduate (3)	7	4,071	0,732			
	Postgraduate (4)	16	3,000	1,218			
	Total	416	3,563	1,027			
KİKİB	High School (1)	35	4,137	0,924	18,440	0,000	(1-2) (1-4) (2-4)
	Associate Degree (2)	358	3,579	1,023			
	Undergraduate (3)	7	3,857	0,586			
	Postgraduate (4)	16	2,825	1,147			
	Total	416	3,602	1,035			
PGA	High School (1)	35	3,878	0,930	11,003	0,012	(1-4) (2-4) (3-4)
	Associate Degree (2)	358	3,603	0,902			
	Undergraduate (3)	7	3,796	0,577			
	Postgraduate (4)	16	2,982	0,709			
	Total	416	3,605	0,903			
YEİB	High School (1)	35	4,048	1,056	25,030	0,000	(1-2) (1-4) (2-4) (3-4)
	Associate Degree (2)	358	3,608	0,968			
	Undergraduate (3)	7	3,881	0,672			
	Postgraduate (4)	16	2,542	0,833			
	Total	416	3,609	0,996			
YSİB	High School (1)	35	3,954	1,153	10,431	0,015	(1-2) (1-4) (3-4)
	Associate Degree (2)	358	3,547	1,082			
	Undergraduate (3)	7	4,314	0,915			
	Postgraduate (4)	16	3,225	1,009			
	Total	416	3,582	1,092			

YDİB	High School (1)	35	4,271	1,070	17,131	0,001	(1-2) (1-3) (3-4)
	Associate Degree (2)	358	3,795	0,973			
	Undergraduate (3)	7	3,429	0,313			
	Postgraduate (4)	16	4,156	0,645			
	Total	416	3,843	0,974			
YBİB	High School (1)	35	4,148	0,950	13,250	0,004	(1-2) (1-3) (1-4)
	Associate Degree (2)	358	3,686	0,934			
	Undergraduate (3)	7	3,500	0,408			
	Postgraduate (4)	16	3,313	0,900			
	Total	416	3,708	0,938			
SL	High School (1)	35	4,019	0,957	14,492	0,002	(1-2) (1-4) (2-4)
	Associate Degree (2)	358	3,615	0,944			
	Undergraduate (3)	7	3,962	0,660			
	Postgraduate (4)	16	3,017	1,012			
	Total	416	3,632	0,956			
YÖİ	High School (1)	35	4,097	1,025	15,876	0,001	(1-2) (1-4) (2-4) (3-4)
	Associate Degree (2)	358	3,652	0,885			
	Undergraduate (3)	7	3,789	0,541			
	Postgraduate (4)	16	3,232	0,721			
	Total	416	3,675	0,898			

According to the education level of the employees, the change dimension ($X_2 = 11.098$, $p = 0.011 \leq 0.05$), the innovation profitability dimension ($X_2 = 11.705$, $p = 0.008 \leq 0.01$), the interest in culture human resources ($X_2 = 18.440$, $p = 0.000 \leq 0.01$), the perception of psychological safety ($X_2 = 11.003$, $p = 0.012 \leq 0.05$), the green climate dimension ($X_2 = 25.030$, $p = 0.000 \leq 0.01$), the green social climate dimension ($X_2 = 10.431$, $p = 0.015 \leq 0.05$), the green digital climate dimension ($X_2 = 17.131$, $p = 0.001 \leq 0.01$), the green bureaucratic climate dimension ($X_2 = 13.250$, $p = 0.004 \leq 0.01$) and there is a significant difference between the general green organization climate average scores. Mann Whitney U test was conducted to determine the educational level group for which the difference occurred. High school and associate degree graduates more than graduate degree graduates, high school graduates more than associate degree graduates, and postgraduate graduates more than high school and undergraduate graduates stated that their leaders solve sustainable problems with innovative methods and balance them with profit while achieving sustainable goals. Associate degree and postgraduate graduate employees more than high school graduates, and postgraduate graduates more than associate degree graduates stated that their leaders adopt a sustainable culture by communicating with everyone they lead or will lead. High school and associate degree graduates have higher psychological safety perception than postgraduate graduates, and postgraduate graduate employees have higher green climate perception than undergraduate graduates. High school graduate employees have higher green climate perception than associate degree and graduate graduates. Associate degree graduates have higher perception of green climate than postgraduate graduates and postgraduate graduates have higher perception of green climate than undergraduate graduates. High school graduates have higher perception of green social climate than associate degree graduates and postgraduate graduates have higher perception of green digital climate than undergraduate graduates. High school graduates have higher perception of green bureaucratic climate than associate degree, undergraduate and postgraduate graduates. High school graduates have higher perception of green bureaucratic climate than associate degree, undergraduate

and postgraduate graduates and postgraduate graduates have higher perception of their leaders acting with a sustainable approach than associate degree graduates. High school graduates have higher perception of green organizational climate than associate degree and postgraduate graduates, associate degree graduates have higher perception of green organizational climate than postgraduate graduates and postgraduate graduates have higher perception of green organizational climate than undergraduate graduates.

Table 7: Independent Group T-Test Results Used to Determine the Differences in Research-Related Variables According to Working Time with the Current Manager

		N	Mean	Std. Deviation	F	p	Multiplier Comperation	
ESSB	Less than 2 years	317	3,661	1,025	0,930	0,395	-	-
	3-5 years	68	3,794	0,974				
	6 years and above	31	3,505	0,973				
	Total	416	3,671	1,013				
DB	Less than 2 years (1)	317	3,767	1,088	3,583	0,029	Scheffe	(1-3)
	3-5 years (2)	68	3,804	0,880				
	6 years and above (3)	31	3,247	1,095				
	Total	416	3,734	1,064				
İKB	Less than 2 years	317	3,560	1,025	3,682	0,026	Tamhane	-
	3-5 years	68	3,761	0,830				
	6 years and above	31	3,161	1,319				
	Total	416	3,563	1,027				
KİKİB	Less than 2 years	317	3,580	1,028	1,956	0,143	-	-
	3-5 years	68	3,800	0,914				
	6 years and above	31	3,394	1,297				
	Total	416	3,602	1,035				
PGA	Less than 2 years	317	3,587	0,928	2,782	0,063	-	-
	3-5 years	68	3,800	0,685				
	6 years and above	31	3,364	1,009				
	Total	416	3,605	0,903				
YEİB	Less than 2 years	317	3,597	1,021	1,503	0,224	-	-
	3-5 years	68	3,760	0,742				
	6 years and above	31	3,398	1,185				
	Total	416	3,609	0,996				
YSİB	Less than 2 years	317	3,532	1,114	2,107	0,123	-	-
	3-5 years	68	3,829	0,849				
	6 years and above	31	3,548	1,280				
	Total	416	3,582	1,092				
YDİB	Less than 2 years	317	3,790	1,000	1,948	0,144	-	-
	3-5 years	68	4,022	0,793				
	6 years and above	31	3,984	1,027				
	Total	416	3,843	0,974				

YBİB	Less than 2 years (1)	317	3,645	0,967	3,507	0,031	Scheffe	(1-2)
	3-5 years (2)	68	3,971	0,749				
	6 years and above (3)	31	3,774	0,928				
	Total	416	3,708	0,938				
SL	Less than 2 years (1)	317	3,628	0,958	2,542	0,080	-	-
	3-5 years (2)	68	3,789	0,837				
	6 years and above (3)	31	3,325	1,123				
	Total	416	3,632	0,956				
YÖİ	Less than 2 years (1)	317	3,632	0,915	2,277	0,104	-	-
	3-5 years (2)	68	3,887	0,720				
	6 years and above (3)	31	3,653	1,021				
	Total	416	3,675	0,898				

As a result of one-way variance analysis (ANOVA), there is a statistically significant difference between the mean scores of change dimension ($F=3.583$, $p=0.029 \leq 0.05$), innovation profitability dimension ($F=3.682$, $p=0.026 \leq 0.05$), green bureaucratic climate dimension ($F=3.507$, $p=0.031 \leq 0.05$) according to the tenure with the current manager. According to the homogeneity Levene test result, Scheffe model is selected as the multiple comparison model for the differences between the groups greater than $p=0.05$, and Tamhane model is selected for the differences less than $p=0.05$. Those who have worked with the current manager for 6 years or more indicate that their leaders give more importance to sustainable change compared to those who have worked less than 2 years. It is observed that no difference is obtained between the groups as a result of Tamhane model used to test the difference between innovation profitability mean scores according to the tenure with the current manager. As a result of the Scheffe model used, those who have worked with the current manager for less than 2 years have a higher green bureaucratic perception than those who have worked for 3-5 years.

4.3.1. Confirmatory Factor Analysis with AMOS

4.3.1.1. Confirmatory Factor Analysis of Sustainable Leadership Scale

The factors consisting of the observed variables in the confirmatory factor analysis of the sustainable leadership scale are as follows: Ethical social responsibility dimension (ESSB), change dimension (DB), innovation profitability dimension (İKB) and culture human resources interest dimension (KİKİB) are included in the model. The observed variables are collected under more than one, unconnected factor. There are 3 observed variables in the ethical social responsibility dimension, 3 in the change dimension, 4 in the innovation profitability dimension, and 5 in the culture human resources interest dimension. The model shown in Figure 2 is a second-level multi-factor model.

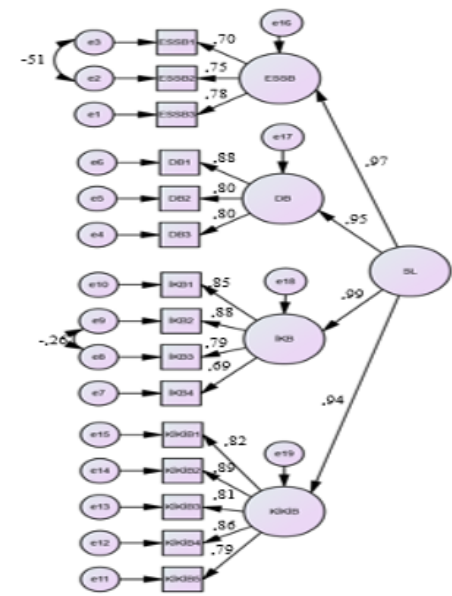

Figure 2. Second Level Multifactor Model for Sustainable Leadership Scale

The second level multifactor model shown in Figure 3 has 15 statements and three factors. The fit results of the confirmatory factor model are shown in Table 8.

Table 8: Sustainable Leadership Scale Fit Index Results

	ΔX^2	sd	$\Delta X^2/sd$	RMSEA	RMR	NFI	CFI	IFI
SL	185,616*	79	2,350	0,057	0,034	0,965	0,980	0,980

* $p \leq 0,01$

Confirmatory factor analysis tests whether the data belonging to the sample fits the original (constructed) factor structure. Confirmatory factor analysis findings are information about the scale $\Delta X^2 = 185.616$, $sd = 79$, $\Delta X^2/sd = 2.350$, $RMSEA = 0.057$, $RMR = 0.034$, $NFI = 0.965$, $CFI = 0.980$ and $IFI = 0.980$. Within the framework of this information, according to the general model fit (≤ 3) result, the model shows good fit, according to the results of RMSEA (0.06-0.08), which is the root mean square error of approximation from the comparative fit indexes, the model shows acceptable fit, and according to the results of RMR (≤ 0.05), which is the residual-based fit index, the model indicates good fit. According to the results of the normed fit index NFI (≥ 0.95), the incremental fit index IFI (≥ 0.95) and CFI (≥ 0.95), which are other comparative fit indexes, the model shows a good fit. According to the confirmatory factor analysis result of the psychological safety perception scale, the resulting model gathers 7 observed variables under a single unrelated factor. The model shown in Figure 3 is a first-level single-factor model.

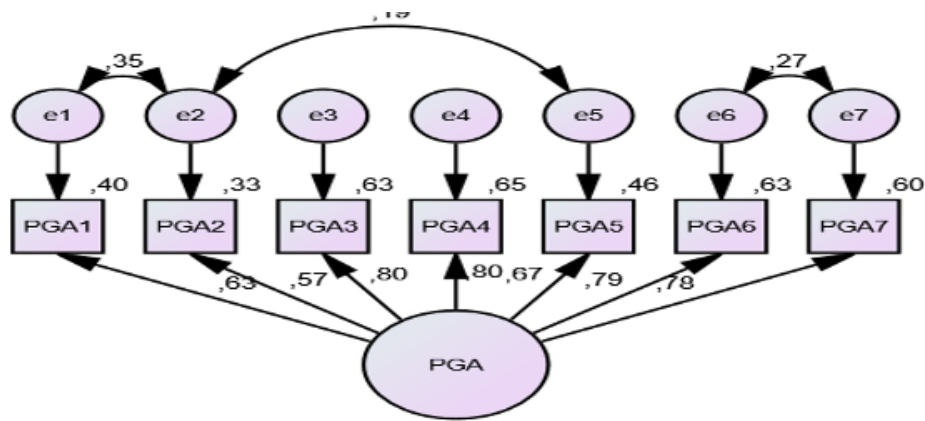

Figure 3. Single Factor Model for the Perception of Psychological Safety Scale

There are 7 statements in the first-level single factor model shown in Figure 3. The fit results of the confirmatory factor model are shown in Table 9.

Table 9: Fit Index Results of the Perception of Psychological Safety Scale

	ΔX^2	sd	$\Delta X^2/sd$	RMSEA	RMR	NFI	CFI	IFI
PGA	32,263*	11	2,933	0,068	0,036	0,979	0,986	0,986

The findings of confirmatory factor analysis are information about the scale $\Delta X^2 = 32.263$, $sd = 11$, $\Delta X^2/sd = 2.933$, $RMSEA = 0.068$, $RMR = 0.036$, $NFI = 0.979$, $CFI = 0.986$ and $IFI = 0.986$. Within the scope of this information, according to the general model fit (≤ 3) result, the model shows good fit, according to the results of RMSEA (0.06-0.08), which is the root mean square error of approximation, which is one of the comparative fit indexes, the model shows acceptable fit and according to the results of RMR (≤ 0.05), which is the residual-based fit index, it is seen that the model indicates good fit. According to the results of the normed fit index NFI (≥ 0.95), the incremental fit index IFI (≥ 0.95) and CFI (≥ 0.95), which are other comparative fit indexes, the model shows a good fit. According to the confirmatory factor analysis result of the green organizational climate scale, there are 4 dimensions in the second-level multi-factor model. The first dimension is green economic climate (YEİB), the second dimension is green social climate (YSİB), the third dimension is green digital climate (YDİB), and the fourth dimension is green bureaucratic climate (YBİB). It is seen that the first dimension has 6, the second dimension has 5, the third dimension has 4, and the fourth dimension has 6 observed variables gathered under unconnected factors. The model shown in Figure 4 is a second-level multi-factor model.

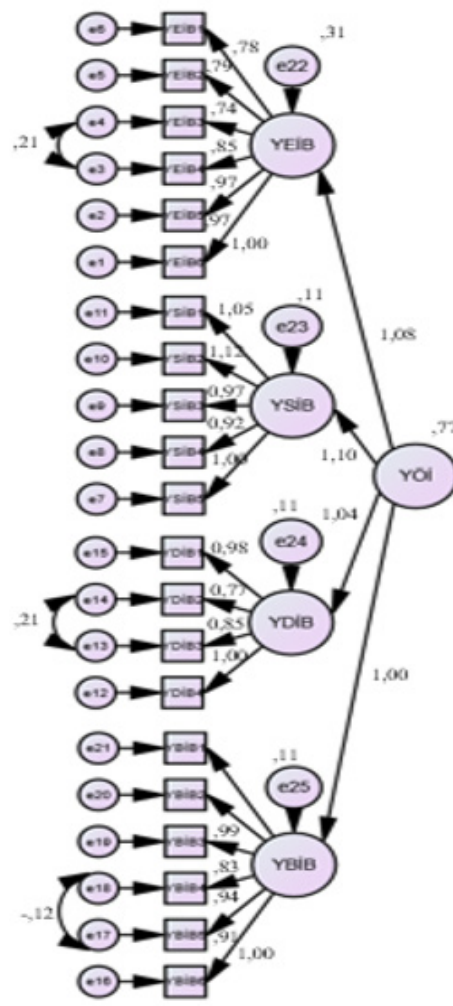

Figure 4. Second Level Multifactor Model of Green Organizational Climate Scale

There are 21 observed statements in the second level four factor model shown in Figure 4. The fit results of the confirmatory factor model are shown in Table 10.

Table 10: Model Fit Indices of Green Organizational Climate Scale

	ΔX^2	sd	$\Delta X^2/sd$	RMSEA	RMR	NFI	CFI	IFI
PGA	435,747*	158	2,758	0,065	0,053	0,936	0,958	0,958

The findings of confirmatory factor analysis are information about the scale $\Delta X^2=435.747$, $sd=158$, $\Delta X^2/sd=2.758$, $RMSEA=0.065$, $RMR= 0.053$, $NFI=0.936$, $CFI=0.958$ and $IFI=0.958$. Within the scope of this information, according to the general model fit (≤ 3) result, the model shows a good fit, according to the results of RMSEA (0.06-0.08), which is the root mean square error of approximation from the comparative fit indexes, the model shows an acceptable fit, and according to the results of RMR (0.06-0.08), which is the residual-based fit index, the model indicates an acceptable fit. According to the results of another comparative fit index, the normed fit index NFI (0.90-0.94), the model is among the acceptable fit values, and according to the results of the incremental fit index IFI (≥ 0.95) and CFI (≥ 0.95), the model shows a good fit.

4.3.1. Mediation Test with AMOS

Regression analyses are used to prove whether a third variable mediates the relationship between two variables or whether there is an indirect effect. The following three regression analyses should be conducted (Baron and Kenny, 1986 cited in Meydan and Şeşen, 2011).

In the first case, sustainable leadership is taken as the independent variable and psychological safety perception as the dependent variable. Thus, the first condition is investigated.

In the second case, the effect of sustainable leadership on psychological safety perception is investigated. Thus, whether the second condition is met is examined.

In the third case, sustainable leadership and psychological safety perception are taken as independent variables and their effects on the green organizational climate are examined. In this case, if sustainable leadership has an effect on the perception of psychological safety and the effect of sustainable leadership in the first equation has decreased significantly, it can be said that the green organizational climate has a mediating role in the effect of sustainable leadership on the perception of psychological safety. The reason why the structural equation model is preferred instead of regression analysis when investigating the mediating effect is that the structural model provides a stronger infrastructure. While the means of the variables are used in the regression analysis, the structural equation model also includes measurement and residual errors in the calculation.

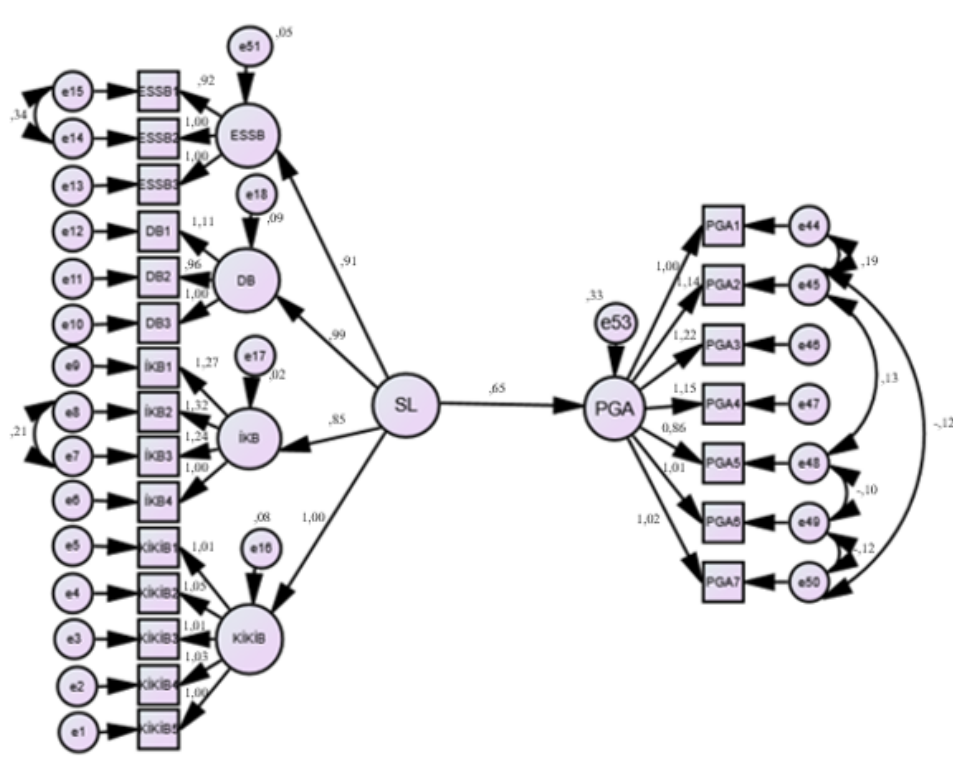

Figure 5. Model Regarding the Effect of Sustainable Leadership Dimension on Psychological Safety Perception Dimension

The fit indices obtained as a result of the model test show that the model is within the limits of good fit and acceptable fit ($\Delta X^2 = 448.869$, $sd=179$, $\Delta X^2/sd=2.508$, $RMSEA=0.060$, $RMR=0.059$, $GFI=0.914$, $CFI=0.964$ and $IFI=0.964$). The standardized beta value of the paths leading to the perception of psychological safety of the sustainable leadership variable was determined as 0.722, the standard error value as 0.053 and the significance value as 0.000. According to the findings, sustainable leadership has a significant effect on the perception of psychological safety. Therefore, the first condition is met. In the second model shown in Figure 7 below, the sustainable leadership variable is taken as independent, the psychological safety perception variable as dependent and the green organizational climate variable as the mediator variable. Thus, the existence of the second and third effects stated by Baron and Kenny (1986) is investigated.

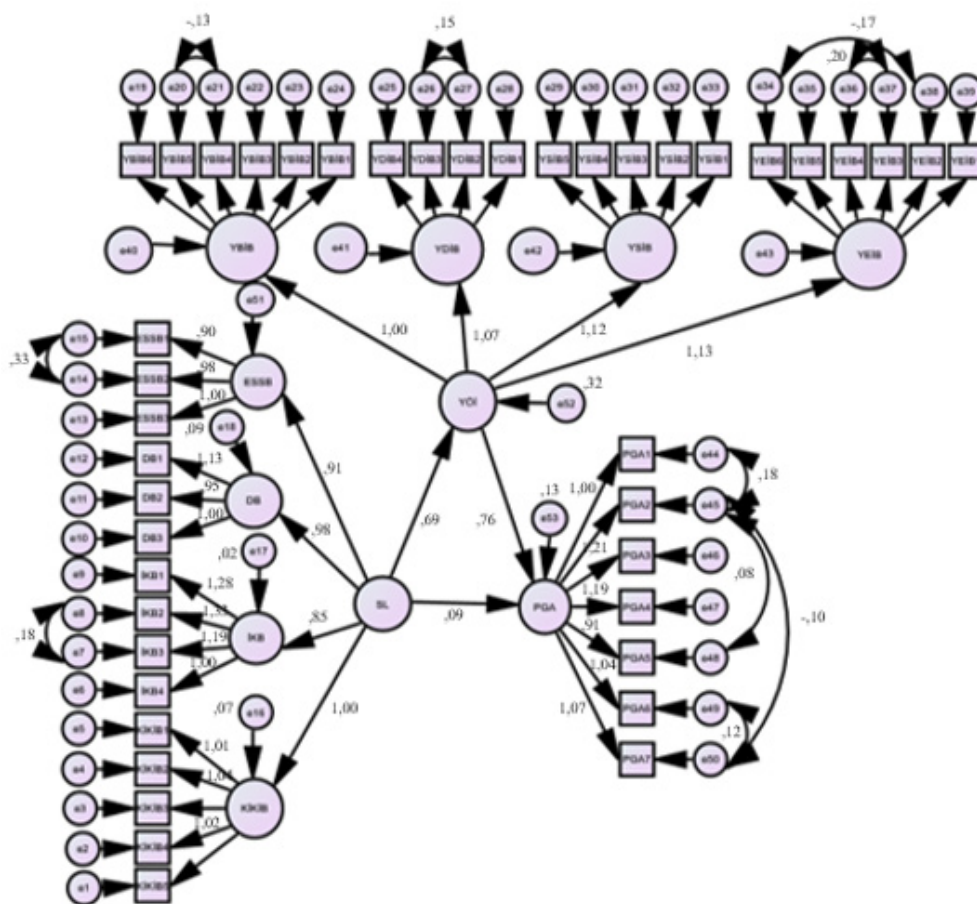

Figure 6. Model Regarding the Mediating Role of Green Organizational Climate in the Effect of Sustainable Leadership Dimension on Perception of Psychological Safety

The fit indices obtained as a result of the mediation test of the model shown in Figure 6 indicate that it is within the limits of good fit and acceptable fit ($\Delta X^2 = 313.769$, $sd=236$, $\Delta X^2/sd=1.330$, $RMSEA=0.033$, $GFI=0.921$, $CFI=0.982$ and $IFI=0.983$). The standardized beta, standard error and significance values of the paths specified in the model are shown in Table 13.

Table 11: Path Coefficients of the Model Regarding the Mediating Role of Green Organizational Climate in the Effect of Sustainable Leadership Dimension on Perception of Psychological Safety

			Standardize β	Standard error	p
SL	→	PGA	0,103	0,043	0,038
SL	→	YÖİ	0,754	0,042	0,000
YÖİ	→	PGA	0,816	0,071	0,000

According to the findings, the sustainable leadership dimension significantly affects the green organizational climate dimension, and the sustainable leadership dimension significantly affects the psychological safety perception dimension. In addition to all these, the effect of the sustainable leadership variable on the perception of psychological safety decreased with the inclusion of the green organizational climate dimension in the model. Accordingly, there is a partial mediation effect of the green organizational climate in the effect of the sustainable leadership dimension on the perception of psychological safety. The last step to be taken at this point is to test whether the change in the effect of sustainable leadership on the perception of psychological safety is significant. Because if this decrease is not significant, partial mediation of ethical climate cannot be mentioned. In order to test this, it is necessary to perform the Sobel test (Sobel, 1982). The Sobel test tests the significance of the change in the regression coefficient by taking into account the regression weights of the variables in the model and the standard errors of the relationships between the variables. According to the Sobel test result, the change in the effect of sustainable leadership on the perception of psychological safety is significant ($z=3.797$, $p=0.000 \leq 0.01$). Therefore, the green organizational climate has a partial mediating role in the effect of sustainable leadership on the perception of psychological safety. As a result, employees will feel psychologically safe under the guidance of a sustainable leader, and in this process, employees' environmental behaviors will be partially affected positively.

RESULTS

The aim of the study is to determine the mediating role of green organizational climate in the effect of sustainable leadership on psychological safety perception. To achieve this goal, a survey consisting of personal information form, sustainable leadership, psychological safety perception and green organizational climate scales was conducted on 416 healthcare workers in Istanbul. The data obtained from the survey were analyzed in SPSS and SPSS Amos programs and the hypotheses were tested. When the basis of the study was examined, it was determined that there was a positive relationship between the sustainable leadership model and psychological safety perception in the light of the data obtained. The hypothesis of "Sustainable leadership has an effect on psychological safety perception" was accepted. The sustainable leadership model significantly affects psychological safety, and psychological safety has a significant effect on sustainable performance (Iqbal, Ahmad, & Nasim, 2020). Managers who adopt the sustainable leadership model are in closer communication with their employees. Managers who make their employees feel important and motivate them will also increase their employees' commitment to the company. By creating job satisfaction, the performance of the employees will increase and their productivity in the department will increase (Yılmaz, 2023). The sustainable leadership model directly affects the morale and motivation of employees. It is seen that an employee who feels psychologically important has a direct impact on his/her productivity. In line with this situation, this research conducted in 2023 supports our hypothesis.

DISCUSSION

As a result of the research, it has been determined that the sustainable leadership model has a significant effect on the green organizational climate. The hypothesis of ‘‘Sustainable leadership has an effect on the green organizational climate.’’ has been accepted. There are environmental problems such as climate change, pollution and resource depletion, which are the most urgent problems that sustainable leaders need to address (Author, 2023). Since the sustainable leadership model is a model with an environmental perspective, it interacts with the green organizational climate. Leaders have the ability to influence individuals in society. With this feature, it also plays a role in individuals being sensitive to the environment. Sustainable leaders have an inclusive effect on the perception of the green organizational climate. As can be seen, there is a parallelism between the results we obtained and the studies conducted in this field.

In our study, the effect of the green organizational climate on the perception of psychological safety was examined and the hypothesis of ‘‘H3: Green organizational climate has an effect on the perception of psychological safety.’’ has been accepted ($z=3.797$, $p=0.000\leq 0.01$). It has been determined that the green organizational climate has a positive and significant effect on the perception of psychological safety. Tortumlu and Taş (2019) found that organizational climate positively affects employee performance. Employees try to adapt to the climate in their environment. Providing the necessary training and encouragement to adopt the green organizational climate to employees causes them to look at both the environment and the future with confidence. By providing a green organizational climate, employees feel psychologically safe and the image of the business with an environmental perspective is positively affected (Yaşar, 2023). In the light of our research, the sustainable leadership model has a mediating role in the perception of psychological safety of the green organizational climate. The hypothesis ‘‘H4: Green organizational climate has a mediating role in the effect of sustainable leadership on the perception of psychological safety’’ is accepted. Considering the ecological and biological effects of our study, it is an extremely important and sensitive issue.

CONCLUSION

Considering the high competition, green human resources are needed in the healthcare sector, which has critical processes in terms of time management and crisis, in order to act with environmental awareness due to the sudden development of events.

- As a result of this situation, practices such as DISC personality tests should be applied in the recruitment processes and attention should be paid to personnel selection.
- Empowering personnel and developing the sense of responsibility of personnel are important in terms of positively affecting the perception of psychological safety and ensuring the satisfaction of patients in the healthcare sector.
- Considering that this study has an important place both in terms of businesses, the psychological safety of employees and the environment, it is recommended that it is not limited to the healthcare field but is generally applied in every sector and province.
- It is recommended that businesses that are active in every sector create awareness by organizing events in this direction for their employees.
- It is recommended that businesses interact with non-governmental organizations and organize periodic trainings and seminars to raise awareness of employees on the subject.
- This study, which we conducted with employees operating in the healthcare sector in Istanbul, has proven that the mediating role of the green organizational climate on the perception of psychological safety of sustainable leadership is positive and will constitute a resource for future studies on sustainable leadership

REFERENCES

- Akdemir, N., Tuncer, C. O. (2021). Güvenlik Algısına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir İnceleme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(40), 825-863.
- Akgemci, T., Abdul-Kareem, A., ve Kızıloğlu, E. (2020). Örgüt ikliminin örgüt temelli özsaygı ve öznel iyi oluş üzerindeki etkisi: Kobi'ler üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 65-78.
- Aksu, B. Ç., Doğan, A. (2021). Çevresel Sürdürülebilirlik Ve İnsan Kaynakları Yönetimi Fonksiyonlarının Yeşil İnsan Kaynakları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 137-148.
- Akyürek, M. İ. (2020). Otantik Liderlik: Bir Alanyazın Taraması. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram Ve Uygulama*, 3(3), 99-109.
- Aldair, J., Alteo Ya.,(2005) Kışkırtıcı Liderlik İstanbul
- Amrutha, V. N., Geetha, S. N. (2021). Linking Organizational Green Training And Voluntary Workplace Green Behavior: Mediating Role Of Green Supporting Climate And Employees Green Satisfaction. *Journal Of Cleaner Production*, 290
- Atay, O. (1998). Örgüt Kültürü Ve Süreci. *Uludağ Üniversitesi İibf Dergisi*, 16 (3), Ss:1-14, Ekim,.
- Avery, G, Bergsteiner, H., (2011), Sustainable Leadership Practices For Enhancing Business Resilience And Performance, *Strategy&Leadership*, S.5.
- Ba Le, P, Nguyen, D. (2023). Stimulating Knowledge-Sharing Behaviours Through Ethical Leadership And Employee Trust İn Leadership: The Moderating Role Of Distributive Justice. *Journal Of Knowledge Management*, 27(3), 820-841
- Bakoğlu, R., Aşkun, O. B. ve Yıldırım, H. (2016). Türkiye'de Kamu Kurum Kültürü. İstanbul: Beta.
- Batlis, Nick C. (1980). The Effects Of Organizational Climate On Job Satisfaction, Anxiety And Propensity To Leave. *The Journal Of Psychology*, 104, 233-240
- Battal, F., Soyalın, M.: (2020) Algılanan Örgütsel Desteğin Örgütsel Özdeşleşmeye Etkisi: Psikolojik Güvenliğin Aracı Rolü, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 161-173.
- Bayat, E., Akbaba, A. (2022). Okul Müdürlerinin Etik Liderlik Özellikleri İle Öğretmenlerin Özerklik Davranışları Arasındaki İlişki. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(33), 16-38.
- Bayram, V., Öztırak, M. (2023). Yeşil İş Etiği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 8(2), 124-135.
- Benjamin, Walter, (1974) *Illuminationen, Ausgewählte Schriften*, S.55
- Brown, M. E., Trevino, L. K. (2006). Ethical leadership: a review and future directions. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 595-616
- Bülbül, S., İşıacıık, S., ve Aytaç, S. (2022). Measurement of Perceived Psychological Safety: Integration, Review and Evidences for the Scale in the Context of Türkiye. *Journal of Economy Culture and Society*(65), 15-28. <https://doi.org/10.26650/JECS2021-974757>

- Burns, H. Diamond-Vaught, H. ve Bauman, C. (2015). Leadership for sustainability: Theoretical foundations and pedagogical practices that foster change. *International Journal of Leadership Studies*, 9(1), 86- 100
- Cherrington, Dj. (1994) *Organisational Behavior, The Management Individual And Organisational Performance* Anyn And Bacon Inc. Boston S.469
- Chou, C.J. (2014). Hotels' Environmental Policies And Employee Personal Environmental Beliefs: Interactions And Outcomes. *Tourism Management*, 40, 436-446.
- Danish, R. O., Draz, U. ve Ali, H. Y. (2015). Impact Of Organizational Climate On Job Satisfaction And Organizational Commitment İn Education Sector Of Pakistan. *Amerikan Journal Of Mobil Systems, Applications And Services*, 1(2), 102-109
- Denison, D. R. (1990). *Corporate Culture And Organizational Effectiveness*. Braun-Brumfield Inc., United States Of America, Ss: 24-25.
- Diñçer, Ö. (1991), *Stratejik Yönetim Ve İşletme Politikası*, Timaş Yayınevi, İstanbul. S.237
- Dumont, J., Shen, J., ve Deng, X. (2017). Effects Of Green Hrm Practices On Employee Workplace Green Behavior: The Role Of Psychological Green Climate And Employee Green Values. *Human Resource Management*, 56(4), 613-627.
- Edmondson A. C.: (2019) *The Fearless Organization: Creating Psychological Safety İn The Workplace For Learning Innovation And Growth*, John Wiley ve Sons.
- Edmondson A., (2003), *Psychological Safety, Trust And Learning İn Organizations, A Group-Level Lens*, Harvard Business School, S. 239-272.
- Edmondson, A.C., Lei, Z.: (2014) *Psychological Safety: The History, Renaissance, And Future Of An Inter-Personal Construct*, *Annual Review Of Organizational Psychology And Organizational Behavior*, 1, 23-43.
- Erbaşı, A. (2023). Green Organizational Climate: Measurement Scale Development and Validation to Measure Green Climate Structure in Organizations. *Ege Academic Review*, 23(1), 59-74. <https://doi.org/10.21121/eab.1086516>
- Erdoğan İ. (1983). *İşletmelerde Davranış* İstanbul Üniversitesi Yayın No:3077, İstanbul 1983, S.112
- Erer, B., Demirel, E. (2018). Modern Liderlik Yaklaşımlarına Genel Bir Bakış. *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, 4(13), 647-656.
- Eroğluer K, Yılmaz Ö (2015) Etik Liderlik Davranışlarının Algılanan Örgüt İklimi Üzerine Etkisine Yönelik Bir Uygulama: İş Yaşamında Yalnızlık Duygusunun Aracılık Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi* 7(1): 280-308.
- Fleishman, Edwin A. (1953), *Leadership Climate, Human Reletions Training, And Supervisory Behavior*, *Personel Psychology*, Volume 6, Pp.205-222.
- Forehand, G. (1968). On The Interaction Of Persons And Organizations. In R. Tagiuri, & H. Litwin (Eds.), *Organizational Climate: Explorations Of A Concept*. Division Of Research Graduate School Of Business Administration, Printed United States Of America, Ss:64-82.

- Forehand, G. A., Gilmer, B. V. H. (1964), Environmental Variation In Studies Of Organizational behaviour, *Psychological Bulletin*, Vol. 62, No. 6, pp. 361-382
- Fry, L. W., Vu, M. C. (2023). Leading Without a Self: Implications of Buddhist Practices for Pseudospiritual Leadership. *Journal of Business Ethics*, 1-17.
- Gilmer, B.V.H. (1971). *Industrial and Organizational Psychology*. New York: McGraw-Hill
- Gün Ğ., Aslan, Ö. (2018). Liderlik Kuramları Ve Sağlık İşletmelerinde Liderlik, *Türkiye, Journal Of Health And Nursing Management*, Volume 5, Össue 3, Pp. 217-226.
- Güney S., (2012), *Liderlik*, Nobel Yayıncılık, İstanbul.
- Güney, S. (2015). *Liderlik*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2. Basım.
- Güney, S., (2012'a), *Örgütsel Davranış*, Ankara, Nobel Yayınevi.
- Hargreaves, A., Fink, D.(2003), *Seven Principles of Sustainable Leadership*.
- Hensellek, S., Stegemann, L. K., ve Kollmann, T. (2023). Entrepreneurial Leadership, Strategic Flexibility, And Venture Performance: Does Founders 'Span Of Control Matter? *Journal Of Business Research*, 157, 1-14.
- Herbst, T. H., Roux, T. (2023). Toxic Leadership: A Slow Poison Killing Women Leaders in Higher Education in South Africa? *Higher Education Policy*, 36, 164-189.
- Ho, G. K., Lam, C., ve Law, R. (2023). Conceptual Framework Of Strategic Leadership And Organizational Resilience For The Hospitality And Tourism İndustry For Coping With Environmental Uncertainty. *Journal Of Hospitality And Tourism Insights*, 6(2), 835-852.
- Horuz, İ., Taşgıt, Y. E.,(2020) Çalışanların Psikolojik Güvenlik Algısı Ve Politik Taktik Davranışları Arasındaki İlişkiler, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(4): Sayfa: 1513-1541
- Iqbal, Q., Ahmad, N.,H., Nasim, A. ve Han, S.A.R. (2020), A Moderated-Mediationanalysis Of Psychological Empowerment: Sustainable Leadership And Sustainable Performance. *Journal of Cleaner Production*. doi:10.1016/j.jclepro.2020.121429.
- Jensen, M., Potocnik, K. ve Chaudhry, S. (2020). A Mixed-Methods Study Of CEO Transformational Leadership And Firm Performance. *European Management Journal*, 38, 836-845.
- Joo, B.-K., Yoon, S., ve Galbraith, D. (2023). The Effects Of Organizational Trust And Empowering Leadership On Group Conflict: Psychological Safety As A Mediator. *Organization Management Journal*, 20(1), 4-16.
- Karalınç, T. (2020). Örgüt İkliminin Çalışanların Performansına Etkileri. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(53), 1314–1327. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1869>
- Kılıç, S. (2012), Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Ekonomik Boyutuna Ekolojik Bir Yaklaşım, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* , 47:201-226.

- Kimakwa, S., Gonzalez, J. A., ve Kaynak, H. (2023). Social Entrepreneur Servant Leadership and Social Venture Performance: How are They Related? *Journal of Business Ethics*, 182(1), 95-118.
- Koçel, T. (2020). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Koys, D.J. De Cotiis, T.A. (1991). Inductive Measures of Psychological Climate. *Human Relations* 44(3), 265-285.
- Kuknor, S. C., Bhattacharya, S. (2022). Inclusive Leadership: New Age Leadership To Foster Organizational Inclusion. *European Journal Of Training And Development*, 46(9), 771-797
- Lei, H., Do, N. K., ve Le, P. B. (2019). Arousing A Positive Climate For Knowledge Sharing Through Moral Lens: The Mediating Roles Of Knowledge-Centered And Collaborative Culture. *Journal Of Knowledge Management*, 23(8), 1586-1604.
- Lewa, P. M., Mburu, M. M., ve Muriği, R. M. M. (2022). Transformational Leadership And Change Management And Dynamic Context. In J. Marques & S. Dhiman (Eds.), *Leading With Diversity, Equity And Inclusion: Approaches, Practices And Cases For İntegral Leadership Strategy* (Pp. 47-65). Springer.
- Lewin, Kurt, Ronald Lippitt ve Ralph K. White (1939), Patterns of Aggressive Behavior in Experimentally Created, Social Climates, *Journal of Social Psychology*, Volume 10, pp.271-299
- Litwin, G., Stringer, R. (1968). Motivation and organizational climate. Division of Research Graduate School of Business Administration, Printed United States of America, Boston, ss: 29-146.
- Mccann, J.T., Sweet,M., (2014), The Perceptions of Ethical and Sustainable Leadership, *J Bus Ethics* s.373-383.
- Mert, N. (2022). Otel İşletmelerinde Yeşil Örgüt İklimi ve Yeşil Davranışın İş Tatminine Etkisi; Muğla Örneği Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla
- Mert, N., Arıkan Saltık, I. (2023). Otel İşletmelerinde Yeşil Örgüt İklimi ve Yeşil Davranışın İş Tatminine Etkisi: Muğla Örneği. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 592-614. <https://doi.org/10.47097/piar.1284920>
- Meydan, C. H., Şeşen, H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Miao, Q., Eva, N., Newman, A., ve Cooper, B. (2019). CEO Entrepreneurial Leadership And Performance Outcomes Of Top Management Teams İn Entrepreneurial Ventures: The Mediating Effects Of Psychological Safety. *Journal Of Small Business Management*, 57(3), 1119-1135.
- Niu, B., Yu, X., Li, Q., ve Wang, Y. (2023). Gains and Losses of Key Opinion Leaders 'Product Promotion in Livestream E-commerce. *Omega*, 117, 1-19.
- Northouse, P. G. (2018). *Leadership: Theory And Practice*, London, Sage Publication, 8. Edition
- Norton, T. A., Zacher, H., ve Ashkanasy, N. M. (2014). Organisational sustainability policies and employee green behaviour: The mediating role of work climate perceptions. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 49-54. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.12.008>

- Oncer, A.Z. (2019). Örgütlerde Yeşil İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları; Teorik Bir İnceleme. *İş ve İnsan Dergisi*, 6(2), 199-208
- Ones, D.S., Dilchert, S. (2012). Environmental sustainability at work: A call to action. *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, 5, 444-466.
- Özalp, Ö. (2019). Otel Çalışanlarının Yeşil Örgüt İklimi Algılarının Yeşil Örgütsel Davranışları Üzerine Etkisi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Özdede, A. (2010). Bir Yükseköğretim Kurumunda, Iso 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi Belgesine Sahip Olan Ve Olmayan Birimler Arasındaki Örgüt İklimi Farklılıkları: Dokuz Eylül Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. S.39
- Özer, G., Müceldili, B., ve Erdil, P. D. O. (2021). İşletmelerde Çalışanların Psikolojik Güvenliği ve Psikolojik Güvenliğin Örgütsel Çıktı Olan İşe Angaje Olmaya Etkisi. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 26-40.
- Öztrak, M. (2023). Yeşil insan kaynakları yönetiminin yeşil örgütsel davranışa etkisinde çalışan koçluk ilişkisinin aracı rolü. *Business & Management Studies: An International Journal*, 11(3), 861-879.
- Öztrak, M., & Orak, B. (2022). Uzaktan çalışma süreçlerinde dijital zorbalığın örgütsel dışlanmaya etkisi üzerine bir çalışma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 10(2), 605-630.
- Öztrak, M. (2023). A study on the impact of artificial intelligence anxiety on the innovation-oriented behaviours of employees. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 267-286.
- Sezgin, F., Sönmez, E. (2018). Örgüt Kültürü ve İklimi Çalışmalarının Sistematik İncelenmesi Bir İçerik Analizi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 19(1). 257-275.
- Shalley, C., Gilson, L. ve Blum, T., (2000). Matching Creativity Requirements And The Work Environment: Effects On Satisfaction And Intentions to Leave. *Academy of Management Journal*, 43/2: 215-223.
- Shockley-Zalaback, P.S. (2006), *Fundamentals of Organizational Communication: Knowledge, Sensitivity, Skills, Values*, Boston, Pearson Education
- Silva S. (2004). OSCI: An Organizational safety climate inventory. *Safety Science*, 42(3), 205–220.
- Šimanskienė, L., Župerkienė, E. (2014). Sustainable leadership: The new challenge for organizations. In *Forum Scientiae Oeconomia*. 2(1), 81-93.
- Singh, S. K., Giudice, M. D., Chierici, R., ve Graziano, D. (2020). Green Innovation And Environmental Performance: The Role Of Green Transformational Leadership And Green Human Resource Management. *Technological Forecasting & Social Change*, 150, 1-12.
- Soyalın, M. (2019). Örgütsel Etik İklim, Psikolojik Güvenlik, Güç Mesafesi Yönelimi ve Çalışan Sessizliği Davranışı Arasındaki İlişkiler, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Sreenivas, J. G. (2014). Impact Of Psychological Empowerment On Employee Performance - A Conceptual Review. *IOSR Journal Of Business And Management*, 16(6), 1-5.

- Tagiuri, R. (1968). The concept of Organizational Climate. En: R. Tagiuri Y G. Litwin (Eds), Organizational Climate: Explorations of a Concept. Boston: Harvard University Division of Research, Graduate School of Business Administration.
- Taştan, S., İşıaık, S. (2020), Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı ve Yenilikçi İş Davranışları Arasındaki İlişkide Psikolojik Güvenlik Algısının Rolünün İncelenmesi, International Journal of Management and Administration, 4 (7), 84-99
- Tatar, H. (2019), rgt İklimi ile rgtsel Sessizlik Arasındaki İlişki, Atatürk Üniversitesi.
- Tutar, H. (2007). Çalışanların Algıladıkları rgtsel Desteğin, rgtsel Vatandaşlık Davranışları zerine Etkisi. nc Sektör Kooperatifçilik Dergisi, 42/4: 31-47.
- Uslu, Y. D. ve Kedikli, E., (2017). Sürdürülebilirlik Kapsamında Yeşil İnsan Kaynakları Yönetimine Genel Bir Bakış. nc Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 52(3),66-81.
- Valentine S., (2001). Men and Women Supervisors' Job Responsibility, Satisfaction, and Employee Monitoring. Sex Roles: A Journal of Research 45(3):179-197.
- Visser W. ve Courtice P., (2011), Sustainability Leadership: Linking Theory and Practice, SSRN Working Paper Series, s.2
- Wang Y., Liu J. ve Zhu Y. (2018), Humble Leadership, Psychological Safety, Knowledge Sharing and Follower Creativity: A Cross-Level Investigation, Front. Psychol. 9- 1727
- Yaşar, . (2023). Dnşmci liderliğin yenilikçi iş davranışı üzerine etkisinde yenilikçi rgt kültürünün aracı etkisi: Lojistik sektöründe bir uygulama (Master's thesis, Hitit Üniversitesi Lisansst Eğitim Enstitüsü).
- Yazar, F. B. (2023), ğretmenlerin Görüşlerine Göre Sürdürülebilir Liderlik Ve Okullarda Hayat Boyu ğrenme Kültürü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Yener, S. ,(2014) zel Ortaöğretim Kurumlarında Paylaşılan Liderlik Davranışı ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkide Psikolojik Güvenlik Algısının Aracı Değişken İlişkisinin Araştırılması, (Doktora Tezi), İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yeşil, N. (2019). Çalışanların rgt İklimi ve Değişim Tutumu zerine Bir Araştırma, Beykent Üniversitesi.
- Yılmaz, N. (2023) Sürdürülebilir Liderlik: Bir lek Uyarlama alışması, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yusoff, Y. M., Neĵati, M., Kee, D.M.H., ve Amran, A. (2020). Linking Green Human Resource Management Practices To Environmental Performance İn Hotel Industry. Global Business Review, 21(3), 663-68
- Zeybek, K. (2010), Hastane İşletmelerinde rgt İklimi ve Tkenmişlik Etkileşimi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Zientara, P. ve Zamojska A. (2016), green organizational climates and employee provenvironmental behavior in the hotel industry. journal of sustainable tourism, 26(7), 1142-1159.

Zulkiffi, N.A., Lutiffi, A.A., (2016), Theoretical Review on Sustainable Leadership, MATE Web of Conference, s.1-2.

İNŞAAT SEKTÖRÜNDE TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜM: YAPAY ZEKÂ VE ROBOTİK İLE YENİLİKÇİ ÇÖZÜMLER

Tayfun VARNALI¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 25.07.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 20.11.2024

Atıf/©: Varnalı, T., (2024). İnşaat Sektöründe Teknolojik Dönüşüm: Yapay Zeka ve Robotik ile Yenilikçi Çözümler. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 173-200

Özet

İNşaat sektörü, tarihsel süreçte birçok teknolojik yeniliğe öncülük etmiştir. Günümüzde yapay zekâ (YZ) ve robotik teknolojiler, bu dönüşümün en önemli etkenleri olarak öne çıkmaktadır. Bu makalenin amacı, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki uygulama alanlarını kapsamlı bir şekilde incelemek ve bu teknolojilerin sektöre sağladığı yenilikçi çözümleri analiz etmektir. Literatür taraması yöntemiyle yapılan çalışma, YZ ve robotik teknolojilerin sektör üzerindeki verimlilik, maliyet, güvenlik ve sürdürülebilirlik etkilerini ortaya koymaktadır. YZ, proje planlama ve yönetim aşamalarında verimliliği artırırken, robotik sistemler fiziksel işlerin otomasyonunu ve hassasiyetin artırılmasını sağlamaktadır. Ancak, yüksek maliyetler ve entegrasyon zorlukları, küçük ve orta ölçekli firmalar için engel teşkil etmektedir. Etkili entegrasyon için önerilen politika çözümleri arasında yatırım teşvikleri, araştırma destekleri, standart geliştirme ve eğitim programları bulunmaktadır. Sonuç olarak, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründe başarılı bir şekilde entegre edilmesi, verimliliği artırarak maliyetleri düşürecek ve projelerin kalitesini iyileştirecektir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Robotik Teknolojiler, İnşaat Sektörü, Teknolojik Dönüşüm

TECHNOLOGICAL TRANSFORMATION IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY: INNOVATIVE SOLUTIONS WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ROBOTICS

Citation /©: Varnalı, T., (2024). İnşaat Sektöründe Teknolojik Dönüşüm: Yapay Zeka ve Robotik ile Yenilikçi Çözümler. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 173-200

Abstract

The construction industry has pioneered many technological innovations in the historical process. Today, artificial intelligence (AI) and robotic technologies stand out as the most important factors of this transformation. The aim of this article is to comprehensively examine the application areas of artificial intelligence and robotic technologies in the construction sector and to analyse the innovative solutions provided by these technologies to the sector. The study, which is based on a literature review, reveals the productivity, cost, safety and sustainability effects of AI and robotic technologies on the sector. While AI increases efficiency in project planning and management stages, robotic systems enable automation of physical works and increase precision. However, high costs and integration challenges are barriers for small and medium-sized firms. Policy solutions proposed for effective integration include investment incentives, research support, standards development and training programmes. In conclusion, the successful integration of AI and robotics in the construction sector will increase productivity, reduce costs and improve the quality of projects.

Keywords: Artificial Intelligence, Robotic Technologies, Construction Industry, Technological Transformation

¹ Uzman, Namık Kemal Üniversitesi, tayfun_kkk@hotmail.com, 0000-0003-3895-8620

1. GİRİŞ

İnşaat sektörü, tarihsel süreç boyunca pek çok teknolojik değişimin ve yeniliğin merkezinde konumlanmıştır. Son yıllarda yapay zeka (YZ) ve robotik teknolojiler, bu dönüşüm sürecinin belirleyici unsurları olarak dikkat çekmektedir. Bu iki teknoloji, inşaat sektöründeki geleneksel yöntemleri köklü bir şekilde yeniden şekillendirerek projelerin gerçekleştirilme biçimini önemli ölçüde değiştirmektedir. Yapay zeka, büyük veri analizi, makine öğrenimi ve otomatik karar verme süreçleri aracılığıyla inşaat projelerinin planlama, yönetim ve bakım aşamalarında belirgin avantajlar sunmakta; robotik teknolojiler ise fiziksel işlerin otomasyonunu ve hassasiyetin artırılmasını sağlamaktadır (Liner vd., 2020; Bogue, 2018: 1-6).

Bu çalışmanın temel amacı, yapay zeka ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki uygulama alanlarını kapsamlı bir şekilde ele alarak, bu teknolojilerin sektörde sağladığı yenilikçi çözümleri ve dönüşüm süreçlerini analiz etmektir. İnşaat sektöründeki bu teknolojik değişimlerin etkilerini belirlemek ve bu etkilerin verimlilik, maliyet, güvenlik ve sürdürülebilirlik üzerindeki rolünü değerlendirmek, çalışmanın ana hedefleri arasında yer almaktadır. Yapay zeka uygulamaları, proje planlamasından saha yönetimine kadar geniş bir yelpazede verimliliği artırırken, robotik sistemler inşaat işlerinin otomasyonunu sağlayarak insan hatalarını minimize etmekte ve iş güvenliğini artırmaktadır (Brosque & Fischer, 2022: 163-186; Liner vd., 2020).

Literatürdeki mevcut araştırmalar, yapay zeka ve robot teknolojilerinin inşaat sektöründeki potansiyelini ve etkilerini derinlemesine incelemektedir. Brosque ve Fischer (2022) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, inşaat robotlarının güvenlik, kalite, zamanlama ve maliyet üzerindeki etkilerini ele almış; robotların tekrarlayan işlerde %25 ila %90 oranında verimlilik sağladığını ve tehlikeli işlerdeki süreyi %72 oranında azalttığını göstermiştir (Brosque & Fischer, 2022: 163-186). Ayrıca, Linner ve ekibinin (2020) geliştirdiği teknoloji yönetim sistemi, tek görevli inşaat robotlarının entegrasyonunu destekleyerek paydaşların ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır (Liner vd., 2020). Bogue (2018), beton yapıların robotik 3D baskısı ve insansız hava araçlarının kullanımı gibi yenilikleri vurgularken, Salmi ve arkadaşları (2018) insan-robot işbirliği ile sensör tabanlı uygulamaların güvenlik ve verimlilik açısından sağladığı avantajlara odaklanmaktadır (Salmi vd., 2018). Bununla birlikte, mevcut literatürde yapay zeka ve robot teknolojilerinin inşaat sektöründeki dönüşüm süreçleri ve uzun vadeli etkileri konusunda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Bu çalışma, bu açığı kapatmayı ve teknolojik dönüşümün sektörel dinamikler üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir. Literatür taraması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırma, yapay zeka ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki mevcut uygulamalarını ve bu teknolojilerin sağladığı yenilikçi çözümleri anlamak amacıyla yapılmıştır. Elde edilen veriler, akademik araştırmalar, sektörel raporlar ve güncel vakalar üzerinden analiz edilmiştir. Sonuç olarak, çalışma, teknolojik dönüşümün sektörel dinamikler üzerindeki etkilerini detaylandırarak akademik camiaya ve sektör profesyonellerine bilgi sunmayı amaçlamakta ve bu teknolojilerin gelecekteki gelişim potansiyeli ile sektörde yaratabileceği yenilikleri değerlendiren bir perspektif sunmaktadır.

2. YAPAY ZEKÂ VE ROBOTİK TEKNOLOJİLERİN İNŞAAT SEKTÖRÜNDEKİ EVRİMİ İLE GÜNÜMÜZDEKİ YERİ

1980'ler ve 1990'larda bilgisayar destekli tasarım (CAD) ve bilgisayar destekli üretim (CAM) teknolojilerinin yaygınlaşması, inşaat projelerinin planlanması ve yönetimini daha etkin hale getirmiştir (Keleş ve Keleş, 2018:613-616). CAD yazılımları, mühendisler ve mimarların karmaşık yapıların dijital ortamda hassas bir şekilde tasarlanmasına olanak tanırken, kolay revizyon ve 3D modelleme

yetenekleri projelerin anlaşılabilirliğini artırmıştır (Hamamcıoğlu, 2013:49). CAM teknolojisi ise, üretim süreçlerinde otomasyonu artırarak prefabrik yapıların daha hızlı ve verimli bir şekilde üretilmesini sağlamış, bu da maliyetlerin düşmesine ve kalite standartlarının korunmasına katkıda bulunmuştur (Sabur ve Arslan, 2018: 78-83). Bu dönemde robotik kollar ve otomasyon sistemleri de kullanılmaya başlanmıştır (Görçün, 2018:355); ancak bu teknolojiler hala büyük ölçüde insan müdahalesine ihtiyaç duymaktadır. Robotik kollar, prefabrik yapı elemanlarının montajında ve yerleştirilmesinde kullanılırken, otomasyon sistemleri üretim hatlarında belirli süreçleri otomatikleştirmiştir. Bununla birlikte, bu sistemler genellikle önceden programlanmış görevleri yerine getirdiği için esneklikleri sınırlıydı ve insan müdahalesi gerektiren durumlar sıklıkla ortaya çıkıyordu. Bu gelişmeler, günümüzde kullanılan yapay zekâ ve ileri robotik teknolojilerin temelini oluşturmuş ve inşaat sektörünün dijital dönüşümünde önemli bir adım olmuştur (Akbay vd., 2023:298-319).

21. yüzyılın başlarından itibaren yapay zekâ (YZ) ve ileri robotik teknolojiler, inşaat sektöründe devrim niteliğinde değişikliklere yol açmıştır. Bu değişim, sadece teknolojinin sektöre entegrasyonunu değil, aynı zamanda inşaat süreçlerinin tamamen yeniden şekillendirilmesini de kapsamaktadır (Gürsel ve Abbas, 2020:1-5).

Makine öğrenmesi, derin öğrenme ve büyük veri analizi gibi yapay zekâ tekniklerinin kullanımı, inşaat süreçlerinin her aşamasında önemli avantajlar sağlamıştır. Makine öğrenmesi, verilerden öğrenme yeteneği sayesinde, geçmiş proje verilerini analiz ederek gelecekteki projelerin tahmin edilmesine ve potansiyel risklerin önceden belirlenmesine olanak tanımaktadır (Erdal, 2015:109; Ren vd., 2012: 1732- 1737; Nadour vd., 2019: 45-51). Derin öğrenme algoritmaları ise, karmaşık veri setlerini işleyerek daha derin içgörüler sağlayabilir ve bu sayede tasarım ve planlama süreçlerinde daha etkili kararlar alınabilir (Bingöl, Er Akan, Ömercioğlu ve Er, 2020:2199).

Büyük veri analizi, inşaat projelerinde toplanan büyük miktardaki veriyi anlamlandırmak için kullanılmaktadır (Aladağ, 2022:976). İnşaat sahalarında sensörler ve dronlar aracılığıyla sürekli veri toplama, projelerin gerçek zamanlı izlenmesini mümkün kılmakta ve bu veriler, yapay zekâ algoritmaları tarafından işlenerek anlamlı içgörüler elde edilmektedir (Li ve Liu, 2019:401-402). Örneğin, dronlar, inşaat sahalarının hava görüntülerini sağlayarak, saha ilerlemesini izlemek ve anomali tespitleri yapmak için kullanılmaktadır. Sensörler ise, yapı elemanlarının performansını ve çevresel koşulları sürekli olarak izleyerek, bakım ve onarım gereksinimlerini önceden belirlemeye yardımcı olmaktadır (Aladağ, 2022:976- 978; Saidi, 2016:1493-1520; Elghaish vd., 2021:345-363). Bu veriler, yapay zekâ tarafından analiz edildiğinde, proje yöneticilerine daha doğru ve etkili kararlar alabilme imkanı sunmaktadır (Park vd., 2018:54-68). Örneğin, yapay zekâ destekli analizler, inşaat süreçlerinde potansiyel sorunları erken aşamada tespit edebilir ve bu sayede zaman ve maliyet tasarrufu sağlayabilir. Ayrıca, risklerin proaktif bir şekilde yönetilmesi ve kaynakların daha verimli kullanılması mümkün hale gelir (Aladağ, 2022:976; Shayesteh ve Jebelli, 2021:239).

Yapay zekâ ve robotik teknolojilerin bu denli entegre edilmesi, inşaat sektöründe verimlilik ve doğruluğu artırırken, aynı zamanda iş gücü üzerindeki yükü azaltmaktadır (Ming vd, 2023:104812). Ancak, bu teknolojilerin etkin bir şekilde kullanımı, veri güvenliği ve etik sorunlar gibi yeni zorlukları da beraberinde getirmektedir. Yine de, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin sunduğu olanaklar, inşaat sektörünün gelecekteki dönüşümünde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Yapay zekâ (YZ) ve robotik teknolojiler, günümüzde inşaat sektöründe önemli bir rol oynamaktadır. Planlama ve tasarım aşamalarında, YZ destekli yazılımlar karmaşık projelerin tasarımını optimize ederek maliyet ve zaman tasarrufu sağlamaktadır (Bogeu, 2018:1-6). Parametrik ve generatif tasarım

yazılımları, mimarların ve mühendislerin birçok tasarım alternatifi oluşturmasını ve en uygun çözümleri belirlemesini mümkün kılmaktadır. İnşaat sürecinde ise robotik sistemler, çeşitli görevleri otomatikleştirerek iş gücü ihtiyacını azaltmakta ve verimliliği artırmaktadır (Gültekin ve Doğan: 117-138). Otonom inşaat makineleri, kazı ve dolgu işlemlerini daha hızlı ve hassas bir şekilde gerçekleştirirken, 3D baskı teknolojileri yapı elemanlarının yerinde üretimini sağlayarak malzeme israfını azaltmakta ve inşaat hızını artırmaktadır (Uygunoğlu, Özgüven ve Topçu, 2019: 279- 288). Güvenlik açısından, YZ destekli güvenlik sistemleri, inşaat sahalarındaki riskleri tespit ederek kazaların önlenmesine yardımcı olmaktadır. Dronlar ve robotik sensörler, yüksek riskli alanları düzenli olarak izleyerek potansiyel tehlikeleri erken tespit etmektedir (Atahan, 2024). Ayrıca, yapıların bakım ve onarımı da YZ ve robotik teknolojiler sayesinde daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmektedir. YZ destekli analizler, yapıların ömrünü uzatmak için gerekli bakım ve onarım süreçlerini önceden belirleyebilmektedir. Genel olarak, yapay zekâ ve robotik teknolojiler inşaat sektöründe büyük bir dönüşüm yaratmış ve bu dönüşüm devam etmektedir. Bu teknolojiler, maliyetlerin azaltılması, verimliliğin artırılması ve güvenliğin sağlanması gibi pek çok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Gelecekte, bu teknolojilerin daha da gelişmesiyle daha yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerin ortaya çıkması beklenmektedir. Bu dönüşüm, sadece inşaat süreçlerini değil, aynı zamanda şehirlerin ve yaşam alanlarının tasarımı ve inşasını da köklü bir şekilde değiştirecektir (Doğaner, 2021:55-76; Gültekin ve Doğan: 117-138; Balzan vd., 2020:95-104).

3.İNŞAAT SEKTÖRÜNDE YAPAY ZEKÂ, ROBOTİK VE ROBOTİK TEKNOLOJİLERİN ROLÜ: VERİMLİLİK, GÜVENLİK VE İNOVASYON

Yapay zeka (YZ) ve robotik teknolojiler, inşaat sektöründe verimlilik, güvenlik ve inovasyon alanlarında devrim niteliğinde değişiklikler sağlamaktadır. Bu teknolojilerin projelerin her aşamasına olan etkisi belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

3.1. Verimlilik Artışı

Verimlilik açısından, YZ ve robotik teknolojiler inşaat projelerinde önemli iyileştirmeler sağlamaktadır. Makine öğrenme algoritmaları, proje planlama ve yönetiminde daha doğru tahminler yaparak iş gücü ve malzeme kullanımını optimize etmektedir. Bu algoritmalar, proje sürecindeki potansiyel sorunları ve darboğazları erken aşamada tespit ederek iyileştirme önerileri sunar. Sonuç olarak, maliyetler azalırken proje süreleri kısalmaktadır (Atahan, 2024). Örneğin, YZ destekli sistemler projelerin zaman çizelgelerini ve bütçelerini dinamik olarak ayarlayarak kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır (Calp ve Akçayol, 2020). Ayrıca, insansız hava araçları (İHA) ve otonom makineler, iş sahalarının izlenmesi ve haritalanması süreçlerini hızlandırarak zaman tasarrufu sağlar (Yüksel, 2022). Bu teknolojiler, iş gücü ihtiyacını azaltırken iş süreçlerini hızlandırma potansiyeline sahiptir.

3.2. Güvenlik İyileştirmeleri

Güvenlik açısından, YZ ve robotik teknolojiler sektördeki riskleri büyük ölçüde azaltmaktadır. İnşaat sektörü, yüksek riskli ve tehlikeli işlerin yapıldığı bir alan olduğundan güvenlik öncelikli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Robotik sistemler, yüksek riskli görevleri üstlenerek işçilerin maruz kaldığı riskleri azaltmaktadır. Örneğin, otonom robotlar yüksekten düşme, ağır malzeme taşıma veya tehlikeli kimyasallarla çalışma gibi riskli görevleri üstlenebilir. YZ tabanlı güvenlik sistemleri, iş sahalarında olası tehlikeleri önceden tespit ederek kazaların önüne geçmektedir. Kameralar ve sensörler aracılığıyla toplanan veriler, YZ algoritmaları tarafından analiz edilerek potansiyel tehlikeler belirlenir ve işçilere anında uyarılar gönderilir (Eryaman ve Akün, 2023; Can, 2021).

3.3. İnovasyon ve Teknolojik Gelişmeler

İnovasyon açısından, YZ ve robotik teknolojiler yeni malzemelerin geliştirilmesi ve yapı tasarımı süreçlerinde yaratıcı çözümler sunmaktadır. 3D baskı teknolojisi, karmaşık yapıların hızlı ve ekonomik bir şekilde inşa edilmesini mümkün kılmaktadır. Bu teknoloji, yapı elemanlarını yerinde ve hızlı bir şekilde üreterek malzeme israfını azaltır ve inşaat sürecini hızlandırır (Price, 2020). Ayrıca, YZ tabanlı analizler, yapıların enerji verimliliğini artırmak için optimize edilmiş tasarımlar sunar. Bu tasarımlar, yapıların enerji tüketimini azaltarak sürdürülebilir çözümler sağlamaktadırlar.

3.4. Gelecekteki Potansiyel

Gelecekte, YZ ve robotik teknolojilerin entegre edilmesiyle daha akıllı ve sürdürülebilir projeler gerçekleştirilecektir. YZ destekli dijital ikizler, inşaat projelerinin sanal modellerini oluşturarak gerçek zamanlı veri analizi ve performans takibi yapılmasına olanak tanır. Bu sayede projelerin her aşamasında daha doğru kararlar alınabilir ve olası sorunlar önceden tespit edilerek çözülebilir. Ayrıca, robotik otomasyonun yaygınlaşmasıyla inşaat süreçlerinin daha hızlı ve daha az hatalı bir şekilde tamamlanması beklenmektedir. Bu teknolojiler, inşaat projelerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayarak sektördeki dönüşümü hızlandıracaktır. Gelecekte, bu teknolojilerin daha da gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla inşaat sektörü sürdürülebilir ve akıllı yapılarla donatılmış bir geleceğe doğru ilerleyecektir (Can, 2021).

3.5. Uygulama Alanları ve Örnekler

YZ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki rolü, çeşitli uygulama alanlarında kendini göstermektedir. Bu teknolojilerin sektördeki etkileri, uygulama alanlarına göre farklılık gösterir ve her biri, inşaat süreçlerini daha verimli, güvenli ve inovatif hale getirmede önemli katkılar sağlar. Aşağıda, bu teknolojilerin inşaat sektöründeki çeşitli uygulama alanları detaylandırılmaktadır:

Planlama ve Tasarım: YZ destekli yazılımlar, projelerin tasarım süreçlerinde devrim yaratmaktadır. Parametrik ve generatif tasarım yazılımları, mimarların ve mühendislerin çeşitli tasarım alternatifleri oluşturmaya ve en uygun çözümleri belirlemesine olanak tanımaktadır (Eltaweel ve Su, 2017). Örneğin, Autodesk'in Revit ve Rhino gibi yazılımları, YZ destekli analizler yaparak yapıların tasarımını optimize eder (Kaya, 2016). Bu yazılımlar, tasarım sürecinde zamandan tasarruf sağlar ve maliyetleri düşürür.

İnşaat Süreci: İnşaat sahalarında robotik teknolojilerin kullanımı, verimlilik ve hız açısından büyük avantajlar sunmaktadır. Örneğin, otonom kazı makineleri, arazinin hazırlık aşamasında yüksek hassasiyet ve hızla çalışabilir. Ayrıca, 3D baskı teknolojisi, binaların ve yapı elemanlarının hızlı bir şekilde üretilebilmesini sağlar. Bu teknoloji, özellikle karmaşık ve özelleştirilmiş yapıların maliyetini ve süresini önemli ölçüde azaltır (Can, 2021).

Güvenlik: YZ ve robotik teknolojiler, inşaat sahalarında güvenliği artırmak için önemli araçlar sunar. Örneğin, Boston Dynamics'in Spot robotu, yüksek riskli bölgelerde çalışarak işçilerin bu bölgelerden uzak durmasını sağlar (Zimmermann, Poranne ve Coros, 2021). YZ destekli video gözetim sistemleri, anormal davranışları ve potansiyel tehlikeleri gerçek zamanlı olarak analiz ederek güvenlik risklerini azaltmaktadır.

Bakım ve Onarım: YZ ve robotik teknolojiler, yapıların bakım ve onarım süreçlerinde de önemli rol oynamaktadır. YZ destekli analizler, yapıların durumunu izleyerek bakım ihtiyaçlarını önceden belirler. Örneğin, BridgeBot adlı robot, köprülerin yüzeylerini tarayarak çatlakları ve diğer hasarları tespit edebilir. Bu tür robotik sistemler, yapının ömrünü uzatmak ve bakım maliyetlerini azaltmak

için etkili çözümler sunar.

Sonuç olarak, YZ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki rolü, sektörü daha verimli, güvenli ve yenilikçi hale getirmektedir. Bu teknolojilerin entegrasyonu, projelerin her aşamasında büyük iyileştirmeler sağlamaktadır. Verimlilik artışı, güvenlik iyileştirmeleri ve inovasyon, inşaat projelerinin kalitesini ve etkinliğini artırırken, maliyetleri düşürmekte ve süresini kısaltmaktadır. Gelecekte, YZ ve robotik teknolojilerin daha da gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla, inşaat sektörü daha akıllı ve sürdürülebilir projelere ev sahipliği yapacaktır. Dijital ikizler, YZ tabanlı analizler ve robotik otomasyonun birleşimi, sektördeki dönüşümün hızlanmasını sağlayacaktır. Bu dönüşüm, sadece inşaat süreçlerini değil, aynı zamanda şehirlerin ve yaşam alanlarının nasıl tasarlandığını ve inşa edildiğini de köklü bir şekilde değiştirecektir. Teknolojinin ilerlemesiyle, inşaat sektörü daha çevre dostu, verimli ve akıllı yapılarla donatılmış bir geleceğe doğru ilerleyecektir.

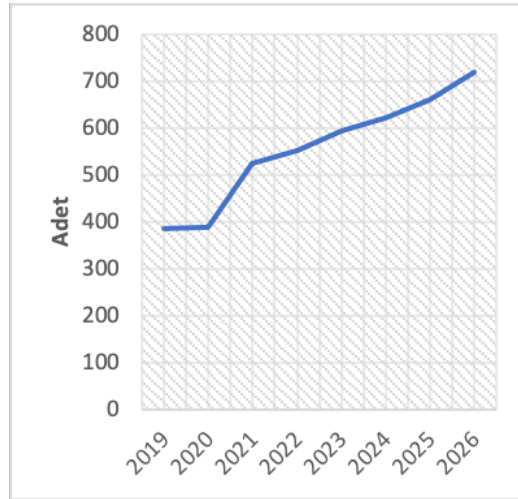
4. KÜRESEL ROBOTİK VE İNŞAAT SEKTÖRÜNDE TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜM: BÜYÜME VE DİNAMİKLERİ VE ROBOTLAR

4.1. Küresel Robotik ve İnşaat Pazarındaki Büyüme Dinamikleri

Son yıllarda, teknolojik yeniliklerin ve endüstriyel otomasyonun etkisiyle robotik ve inşaat sektörlerinde belirgin bir büyüme gözlemlenmektedir. Bu büyüme, hem robot sayısının artışı hem de ağır inşaat ekipmanı pazarındaki genişleme ile kendini göstermektedir. Dünya genelinde bu iki pazarın dinamiklerini anlamak, gelecekteki trendleri ve yatırım fırsatlarını belirlemek açısından büyük önem taşımaktadır.

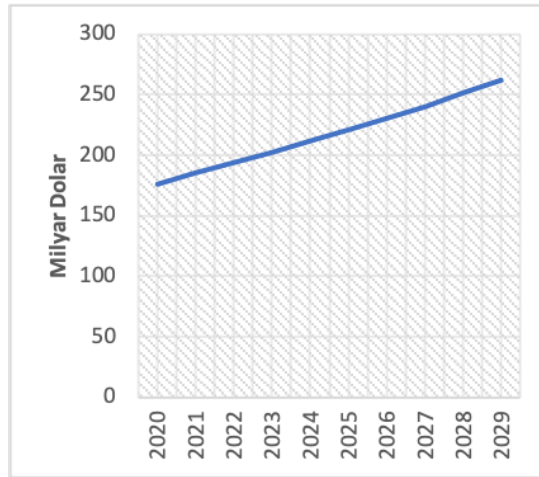
Dünya genelinde robot sayısının 2019'dan 2024'e kadar sürekli bir artış gösterdiği verilerle ortaya konmaktadır. 2019 yılında 387 olan robot sayısı, 2020'de çok az bir artışla 390'a yükselmiştir. 2021 yılında bu artış ivme kazanarak robot sayısı 526'ya ulaşmış ve bu dönemde %34,87'lik önemli bir artış kaydedilmiştir. 2022 yılında artış hızı bir miktar yavaşlamış olsa da, robot sayısı 553'e ulaşarak %5,13'lük bir büyüme göstermiştir. 2023 yılında robot sayısı 593'e yükselmiş ve %7,23'lük bir artış oranı gözlemlenmiştir. 2024 yılına gelindiğinde ise bu artış devam ederek robot sayısı 622'ye ulaşmış ve %4,88 oranında büyüme kaydedilmiştir. Bu veriler, dünya genelinde robot kullanımının giderek arttığını ve teknolojik gelişmelerin, endüstriyel otomasyonun yaygınlaşmasının ve robotik çözümlerin çeşitli sektörlerde kullanımının artmasının bu büyümeyi desteklediğini göstermektedir. Ayrıca, küresel pazarda robotik teknolojilere olan yatırımın artması ve bu alandaki yeniliklerin hızlanması da bu büyüme trendini açıklayan önemli faktörler arasında yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 2'ye göre, 2020-2029 yılları arasında dünya genelinde ağır inşaat ekipmanı pazarının sürekli bir büyüme eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. 2020 yılında 176,2 milyar ABD doları olan pazar büyüklüğü, 2021 yılında 185,63 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2022 yılında bu büyüme devam ederek 193,8 milyar ABD doları seviyesine çıkmıştır. 2023 yılında pazar büyüklüğü 202,33 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir (Statista,2022). 2024 yılında ise bu rakam 211,23 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Gelecek yıllara ilişkin tahminlere göre, 2025 yılında pazar büyüklüğünün 220,53 milyar ABD doları, 2026 yılında ise 230,23 milyar ABD doları olması beklenmektedir. 2027 yılına gelindiğinde pazar büyüklüğünün 240,36 milyar ABD doları, 2028 yılında 250,93 milyar ABD doları ve 2029 yılında ise 261,97 milyar ABD doları seviyelerine ulaşması öngörülmektedir (Statista,2022). Bu veriler, ağır inşaat ekipmanı pazarının yıllık bazda istikrarlı bir şekilde büyüdüğünü ve bu dönemde önemli bir ekonomik genişleme yaşandığını göstermektedir. Bu büyüme trendi, inşaat sektöründe artan talep, teknolojik yenilikler ve küresel altyapı projelerindeki artış ile desteklenmektedir (Şekil2).

Şekil 1. Dünya Geneline Bulunan Robot Sayısı (Adet)

Kaynak: IFRS,2023

Şekil 2. 2020-2030 Yılları Arasında Dünya Geneline Ağır İnşaat Ekipmanı Pazar Büyüklüğü (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Statista,2022

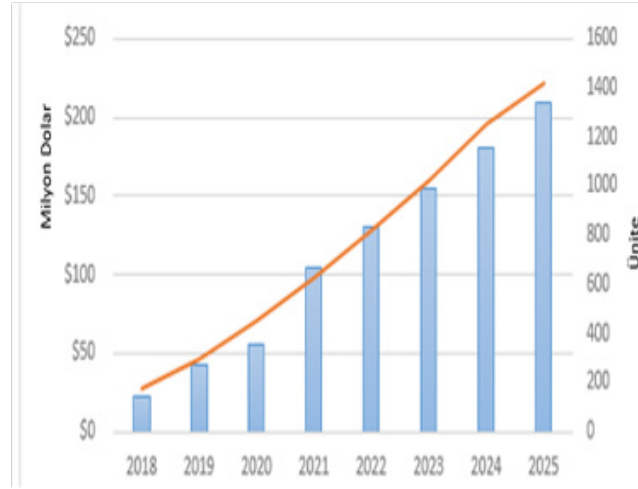
2018-2025 yılları arasında dünya genelinde inşaat robotlarının gelir ve sevkiyatlarının yıllık artış trendi gözlemlenmektedir. Şekil 3'e göre, 2018 yılında inşaat robotlarının gelirleri ve sevkiyatları nispeten düşük seviyelerde başlamış olup, bu yıl içerisinde yaklaşık 50 milyon ABD doları gelir elde edilmiştir. 2019 ve 2020 yıllarında bu gelirler sırasıyla yaklaşık 70 milyon ve 90 milyon ABD doları seviyelerine ulaşmıştır (Şekil3).

2021 yılı itibarıyla, inşaat robotları pazarında belirgin bir büyüme kaydedilmiş ve gelirler yaklaşık 110 milyon ABD dolarına yükselmiştir. 2022 yılında bu artış devam etmiş ve gelirler 140 milyon ABD doları seviyesine geçmiştir (Univdatos, 2023).. 2023 ve 2024 yıllarında pazar büyüklüğü daha da artarak sırasıyla 170 milyon ve 200 milyon ABD doları seviyelerine ulaşmıştır. Şekil 3 ayrıca sevkiyatların da yıllık bazda artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. 2018 yılında yaklaşık 200 ünite ile başlayan sevkiyatlar, 2024 yılına gelindiğinde 1400 ünite seviyesine ulaşmıştır (Univdatos, 2023).

Şekil 3 inşaat robotları pazarının hem gelir hem de sevkiyatlar açısından istikrarlı ve sürekli bir büyüme trendi içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu büyüme, inşaat sektöründe artan otomasyon ihtiyacı, teknolojik gelişmeler, robotların verimliliği artırma potansiyeli ve iş gücü maliyetlerini düşürme avantajlarından kaynaklanmaktadır. Küresel inşaat robotu pazarı, geliştiriciler ve tedarikçiler için büyük bir fırsat sunmaktadır (Şekil3).

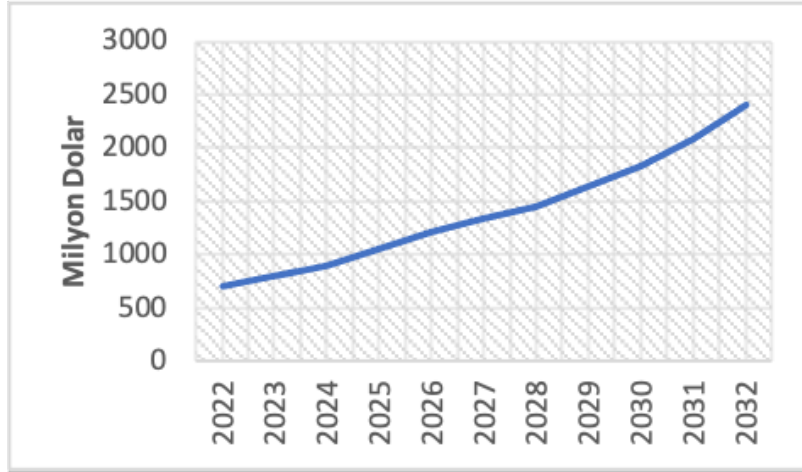
Tractica, 2018'deki 22,7 milyon dolardan 2025'te 226 milyon dolara çıkabileceğini öngörmektedir. Research and Markets, pazarın 2025'e kadar 126,4 milyon dolara ulaşacağını tahmin etmektedir. Uluslararası Robot Federasyonu ve Robot Endüstrisi Derneği'ne göre, inşaat robotu pazarı 2018'den 2022'ye kadar %8,7'lik bir bileşik yıllık büyüme oranı (CAGR) yaşamıştır. Araştırma şirketi IDC ise %20,2'lik bir CAGR öngörmektedir (Univdatos, 2023).

Şekil 4' te 2022-2032 yılları arasındaki dönemde inşaat robotları pazarının milyon dolar cinsinden değerleri verilmiştir. Şekil 4 inşaat robotları pazarının zaman içinde sürekli bir büyüme trendi sergilediğini ortaya koymaktadır. 2022 yılında 710 milyon dolar olan pazar değeri, 2023'te 804,4 milyon dolara yükselmiş ve bu artış, 2024 yılında 897,6 milyon dolara ulaşmıştır. Takip eden yıllarda, pazar değerinde belirgin bir artış gözlemlenmektedir; 2025 yılında 1048,3 milyon dolara, 2026 yılında ise 1206 milyon dolara çıkması beklenmektedir. Özellikle 2027 yılında 1345,6 milyon dolar olan değer, 2028 yılında 1455,8 milyon dolara ve 2029 yılında 1649,4 milyon dolara ulaşacaktır. 2030 yılında 1840,4 milyon dolara, 2031 yılında ise 2085,1 milyon dolara çıkarak, 2032 yılında 2398,7 milyon dolara yükselmesi beklenmektedir. Bu veriler, inşaat robotları pazarının önümüzdeki yıllarda güçlü bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu ve sektörün genişlemeye devam edeceğini göstermektedir (Enterpriseappstoday, 2023) (Şekil 4).

Şekil 3. İnşaat Robotları Gelir ve Gönderim Verileri, Küresel Pazarlar: 2018-2025 (Adet)

Kaynak: Univdatos, 2023

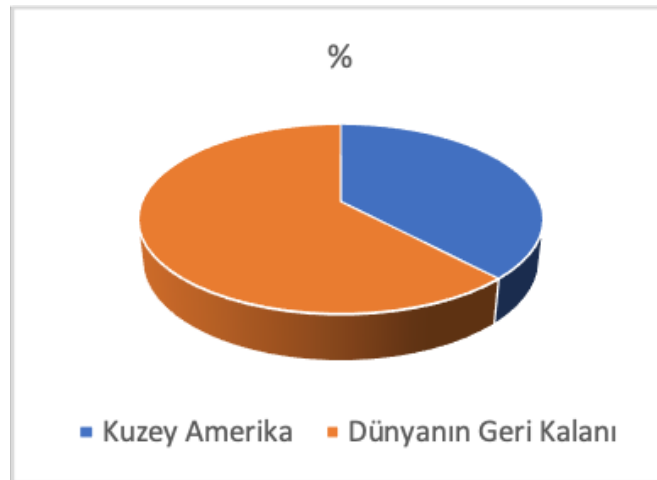

Şekil 4. İnşaat Robotları Pazarının 2022-2032 Milyon Dolar Cinsinden Değeri

Kaynak: Enterpriseappstoday, 2023

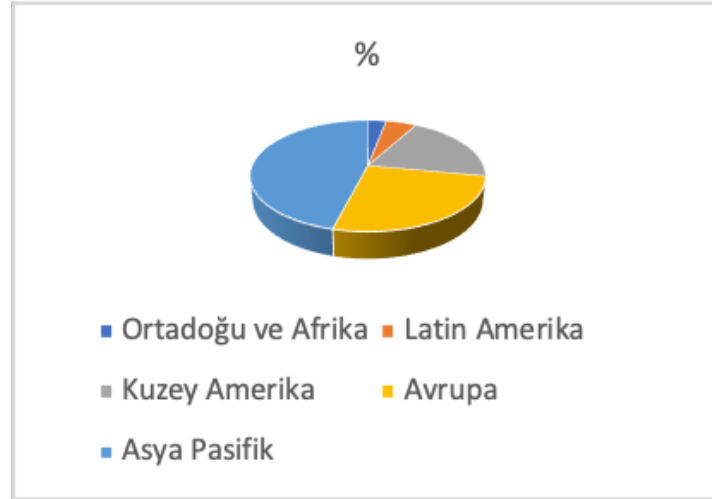
Şekil 5, 2021 yılı itibarıyla küresel inşaat pazarının bölgesel dağılımını yüzdeler halinde sunmaktadır. Verilere göre, Kuzey Amerika'nın inşaat pazarındaki payı %38 olarak belirlenmişken, dünyanın geri kalan bölgeleri toplamda %62'lik bir pazar payına sahiptir. Bu dağılım, Kuzey Amerika'nın inşaat sektöründeki önemli rolünü vurgulamakla birlikte, diğer bölgelerin de önemli bir pazar payına sahip olduğunu ve küresel inşaat pazarının daha geniş bir coğrafi yayılım gösterdiğini ortaya koymaktadır (Exactitudeconsultancy, 2023) (Şekil 5).

Şekil 6'da ise 2022 yılı itibarıyla kıtalar bazında robotik teknoloji pazarının yüzdeler halinde dağılımını sunulmaktadır. Verilere göre, Asya Pasifik bölgesi robotik teknoloji pazarının en büyük payına sahip olup, %46'lık bir oranla sektörde belirleyici bir rol oynamaktadır. Avrupa, pazarın %26'sını oluştururken, Kuzey Amerika %20'lik bir paya sahiptir. Latin Amerika'nın pazar payı %5 olarak belirlenmişken, Ortadoğu ve Afrika'nın payı ise %3'tür. Bu dağılım, Asya Pasifik bölgesinin robotik teknoloji pazarındaki baskın konumunu ve Avrupa ile Kuzey Amerika'nın da önemli katkı sağladığını göstermektedir. Diğer bölgeler ise pazarın daha küçük bir kısmını oluşturmaktadır (Precedenceresearch, 2023) (Şekil 6).

Şekil 5. 2021 Yılı İtibarıyla Amerika ve Dünya İnşaat Pazarının Yüzde Dağılımı

Kaynak: Exactitudeconsultancy, 2023

Şekil 6. 2022 Yılı İtibarıyla Kıtalar Bazında Robotik Teknoloji Pazarının Yüzde Dağılımı

Kaynak: Precedenceresearch, 2023

4.2. İnşaat Robotik Devrim: Yeni Nesil Robotlar ve Uygulama Alanları

Robotik teknolojilerinin pratik uygulamalarındaki yenilikler dikkat çekmektedir. Japon araştırmacılar tarafından geliştirilen uzaktan kumandalı çift kollu inşaat robotu, afet yardım operasyonlarında önemli bir yenilik sunmaktadır (Phys, 2017). Çift salımlı çift kollu mekanizma, robotun hareket kabiliyeti ve işlevselliğini geleneksel makinelerden çok daha ileriye taşımaktadır. Sağ ve sol kolların aynı ekseninde konumlandırılması, yüksek denge ve ağır iş yapabilme kapasitesi sağlar. Ayrıca, 360 derece dönebilme özelliğine sahip kollar, esneklik sunarak eller arasında ayırım yapmaksızın geniş bir hareket alanı sağlar. Robotun 4 parmaklı eli, kazı ve kavrama işlevlerini destekleyerek geniş bir kavrama gücü aralığı sunmaktadır (Phys, 2017).

Bu yenilikler, robot teknolojilerinin uygulama alanlarını genişletirken, sektördeki gelişmeleri de hızlandırmaktadır. Örneğin, Wienerberger'de Prefabrikasyon ve Robotik Uzmanı Meysam Taghavi'nin belirttiği gibi, robotun mevcut döşeme hızının beş duvarcıya eşdeğer olduğu vurgulanmaktadır (Wienerberger, 2021). Şubat 2021'de başlatılan proje, Wienerberger Czech Republic, KM Robotics ve Çek Teknik Üniversitesi'nden Çek Bilişim, Robotik ve Siberetik Enstitüsü (CIIRC) tarafından yürütülmektedir (Şekil 7). Bu projede, robotun apartman blokları, ticari binalar ve bölme duvarlarının inşasında daha dinamik, akıllı ve hızlı bir çözüm olarak optimize edilmesi hedeflenmektedir. Gelecekte, robotun daha hızlı, verimli ve güvenlik standartlarına uyumlu hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Wienerberger,2021).

Hilti'nin geliştirdiği Jaibot, yarı otonom bir tavan delme robotu olarak dikkat çekmektedir. Bu robot, Bina Bilgi Modelleme (BIM) verilerine dayanarak iç mekanlarda hassas konumlandırma yapmaktadır(Hilti, 2020). Kablosuz ve kullanımı kolay olan Jaibot, toz kontrollü delikler açma ve işaretleme işlevlerini yerine getirmektedir (Hilti, 2020). Özellikle baş üstü delme gibi fiziksel olarak zorlayıcı görevlerde destek sağlar ve Hilti PLT 300'den elde edilen referans verilerle uzaktan kumanda edilerek yönlendirilir (Hilti, 2020) (Şekil 7).

Diğer bir önemli örnek olan Baubot MRS12, olağanüstü denge, erişim ve tork özellikleri sunan bir inşaat robotudur. Kompakt bir tasarıma sahip olan MRS12, 2100 mm uzunluk, 1800 mm yükseklik ve

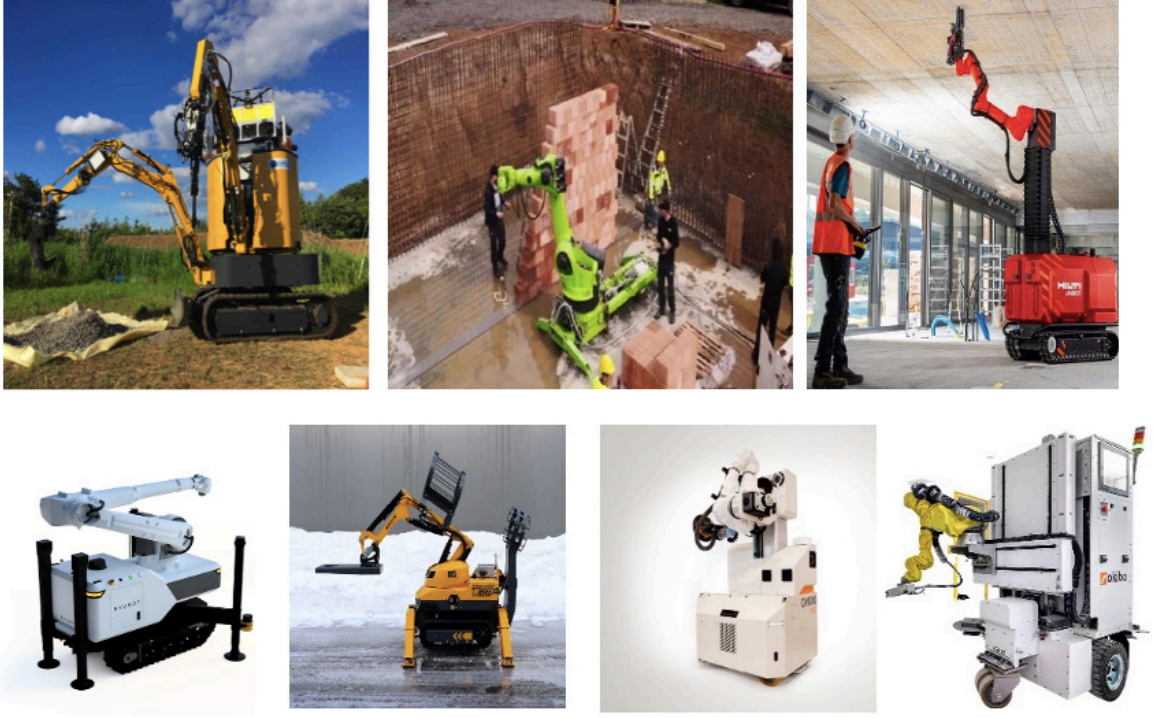
800 mm genişlik ölçülerindedir ve standart kapılardan rahatlıkla geçebilir. Çalışma pozisyonunda 1700 mm genişliğe kadar ayarlanabilen bu sistem, çeşitli inşaat ortamlarında optimum denge sağlar (Baubot, 2023). 1300 kg'dan düşük ağırlığı, levhalarda kullanımını mümkün kılarken, 4 metre yüksekliğe kadar etkili görevler yapabilen ve 20 kilogramlık nominal yük kapasitesine sahip manipülatörü, yüksek hassasiyet ve güvenilirlik sunar. Bu teknik özellikler, MRS12'yi çok yönlü ve etkili bir araç olarak konumlandırmaktadır (Baubot, 2023).

Benzer şekilde, Brokk Vakumlu Ekskavatör de önemli teknik özellikler sunmaktadır. 2100 mm uzunluk, 1800 mm yükseklik ve 800 mm genişlikteki bu cihaz, çalışma pozisyonunda 1700 mm genişliğe ayarlanabilir (Brokk,2024). 4 metreye kadar yükseklik erişimi ve 20 kilogram nominal yük kapasitesi sunan Brokk Vakumlu Ekskavatör, 24,8 beygir gücündeki motoru ile tek depo ile 8 saat kesintisiz çalışma sağlamaktadır (Brokk,2024). Ayrıca, uç efektörle 100 metreye kadar emme nozul taşıyabilir ve uzaktan kumanda ile 300 metreye kadar hassasiyetle kontrol edilebilir. Kompakt boyutu ve düşük ağırlık merkezi, standart kapılardan geçiş ve dar alanlarda kullanım için ideal kılmaktadır (Brokk,2024).

Tuval 1200CX ise 34,5" x 30" boyutlarıyla dar alanlarda etkili manevra kabiliyeti sunar ve 1550 sistemine göre %36 daha küçüktür. Tüm tekerleklerden direksiyon sistemi sayesinde kolay konumlandırma ve otomatik sürüş özellikleri sağlar. Patentli 2 günlük bitirme sistemi, alçıpan yüzeyleri Seviye 4 veya Seviye 5 kalitesinde bitirir. Tek bir şarjla 8 saat kablosuz çalışma süresi sunan Tuval 1200CX, 12 metreye kadar yüksekliklere ulaşarak dar alanlar ve yüksek yerler için uygun bir çözüm sunar. Bu üç robotik cihaz, inşaat ve temizlik süreçlerinde sağladıkları teknik avantajlarla dikkat çekmekte ve çeşitli uygulamalarda etkin çözümler sunmaktadır (Canvas, 2023).

Okibo boya , kaplama ve alçıpan bitirme robotu; akıllı ve bağımsız çalışma kapasitesi ile inşaat sektöründe önemli bir yenilik sunmaktadır. Sağlam bir robotik platform üzerine inşa edilen bu sistem, entegre pompa ve pilli çalışma özelliği ile yüksek operatif esneklik ve mobilite sağlar (Brosque vd., 2020: 1-14). Gerçek zamanlı 3D tarama ve modelleme teknolojileri, otonom yol planlaması ve BIM 5D analitikler gibi gelişmiş donanımlarla desteklenen robot, bitirme süreçlerinde yüksek verimlilik ve hassasiyet sunar (Okibo, 2023).

Bu ileri düzey teknoloji, robotun boya, kaplama ve alçıpan bitirme hizmetlerini, geleneksel yöntemlere göre üç kat daha hızlı ve %50 maliyet azaltımıyla gerçekleştirmesine olanak tanır. Özellikle yüksek işgücü mevcudiyeti, mükemmel kalite ve güvenli çalışma ortamı sağlama yeteneği, robotu inşaat projelerinde etkili bir araç olarak konumlandırmaktadır (Gossellin vd., 2016: 102-109). Dolayısıyla, boya, kaplama ve alçıpan bitirme robotu hem operasyonel verimliliği artıran hem de maliyetleri azaltan bir çözüm sunarak sektördeki standartları yeniden şekillendirmektedir (Okibo, 2023).

Şekil 7. İnşaat Sektöründe Örnek Robotik Teknolojiler

Kaynak: Wienerberger, 2021; Hilti, 2020; Baubot, 2023; Brokk, 2024; Canvas, 2023

5. YAPAY ZEKÂ VE ELEKTRİKLİ MAKİNELERLE İNŞAATA YENİ DÖNEM: TEKNOLOJİK: GELİŞMLER VE UYGULAMA ALANLARI

5.1. Elektrikli Makinelere Yapay Zekâ'ya: İnşaat Sektöründe Teknolojik Dönüşüm ve Gelecek Vizyonu

Küresel inşaat sektöründe, teknolojik yenilikler önemli bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Bu dönüşümün merkezinde elektrikli makineler, yapay zekâ (YZ) ve otonom ekipmanlar yer almaktadır. Elektrikli makineler, fosil yakıtlarla çalışan ekipmanların yerine geçerek enerji verimliliği ve çevresel sürdürülebilirlik alanında önemli ilerlemeler sağlamaktadır. Bu makineler, enerji tüketimini azaltırken, emisyonları minimize ederek çevre dostu inşaat uygulamalarının önünü açmaktadır.

Yapay zekâ, inşaat süreçlerinin her aşamasında akıllı çözümler sunarak, veri analizi ve gerçek zamanlı karar verme yetenekleri ile operasyonel verimliliği artırmaktadır. YZ destekli sistemler, proje planlamasından malzeme yönetimine kadar birçok alanda optimizasyon sağlamakta, hata risklerini azaltmakta ve projelerin daha hızlı ve ekonomik bir şekilde tamamlanmasına olanak tanımaktadır.

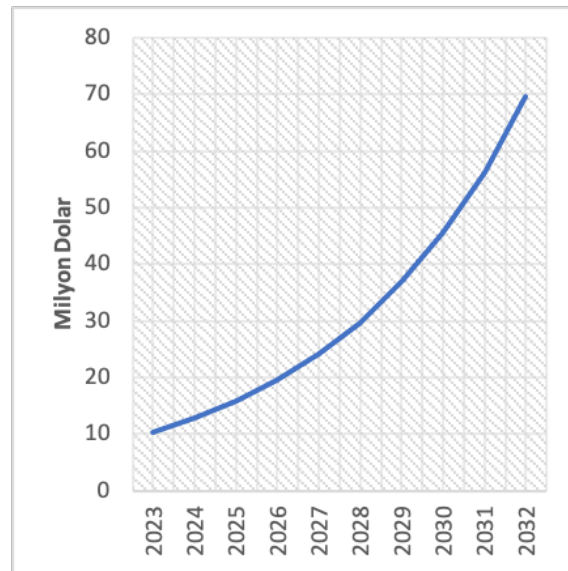
Otonom ekipmanlar ise iş sahalarında güvenlik ve verimliliği artırarak, insan müdahalesini minimumda tutmakta ve iş süreçlerini daha öngörülebilir hale getirmektedir. Bu ekipmanlar, otomatikleştirilmiş görevler ve uzaktan kontrol özellikleri ile iş gücünün verimliliğini artırmakta ve iş sahalarının daha güvenli hale gelmesini sağlamaktadır.

Bu bağlamda, bu makale elektrikli makineler, yapay zekâ ve otonom ekipmanların küresel inşaat teknolojileri üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyecek; her bir teknolojinin sağladığı yenilikler, avantajlar ve sektörel dönüşüm üzerindeki katkılarını analiz edecektir. Bu teknolojilerin sektördeki

uygulamaları ve potansiyel gelişmelerinin, inşaat endüstrisinin geleceği üzerindeki etkilerini anlamak, bu dönüşüm sürecinin daha iyi kavranabilmesi için kritik öneme sahiptir.

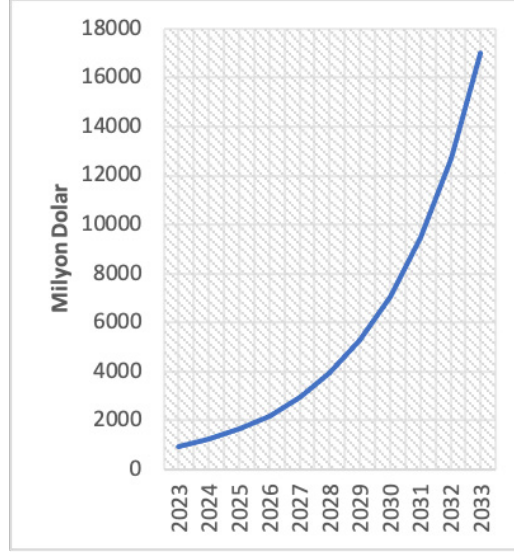
Şekil 8’de 2023-2032 yılları arasındaki dönemde küresel elektrikli inşaat makineleri satışlarının milyon dolar cinsinden değerleri verilmiştir. Veriler, bu on yıl boyunca elektrikli inşaat makineleri pazarında belirgin bir büyüme trendi olduğunu ortaya koymaktadır. 2023 yılında 10,32 milyon dolar olarak ölçülen pazar değeri, 2024 yılında 12,76 milyon dolara yükselmiş, 2025 yılında ise 15,77 milyon dolara ulaşmıştır. Takip eden yıllarda, pazar değeri istikrarlı bir şekilde artış göstermiş; 2026 yılında 19,5 milyon dolara, 2027 yılında 24,1 milyon dolara çıkması beklenmektedir. 2028 yılı itibarıyla pazar değerinin 29,79 milyon dolara, 2029 yılında 36,83 milyon dolara ve 2030 yılında 45,53 milyon dolara ulaşması öngörülmektedir. 2031 yılında 56,28 milyon dolara ve 2032 yılında ise 69,58 milyon dolara çıkarak, elektrikli inşaat makineleri pazarının sürekli bir büyüme eğiliminde olduğunu ve bu sektörün önemli bir gelişim potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Şekil 8).

Şekil 9’da 2023-2033 yılları arasındaki dönemde yapay zekâ (YZ) temelli inşaat pazarının milyon dolar cinsinden değerleri verilmiştir. Verilere göre, bu on yıl boyunca YZ tabanlı inşaat pazarında önemli bir büyüme trendi gözlemlenmektedir. 2023 yılında pazar değeri 903,56 milyon dolar olarak belirlenmişken, 2024 yılında bu değer 1211,86 milyon dolara yükselmesi beklenmektedir. 2025 yılında 1625,35 milyon dolara çıkacağı öngörülen pazar büyüklüğünün, 2026 yılında 2179,91 milyon dolara ulaşması beklenmektedir (Precedenceresearch, 2024). Takip eden yıllarda, pazar değerinin hızlı bir artış göstermesi ve 2027 yılında 2923,7 milyon dolara, 2028 yılında 3921,27 milyon dolara, 2029 yılında ise 5259,21 milyon dolara çıkması beklenmektedir. 2030 yılında 7053,65 milyon dolara, 2031 yılında 9460,35 milyon dolara ve 2032 yılında 12688,22 milyon dolara yükselmesi öngörülmektedir (Precedenceresearch, 2024) 2033 yılında ise pazarın 17017,45 milyon dolara ulaşması beklenmektedir. Bu veriler, yapay zekâ temelli inşaat pazarının güçlü bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu ve sektörün önümüzdeki yıllarda önemli bir genişleme kaydedeceğini göstermektedir (Precedenceresearch, 2024) (Şekil 9).

Şekil 8. 2023-2032 Döneminde Küresel Elektrikli İnşaat Makineleri Satışlarının Milyon Dolar Cinsinden Değeri

Kaynak: Towardsautomotive, 2023

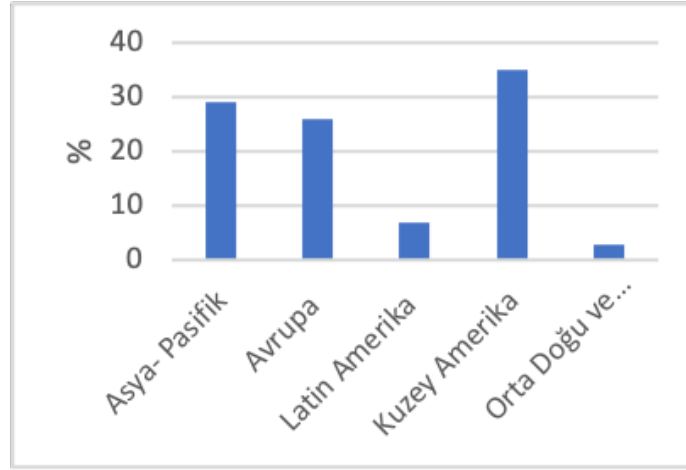

Şekil 9. 2023-2033 Döneminde Yapay Zekâ (AI) Temelli İnşaat Pazarının Milyon Dolar Cinsinden

Kaynak: Precedenceresearch, 2024

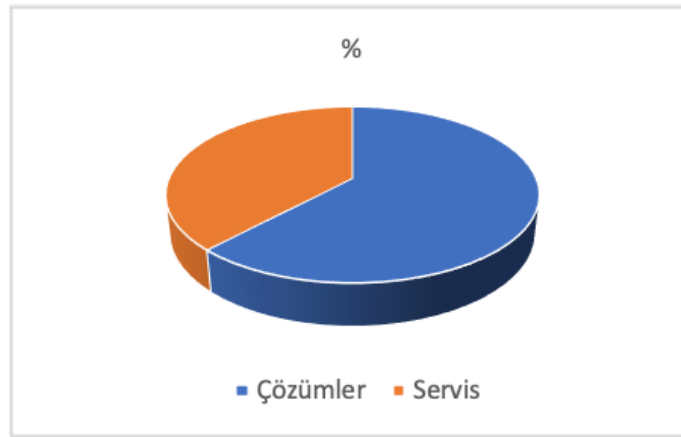
Şekil 10, 2023 yılı itibarıyla kıtalar bazında yapay zekâ (YZ) temelli inşaat pazarının yüzdelerle dağılımını göstermektedir. Verilere göre, Kuzey Amerika pazarın en büyük payına sahip olup, %35'lik bir oranla sektördeki önemli rolünü vurgulamaktadır. Avrupa, %26'lık bir pazar payı ile önemli bir ikinci sıradadır (Precedenceresearch, 2024). Asya-Pasifik bölgesi, %29'luk bir pay ile büyük bir pazar segmentini temsil ederken, Latin Amerika'nın payı %7 olarak belirlenmiştir. Orta Doğu ve Afrika ise %3'lük bir pazar payına sahiptir. Bu dağılım, yapay zekâ temelli inşaat pazarının bölgesel olarak nasıl dağıldığını ve Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya-Pasifik'in pazar üzerindeki dominant etkilerini ortaya koymaktadır (Precedenceresearch, 2024) (Şekil 10).

Şekil 11'de 2023 yılı itibarıyla yapay zekâ (YZ) temelli inşaat pazarının tekliflere göre pazar payı verilmiştir. Verilere göre, yapay zekâ temelli inşaat pazarında çözümler, %62'lik bir paya sahip olup, bu segmentin pazarın büyük bir kısmını oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Precedenceresearch, 2024). Servisler ise %38'lik bir pazar payına sahiptir. Bu dağılım, yapay zekâ temelli inşaat pazarında çözümlerin daha büyük bir pazar payına sahip olduğunu ve servislerin de önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir (Precedenceresearch, 2024) (Şekil11).

Şekil 10. 2023 Yılı İtibarıyla Kıtalar Bazında Yapay Zekâ (AI) Temelli İnşaat Pazarının Dağılımı

Kaynak: Precedenceresearch, 2024

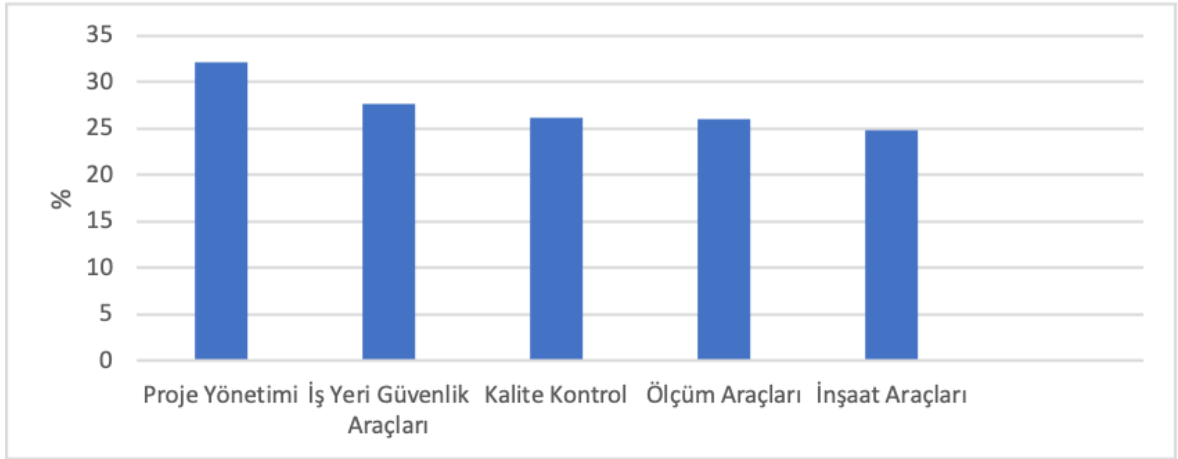
Şekil 11. İnşaat Pazarının Yapay Zekâ (YZ) İnşaat Pazar Payı, Tekliflere Göre, 2023

Kaynak: Precedenceresearch, 2024

Küresel otonom inşaat ekipmanı pazarı, 2018 yılından itibaren %7,60'lık bileşik yıllık büyüme oranı (CAGR) ile büyüyerek, 2023 yılında yaklaşık 12,9 milyar dolarlık bir piyasa değerine ulaşmıştır. Pazarın, 2023-2028 yılları arasında %9,45 oranında büyüyerek 20,3 milyar dolara, 2028-2033 yılları arasında ise %9,59'luk bir CAGR ile 32 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (Research and Markets, 2024). Bu büyüme, güçlü ekonomik gelişim, altyapı projeleri ve inşaat güvenliği ihtiyaçları tarafından yönlendirilmiştir. Geçmişteki büyüme, güçlü ekonomik performans, artan altyapı ve köprü inşaatları ve inşaat güvenliği önlemlerine duyulan ihtiyaç ile desteklenmiştir. Ancak, inşaat maliyetlerindeki dalgalanmalar büyümeyi olumsuz etkilemiştir. Gelecekte ise hızlı kentleşme, artan inşaat faaliyetleri, hükümet destekleri ve akıllı şehir projelerinin sayısındaki artış pazar büyümesini teşvik edecektir. Bununla birlikte, kalifiye işçi eksikliği gibi faktörler büyümeyi sınırlayabilir. Otonom inşaat ekipmanı pazarı, kısmi/yarı otonom ve tam otonom segmentlere ayrılmaktadır. Kısmi/yarı otonom segment, 2023 yılında %92,9'luk bir pazar payıyla en büyük segmenti oluştururken, tam otonom segmentin 2023-2028 yılları arasında %40,18'lik bir CAGR ile en hızlı büyüyen segment olması beklenmektedir. Uygulamaya göre pazar, yol yapımı, bina yapımı ve diğer uygulamalar olarak ayrılmaktadır. Bina inşaatı

segmenti, 2023 yılında %47,2'lik pazar payı ile en büyük segmenti oluştururken, diğer uygulamalar segmenti 2023-2028 yılları arasında %10,43'lük bir CAGR ile en hızlı büyüyen segment olacaktır. 2023 yılında, Asya Pasifik bölgesi %36,5'lik pazar payı ile en büyük pazar olmuştur. Bu bölgeyi Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve diğer bölgeler takip etmiştir. Asya Pasifik ve Afrika bölgelerinin, sırasıyla %11,1 ve %10,5'lik CAGR ile en hızlı büyüyen bölgeler olması beklenmektedir. Küresel otonom inşaat ekipmanı pazarı, yüksek bir yoğunluğa sahiptir ve 2022 yılında pazarın %78'ini oluşturan on büyük oyuncu bulunmaktadır. Caterpillar Inc., %28,1'lik pazar payı ile en büyük rakip olurken, onu %21,4 ile Komatsu Limited ve %9,9 ile Volvo Group takip etmektedir. Pazarda rekabet avantajı sağlamak için, şirketlerin otonom iş araçları gibi yenilikçi ürünler geliştirmeye, gelişmiş yazılım teknolojileri kullanmaya, insansız buldozerler ve yarı otonom kompakt paletli yükleyiciler gibi ürünler geliştirmeye odaklanmaları önerilmektedir. Ayrıca, tam otonom pazar segmentine, toprak işleme ve malzeme taşıma ekipmanlarına odaklanarak, gelişmekte olan pazarlarda genişlemeleri ve rekabetçi fiyat teklifleri sunmaları tavsiye edilmektedir (Researchandmarkets, 2024).

En çok kullanılan beş otonom teknoloji incelendiğinde, proje yönetimi %32,1 ile en yüksek kullanım oranına sahiptir. Bu, otonom sistemlerin proje planlaması, koordinasyonu ve denetimi süreçlerinde sağladığı verimlilik ve doğruluğun önemli bir göstergesidir. İş yeri güvenlik araçları %27,7 ile ikinci sırada yer almakta olup, iş sağlığı ve güvenliğini artırmada kritik bir rol oynamaktadır. Otonom güvenlik sistemleri, tehlikeleri önceden tespit edebilme ve acil durumlarda hızlı müdahale edebilme yetenekleri ile iş kazalarını ve yaralanmaları azaltmada etkili olmaktadır. Kalite kontrol teknolojileri %26,1 oranında kullanılarak, inşaat süreçlerinin standartlara ve spesifikasyonlara uygunluğunu sağlamakta önemli bir görev üstlenmektedir. Ölçüm araçları %26 ile dördüncü sırada yer alırken, bu teknolojiler hassas ölçümler yaparak projelerin doğruluğunu ve ilerlemesini sağlamaktadır. Son olarak, inşaat araçları %24,8 kullanım oranı ile inşaat süreçlerinin otomatikleştirilmesi ve verimliliğin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu dağılımlar, otonom teknolojilerin inşaat sektöründeki farklı alanlarda nasıl entegre edildiğini ve bu alanlardaki önemini vurgulamaktadır (Constructionbriefing, 2023) (Şekil 12).

Şekil 12. En Çok Kullanılan Beş Otonom Teknoloji

Kaynak: Constructionbriefing, 2023

5.2. Yapay Zekâ Destekli Otonom ve Elektrikli İnşaat Makineleri: Yeni Teknolojiler ve Uygulama Alanları

Küresel inşaat sektöründe, teknolojik yenilikler önemli bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Bu dönüşümün merkezinde, elektrikli makineler, yapay zekâ (YZ) ve otonom ekipmanlar yer almaktadır. Elektrikli makineler, fosil yakıtlarla çalışan ekipmanların yerini alarak enerji verimliliği ve çevresel sürdürülebilirlik alanında kayda değer ilerlemeler sağlamaktadır. Özellikle bu makineler, enerji tüketimini azaltırken emisyonları minimize ederek çevre dostu inşaat uygulamalarının önünü açmaktadır (Aladağ, 2022:973-986). Örneğin, XCMG'nin ZNK95 otonom maden kamyonu, gelişmiş sensör teknolojisi ile donatılmış olup, 7/24 kesintisiz çalışma kapasitesi sunarak operasyonel verimliliği artırmaktadır. Bu tür makineler, enerji tüketimini optimize ederek hem yakıt maliyetlerini düşürmekte hem de çevresel etkileri azaltmaktadır (LinkedIn, 2024). Benzer şekilde, KAMAZ'ın Atlant 49 modeli, uzaktan kontrol seçenekleri ile insan gücüne olan bağımlılığı azaltarak maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Uzaktan kontrol imkânları, iş gücü verimliliğini artırmakta ve operatörlerin tehlikeli ortamlardan uzak kalmalarına olanak tanımaktadır (Turkmenportal, 2023). Dolayısıyla, bu yenilikler, inşaat projelerinin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına katkı sağlamaktadır (Şekil 13).

Otonom sistemlerin inşaat projelerinde sunduğu avantajlar, özellikle iş güvenliği açısından önemlidir. Otonom makineler, tehlikeli alanlarda insan müdahalesini azaltarak iş sağlığı ve güvenliğini önemli ölçüde iyileştirmektedir (Dodoo vd., 2024:84-95; Immad ve Mishra, 2024: 1-10). Örneğin, Kanga TR825 uzaktan kumandalı yükleyici, operatörlerin tehlikeli alanlara girmeden güvenli bir şekilde çalışmalarını sağlamaktadır. Uzaktan kumanda ve sensör teknolojileri sayesinde, iş kazaları riski önemli ölçüde azalmaktadır (Kangaloader, 2023). Bu bağlamda, yapay zeka destekli sistemler, çevresel değişkenleri analiz ederek kendilerini sürekli olarak optimize edebilmekte ve bu sayede iş süreçlerinin hızını artırmaktadır (Brosque ve Fisher, 2022:163-186). Örneğin, Develon'un Concept-X platformu, GNSS tabanlı sürüş teknolojisi sayesinde 3D derecelendirme ve otomatik kazma işlemlerini otomatikleştirerek iş süreçlerini hızlandırmaktadır (Mobilehydraulictips, 2023). Bu teknolojiler, yalnızca iş güvenliğini artırmakla kalmayıp aynı zamanda iş gücü üzerindeki psikolojik stres faktörlerini de azaltmaktadır. Otonom sistemlerin kullanımı, çalışanların tehlikeli ortamlardan uzak durmasına olanak tanıdığından, iş güvenliği kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır (Obiye vd.,2021). Sonuç olarak, inşaat projelerinin daha hızlı ve verimli bir şekilde tamamlanmasına yardımcı olmakta ve bu da hem zaman hem de maliyet tasarrufu sağlamaktadır (Dodoo vd., 2024:84-95; Immad ve Mishra, 2024: 1-10).

Yapay zeka destekli makinelerin kendini değerlendirme yeteneği, operasyon sırasında topladıkları verileri analiz ederek performanslarını sürekli olarak optimize etmelerini sağlamaktadır (Aladağ vd., 2024:1654-1669). Bu makineler, çevresel engelleri algılayarak güvenli bir çalışma ortamı oluşturmakta ve iş süreçlerinin aksamadan devam etmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle rota optimizasyonu, YZ'nin sağladığı önemli bir avantajdır. Makineler, hedeflerine ulaşmak için en verimli rotayı belirleyebilir ve bu sayede taşıma sürelerini kısaltabilir. Bu özellik, büyük ölçekli projelerde zaman ve maliyet tasarrufu sağlamak için kritik öneme sahiptir (Zaland vd., 2024).

Sürekli öğrenme kabiliyeti, YZ destekli makinelerin çevresel değişkenleri analiz ederek kendilerini zamanla daha verimli hale getirmelerine olanak tanır (Tatineni ve Raviteja Boppana, 2021:58-88). Bu durum, bakım ve onarım maliyetlerini düşürmekte ve makinelerin daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır; böylece, işletme verimliliği artmaktadır. Örneğin, yapay zekâ destekli sistemler, belirli bir inşaat sahasındaki zemin yapısını veya hava koşullarını dikkate alarak makinelerin en uygun çalışma yöntemlerini geliştirmesine olanak tanır. Bu özellik, özellikle karmaşık inşaat projelerinde bakım ve

onarım süreçlerini optimize ederek maliyetleri azaltmakta ve iş gücünün etkin kullanımını sağlamaktadır (Ali vd., 2024:1-23; Mai vd., 2024:1-29). Sonuç olarak, YZ destekli otonom ve elektrikli makineler, inşaat sektöründe verimlilik, iş güvenliği ve çevresel sürdürülebilirlik açısından bir paradigma değişimini temsil etmektedir. Bu yenilikler, hem çevresel hem de ekonomik açıdan sürdürülebilir bir gelecek inşa etme hedefi doğrultusunda önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Uzun vadede, bu teknolojilerin inşaat sektörünün sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada ve maliyetlerin düşürülmesinde kritik bir rol oynaması beklenmektedir (Ali vd., 2024:1-23; Mai vd., 2024:1-29; Rasheed vd., 2024:1-23).

Şekil 13. Yapay Zek â Destekli Otonom ve Elektrikli İnşaat Makineleri

Kaynak: Mattsonloader, 2023; Bobcat, 2024; Oemoffhighway, 2021; Robo, 2023; Mobilehydraulictips,

2023; Equipmentworld, 2022; Robo-us, 2023; Machinerytrader, 2021; Unmannedsystemstechnology, 2015; Koreatimes, 2024; Xcmgpng, 2024; Forconstructionpros, 2020; Hitachi, 2024.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Yapay zekâ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki uygulamaları, sektörde köklü değişimlere ve önemli iyileşmelere yol açmaktadır. Bu teknolojiler, inşaat projelerinin maliyetlerini düşürme, sürelerini kısaltma ve kaliteyi artırma potansiyeline sahiptir. Yapay zekâ, proje planlamasından inşaat sürecine kadar pek çok aşamada karar destek sistemleri, veri analizi ve tahminleme gibi işlevlerle etkili bir rol oynamaktadır. Öte yandan, robotik teknolojiler, otomasyon ve hassasiyet gerektiren işlerde insan gücünün yerini alarak güvenliği artırmakta ve verimliliği optimize etmektedir.

Ancak, bu teknolojilerin potansiyelinden tam anlamıyla faydalanabilmek için çeşitli zorlukların aşılması gerekmektedir. İlk olarak, bu teknolojilerin maliyetlerinin yüksek olması ve entegrasyon süreçlerinin karmaşıklığı, küçük ve orta ölçekli inşaat firmaları için bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca, sektördeki iş gücünün bu yeni teknolojilere adaptasyonu ve gereken becerilere sahip olması da önemli bir faktördür.

Teknolojilerin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için şu politika önerileri sunulabilir:

Yatırım Teşvikleri ve Vergi İndirimleri: Devletler, yapay zekâ ve robotik teknolojilere yatırım yapan inşaat şirketlerine vergi indirimleri ve finansal teşvikler sunarak bu teknolojilerin benimsenmesini desteklemelidir. Bu teşvikler, teknolojilerin mali yükünü hafifletip sektörde daha geniş bir kullanım alanı sağlarken; yapay zekâ kullanımı, işsizliğe yol açma riski ve belirli etik kuralların eksikliği nedeniyle etik açıdan tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, devlet teşviklerinin etik boyutunun da dikkate alınması önemlidir.

Araştırma ve Geliştirme Destekleri: Üniversiteler, araştırma kurumları ve özel sektör iş birliğiyle yapay zekâ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründeki uygulamalarını araştıran projelere finansal destek sağlanmalıdır. Bu destekler, yenilikçi çözümlerin geliştirilmesine ve sektördeki teknoloji seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunacaktır.

Standart ve Sertifikasyon Geliştirme: Ulusal ve uluslararası düzeyde, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin güvenli ve etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için standartlar ve sertifikasyon sistemleri oluşturulmalıdır. Bu, teknolojilerin kalitesini ve güvenliğini artırarak sektördeki genel standartları yükseltecektir.

Eğitim ve Beceri Gelişimi Programları: İş gücünün yapay zekâ ve robotik teknolojilerle ilgili bilgi ve becerilerinin artırılması için eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, inşaat sektöründeki profesyonellerin teknolojilere uyum sağlamasını ve etkili bir şekilde kullanmasını destekleyecektir.

Pilot Projeler ve Kamu-Özel Sektör İş Birlikleri: Kamu sektöründe yapay zekâ ve robotik teknolojilerin pilot projelerle test edilmesi ve başarılı projelerin genişletilmesi teşvik edilmelidir. Kamu-özel sektör iş birlikleri, bu teknolojilerin uygulamada nasıl performans gösterdiğini değerlendirmek ve daha geniş çapta benimsenmesini sağlamak için kritik öneme sahiptir.

Sürdürülebilirlik ve Çevre Düzenlemeleri: Yapay zekâ ve robotik teknolojilerin sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunacak şekilde tasarlanması ve uygulanması için çevre dostu politikalar geliştirilmelidir. Enerji verimliliği ve malzeme tasarrufu gibi çevresel etkileri azaltacak önlemler, teknolojilerin çevresel ayak izini küçültmeye yardımcı olacaktır.

Veri Güvenliği ve Gizlilik Yönetmelikleri: Yapay zekâ sistemlerinin ve robotların topladığı verilerin güvenliğini sağlamak için veri güvenliği ve gizlilik yönetmelikleri oluşturulmalıdır. Bu yönetmelikler, kişisel ve ticari verilerin korunmasını ve teknolojilerin güvenli kullanımını temin edecektir.

Sonuç olarak, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin inşaat sektöründe başarılı bir şekilde entegre edilmesi, sektördeki verimliliği artırmakla kalmayıp, maliyetleri düşürerek projelerin kalitesini ve güvenliğini de iyileştirecektir. Ancak, bu teknolojilerin etkili bir şekilde benimsenmesi ve yaygınlaştırılması için yukarıda belirtilen politika önerilerinin dikkate alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abioye, S. O., Oyedele, L. O., Akanbi, L., Ajayi, A., Davila Delgado, J. M., Bilal, M., Akinade, O. O., & Ahmed, E. (2021). Artificial Intelligence In The Construction Industry: A Review Of Present Status, Opportunities And Future Challenges. *Journal of Building Engineering*, 44, 103299. <https://doi.org/10.1016/j.jobe.2021.103299>
- Akbay, RB, Balaban, Ö. B. & Arıcı Ü. Y. (2023). Şantiyelerde Bilgi Modellemesi ve Dijital Teknolojilerin Kullanımı. *AJIT-E: Akademik Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 14(54), 298-319. <https://doi.org/10.5824/ajite.2023.03.007.x>
- Aladağ, H. (2022). Türk İnşaat Sektöründe Dijital Dönüşüm Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. *Mühendislik Bilimleri Ve Tasarım Dergisi*, 10(3), 973-986. <https://doi.org/10.21923/jesd.1085516>
- Aladağ, H. (2022). Türk İnşaat Sektöründe Dijital Dönüşüm Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. *Mühendislik Bilimleri Ve Tasarım Dergisi*, 10(3), 973-986. <https://doi.org/10.21923/jesd.1085516>
- Aladağ, H., Güven, İ., & Ballı, O. (2024). Contribution Of Artificial Intelligence (AI) To Construction Project Management Processes: State Of The Art With Scoping Review Method. *SIGMA*, 42(5), 1654–1669.
- Ali, Z., Saad, S., Rasheed, K., & Ammad, S. (2024). AI Future Perspectives And Trends In Construction. In *AI In Material Science* (1st Ed., Pp. 1-23). CRC Press. <https://doi.org/10.9781003438489>
- Atahan, D. (2024). İnşaat Sektöründe Sanal Gerçeklik Uygulamalarının Kullanımı. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi <https://hdl.handle.net/20.500.12462/14702>
- Balzan, A., Aparicio, C. C., & Trabucco, D. (2020). Robotics In Construction: State-Of-Art Of On-Site Advanced Devices. *International Journal of High-Rise Buildings*, 9(2), 95–104.
- Baubot. (2023). The Future Of Construction Is Here. Erişim Tarihi:30 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.baubot.com/>
- Bingöl, K., Er Akan, A., Örmecioğlu, H. T., & Er, A. (2020). Depreme Dayanıklı Mimari Tasarımda Yapay Zekâ Uygulamaları: Derin Öğrenme ve Görüntü İşleme Yöntemi Düzenli Taşıyıcı Sistem Belirleme. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 35(4), 2197-2210. <https://doi.org/10.17341/gazimmd.647981>
- Bobcat. (2024) Bobcat To Show RogueX2 Autonomous Loader Concept For The First Time At Intermat 2024. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.bobcat.com/eu/en/company/news-and-media/press-release/bobcat-to-show-rogueX2-autonomous-loader-concept-for-the-first-time-at-intermat-2024>
- Bogue, R. (2018). What Are The Prospects For Robots In The Construction Industry?. *Industrial Robot: An International Journal*, 45(1), 1–6. <https://doi.org/10.1108/IR-11-2017-0194>
- Brokk. (2024). Attachment Spotlight: The Brokk Vacuum Excavator. Erişim Tarihi:25 Haziran 2024, Erişim Adresi: <https://www.brokk.com/news/articles/attachment-spotlight-the-brokk-vacuum-excavator/>
- Brosque, C., & Fischer, M. (2022). Safety, Quality, Schedule, And Cost Impacts Of Ten Construction

- Robots. *Construction Robotics*, 6(3), 163–186. <https://doi.org/10.1007/s41693-022-00072-5>
- Brosque, C., Skeie, G., Orn, J., Jacobson, J., Lau, T., & Fischer, M. (2020). Comparison Of Construction Robots And Traditional Methods For Drilling, Drywall, And Layout Tasks. In 2020 International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications (HORA) (pp. 1–14).
- Calp, MH., & Akçayol, MA. (2020). Yazılım Projeleri İçin Yapay Sinir Ağlarına Dayalı Web Tabanlı Risk Yönetim Sistemi Tasarımı ve Gerçekleştirilmesi: WEBRISKIT. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 26(5), 993-1014.
- Can, R. S. (2021). İnşaat Sektörünün Geleceği. İstanbul: MEF Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Proje Yönetimi Yüksek Lisans Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. <https://hdl.handle.net/20.500.11779/1692>
- Canvas. (2023). Revolutionizing Drywall Finishing. Erişim Tarihi: 29 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.canvas.build/>
- Constructionbriefing. (2023). How Far Are We Into Construction's Autonomous Pathway?. Erişim Tarihi: 27 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.constructionbriefing.com/news/how-far-are-we-into-construction-s-autonomous-pathway-/8031595.article>
- Dezeen. (2018). Einride Reveals Driverless All-Electric Logging Truck. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.dezeen.com/2018/07/17/einride-autonomous-driverless-all-electric-log-logging-truck-transport/>
- Dodoo JE, Al-Samarraie H, Alzahrani AI, Lonsdale M, Alalwan N. Digital Innovations for Occupational Safety: Empowering Workers in Hazardous Environments. *Workplace Health & Safety*. 2024;72(3):84-95. doi:10.1177/21650799231215811
- Doğaner, A. (2021). Türkiye’de Sektörel Teknolojik Gelişmelerin Makroekonomi Üzerindeki Etkisi: İnşaat Sektöründe Yapay zekâ Kullanımına Yönelik Bir İnceleme. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 55-76. <https://doi.org/10.47140/kusbder.998410>
- Eltaweel, A., & Su, Y. (2017). Parametric design and daylighting: A literature review, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 73 , 1086-1103
- Enterpriseappstoday. (2023). Construction Robot Market to Hit USD 2,398.7 Mn by 2032. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.enterpriseappstoday.com/news/construction-robot-market-to-hit-usd-2398-7-mn-by-2032.html>
- Equipmentworld. (2022). Shantui Launches World's First Autonomous, Unmanned Bulldozer. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://equipmentindia.com/construction-machinery-news/top-equipment-news/webexclusive/Shantui-launches-world-s-first-autonomous-unmanned-bulldozer/128249>
- Erdal, H. (2015). Contribution of Machine Learning Methods to the Construction Industry: Prediction of Compressive Strength. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 21(3), 109-114. <https://doi.org/10.5505/pajes.2014.26121>
- Eryaman, H., & Akün, E. (2023). Yapılarda Yüksekte Çalışma İş Güvenliği Denetimini Kolaylaştırmak

İçin Genişletilmiş Gerçeklik ve Yapay Zekânın Entegrasyonu Modeli. *Turkish Journal of Civil Engineering*, 34(4), 71-104. <https://doi.org/10.18400/tjce.1291960>

- Exactitudeconsultancy. (2023). Global Construction Robot Market by Automation (Fully Autonomous, Semi-Autonomous), by Function (3D Printing Robots, Bricklaying Robots, Demolition Robots, Concrete Structural Erection), by Application (Public Infrastructure, Commercial Buildings, Residential Buildings, Nuclear Dismantling and Demolition) and Region, Global trends and forecast from 2022 to 2029. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://exactitudeconsultancy.com/reports/20750/construction-robot-market/>
- Forconstructionpros. (2020). BOMAG Exhibits ROBOMAG Fully Autonomous Tandem Roller at CONEXPO 2020. Erişim Tarihi: 18 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.forconstructionpros.com/equipment/compaction/press-release/21121517/bomag-americas-inc-bomag-exhibits-robomag-fully-autonomous-tandem-roller-at-conexpo-2020>
- Gosselin, C., Duballet, R., Roux, P., Gaudillière, N., Dirrenberger, J., & Morel, P. (2016). Large-Scale 3D Printing Of Ultra-High Performance Concrete—A New Processing Route For Architects And Builders. *Materials & Design*, 100, 102–109.
- Görçün, Ö. F. (2018). Lojistikte Teknoloji Kullanımı ve Robotik Sistemler - Technology Utilization In Logistics And Robotics Systems. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(24), 351-368. <https://doi.org/10.20875/makusobed.397373>
- Gültekin, B., & Dogan, G. (2021). İnşaat Mühendisliğinde Yapay zekâ Çalışmaları. İleri Mühendislik Çalışmaları Ve Teknolojileri Dergisi, 2(2), 117-138.
- Gürsel, D. I., & Abbas, G. M. (2020). Gelecek, teknoloji ve mimarlık. In İ. Gürsel Dino & G. M. Abbas (Eds.), *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi* (pp. 1-5). Ankara. <https://hdl.handle.net/11511/85752>
- Hamamcıoğlu, T. M. (2013). Mimari Fotogrametri Alanındaki Çağdaş Gelişmelerin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(1).
- Hilti. (2020). Hunveils Bim-Enabled Construction Jobsite Robot. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.hilti.com/content/hilti/W1/US/en/company/news/press-releases/2020-construction-jobsite-robot.html>
- Hitachi. (2024). Developing an Autonomous Compaction System using a Vibratory Roller for Earthwork. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.hitachicm.com/global/en/innovations/innovations03/>
- Ifrs. (2023). World Robotics 2023 Report: Asia ahead of Europe and The Americas. Erişim Tarihi: 8 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://robotics.ee/author/international-federation-of-robotics-ifr/>
- Immad, A. S., & Mishra, S. D. (2024). Artificial Intelligence In Advancing Occupational Health And Safety: An Encapsulation Of Developments. *Journal of Occupational Health*, 66(1), 1-10. <https://doi.org/10.1093/joccu/uiad017>
- Kangaloader. (2023). Remote Control Mını Loader. Erişim Tarihi: 30 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.kangaloader.com/product/remote-loader/>

- Kaya, S. (2016). Atıksu Arıtma Tesisi İnşaatında Yapı Bilgi Modelleme Sisteminin Uygulanması Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Keleş, A., & Keleş, M., K. (2018). İnşaat Sektöründe Kullanımı Artan Bilgisayar Yazılımları ve Bilgi Teknolojilerinin İrdelenmesi. *El-Cezeri Journal of Science and Engineering*, 5(2), s. 610–617. doi: 10.31202/ecjse.386469.
- Koreatimes. (2024). HD Hyundai Confident Of Selling Unmanned Earthmovers To Saudi Arabia. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: https://www.koreatimes.co.kr/www/tech/2024/07/129_359760.html
- Li, Y., & Liu, C. (2019). Applications Of Multicopter Drone Technologies İn Construction Management. *International Journal of Construction Management*, 19(5), 401–412.
- LinkedIn. (2024). Breaking Ground in Mining Technology!. Erişim Tarihi: 25 Haziran 2024, Erişim Adresi: https://www.linkedin.com/posts/xcmg-australia_xcmgaustralia-xcmggroup-xcmgzkn95-activity-7112574048651378689-s2ML/
- Linner, T., Pan, W., Hu, R., Zhao, C., Iturralde, K., Taghavi, M., Trummer, J., Schlandt, M., & Bock, T. (2020). A Technology Management System For The Development Of Single-Task Construction Robots. *Construction Innovation*. <https://doi.org/10.1108/CI-06-2019-0053>
- Machinerytrader. (2021). Komatsu Unveils Fully Electric, Remote-Controlled Mini-Excavator Concept. Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.machinerytrader.co.uk/blog/plant-equipment-news/2021/07/komatsu-unveils-fully-electric-remote-controlled-mini-excavator-concept>
- Mai, T. G., Nguyen, M., Ghobakhlou, A., Yan, W. Q., Chhun, B., & Nguyen, H. (2024). Decoding A Decade: The Evolution Of Artificial Intelligence İn Security, Communication, And Maintenance Within The Construction Industry. *Automation in Construction*, 165, 105522. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2024.105522>
- Mattsonloader. (2023). ML526SLR Remote Control Mini Skid Steer Loader. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.mattsonloader.com/skid-steer-loader/remote-control-skid-steer/ml526slr-remote-control-mini-skid-steer.html>
- Mattsonloader. (2024). Skid-Steer Loader. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.mattsonloader.com/skid-steer-loader/skid-steer-loaders.html>
- Mobilehydraulictips. (2023). A Glimpse At The Future Of Unmanned Machines. Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.mobilehydraulictips.com/a-glimpse-at-the-future-of-unmanned-machines/>
- Nadour, M., Boumehraz, M., Cherroun, L., & Puig Cayuela, V. (2019). Hybrid Type-2 Fuzzy Logic Obstacle Avoidance System Based On Horn-Schunck Method. *Electrotehnică, Electronică, Automatica*, 67(1), 45–51.
- Oemoffhighway. (2021) Volvo CE Develops Autonomous, Battery-Electric Wheel Loader Prototype from LEGO Model. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.oemoffhighway.com/engineering-manufacturing/press-release/21796889/volvo-construction-equipment-volvo>

ce-develops-autonomous-batteryelectric-wheel-loader-prototype-from-lego-model

- Okibo. (2023). Our Robot Smart Robotics For Construction Sites. Erişim Tarihi: 28 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://okibo.com/our-robot/>
- Park, S., Jung, Y., & Bae, J. (2018). An Interactive And Intuitive Control Interface For A Tele-Operated Robot (AVATAR) System. *Mechatronics*, 54, 54–62. <https://doi.org/10.1016/j.mechatronics.2018.08.011>
- Phys. (2017). A Dual-arm Construction Robot With Remote-Control Function. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://phys.org/news/2017-06-dual-arm-robot-remote-control-function.html>
- Precedenceresearch. (2024). Artificial Intelligence (AI) in Construction Market Size, Share, and Trends 2024 to 2033. Erişim Tarihi: 25 Haziran 2024, Erişim Adresi: <https://www.precedenceresearch.com/artificial-intelligence-in-construction-market>
- Precedenceresearch.(2023).Robotics Technology Market Size, Share, and Trends 2024 to 2034. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024, Erişim Adresi:<https://www.precedenceresearch.com/robotics-technology-market>
- Price, D. (2020, September 27). Lidar inspections improve construction safety. *Construction Today*.
- Rasheed, K., Saad, S., Ammad, S., & Bashir, M. T. (2024). Industry 4.0 And Construction. In *AI İn Material Science* (1st ed., pp. 1-23). CRC Press. <https://doi.org/10.9781003438489>
- Ren, L., Wang, W., & Du, Z. (2012). A New Fuzzy Intelligent Obstacle Avoidance Control Strategy For Wheeled Mobile Robot. In *Proceedings Of The 2012 IEEE International Conference On Mechatronics And Automation*, Chengdu, China, August 5–8, 2012 (pp. 1732–1737). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICMA.2012.6283467>
- Researchandmarkets. (2024). Autonomous Construction Equipment Global Market Opportunities and Strategies to 2033. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.researchandmarkets.com/report/robotic-construction>
- Robo. (2023). Autonomous Solutions. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://robo-us.com/>
- Robo-us. (2023). Autonomous Solutions. Erişim Tarihi: 3 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://robo-us.com/index.html>
- Sabur, HB ., & Arslan, S. S. (2018). Mimari Tektoniğin Evrimi: Dijital Tektonik Üzerine Bir Değerlendirme. *Ejons International Journal* , 2 (3), 75–87. <https://ejons.org/index.php/ejons/article/view/13>
- Saidi, K. S., Bock, T., & Georgoulas, C. (2016). Robotics İn Construction. In B. Siciliano & O. Khatib (Eds.), *Springer Handbook of Robotics* (pp. 1493–1520). Springer.
- Salmi, T., Ahola, J. M., Heikkilä, T., Kilpeläinen, P., & Malm, T. (2018). Human-Robot Collaboration And Sensor-Based Robots İn Industrial Applications And Construction. In H. Bier (Ed.), *Robotic Building* (pp. 1–10). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-70866-9_2
- Shayesteh, S., & Jebelli, H. (2021). Investigating The Impact Of Construction Robots' Autonomy Level On Workers' Cognitive Load. In *Canadian Society Of Civil Engineering Annual Conference*,

Singapore (Vol. 239). Springer.

Sheikhi, M. (2022). Yapay zekâ Kullanımının İş Piyasasına Etkisi. *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(1), 102-111.

Statista. (2022). Global Heavy Construction Equipment Market Size Between 2020 And 2030. Erişim Tarihi: 20 Eylül. 2023, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/1220897/heavy-construction-equipment-market-size-worldwide/>

Tatineni, S., & Raviteja Boppana, V. (2021). AI-Powered DevOps and MLOps Frameworks: Enhancing Collaboration, Automation, and Scalability in Machine Learning Pipelines . *Journal of Artificial Intelligence Research and Applications*, 1(2), 58-88. <https://aimlstudies.co.uk/index.php/jaira/article/view/103>

Towardsautomotive. (2023). Global Electric Vehicle Motor Market Size - Report 2032. <https://www.towardsautomotive.com/insights/electric-vehicle-motor-market-size>

Turkmenportal. (2023). “KAMAZ” Presented an Unmanned Dump Truck Nicknamed “Robocop”. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://turkmenportal.com/en/blog/69851/kamaz-presented-an-unmanned-dump-truck-nicknamed-robocop>

Univdatos. (2023). Construction Robotics. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://univdatos.com/construction-robot-market/>

Unmannedsystemstechnology. (2015). XCMG Launches Fully Remote-Controlled Intelligent Excavator. Erişim Tarihi: 13 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://www.unmannedsystemstechnology.com/2015/09/xcmg-launches-fully-remote-controlled-intelligent-excavator/>

Uygunoğlu, T., Özgüven, S., & Topçu, İ. B. (2019). 3D Teknolojisi ile Yapı Malzemesi Üretimindeki Gelişmeler. *International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry*, 3(3), 279-288.

Wienerberger. (2021). The Robots Revolutionizing The Construction Industry. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2023, Erişim Adresi: <https://www.wienerberger.com/en/stories/2021/20211117-robotics-czech-republic.html>

Xcmgpng. (2024). Marketplace for Mechanical & Electrical Industry. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024, Erişim Adresi: <https://xcmgpng.machmall.com/index.php/goodsDetails/XCMG-new-autonomous-single-drum-road-rollers-XS265AI-26-ton-vibrating-roller-compactor-machine-price-6795>, <https://bauma.bomag.com/en/feel-what-compaction-is-all-about>

Yüksel, G. (2022). Açık Maden Sahalarında İnsansız Hava Araçlarının Kullanımı. *Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi*, 4(1), 29-37. <https://doi.org/10.51534/tiha.1124260>

Zaland, A., Saad, S., Rasheed, K., & Ammad, S. (2024). *Automation İn Construction İndustry* (1st ed.). CRC Press.

Zhang, M., Xu, R., Wu, H., Pan, J., & Luo, X. (2023). Human–Robot Collaboration For On-Site Construction. *Automation in Construction*, 150, Article 104812. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2023.104812>

Zimmermann, S., Poranne, R., & Coros, S. (2021). Go fetch! - Dynamic grasps using Boston Dynamics Spot with external robotic arm. In 2021 IEEE International Conference on Robotics and

Automation (ICRA) (pp. 4488-4494). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICRA48506.2021.9561835>

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE ETİK

Ela HİÇYORULMAZ¹ Şule KULLU²

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 18.11.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 02.12.2024

Atıf/©: Hiçyorulmaz, E., Kullu, Ş., (2024). Sağlık Sektöründe Etik. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 201-211

Özet

2024 yılının son günlerini yaşadığımız bu dönemde sağlıkta etik kurallarının önemi bir kez daha ön plana çıkmıştır. Hasta bilgilerinin gizliliği, mahremiyeti, hastaların doğru tedavi alıp almaması, hukuki hakları, kullanılan teknoloji gibi konular tartışılmaktadır. Bunun nedeni taraflar arasındaki ilişkinin asimetrik olmasıdır. Çünkü taraflardan biri hizmeti veren ve bilenler iken diğer tarafta hizmeti alan ve konuyu bilmeyenler yer almaktadır. Bu durum etik ihlallerine açık bir durum ortaya koymaktadır. Sağlık hizmeti sunan kişilerin belirlenen ilkelere, değerlere ya da oluşturulan standartlara uyması hekim-hasta dengesinin korunmasını sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmada öncelikle etik ve etik kuralları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra meslek etiğine değinilerek sağlık sektöründe bulunan; kamu etiği, tıp etiği ve eczacılık etiği açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Meslek Etiği, Sağlık Sektöründe Etik

ETHICS IN THE HEALTH SECTOR

Citation /©: Hiçyorulmaz, E., Kullu, Ş., (2024). Sağlık Sektöründe Etik. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 201-211

Abstract

In this period, when we are living in the last days of 2024, the importance of ethical health rules has once again come to the fore. Issues such as the confidentiality and privacy of patient information, whether patients receive the right treatment, legal rights, and the technology used are being discussed. This is because the relationship between the parties is asymmetrical. Because one of the parties is those who provide the service and know, and the other party is those who receive the service and do not know the subject. This situation is open to ethical violations. Compliance of healthcare providers with determined principles, values or established standards ensures that the doctor-patient balance is maintained. For this reason, this study first provided information about ethics and ethical rules. Then, professional ethics are mentioned, and public, medical, and pharmacy ethics in the healthcare sector are explained.

Keywords: Professional Ethics, Ethics in the Health Sector

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, elahicyorulmaz@hitit.edu.tr , 0000-0001-7442-4138

² Uzman, Hitit Üniversitesi, kullusule1919@gmail.com, 0009-0000-4019-1444

1. GİRİŞ

Etik toplum hayatını düzene koyan, insanların haklarını koruyan, her alanda daha saygı duyulur bir şekilde yaşamalarını sağlayan kurallardan oluşmaktadır. Dolayısıyla tüm mesleklerde etik kavramı bulunmaktadır. İnsanlarla etkileşimin daha fazla olduğu meslek gruplarında ise daha fazla dikkat çekmektedir. Bu nedenle sağlık çalışanlarının hastalarla ve sağlık hizmeti almak isteyenlerle doğrudan iletişim içerisinde olmaları, etik kavramının karara bağlanması açısından önem arz etmektedir. Bu alanda ön plana çıkan etik kavramlarından biri hasta mahremiyetidir. Mahremiyet denildiği zaman daha çok kişilerin bedenine karşı yapılan zararlar akla gelse de hasta mahremiyetinde kişisel bilgiler de yer almaktadır. Hasta sağlık kuruluşuna gittiği zaman kendisine birçok işlem yapılmaktadır. Yapılan işlemler ve hastanın sağlık durumu ile ilgili şartlar ne olursa olsun hukuki bir durum olmadığı sürece emniyet mensupları dışında hiç kimse ile paylaşılmamalıdır. Hasta açısından hukuki bir durum yoksa emniyet mensuplarına dahi hasta bilgilerinin verilmesi kanunen yasaktır. Etik kurallara uymak hastanın olduğu kadar sağlık çalışanının da daha uygun şartlarda yaşamaları ve çalışmalarını için zemin oluşturmaktadır (Sarıhan ve Yazar, 2021: 267).

Bu çalışmada öncelikle etik kavramı ve kurallarına değinilmiş, konu hakkında literatürde yer alan çalışmalardan bazıları tablo olarak sunulmuş, meslek etiği hakkında bilgi verilerek kamu, tıp, eczacılık etiği açıklanmıştır.

2. ETİK KAVRAMI VE ETİK KURALLARI

Etik, eski Yunan dilinde “ethos” anlamına gelen bir sözcükten türemiştir. Ethos anlamına gelen bu kavram karakter, huy anlamlarına gelmektedir. Ayrıca kişi ya da bir meslek grubunun davranışlarını düzene koyan ahlaki ilke grubu ya da değerler topluluğu olarak ifade edilmektedir. (İyi, 2019:5). Etik, bireylerin toplum olarak gerçekleştirebildiği ve diğer bireyleri de etkileyebilen sonuçları olan eylem, plan ve davranışları yapan bunlara şekil veren, düşünce aşamaları ile birbirlerine bağlantılıdır. Toplum hayatında etik kavramının karşılığı, bireylerin birbirleri ile iletişimlerinde neleri yapıp nelerden kaçmaları gerektiği ile ilgili bir kurallar bütünü olarak karşımıza çıkar. Kısacası toplumun uyması gereken genel ahlak kurallarıdır denilebilir (Sarıhan ve Yazar, 2021: 268).

Bireylerin topluma karşı, toplumun da bireylere karşı uymaları gereken bazı kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar toplumlar arasında bazı farklılıklar gösterebileceği gibi, meslekler arasında da farklılıklar gösterebilmektedir. Etik kurallar yazılı ya da yazısız veya özel olarak da sınıflandırılabilir. Ancak sınıflandırma yaparken kullandığımız bazı kavramların, toplumun sahiplendiği değer yargıları ile zıt görüşlere düşmemesi gerekmektedir (Kolçak; 2018: 19).

Karar vermenin en önemli unsuru karar vericidir. Etik açıdan karar vermede, çalışan özellikleri son derece önem arz etmektedir. Bu yüzden karar veren kişinin kişisel ve sosyal özelliklerinin yanında ekonomik ve kültürel özellikleri de karar verme sürecinde doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilmektedir. Ayrıca bireylerin sahip oldukları etik algı bu süreçte etki etmektedir. Etik kavram olarak etik karar verme sürecinde yön veren bir katalizör işlevi olarak kullanılmaktadır. Toplumda bireylerin kişisel özellikleri, etik olarak sorunları bulmaya etki etmekte sonrasında ise bu etik sorunların değerlendirilmesini sağlamaktadır. Böylece etik, yargı sistemlerine rehber olarak yol göstermektedir. Toplumdaki her bir bireyin algılama ve yargılama yetenekleri farklılık gösterdiğinden benzer durumlar oluştuğunda farklı kararlar verebilmekte ve farklı davranışlar ortaya koyabilmektedir. Karar verme sürecinde oluşan çatışmaların üretken olabilmesi için etik açıdan duyarlılığa ve farkındalığa sahip olmaları gerekmektedir. Bu kavramlar bireysel sorumluluk ve sorgulama gerektiren bir süreç olarak

ifade edilebilmektedir (Dönmez, 2022: 70-71).

Etik kavramı içerisinde yer alan değerler dürüstlük-doğruluk, sözünde durmak, sadakat, örgütsel adalet, başkalarına saygı göstermek, başkalarına yardım etmek, mükemmeli aramak ve sorumluluk olarak sıralanabilir (Kozak ve Nergiz, 2016: 57).

2.1. Dürüstlük, Doğruluk

Dürüstlük, bireylerin birbirlerine karşı güven ilişkisi çerçevesinde haklarından yararlanırken uymaları gereken kuralları belirlemektedir. Bireylerin yaptıkları davranışlardan dolayı sorumluluklarını belirleyen bir kavramdır. Ayrıca dürüstlük kuralının hukuki açıdan tanımı yapılmamış olup, bu kavramın kazuistik anlayıştan uzak, çağın gerekliliklerine uygun bir şekilde yorumlanmasına ve uygulanabilmesine imkân sağlamıştır. Bu kavramın yorumlanabilmesi için doktrin ve yargı kararlarına başvurulmuştur. Dürüstlük kuralları iyi niyet kurallarından farklıdır. İyi niyet somut bir olayda hak kavramının doğmasına engel olan unsurun varlığı veya hak doğumu için aranan unsurun yokluğu durumunda bilgisizlik veya da yanlış bir bilgi kullanımının kişide mazur görüldüğü bir haldir. Buna karşın dürüstlük kavramı belli davranışları gerektiren kuralları kapsar ve bu kurallar da bireyler dışında oluşmuş, toplum tarafından da benimsenmiş ve sevilmiş kurallardır (Demirboğa, 2018: 26-27).

2.2. Sözünde Durmak ve Güvenilir Olmak

Kişiler için verilen sözün arkasında durmak, birbirlerine olan bağlılıklarını yerine getirmek, sözleşmenin hüküm ve gereklerine bağlı kalmaktır. Sözünü tutmayan ve yalan söyleyen kişilerin toplumun diğer kalanına karşı güvenlerini kaybetmeleri kaçınılmaz bir sonudur. İş hayatında güvenilir insan olmak ve güvenilir bir kurumda bulunmak kurumun ve çalışanların başarısını etkilemektedir. Güven duymak ya da başkalarının bize karşı güven hissetmeleri kolay kazanılan bir duygu değildir. Bu eylemin çoğunlukla davranış olarak da bizlere yansımaları gerekmektedir ve bu duygunun gerçekleşmesi de uzun zamanlar alabilir (Kolçak, 2018: 21-22).

2.3. Sadakat (Bağlılık)

Sadakat kavramı temel olan insani erdemlerden birini oluşturmaktadır. Genel anlamı olarak ise söz, düşünce tarzı, inanç, niyet ve amel kavramı içinde alabileceği anlam büyüklüğünü oluşturan çerçevede ele alınabilmektedir. Aynı zaman da her sadakat kavramı kişinin kendisine olan sadakatini de kapsamaktadır. Doğru olarak düşünme, konuşma ve davranma, doğru olanı kalp ile de koruma anlamına gelmektedir. Kişilerin birbirlerine olan bağlılıkları güçlü bir dostluk anlamı taşımaktadır. Sadakat genel olarak bireylerin pratik olarak davaya istek duymaları ve tam bağlılıklarıdır. Burada ifade edilen sadakat kavramı olarak ise bir kurum ya da organizasyona, ideal bir amaç olarak bağlanmayı ifade etmektedir. Sadakat çalışanlar ile kurumlar arasındaki etik ilkelerden birini oluşturmaktadır. Çalışanlar kendi sadakat bilinçlerinde yaptıkları işe karşı bağlılık duyarlar ve sorumlu olduklarını açık şekilde ifade ederler (Kolçak, 2018: 23-24).

2.4. Örgütsel Adalet

Adalet kavramı olarak doğruluk, dürüstlük, hak, tarafsız olma, iyilik gibi anlamlara gelmektedir. Örgütsel adalet ise bireylerin ve grupların bir organizasyonda gördükleri muamele veya davranışların adil olup olmadığı hakkındaki algısı olarak ifade edilebilmektedir. Bir grup içerisindeki ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkan kazanımların adil bir şekilde dağılımları ve dağılım yapılırken izlenen prosedür, yöneticilerin örgüt ve çalışanları için verdikleri kararlar, çalışanların iş yerinde gördükleri muameleler ve davranışlar genel olarak çalışanlar tarafından izlenmektedir. Bu izlem sonucunda

çalışanlar yöneticilerini kendilerine karşı ne kadar tarafsız oldukları ile ilgili kendi zihinlerinde bir değerlendirme yaparlar (Özer, 2017: 446).

2.5. Başkalarına Saygı Göstermek

Saygı; sağladığı fayda ya da üstünlük gibi nedenlerle bir başkasına ya da bir şeye karşı dikkat edilmesi ve ölçülü bir şekilde davranılmasıdır. Esas olarak saygı kavramının temelinde hürmet etmek vardır. Kurulan ilişkilerde her iki tarafında memnun olması esastır, bunun gerçekleşebilmesi için taraflar arasında saygı çerçevesini korumak gerekmektedir. Saygının olmadığı ilişkiler insanları bir arada tutmadığı gibi birbirlerinden de uzaklaştırmaktadır. Kişilere saygılı davranmak onlardan korkmak ya da çekinmek sayılmamaktadır. Kişiyi olduğu gibi görebilmek, onu özgün bireyselliği içinde fark etmektir. Kişi özgün bireyselliği ile inandığı ahlaki değerlerini yaşamına yansıtılabilmektedir ve bu değerler insanı insan yapan nitelikler haline gelmektedir (Kıral, 2018: 3-8).

2.6. Başkalarına Yardım Etmek

Bireylere yardımda bulunmak kişinin düşünce sahibi, samimi ve paylaşımcı olduğunu hem kendisine hem de çevresine karşı iyilik sever ve verici olduğunu göstermektedir. İnsanlara yardımcı olmak, oluşabilecek zararların önüne geçmek ve engellemek iyiliği arttırmak olarak kabul edilebilmektedir (Kozak ve Nergiz, 2016: 62).

2.7. Mükemmeli Aramak

Mükemmel kavramı Türk Dil Kurumu'nda (2024) eksiksiz olan, kusursuz anlamlarına gelmektedir. Mükemmeliyete ulaşmak kavram olarak yaptığımız işlerde, söylediğimiz sözlerde bireylerin mükemmel ve başarılı olabilmesi için çaba göstermesidir. Mükemmel olanı aramak işletmeler açısından kalite oranlarının artmasına vesile olmaktadır. Mükemmeli aramak bazen işlerin kusursuz bir şekilde ortaya çıkmasını sağlarken bazen de kişilerin yoğun strese maruz kalmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle daha dengeli bir beklenti içerisinde olmak daha sağlıklı olacaktır (Kumaş vd., 2022: 796).

2. 8. Sorumluluk

Sorumluluk ve görev bilinci ilkelerinin, toplumu oluşturan kişiler tarafından içselleştirilmesi, vazgeçilmez ilkeler olduğunun bilinmesi ve iyi bir eğitim anlayışının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Politikaların ahlaki değerler sistemi oluşmasına yönelik olması gerekmektedir. Bu nedenle hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu koşullar oluştuğunda sağlıklı bir toplum oluşabilir. Toplumda bireylerin onurunu koruması ve amaçlarına erişebilmesi için bazı konularda bilinçlenmesi ve gerekli sorumluluğu alması gerekmektedir. Bireylerin tüm görevlerini ve sorumluluklarını da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür (Çağlayan, 2015: 98-99).

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Sağlık sektöründe etik konusu araştırıldığında, hekimler, hemşireler, eczacılar, diğer sektör çalışanları, yapay zekâ, öğrenciler, teknoloji kullanımı gibi birçok açıdan ele alındığı görülmektedir. Literatür taraması sonucunda elde edilen çalışmalardan bir kısmı tablo olarak sunulmuştur.

Yazar/Yazarlar	Yıl	Çalışma Konusu
Esin Türkistanlı	1997	Sağlık alanındaki etik konular üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sağlık çalışanlarının üzerinde durması gereken konulardan bazılarının organ ve doku aktarımı, tüp bebek, cinsiyet seçimi, aile planlaması, yaşlılık, idam cezası ve işkence, kalıtsal bozukluklar, intihar- ötanazi gizlilik- özel hayat gibi farklı açılardan ele almıştır.
Harun Kırılmaz ve Selma Kılıç Kırılmaz	2014	Yapılan çalışmada sağlık çalışanlarının karşılaştığı etik ilke ve problemler üzerinde durulmuştur. Ampirik olarak etik çalışmaların ve etik danışmanlık hizmetinin önemi vurgulanmıştır.
Başar Kayıran, Bilge Sözen Şahne ve Selen Yeğenoğlu	2020	Çalışmada sağlık alanında bilgilerin yer aldığı web sayfalarında yer alması gereken etik ilkeler üzerinde durulmuştur. Etik ilkeler ile kullanıcılar ve firma sahipleri doğru bilgiye ulaşmada daha etkin olabileceklerdir.
Mucize Sarhan ve Onur Yazar	2021	Sağlık sektöründe bulunan yönetsel etik kaygılar üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Hemşire ve teknikerlerin etik konusu hakkındaki görüşleri yüz yüze görüşmeler yapılarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda çalışanların etik yaklaşımları için farklı tema ve kodlar oluşturulmuştur.
Ercan Avcı	2022	Çalışmasında sağlık sektöründeki kalite ve etik ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda kaliteyi elde edebilmek için etik ilkelerin mutlaka olması gerektiği belirtilmiştir.
İlknur Sayan	2023	Sağlık yönetiminde etik eğitimi başlıklı çalışması ile etik eğitiminde vaka analizi, simülasyon, değerlerin değişimi gibi konulara açıklık getirmiştir.
Meryem Yıldız Ayvaz, Özge Eda Karadağ, Gözde Gür ve Güneş Bolatlı	2024	Sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin etik duyarlılık düzeylerinin araştırıldığı çalışmada, eğitim yılı arttıkça etik duyarlılık düzeyinin düştüğü tespit edilmiştir. Etik ile ilgili derslerin müfredata eklenmesi önerilmiştir.
Gülşah Ünsal Jafarov, Dursun Boz, Gözde Tetik ve Semanur Oktay	2024	Sağlık çalışanlarının sorunlarına değindikleri çalışmada sağlık çalışanları için etik kodlar ölçeği geliştirmişlerdir.
Ömer Çelik ve Elif Kaya	2024	Yapay zekanın sağlık sektöründeki kullanımının artması ile ortaya çıkan etik problemleri değerlendirmişlerdir.

4. MESLEK ETİĞİ VE MESLEKLERLE İLGİLİ ETİK KURALLAR

Meslek etiği, dünyanın neresinde olursak olalım aynı meslekteki kişilerin aynı şartlarda ve aynı davranış şekillerine göre çalışmalarını sağlayarak meslekle ilgili doğru ve yanlış davranışları ortaya çıkarmaktadır. Etik ilkeler belirlenen kuralların tam olarak uygulanmasını sağlar ve belirsizliği azaltarak, gelecekte oluşabilecek olumsuz davranışların önlenmesini sağlamış olur. Meslek etiğinde bulunan temel ilkeler; doğruluk, yasallık, yeterlik, güvenilirlik ve mesleğe bağlılıktır (Ekici, 2012: 68-69).

Ülkemizde etik açıdan mesleki kuralların belirlenmesi kapsamında, 21.09.2006 tarih ve 5544 sayılı kanun aracılığı ile mesleki yeterlilik kurumu kurulmuştur. Bu kurumun amacı hem ulusal hem de uluslararası mesleki standartları temel alarak, mesleki alanların yeterliliğini belirlemek, ölçme

değerlendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek için gerekli sistemleri kurmak ve işletmektir. Her meslek odası kendi çalışanlarına kurumlarında uymaları zorunlu olan mesleki etik ilkelerini benimseyerek kanun ve yönetmelik olarak düzenleyip çalışanlara bilgi vermek zorundadır (Kolçak, 2018: 171-172).

Çalışma ahlakı (work ethics), meslek ahlakı (professional ethics) ve işletmecilik ahlakı (business organizations' ethics) kavramları iş ahlakı kavramının bileşenleridir. Dolayısıyla literatürde yer alan meslek ahlakı ve meslek etiği kavramları birbiri yerine kullanılmaktadır. Her ne kadar ahlak ve etik kavramları arasında farklılık bulunsa da birbiri yerine kullanılmasında bir sakınca görülmemektedir (Özdemir). Bu nedenle çalışmada meslek etiği kelimesi kullanılmıştır. Meslek etiği ilkelerinin uygulanabilmesi için bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Arslan, 2005: 83);

- Hizmet içi eğitimlerin uygulanması, Etik kurul oluşturma,
- Etik ilkelerin yer aldığı listelerin oluşturulması,
- Etik olmayan davranışları önlemeye yönelik bir denge ve cezalandırma sistemi kurulması,
- Tüm çalışanların (ast-üst) birbiri üzerindeki etkisinin tespit edilmesidir.

Meslek gruplarına göre oluşturulmuş olan etik kuralları bazı meslek çalışanlarına göre engelleyici davranış unsurları olarak görülebilmektedir. Etik kurallar meslek çalışanlarının çalışma hayatlarının gelişim göstermesinde ve iyileştirilmesinde imkân sağlayan fırsatları sunmaktadır. Çalışma hayatında yapılan işlerin etiğe göre önceden düzene koyulması, sıralanması ve isimlendirilmesi çalışma hayatında düzenin birlik ve beraberliğin oluşmasını sağlar (Ekici, 2012: 72).

Başta sağlık sektörü olmak üzere birçok hizmet sektöründe insanlar istedikleri bilgilere çabucak ulaşabilirken bu kolaylık veri ihlalleri, kişisel bilgilerin gizli tutulması ve mahremiyet açısından bazı etik sorunların oluşmasına sebep olabilmektedir. Hasta verilerini gizli tutmak hastanenin sorumluluklarındandır. Bu nedenle kurum ve kuruluşlar gerekli önlemlerini almak için çaba sarf etmektedir. Sağlık kurumlarında etik problemlerinin sonuca ulaşabilmesi için ilk önce sorunun ne olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Kurum gerekli olan araştırmaları yapıp, hasta aleyhinde bir yanlışlık olmadan, önlemlerini aldıktan sonra, sonuca ulaşabilmek adına gerekli adımları atılabilmektedir. Hem hastaların hem de sağlık kurumunun gizliliği ve güvenilirliği açısından gerekli önlemler alınır ve çözüme ulaşılır (İştar Işıklı, 2018: 862).

Sağlık sektöründe kullanılan başlıca etik çeşitleri; kamu etiği, tıp etiği, eczacılık etiği olarak sıralanabilir. Bu etik çeşitleri hakkındaki bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

4.1. Kamu Etiği

Kamuda görev yapanların davranışlarında etkin rol alan iki faktör vardır; birincisi kanunlar, ikincisi ise etik değerlerdir. Kanunlar kamuda görev alanların davranışlarını dışsal açıdan belirleyip denetimini yaparken, etik değer ve kurallar ise, içsel olarak gerekli önlemleri alıp denetimlerini gerçekleştirmektedir. Kamu görevlilerinin davranışlarını içsel olarak incelediğimizde ise kamu yönetimi etiği, kamu çalışanlarının eylem, bireysel değerler ve ahlaki değerlerine öncelik vererek yapması gerektiğini ifade etmektedir. Eylemin dıştan belirlenip rol almasına sebep olan kanunlar ve kurallar ise kamu çalışanlarını kamu yararına yönelik işler yapmaya yöneltmektedir. Bunun yanı sıra kamu yönetiminde etik hiyerarşi bulunmaktadır. Bu hiyerarşide ilk olarak bireysel ahlak, ikinci olarak mesleki etik, üçüncü olarak

örgütsel etik ve son olarak toplumsal etik yer almaktadır (Bilgin ve Küçükhazar, 2018: 5).

Buldukları konum ve şartlar ne olursa olsun kamuda görev alanların işlerini yaparken unutmamaları gereken hususlar vardır bunlar kuruma başvuran insanların açık ve verimli bir şekilde hizmet almalarını sağlarken, kamu çalışanlarının da sağlıklı bir şekilde hizmet sunumu yapmasına olanak sağlayacaktır. Bu hususlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Kolçak, 2018: 166-170);

1. Görevin Yerine Getirilmesinde Kamu Hizmeti Bilinci
2. Halka Hizmet Bilinci
3. Hizmet Standartlarına Uyma
4. Amaç ve Misyona Bağlılık
5. Dürüstlük ve Tarafsızlık
6. Saygınlık ve Güven
7. Nezaket ve Saygı
8. Yetkili Makamlara Bildirim
9. Çıkar Çatışmasından Kaçınma
10. Görev ve Yetkilerin Menfaat Sağlamak Amacıyla Kullanılmaması
11. Hediye Alma ve Menfaat Sağlama Yasağı
12. Kamu Malları ve Kaynaklarının Kullanımı
13. Savurganlıktan Kaçınma
14. Bağlayıcı Açıklamalar ve Gerçek Dışı Beyan
15. Bilgi Verme, Saydamlık ve Katılımcılık
16. Yönetilerin Hesap Verme Sorumluluğu
17. Eski Kamu Görevlileri ile İlişkiler
18. Mal Bildiriminde Bulunma

4.2. Tıp Etiği

Hasta hakları açısından sağlık kurumları yöneticilerinin etik uygulamalarının temel amacı, her hastanın kişisel haklarına saygı göstererek, hastalıkların tedavi süreci boyunca hasta ile kamusal ve organizasyon ilişkisini etik kurallara uygun olacak şekilde çözüme kavuşturarak, hastanın iyileşmesine yardımcı olmaktır (Bilgin ve Küçükhazar, 2018: 8). Tıp etiği en eski ve en yaygın meslek etiği olarak kabul edilmektedir. Hekimlerin sanatı ve tıp etiği birlikte değerlendirilmektedir. Yani teknik, pragmatik ve etik boyutlar birliktedir (Tepe, 2019:98). Hipokrat yemini ise M.Ö. 400'lü yıllardan bugüne kadar kullanılan en eski doküman olarak kabul edilmektedir. Zaman içerisinde çeşitli değişiklikler gerçekleşmiş olsa da halen kullanılmaktadır (Avcı, 2022:64). Dünya Tabipler Birliği Cenevre Bildirgesi'nde tıp etiği açısından önemli olan maddeler belirlenmiştir. Bu maddeler tüm hekimler için ortak ve bağlayıcıdır. İkinci Dünya Savaşı'nda bazı hekimlerin işlemiş oldukları insanlık suçlarını önlemek adına da "Din,

ulus, ırk, parti politikaları ya da toplumsal durumla ilgili değerlendirmelerin görevimle hastanın arasına girmesine izin vermeyeceğim” maddesi bildirgeye eklenerek hekim andının baş maddesi olarak kabul edilmiştir (Türk Tabipleri Birliği, 2021).

Tıp etiğinin ilkeleri; zarar vermeme, yararlı olma, yaşama saygı gösterme, özerkliğe saygı gösterme, adalet, bilgilendirme ve onaydır. Hekim ile hasta arasında olması gereken ilkeler ise; dürüstlük, güven, iyimserlik, gizlilik ve sorumluluk paylaşımıdır. Bunların yanında tıp etiğinde hasta hakları, ilaç firmaları, sosyal güvenlik sorunları ile finansal konularında bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir (Şeker, 2013: 80-81).

4.3. Eczacılık Etiği

Eczacılar için Amerikan Eczacı Birliği tarafından 1852 yılında etik yönergesi yayınlanmıştır. Gerekli görüldüğünde ise bu yönerge üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlenen son yönergeye göre eczacılar için 8 kural belirlenmiştir. Bu kurallar eczacılar ile hastaların arasındaki ilişkiye önem vermektedir. Belirlenen kurallar aşağıda sıralanmaktadır (Özçelikay, 1997: 6-7);

1. Eczacı, hasta ile arasındaki ilişkide saygı kurallarına uymaktadır.
2. Eczacı, hastalarına karşı özen ve şefkatli bir şekilde hizmetini gerçekleştirir.
3. Eczacı, kendisine gelen her hastanın kişilik ve itibarına gerekli saygıyı göstermelidir.
4. Eczacı, mesleki ilişkilerinde doğru, dürüst ve açık sözlü davranışlara sahiptir.
5. Eczacı, mesleği ile ilgili gerekli yeterliliğe sahiptir.
6. Eczacı, diğer meslektaş arkadaşlarına karşı gerekli saygıyı gösterir.
7. Eczacı, kişisel ve topluma yönelik ihtiyaçlara hizmet verir.
8. Eczacı, sağlık konusundaki dağılımlar da eşit davranmaya özen gösterir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Etik yıllardır araştırılan ve güncelliğini koruyan bir konudur. Dönemin getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda zaman zaman yeni ilkeler eklenmektedir. Kişilerin meslekleri doğrultusunda meslek etiği çerçevesinde farklı isimlerde etik konusu ele alınmaktadır. Meslek etiği denildiğinde özellikle sağlık sektöründeki etik akıllara gelmektedir. Bu durum Nora ve diğerlerinin (2013) yapmış olduğu çalışma ile de örtüşmektedir. Bu çalışmaya göre; 2003-2011 yılları arasında İngilizce, İspanyolca ve Portekizce yapılan çalışmalarda etik konusunda en fazla sağlık etiği ve hemşirelerin karşılaştıkları etik problemler konularında çalışma yapıldığı tespit edilmiştir.

Sağlık sektöründe etik ilkeleri denildiğinde; zarar vermeme, yararlı olma, adaletli olma ve özerklik ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla hasta mahremiyetinin sağlanması, teknolojik gelişmelere uyum sağlanması, adil bir yaklaşım ile hasta ve hasta yakınlarına hizmet edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada da sağlık sektöründe etik konusu ele alınmıştır. Etik kavramı ve meslek etiği açıklanarak sağlık sektöründe ele alınan tıp etiği, kamu etiği ve eczacılık etiği ilkelerine değinilmiştir. Etik ilkelerin sağlık sektöründe kullanılması bir gerekliliktir. Sektör çalışanları gizlilik ilkesi ve hasta ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederken hem bilgi birikimleri hem de topluma hizmet ve etik ilkeler dengesini koruması gerekmektedir.

Sağlık sektöründe etik ilklerin korunması ve uygulamalarının artması için, çeşitli eğitimler düzenlenmeli, sektör çalışanlarının düzenli olarak takibi yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Avcı, E. (2022). Sağlık Hizmetlerinde Kalite ve Etik İlişkisi, Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi, 20(1): 57-70.
- Bilgin R. & Küçük Hazar M. (2018), Türkiye de Kamu Sağlık Kuruluşlarında Yaşanan Etik Dışı Davranışlar ve Uygulamaların Genel Görünümü. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (13), 119-140.
- Çelik, Ö. & Kaya, E. (2024). Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zeka ve Etik: Bir Bibliyometrik Analiz, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 15(43): 1046-1062. <https://doi.org/10.52880/sagakaderg.1420580>
- Dönmez A., Yeygel Ç. & Kılınç D. (2022), Sağlık Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci Sağlık ve Etik Karar. Tıp ve Sağlık Bilimler Dergisi, 1 (2), 65-74.
- Ekici M. (2012), Meslek Etiği. Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- İştar Işıklı E. (2018), Hastane Çalışanlarının Meslek Etiği Hakkındaki Görüşlerinin ve Etik Sorunlarının İncelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17(66), 861-873 <https://doi.org/10.17755/esosder.376757>
- İyi, S. (2019). Etik Nedir? Etik, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2356 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1353, Bölüm 1, Editörler: İoanna KUÇURADI, Demet TAŞDELEN, Eskişehir.
- Kayıran, B. Sözen Şahne, B. & Yeğenoğlu, S. (2020). Sağlık İle İlgili Bilgi İçeren Web Sitelerine Yönelik Etik Düzenlemeler: İlaç Firmaları Örneği, Lokman Hekim Dergisi, 10(1): 58-63. <https://doi.org/10.31020/mutftd.642334>
- Kırılmaz, H. & Kırılmaz Kılıç, S. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Etik İnkilemlerde Ampirik Etik Çalışmalarının Yararları, İnsan ve İnsan Dergisi, (1), Yaz, 35-44. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.279976>
- Kolçak M. (2018), Meslek Etiği. Ekin Basım ve Yayıncılık, Bursa.
- Kozak, M. A.& Nergiz, H. G. (2016). Turizmde Etik. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kumaş, G. Nergiz Güçlü, H. & Bilgili, B. (2022). Yerli Zincir Otellerin İK Sayfalarındaki Etik Değerlerin Analizi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (2), Haziran, 790-809. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.996162>
- Nora, C. R. D. & Junges, J. R. (2013). Humanization Policy in Primary Health Care: A Systematic Review, Revista de saude publica 47(6): 1186-1200. <https://doi.org/10.1590/S0034-8910.2013047004581>
- Özçelikay G., Özcömert H., Şar S.& Asil E. (1997), Eczane Eczacılığı ve Etik. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, 5(1), 6-9.
- Özdemir, S. İş ve Meslek Ahlakı. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/atila.temiz/135546/ET%C4%B0K.pdf>, Erişim Tarihi:10.11.2024.
- Sarıhan M. & Yarar O. (2021). Sağlık Sektöründe Yönetmelik Etik Kaygıları. Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 27, 267-282. <https://doi.org/10.31590/ejosat.826022>

- Sayan, İ. (2023). Sağlık Yönetiminde Etik Eğitimi, Eğitimde Etik Konular, Editör: Zerrin Ayvaz Reis, IUC University Press, İstanbul.
- Şeker, A. (2013). Etik Karar Alma Süreci, İş Etiği Bölüm 4, Editör: Nuray Tokgöz, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3011, Eskişehir.
- Tamer, G. Ünsal Jafarov, G. Boz, D. Tetik, G. & Oktay, S. (2024). Sağlık Çalışanları Etik Kodlar Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, IGUSABDER, 23: 468-488. <https://doi.org/10.38079/igusabder.1472850>
- Tepe, H. (2019). 20. Yüzyılda Etik, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2356 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1353, Bölüm 5, Editörler: İoanna KUÇURADİ, Demet TAŞDELEN, Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu. (2024). <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.11.2024.
- Türk Tabipleri Birliği. (2021). Cenevre Bildirgesi Tüm Hekimler İçin Ortak ve Bağlayıcıdır: Hekimlik Andı Cenevre Bildirgesi'ne Uygun Okunmalıdır. https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=1849aaa8-d597-11eb-891e-1ee00b95cb3b#:~:text=Cenevre%20Bildirgesi%20t%C3%BCm%20hekimler%20i%C3%A7in,ayr%C4%B1cal%C4%B1kl%C4%B1%20ya%20da%20azade%20g%C3%B6remez. Erişim Tarihi: 04.11.2024.
- Türkistanlı, E. (1997). Sağlıkla İlgili Etik Konular, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 13 (1-3): 153-164.
- Yıldız Ayvaz M, Karadağ ÖE, Gür G, Bolatlı G. (2024). Sağlık Alanında Eğitim Gören Öğrencilerin Etik Duyarlılık Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. STED. 32(5): 350-5. <https://doi.org/10.17942/sted.1217428>

OKUL YÖNETİCİLİĞİNE UYUM SÜREÇLERİNİN YAPILANDIRILMASINA YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI¹

Seyhan YILMAM ONGUN²

Mustafa DOĞAN³

Hilal ERKOL⁴

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 22.10.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 05.12.2024

Atıf/©: Yılmam Ongun, S., Doğan, M., Erkol, H., (2024). Okul Yöneticiliğine Uyum Süreçlerinin Yapılandırılmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 212-234

Özet

Araştırmanın amacını, eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunarak okul yönetimi ve eğitim süreçlerindeki etkililiklerini ve verimliliklerini artırmak, gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamak ve profesyonel yeterliliklerini yükseltmek oluşturmaktadır. Bu araştırma, aynı zamanda göreve yeni başlayan eğitim yöneticileri için tasarlanmış bir mentorluk projesidir ve Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Okul Yöneticiliğine Uyum Seminerleri” kapsamında 12 ilçede 975 okul yöneticisine verilen eğitimleri kapsamaktadır. Araştırmada Stringer’ın (2013) uygulamalı eylem araştırması modeli kullanılan araştırmada nicel ve nitel veri toplama araçları birlikte kullanılmıştır. Verilerin analizinde nicel veriler için betimsel istatistik yöntemleri, nitel veriler için ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Veriler, katılımcıların eğitime ilişkin genel görüşlerinin değerlendirilmesi ve eğitim modüllerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi başlıkları altında analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların eğitime ve modüllere ilişkin genel görüşlerinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir. İş birliği odaklı eylem aşaması kapsamında eğitim modüllerinin içerikleri ikinci. faz eğitimleri için katılımcılardan gelen talepler göz önünde bulundurularak güncellenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Yöneticileri, Eğitim Yöneticilerinin Kişisel ve Mesleki Gelişimi, Eylem Araştırması

AN ACTION RESEARCH ON THE STRUCTURING OF ADAPTATION PROCESSES TO SCHOOL MANAGEMENT

Citation /©: Yılmam Ongun, S., Doğan, M., Erkol, H., (2024). Okul Yöneticiliğine Uyum Süreçlerinin Yapılandırılmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 212-234

Abstract

The objective of the study is to enhance the personal and professional growth of educational managers, improve their effectiveness and efficiency in school management and educational processes, ensure the acquisition of necessary knowledge and skills, and increase their professional competence. This study serves as a mentoring initiative for newly appointed educational administrators and encompasses the training provided to 975 school administrators across 12 districts as part of the “School Management Adaptation Seminars” organized by the Kocaeli Provincial Directorate of National Education. The study utilized Stringer’s (2013) applied action research model. The study employed both quantitative and qualitative data collection instruments concurrently. Descriptive statistical approaches were employed for quantitative data, while content analysis was utilized for qualitative data in the analysis. The data were evaluated under the headings of assessing participants’ general perceptions of education and evaluating their opinions on educational modules. The research findings indicate that participants held favorable opinions toward education and the modules. During the cooperation-oriented action phase, the educational module content was revised in response to participant requests for the second phase of training.

Keywords: Educational Management, Personal and Professional Development of Educational Managers, Action Research

1 Bu araştırmanın bir kısmı Uluslararası Eğitimde Teknoloji, AR-GE ve Kalite Zirvesi “ETAK 2024” kapsamında bildiri olarak sunulmuştur.

2 Proje Koordinatörü Kocaeli/Büyükşehir, Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü, AR-GE Birimi, seyhanongun@gmail.com, 0009-0001-5296-3429

3 Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Müdür Yardımcısı, mstfdogan41@gmail.com, 0009-0005-5646-9144

4 Dr., İzmit Lisesi, Kocaeli, MEB, hilal-erkol@hotmail.com, 0000-0001-6837-9887

1. GİRİŞ

Eğitim yöneticileri okullardaki değişim ve gelişim sürecinin etkin yönetilmesinden sorumludur. Bu sorumluluk kapsamında eğitim yöneticilerinden kişisel ve mesleki gelişimlerini sürdürmeleri, okulun her açıdan gelişimi için çaba göstermeleri ve toplum, çevre ve çalışanlarıyla iyi ilişkiler kurmaları beklenmektedir. Bununla birlikte eğitim yöneticilerinin eğitim öğretim süreçlerine hâkim, öğrenci odaklı, sorumluluk sahibi ve teknolojik yeterliklere sahip liderler olmaları önem arz etmektedir (Gürbüz, Erdem ve Yıldırım, 2013; Özdemir, 2020). Nitekim okul yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimi, çağdaş eğitim sistemlerinin başarısı için hayati bir öneme sahip bulunmaktadır. Bu nedenle eğitim yöneticilerinin hayat boyu öğrenme sürecine açık olmaları gerekmektedir (Robinson, Lloyd ve Rowe, 2008).

Eğitim alanında hızla ve sürekli değişen dinamikler ve teknolojik gelişmeler, yöneticilerin kendilerini sürekli güncellemelerini zorunlu kılmaktadır (Robinson, Lloyd & Rowe, 2008). Bu nedenle, eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlayacak eğitimler almaları, kendilerini geliştirmeleri ve modern eğitim sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda okul yöneticilerinin mesleki gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların karşılanması, okul yöneticilerinin kendi mesleki gelişimlerinin sağlanması ve okuldaki diğer eğitim çalışanlarının mesleki gelişimleri açısından önem arz etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Eğitim yöneticilerinin mesleki yeterliliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi, eğitim sistemlerinin kalitesini artırmada kritik bir role sahiptir. Ancak, yöneticiliğin özünün öğretmenlik olarak kabul edilmesi eğitiminin bağımsız bir uzmanlık alanı olarak tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim 1926 yılında yürürlüğe girmiş olan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanununun 12. maddesinde yer alan “Maarif hizmetinde asıl olan muallimlikdir.” hükmü tarihsel süreç içerisinde farklı uygulamalara rağmen, yöneticiliğin öğretmenliğin bir yan dalı olarak değerlendirilmeye devam etmesine neden olmuştur. Bu yaklaşım eğitim yöneticilerini sahip olması gereken kişisel ve mesleki yeterliliklerin belirlenmesine yönelik uzun süre kapsamlı bir çerçevenin oluşturulamamasına neden olmuştur.

Ulusal alanyazında eğitim yöneticilerinin etkili olabilmelerinin yönetsel becerilerine bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Bu beceriler; teknik yeterlilikler, insan ilişkileri ve kavramsal yeterlilik ölçütlerinden oluşmaktadır. Teknik yeterlilikler; okulun ve eğitim sisteminin amaçları, yapısı ve işleyişi ile öğretim yöntem ve süreçlerini, insan ilişkileri yeterlilikleri ise; eğitim yöneticilerinin uyumlu ve etkili çalışma ve örgüt üyelerini birleştirme becerilerini içermektedir. Bununla birlikte eğitim yöneticisinin soyut düşünebilme, okulun toplum, sistem ve evrensel ölçütler gibi farklı ölçütler içinde değerlendirebilme ve alandaki yeterlikleri izleyebilme gibi kavramsal yeterliliklere sahip olması gerekmektedir (Özdemir, 2018).

Eğitim yöneticilerinin yeterliliklerine ilişkin ilk uluslararası belge 2015 yılında Eyalet Eğitim Müdürleri Konseyi [Council of Chief State School Officers (CCSSO)] tarafından yayımlanan “Eğitim Liderleri için Profesyonel Standartlar (Professional Standards for Educational Leaders)” belgesidir. Bu belge öncelikle Amerika Birleşik Devletleri’ndeki eğitim yöneticilerine yönelik hazırlanmış olsa da eğitim yöneticilerinin sahip olması gereken yeterlilikleri kapsamlı bir şekilde tanımladığından uluslararası alanda referans niteliği taşımaktadır. Ulusal ve uluslararası yayınları esas alarak eğitim yöneticilerinin sahip olması gereken yeterlilikleri; örgüt misyonu, vizyonu ve değerleri geliştirme; etik ve kültürel sorumluluk geliştirme, öğretim ve öğrenim süreçlerini yönlendirme ve insan kaynaklarını yönetme

becerisi başlıkları altında tanımlamak mümkündür.

Örgüt Misyonu, Vizyonu ve Değerleri Geliştirme. Vizyon, misyon, değerler ve stratejik hedefler gibi örgütsel unsurların ifade edilmesinde ve somutlaştırılmasında liderlik hayati rol oynamaktadır (Kipasika, 2024). Bu bağlamda eğitim lideri olarak kabul edilen eğitim yöneticilerinden örgüt kültürüne öncülük etmeleri, örgüt kültürünü yönetmeleri ve desteklemeleri beklenmektedir (Çelikten, 2003). Zira destekleyici bir örgüt kültürü, örgüt çalışanlarının örgütün kültür ve misyonunu benimsemelerini (Erdoğan, 2016) ve planlanan değişikliklerin gerçekleştirilmesini sağlayan esnek, teşvik edici ve katılımcı bir ortamın oluşturulmasını sağlamaktadır (Bush, 2007; Demirtaş ve Ekmekyapar, 2012; Yukl, 2010). Bu bağlamda eğitim yöneticilerinin etkililik düzeyinin paylaşımcı ve bütünsel bir örgüt iklimi oluşturmasında, yüksek kalitede eğitim sağlanmasında ve öğrenci iyi olma halinin desteklenmesinde anahtar rol oynadığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, eğitim yöneticisinin örgütün vizyonunun, misyonunun ve değerlerinin geliştirilmesinde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Demirtaş ve Ekmekyapar'ın (2012) okul müdürlerinin bireysel ve örgütsel değerlerinin okul kültürünü önemli ölçüde etkilediği ve değerlerle uyumlu yönetim uygulamaları (sosyal destek sağlama, mesleki huzuru destekleme vb) geliştirmelerinin öğrenci performansını olumlu yönde etkilediği yönündeki araştırma sonuçları da bu görüşü desteklemektedir.

Etik ve Kültürel Sorumluluk Geliştirme. Eğitim yöneticileri etkili eğitim liderleri olarak, her öğrencinin akademik başarısını ve iyi olma halini sürdürebilmek için eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya çalışmalı ve kültürel duyarlılık göstermelidir. Ancak, tüm ülkelerde okul liderlerinin genellikle okul yönetimi eğitimi almış öğretmenlerden oluşması okul liderliği bileşiminin nispeten homojen olmasına neden olmaktadır (Brown, vd. 2016). Bu durum, eğitim yöneticilerinin okullarındaki ihtiyaçlara bağlı olarak farklı eğitim liderliği modelleri sergilemelerine neden olmaktadır. Bununla birlikte eğitim yöneticisinin benimsediği liderlik modeli ne olursa olsun etik davranışlar sergilemesi zorunludur. Zira eğitim yöneticileri doğru davranışlarla insan yetiştirmeyi hedefleyen bir kurumun yetkili temsilcisi ve okul paydaşları için bir otorite figürüdür (Aydın, 2012). Bu nedenle eğitim yöneticilerinin etkili eğitim liderleri olabilmek için etik standartlara uyması ve profesyonel normlara bağlı kalması, eylemlerinin eşitlik ve kapsayıcılık ilkeleriyle uyumlu olması gerekmektedir.

Öğretim ve Öğrenim Süreçlerini Yönlendirme. Eğitim liderliğinin alternatif modellerle açıklanamayacağını savunan akademisyenlere göre, eğitim liderliği esas olarak öğretim ve öğrenmenin yönetimi ile ilgilidir (Bush, 2007; Fields, Kenny, & Mueller, 2019). Uygulanan eğitim reformlarının uygulanmasının okul yöneticisinin görevi olduğu yaygın inancının bir sonucudur (Hargreaves ve Fink, 2004) ve okul yöneticilerini eğitim liderliği sorumluluğunu üstlenmesine neden olmaktadır. Başarılı bir eğitim lideri; öğretmenler arasındaki iş birliğini desteklemekte, öğretim stratejilerinin doğru uygulanmasında rehberlik etmekte ve geri bildirimlerle öğretim ve öğrenim süreçlerini yönlendirmektedir. Nitekim Coleman ve Glover (2010) başarılı eğitim yöneticilerini sahip oldukları materyale, öğrencilere ve öğrenme faaliyetlerinin ortamına bağlı olarak farklı stratejileri çeşitli kombinasyonlarda kullanabilen bireyler olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda eğitim yöneticilerinin başarılı eğitim liderleri olarak, eğitim örgütlerinin merkezi ve özgün odak noktası olan öğrenmeye giderek daha fazla odaklandıklarını (Bush, 2010) ve bütünsel liderlik özellikleri sergilediklerini söylemek mümkündür.

Öğrenim ve öğretim süreçlerini yönlendirmede etkin rol oynayan bir diğer etmen etkili eğitim liderlerinin örgüt içerisindeki bireylerin performanslarını arttırmayı amaçlamasıdır. Bu amaç doğrultusunda eğitim liderlerinin sahip olması gereken en önemli özelliklerden biri iş birliğine açık olmaktır. Etkili eğitim liderleri öğretmenler arasında iş birliğini teşvik etmekte, öğretmenlerin yaratıcılığını desteklemekte,

öğretmenleri etkileyen kararlar için sorumluluk ile yetki almalarına olanak tanıyarak güçlenmelerini sağlamakta (Miller ve Miller, 2001) ve örgütsel değişimi kolaylaştırmaktadır (Johnson, 1998).

İnsan Kaynaklarını Yönetme Becerisi. Eğitim yöneticilerinin etkili bir liderlik için sahip olması gereken bir diğer nitelik, eğitim kurumlarının verimliliği ve öğretim kalitesini doğrudan etkileyen kritik bir yetkinliğe sahip olan insan kaynaklarını yönetme becerisidir. Bu beceri eğitim yöneticilerinin öğretmenler, idari personel ve diğer çalışanların motivasyonunu artırmayı, yeteneklerini en etkili şekilde kullanmalarını sağlamayı ve iş birliğini gerektirmektedir. Bu bağlamda eğitim yöneticilerinin ortak bir vizyon geliştirmesi ve bu vizyon çerçevesinde örgüt içerisinde işbirlikçi yaklaşımın gerçekleştirilmesi için gerekli olan insan ve maddi kaynakları (Mendez-Morse, 1992) sağlaması gerekmektedir. Ayrıca başarılı bir insan kaynakları yönetimi için eğitim yöneticilerinin performans değerlendirme süreçlerini adil bir şekilde yürütmesi ve kurumsal kültürün geliştirilmesine katkı sağlaması, etkili iletişim stratejileri geliştirmesi ve eğitim paydaşlarını sürece dahil etmesi gerekmektedir.

Eğitim yöneticilerinin sahip olması gereken yeterlilikler hem ulusal hem de uluslararası literatürde farklı perspektiflerden ele alınsa da ortak olarak üzerinde durulan bazı temel beceriler bulunmaktadır. Bu yeterlilikler; örgütün misyon, vizyon ve değerlerini geliştirme, etik ve kültürel sorumlulukları güçlendirme, öğretim ve öğrenme süreçlerini etkili bir şekilde yönlendirme ve insan kaynaklarını verimli bir biçimde yönetme yetkinlikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, eğitim yöneticilerinin sahip oldukları bu yeterliliklerin düzeyini ölçmek ve eksik oldukları veya yanlış bildikleri alanlarda müdahaleler yaparak iyileştirme sağlamak amacıyla iş birliği odaklı eylem araştırmalarının yapılması gerekmektedir. Zira iş birliği odaklı eylem araştırmaları; yöneticilerin yalnızca mevcut sorunları tespit etmekle kalmayıp çözüm odaklı bir yaklaşımla sürekli gelişim süreçlerine katkı sunmalarını sağlamaktadır.

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Eğitim örgütleri eğitim sisteminin ilk temel örgütlenmesidir (Açıkalın, 1998). Bu örgütler çevreleri ile sürekli bir etkileşim içerisinde ve çevreden aldıkları girdikleri (öğrenci, eğitim programı, kaynak gibi) dönüştürerek çevreye geri sunmaktadır. Bu döngüsel süreç nedeniyle eğitim örgütleri “açık toplumsal sistemler” olarak tanımlanmaktadır. Topluma sundukları çıktılar ile kültürel yapı üzerindeki etkileri, ulusların gelişiminde vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmelerine neden olmaktadır (Behbahani, 2011). Dolayısıyla okulun vizyonu, misyonu ve değerleri gibi yönetsel unsurlarda ve okul içerisindeki iş birliğini sağlama, politika ve eğitim hedeflerini gerçekleştirme, eğitim paydaşlarına rehberlik etme gibi eğitim süreçlerinde önemli roller üstlenen eğitim yöneticilerinden etkili liderlik becerileri sergilemeleri beklenmektedir (Mathibe, 2007).

Eğitim dinamiklerinin sürekli değişimi okul yöneticilerinden beklenen rollerin artmasına neden olmaktadır. Bu roller özellikle yöneticilerin yeni edindikleri otorite rolü ile ilişkilendirilen sorumluluklar (personel sorunları, aileler ve toplumdan gelen taleplerin neden olduğu çelişkiler, eğitim öğretim bütçesi, kaynakların kullanımı, okul politikaları ve yasal çerçeve kaynaklı sorunlar) üzerinde yoğunlaşmaktadır (Woods, Woods, & Cowie, 2009). Bu sorumlulukların yanı sıra, okul politikaları ve yasal çerçeveler de yöneticilerin günlük işleyişlerini etkileyen önemli faktörlerdir. Bu bağlamda, eğitim yöneticilerinin liderlik gelişiminin eksikliği, yöneticilik rollerini yerine getirmede zorlanmalarına yol açabilmektedir. Zira deneyimli yöneticiler veri odaklı karar alma süreçlerini uygulayan öğretim liderleri olarak yeni rolleri ilişkili zor durumları yönetmektedir (Duncan & Stock, 2009). Yöneticilik görevine yeni başlayan ve tecrübe sahibi olmayan yöneticiler ise öğretmenler, fiziki olanaklar, maddi imkânlar, veliler ve diğer personelin uyumu gibi birçok etkeni dengeli yürütmekte zorlanmaktadır (Danışmaz, 2011).

Eğitim yöneticileri okulun genel işleyişinde, öğretmenlerin mesleki gelişiminde ve öğrencilerin akademik başarılarında önemli bir etkiye sahiptir (Babaoğlan, Nalbant & elik, 2017; Brown & Militello, 2016; Danışmaz, 2011; Evans, 2014; Mavi, 2023; Leithwood & Jantzi, 2000; Spillane & Sun, 2022). Ayrıca okulun vizyon ve misyonunun gerçekleştirilmesinde (Hallinger, 2003) ile okul kültürünün ve ikliminin oluşturulmasında (Evans, 2014) nemli rol üstlenmektedirler. Bu rollerin yerine getirilmesinde ise liderlik becerilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Liderlik kendine özgüdür ve oldukça öznel olabilmektedir. Bu bağlamda eğitim yöneticilerinin farklı liderlik özelliklerini bünyesinde barındıran öğretimsel liderlik becerileri sergilemeleri gerekmektedir. Zira 20. Millî Eğitim Bakanlığı şrası'nda alınan "ğretmenlerin mesleki gelişiminde okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik becerileri geliştirilmelidir" kararı bu gereksinimi vurgulamaktadır (MEB, 2021).

Lider olarak okul yöneticilerinin farklı bakış aımlarını anlaması ve öğretmenler ile öğrenciler için uygulamaları nihayetinde değiştirecek güçlü öğrenme deneyimleri oluşturması (Brown & Militello, 2016) okulun sosyal sermayesini yönlendirmek açısından kritik bir öneme sahip bulunmaktadır (Spillane & Sun, 2022). Zira ğretimsel liderler olarak eğitim yöneticilerinin açık toplumsal sistemler olan eğitim örgütlerini değişim ajanına dönüştürmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte öğretimsel liderlik rolü eğitim yöneticiliği görevini yeni seçmiş bireyler için zor ve karmaşık bir yola dönüşebilmektedir. Bu nedenle eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimi (Ingvarson, Meiers & Beavis, 2005) nem arz etmekte, eğitim yöneticilerinin öğrenme ve gelişim potansiyelini artırmak için önemli bir mesleki gelişim etkinliği olarak kabul edilen mentörlük programlarını gerekli kılmaktadır (Hansford & Ehrich, 2006).

Mentörlük, bireylerin birbirinden öğrenerek hem bireysel hem örgütsel fayda sağlamalarını amaçlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Huizing, 2012). Bu sürecin kökleri Odese destanından (Daresh, 2004) Türk kültüründe oldukça eski bir geçmişe sahip olan lalalık ve atamanlık geleneklerine kadar dayanmaktadır (Aydın, 2022). Mentörlük sürecinde mentorler; rehber, ğretmen, danışman, arkadaş, katalizör ve koç gibi birçok rol üstlenmektedir (Mathews, 2003). Mentrlerin üstlendiği roller eğitim liderlerinin başarısında kritik rol oynamaktadır (Coleman & Glover, 2010). Bu bağlamda mentörlük yeni okul müdürlerine profesyonel gelişim sağlamakla kalmamakta; sorun çözme becerilerini geliştirmekte, duygusal destek sunmakta, onların özsaygısını ve güvenini arttırmaktadır (Hobson & Sharp, 2005). Bu nedenle mentörlük programlarının eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişiminde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür.

4. ARAşTIRMA

Bu alışmada Stringer'in (2013) uygulamalı eylem araştırması modeli kullanılmıştır. Model; (1) araştırma modelinin belirlenmesi, (2) sistematik veri toplama, (3) veri analizi, (4) raporlama ve (5) iş birliği odaklı eylem aşamalarından oluşmaktadır.

4.1. Amaç

Mentörlük, özellikle ğretim liderliği becerilerinin ve öz yeterliliğin geliştirilmesi için önemli bir araçtır (Mavi, 2023). Nitekim okul yöneticilerinin toplumsal gelişime katkı sağlayacak girişimlerde bulunması ve bu girişimler için gereken kaynak ve motivasyonu sağlaması mümkündür (Beisser, Peters & Thacker, 2014). Ayrıca mentörlük eğitimi, göreve yeni başlayan okul yöneticilerinin başarısında kilit rol oynamaktadır (Hobson & Sharp, 2005). Ancak, Türkiye'de göreve yeni başlayan eğitim yöneticileri için henüz bir mentörlük programı bulunmamaktadır, bu alanda daha fazla araştırma ve geliştirme yapılması gerekmektedir (Mavi, 2023). Nitekim Kocaeli ili genelinde okul yöneticilerine

yönelik yapılan ihtiyaç analizi göreve yeni başlayan eğitim yöneticilerinin mentorluk eğitimine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda araştırmanın temel amacını eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunarak onların okul yönetimi ve eğitim süreçlerindeki etkililiklerini ve verimliliklerini artırmak, gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları ve profesyonel yeterliliklerini yükseltmektir. Bu bağlamda liderlik becerilerini güçlendirmek, eğitim ve öğretim süreçlerini daha etkin yönetmelerini sağlamak, değişim yönetimi becerilerini geliştirerek yenilikçi uygulamaları hayata geçirebilmelerine olanak tanımak, etkili iletişim ve iş birliği becerileri kazandırmak gibi hedefler doğrultusunda yöneticilerin okul içi ve dışı paydaşlarla sağlıklı ilişkiler kurmalarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

4.2. Araştırma Modelinin Belirlenmesi

Bu çalışma, aynı zamanda göreve yeni başlayan eğitim yöneticileri için tasarlanmış bir mentorluk projesidir ve Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Okul Yöneticiliğine Uyum Seminerleri” kapsamında 12 ilçede 975 okul yöneticisine verilen eğitimleri kapsamaktadır. Proje sürecinde katılımcıların önemli eğitsel ve sosyal sorunları, deneyimlerle birlikte ele almalarını sağlamak amacıyla teori ve eylemi bütünleştiren ve bu doğrultuda anlayış değişimini hedefleyen bir araştırma yaklaşımı olan eylem araştırması (McNiff, 2001; Kemmis & McTaggart, 2000; Stringer, 2013) kullanılmıştır. Proje sürecinde katılımcıların mentorluk sürecine aktif olarak katılmaları ve sorunları çözmeye yönelik pratik çözümler geliştirmeleri sağlanmıştır (Stringer, 2013). Ayrıca katılımcıların birbirleriyle etkileşim içerisinde deneyim paylaşımları teşvik edilerek yönetici akran mentorluk süreci de desteklenmiştir.

4.3. Sistematik Veri Toplama

Bu aşamada nicel ve nitel veri toplama araçları birlikte kullanılmıştır. Zira Creswell & Plano-Clark (2018) eylem araştırmasında çeşitli veri toplama yöntemlerinin birlikte kullanılabileceğini belirtmektedir. Araştırmanın nicel ve nitel verileri çevrimiçi veri toplama aracı kullanılarak toplanmıştır. Her eğitim sonunda katılımcılardan karekod uygulaması ile çevrimiçi veri toplama aracına giriş yaparak, çevrimiçi veri toplama aracındaki anketi ve görüşme formunu doldurmaları istenmiştir. Veri toplama araçlarının oluşturulmasında alanyazından yararlanılmış, uzman görüşü sonrasında veri toplama araçlarına son şekli verilmiştir.

4.4. Veri Analizi

Araştırmanın veri analizinde nicel ve nitel veriler için uygun olan iki farklı analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin analizinde betimsel istatistik yöntemleri (yüzde ve frekans değerleri) kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verilerinin analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz edilen nicel veriler tablolandırılmış, nitel veriler ise temalar ve alt temalar olarak gruplandırılarak değerlendirme raporları için hazırlanmıştır.

4.5. Raporlama

Verilerin raporlanmasında eğitim sonunda katılımcılardan toplanan nicel ve nitel verilerden faydalanılmıştır. Veriler, katılımcıların eğitime ilişkin genel görüşlerinin değerlendirilmesi ve eğitim modüllerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi başlıkları altında analiz edilmiş ve bulgular başlığı altında çalışmaya eklenmiştir.

4.6. İş Birliği Odaklı Eylem Araştırması

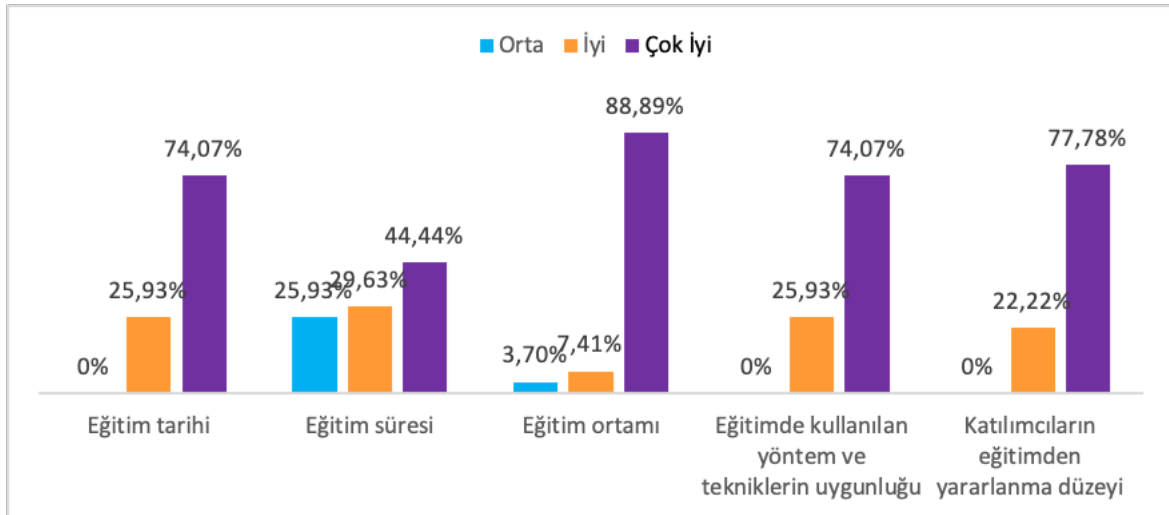
İş birliği odaklı eylem aşaması kapsamında eğitim modüllerinin içerikleri 2. faz eğitimleri için katılımcılardan gelen talepler de göz önünde bulundurularak güncellenmiştir. Bu bağlamda 2. faz eğitimlerinde 1. faz eğitimlerinin devamı niteliğindeki konulardan oluşturulmaktadır.

5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma verileri nitel ve nicel analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Bulgular; katılımcıların eğitime ilişkin genel görüşlerinin değerlendirilmesi ve katılımcıların modüllere ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi olarak gruplandırılmıştır.

5.1. Katılımcıların Eğitime İlişkin Genel Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında katılımcıların eğitim tarihi, süresi, ortamı, kullanılan yöntem ve teknikler ile katılımcıların eğitimden yararlanma düzeylerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların eğitime ilişkin genel değerlendirmelerine Şekil 1’de yer verilmektedir.

Şekil 1. Eğitimin Genel Değerlendirmesi

Şekil 1 incelendiğinde katılımcıların eğitimin düzenlendiği tarihe ilişkin görüşlerinin “iyi (%25,93)” ve “çok iyi (%74,07)” kategorilerinde değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcıların eğitime ilişkin görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Yönetici eğitimi semineri uzun zamandır beklediğim bir seminerdi ve hayata geçirilmesi şahane oldu. Emeği geçen bütün öğretmenlerimize çok teşekkür ediyorum. (K 323)

Eğitim yöneticiliğe başlanan tarihlerde yapıldığı takdirde daha büyük katkı sağlayacaktır. (K 549)

Güzel düşünülmüş bir etkinlik ancak daha doğru bir tarihte örneğin yaz ayları gibi geniş bir zaman diliminde yapılabilir. (K 621)

Katılımcıların eğitime ilişkin görüşlerinin genel anlamda olumlu olduğu, fakat farklı zamanlarda yapılmasına ilişkin önerilerinin olduğu görülmektedir. Aynı durum katılımcıların eğitimin süresine ilişkin görüşleri incelendiğinde de gözlemlenmektedir. Zira katılımcıların %25,93’ü eğitim süresini “orta” düzeyde, %29,63’ü “iyi” düzeyde, %44,44’ü ise “çok iyi” düzeyde yeterli bulduğunu belirtmektedir.

Eğitim süresine ilişkin katılımcı görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Eğitim süresi daha da uzun olsa daha iyi olurdu. (K 17)

Faydalı ve ihtiyaca dönük bir eğitim oldu. Süresi biraz daha geniş olsa daha faydalı olabilirdi. (K 24)

Eğitimin sürecini çok beğendim. (K 603)

Katılımcıların eğitim sürecine ilişkin genel olarak olumlu görüş bildirdikleri, fakat eğitim için ayrılan zamanı yetersiz buldukları görülmektedir. Katılımcıların eğitim ortamını ise %88,89 oranında “çok iyi”, %7,41 oranında “iyi”, %3,70 oranında ise “orta” düzeyde yeterli olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların eğitim ortamına ilişkin genel olarak olumlu değerlendirmelerde bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim ortamına ilişkin görüşlerinin bazıları şöyledir:

Samimi bir ortamda gayet güzel bir eğitim yapıldı. (K 22)

Eğitim ortamı iyiydi ama daha iyi bir ortamda yapılırsa daha verimli olabilirdi. (K 424)

Çok güzel bir ortam oldu. Paylaşım yapabildiğimiz için etkin bir eğitimdi diyebilirim. (446)

Eğitimler 12 ilçedeki farklı alanlarda yapılmış, bu bağlamda her eğitimin belirli standartları taşıyan ortamlarda yapılması kararlaştırılmıştır. Katılımcı görüşleri incelendiğinde eğitim ortamına ilişkin hedefe ulaşıldığı görülmektedir. Şekil 1 incelendiğinde katılımcıların eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin de olumlu görüş bildirdiği görülmektedir. Zira katılımcıların %74,07’si eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve teknikleri “çok iyi” olarak değerlendirmekte, %25,93’ü ise “iyi” olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Eğitim yöneticilerinin bilgiyi aktarım yöntemleri, sunumları kursun içeriği, akıcı ve eğlenceliydi. (K 80)

Eğitim sırasında kullanılan yeni yöntemler öğrenme sürecimize katkı sağladı (K 176)

Eğitimde kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrenmede ne kadar etkili olduğunu gördük. (K 410)

Eğitim sürecinde yetişkin eğitiminde kullanılan farklı yöntem ve tekniklere yer verilmiş, eğitim sonucunda yapılan katılımcı değerlendirmeleri incelendiğinde kullanılan yöntem ve tekniklerin olumlu etkiler oluştuğu görülmüştür. Bu durum katılımcıların eğitimden yararlanma düzeylerine ilişkin görüşlerinde de görülmektedir. Zira katılımcıların %77,78’i eğitimden yararlanma düzeylerini “çok iyi”, % 22,22’inin ise “iyi” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların eğitimden yararlanma düzeylerine ilişkin görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Yöneticiliğe yeni başlayanlar için bilgi verici, tecrübeli yöneticiler için bilgi tazeleyici, etkili ve verimli bir eğitim olduğu kanaatindeyim. (K 358)

Eğitim bakış açımızı değiştirme konusunda faydalı oldu. (K 398)

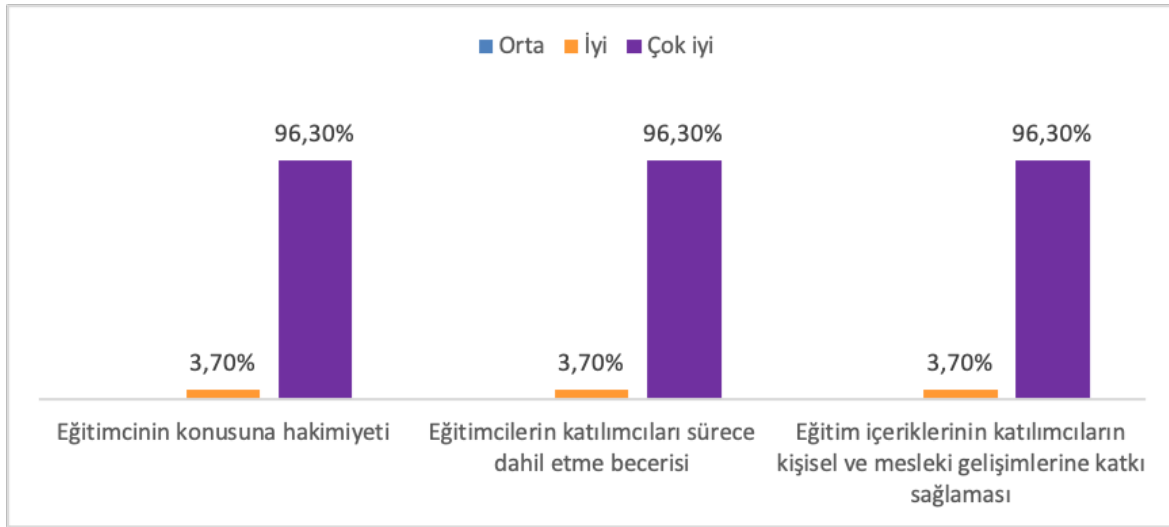
Verimli ve faydalı bir eğitim oldu. (K 441) (K445)

Katılımcıların eğitimden yararlanma düzeylerine ilişkin görüşleri incelendiğinde genel olarak olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcıların eğitime ilişkin genel görüşleri incelendiğinde; eğitimin tarihi ve süreci, eğitim ortamı, kullanılan yöntem ve teknikler ve katılımcıların eğitimden yararlanma

düzeıı başlıkları altında olumlu olarak değerlendirdikleri görölmektedir.

5.2. Katılımcıların Eğitim Modöıılerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında katılımcıların; kurumsal tutum ve davranış, resmi yazışma kuralları ve mevzuat okuryazarlığı, ek ders, okul aile birliği ve teıbis modöıı, örneğ olay analizleri, olumlu okul iklimi, kurum köıltürü ve çatışma yönetimi ile kriz yönetimi modöıılerine ilişkin nicel ve nitel verilere yer verilmektedir. Modöıılerin her biri eğitimcinin konusuna hakimiyeti, katılımcıları sürece katılımda teşvik etmesi ve eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı başlıkları altında ele alınmaktadır. Katılımcıların kurumsal tutum ve davranışlar modöııne ilişkin nicel verilere Şekil 2’de yer verilmektedir.

Şekil 2. Katılımcıların Kurumsal Tutum ve Davranışlar Modöııne İlişkin Görüşleri

Şekil 2 incelendiğinde katılımcıların; kurumsal tutum ve davranışlar modöııne, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti, eğitimcilerin katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması başlıkları altında %3,70 oranında “iyi”, %96,30 oranında ise “çok iyi” düzeyde değerlendirdikleri görölmektedir. Katılımcıların, kurumsal tutum ve davranışlar modöııne ilişkin olarak, eğitimcinin konuya hakimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı hususundaki görüşleri şu Şekildedir:

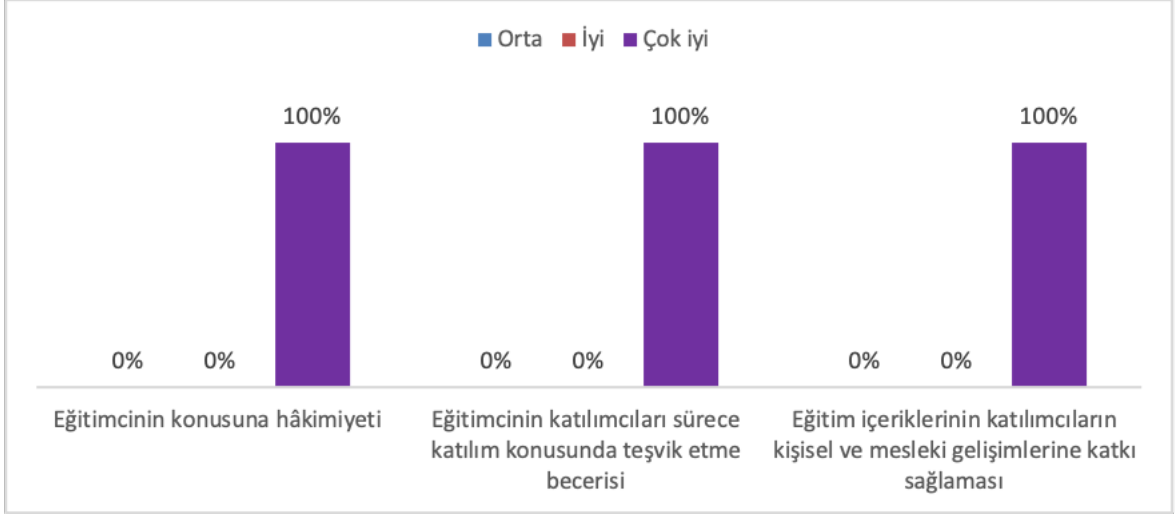
Eğitimi veren yetkililer alanlarında uzmanlardı. Dolayısıyla ziyadesiyle istifade ettik ve motivasyon yeniledik. (K 308)

İnteraktif katılımlı, ilgili, detaylı anlatımıyla sıkmadan eğitim almamızı sağlayan eğitmenlerimize çok teşekkür ederiz. (K 81)

Okul yöneticisi olarak gelişimime olumlu yönde çok katkı sağlayan bir eğitim oldu, teşekkür ediyorum. (K 86)

Katılımcı görüşleri incelendiğinde eğitimcinin katılımcıların kurumsal tutum ve davranışlar modöııne ilişkin genel olarak olumlu görüşlerinin olduğu görölmektedir. Zira katılımcılar, eğitimcilerin alanlarındaki uzmanlıklarının yanı sıra, eğitim sürecinin interaktif ve ilgili yürütölmesinin güdülenme düzeyleri üzerinde olumlu etkiler bıraktığını ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcılar, eğitim yöneticisi olarak eğitim sürecinin kişisel ve mesleki gelişimlerine önemli katkılar sunduğunu ifade etmektedir.

Eğitimin ikinci modülü, resmi yazışma kuralları ve mevzuat okuryazarlığı konularını kapsamaktadır. Bu modüle ilişkin nicel verilere Şekil 3’de yer verilmektedir.

Şekil 3. Katılımcıların Resmi Yazışma Kuralları ve Mevzuat Okuryazarlığı Modülüne İlişkin Görüşleri

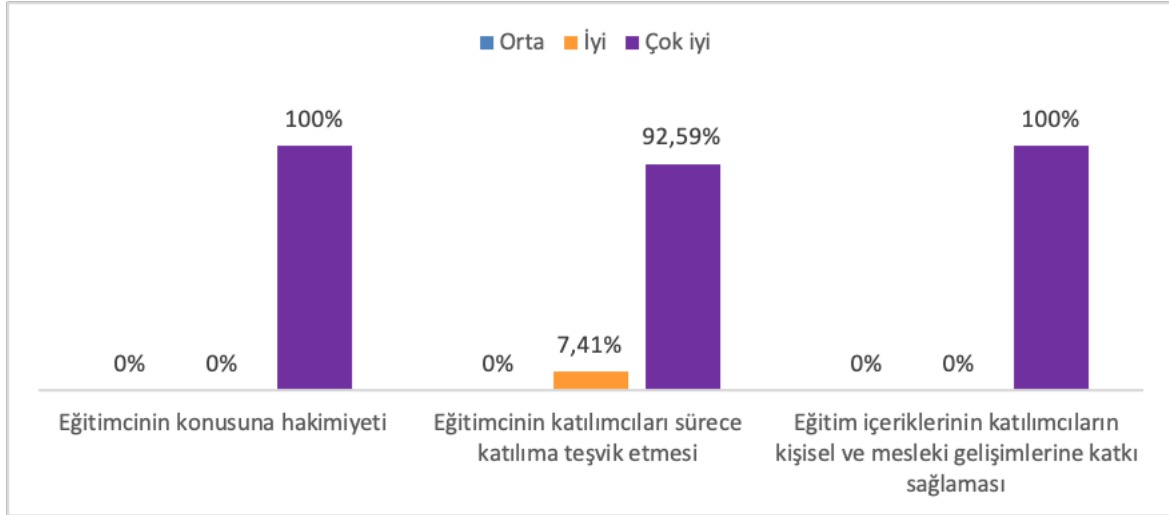
Şekil 3 incelendiğinde katılımcıların; resmi yazışma kuralları ve mevzuat okuryazarlığı modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti ve katılımcıları sürece katılım konusunda teşvik etme becerisi ve eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması başlıkları altında %100,00 oranında “çok iyi” düzeyde değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların resmi yazışma kuralları ve mevzuat okuryazarlığı modülüne ilişkin olarak, eğitimcinin konuya hakimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı hususundaki görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Eğitimciler oldukça etkin ve yeterli idi. Eğitimden sonra kendimde olumlu anlamda değişim olduğunu hissedebiliyorum. (K 429)

Katılımcıların görüşlerinin alınarak, etkili iletişim sağlanması, yaşantıların paylaşılması eğitime zenginlik kattı. (K 444)

Resmi yazışmalarda el yordamı ile edindiğim bilgilerin yanlışlığını fark ettim. Kriz yönetimden ek ders ve tefbise kadar farklı konularda birçok yöntem edindim. Artık yetişkinlerle çalışıyor olmam açısından da güzel bilgiler öğrendim. (K 28)

Katılımcı görüşleri incelendiğinde eğitimcinin etkin ve yeterli olmasının katılımcılarda olumlu değişimlere neden olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, katılımcılar eğitim sürecinde görüşlerinin alınmasının ve yaşantılarından kesitlerin paylaşılmasının eğitime farklı değerler kazandırdığını ifade etmektedir. Katılımcılar özellikle resmi yazışma konusunda edinilen yanlış bilgilerin fark edilmesinin ve öğrenilen yeni yöntemlerin kişisel ve mesleki gelişimleri üzerindeki olumlu etkisine dikkat çekmektedir. Eğitimin üçüncü modülünü ek ders oluşturmaktadır. Bu modüle ilişkin nicel verilere Şekil 4’de yer verilmektedir.

Şekil 4. Katılımcıların Ek Ders Modülüne İlişkin Görüşleri

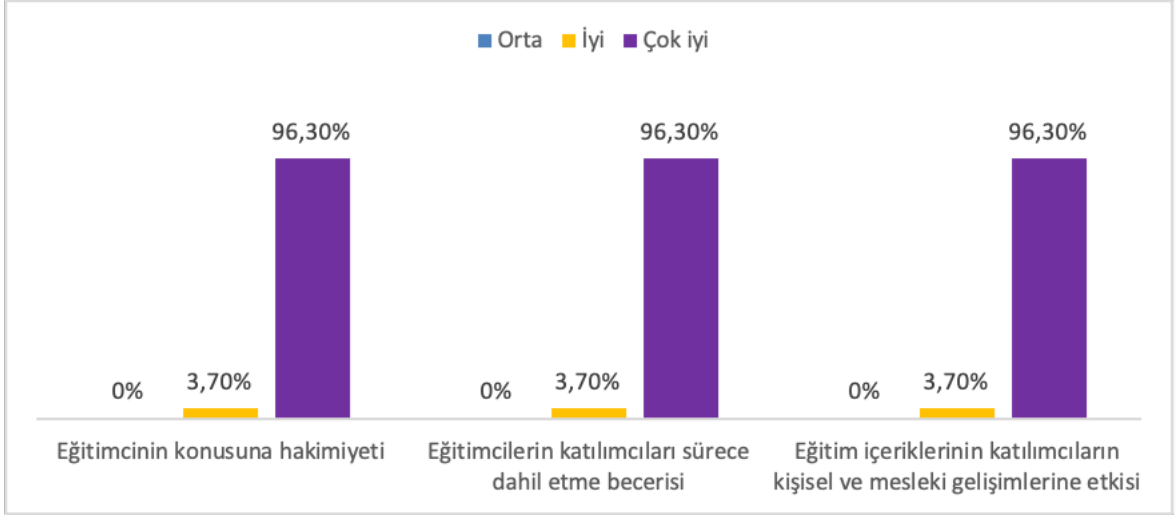
Şekil 4 incelendiğinde katılımcıların ek ders modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti ve eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması açısından %100 oranında “çok iyi”, eğitimcinin katılımcıları sürece katılıma teşvik etmesi açısından ise %92,59 oranında “çok iyi”, % 7,41 oranında ise “iyi” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların konuya ilişkin görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Verimliliğin en üst seviyede olduğu bir eğitim idi. Tüm öğretmenler kendi alanlarında katılımcılara nasıl daha yararlı olabiliriz anlayışı ile etkin bilgilerini paylaştılar. (K 103)

Eksik bildiğimiz kısımları tamamladık ve öğrendik. Ek dersin yapılış ve KBS sistemine yüklenmesi ile ilgili uygulama yapılırsa daha iyi olurdu. (K 340)

Boşlukta kalan meselelere açıklık getirildi (ek ders). Bu da faydalı oldu. (K 173)

Katılımcıların ek ders modülüne ilişkin görüşleri incelendiğinde, eğitimleri genel olarak verimli ve etkili olarak nitelendirdiği görülmektedir. Katılımcılar, eğitimcilerin fayda sağlama odaklı yaklaşımının eğitim sürecine önemli katkılarda bulunduğunu ifade etmekte ve bu durumun eksiklerini tamamlamalarına katkı sunduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların bir kısmı ek derslerin yapılış ve KBS sistemine yüklenmesi gibi konularda uygulamalı örneklerin daha fazla olmasının eğitimi daha da etkili kılabileceğini ifade etmişlerdir. Eğitimin dördüncü modülünü, okul aile birliği ve tefbis modülü oluşturmaktadır. Okul aile birliği ve tefbis modülüne ilişkin nicel verilere Şekil 5 de yer verilmektedir.

Şekil 5. Katılımcıların Okul Aile Birliği ve Tefbis Modülüne İlişkin Görüşleri

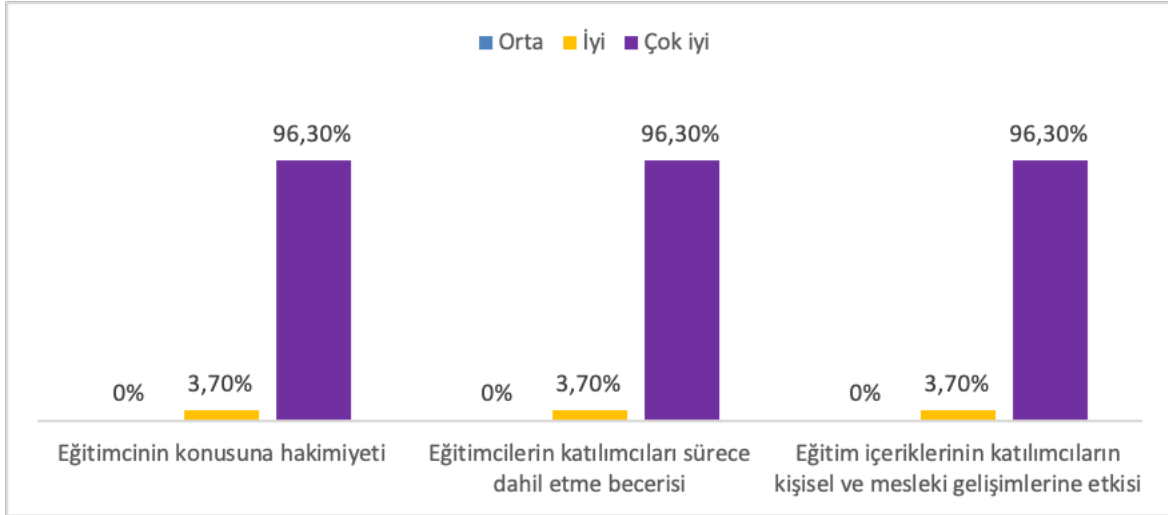
Şekil 5 incelendiğinde katılımcıların; okul aile birliği ve tefbis modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti, eğitimcilerin katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması hususunu ise %3,70 oranında “iyi”, %96,30 oranında ise “çok iyi” düzeyde değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların, okul aile birliği ve tefbis modülüne ilişkin olarak, eğitimcinin konuya hakimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı konusundaki görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

Eğitimci muhteşem anlattı, tecrübesini aktardığı örnek olaylar harika idi. Eğitim süresince keyifle dinledik ve aktif katılım sergiledik. (K 68)

Anlatım etkileşim olduğu için monoton geçmedi, katılım açısından olumlu gelişmeler, bilmediklerimizi pratiğe dökme konusunda faydalı oldu. (K 442)

Okullarımızda dikkat etmemiz gereken önemli konulardan biri olan Okul Aile Birliği modülünün önemli noktalarına değinerek, sistemin düzenli işleminin önemi üzerinde durulması, bizlerin de unuttuğumuz adımları hatırlamamızı sağladı. (K 513)

Katılımcıların okul aile birliği modülüne ilişkin görüşleri incelendiğinde modül eğitiminin etkili ve keyifli geçtiği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcılar özellikle eğitimcilerin tecrübelerini aktardığı örnek olayların ve uygulama örneklerinin eğitimin verimliliğini arttırdığını ve sürece aktif katılımlarını teşvik ettiğini ifade etmektedir. Katılımcılar etkileşimli bir anlatım yönetiminin tercih edilmiş olmasının eğitim sürecini monotonluktan uzaklaştırdığını belirtmektedir. Ayrıca katılımcılar, bilmedikleri veya unuttukları bilgileri pratiğe dökme fırsatı bulmalarının kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağladığını ifade etmektedir. Eğitimin beşinci modülü örnek olay analizlerinden oluşmaktadır. Bu modülde okul yöneticilerinin karşılaştıkları farklı durumlara yer verilmiştir. Örnek olay modülüne ilişkin nicel verilere Şekil 6’da yer verilmektedir.

Şekil 6. Katılımcıların Örnek Olay Analizleri Modülüne İlişkin Görüşleri

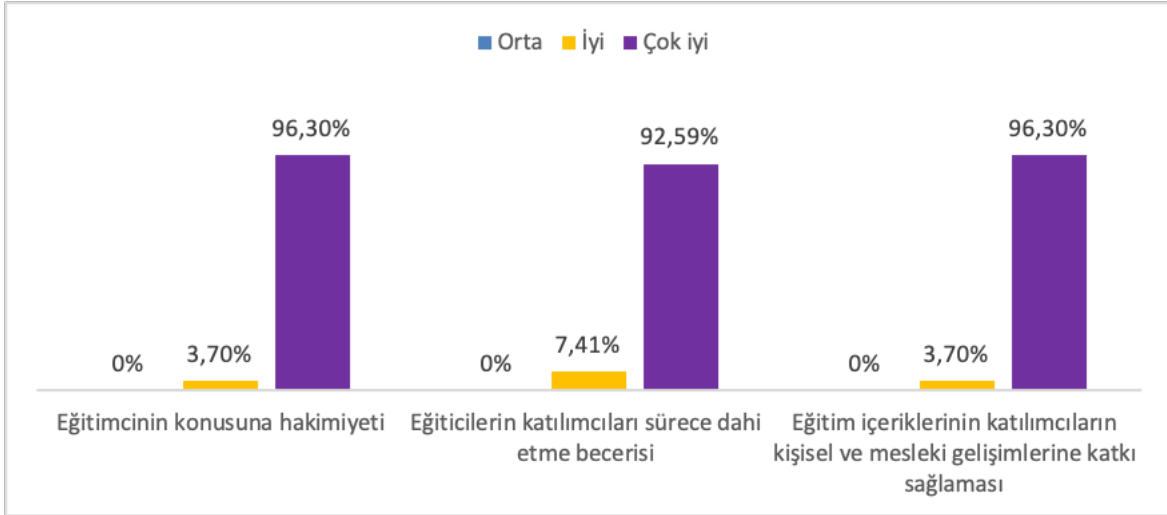
Şekil 6 incelendiğinde, katılımcıların örnek olay analizleri modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti, katılımcıları sürece katılım konusunda teşvik etmesi ve eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması hususlarında %96,30 oranında “çok iyi”, %3,70 oranında ise “iyi” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların örnek olay analizleri modülüne ilişkin olarak eğitimcinin konuya hakimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı hususundaki görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Katılımcı, değerli hissettiren, eğitimcileri pozitif ve bizlerde farkındalık yaratan bir eğitim idi. Emeği geçenlere çok teşekkür ediyor ve devamını diliyorum. (K 529)

Örnek olaylar çok derinlemesine oldu. Biraz daha örneklerle önce konuya ısınmamızı sağlasa fikir üretmek daha verimli olurdu. (K 16)

Protokol kuralları, çatışma çözümleri, okul iklimi, ek ders her başlık ayrı ayrı çok önemliydi. Örnek olaylar üzerinden konuşmak, tartışmak oldukça verimliydi. (K 26)

Örnek olay modülüne ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde genel olarak olumlu görüşlerin yer aldığı görülmektedir. Katılımcılar, kendilerini değerli hissettikleri ve eğitimcilerin olumlu yaklaşımlarının ön plana çıktığı bir süreç yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle örnek olaylar üzerinden yapılan tartışmaların verimli bulunduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların bazılarının daha fazla örnek olay incelemesine yer verilmesini talep ettiği görülmüştür. Eğitimin altıncı modülünü olumlu okul iklimi oluşturmaktadır. Bu modüle ilişkin nicel verilere Şekil 7’de yer verilmektedir.

Şekil 7. Katılımcıların Olumlu Okul İklimi Modülüne İlişkin Görüşleri

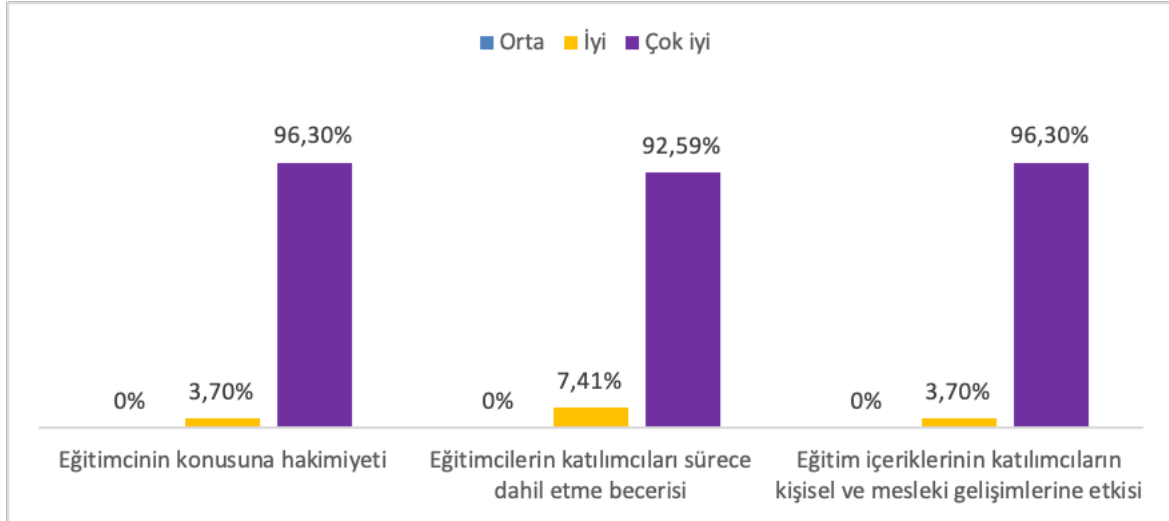
Şekil 7 incelendiğinde, katılımcıların olumlu okul iklimi modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti açısından %96,30 oranında “çok iyi”, %3,70 oranında ise “iyi” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Eğiticilerin katılımcıları sürece dahi etme becerisi hususunda ise %92,59 oranında “çok iyi”, %7,41 oranında ise “iyi” olarak değerlendirmede buldukları görülmektedir. Katılımcılar, eğitim içeriklerinin katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması hususunda ise %96,30 oranında “çok iyi”, %3,70 oranında ise “iyi” olarak görüş bildirmiştir. Katılımcıların, kurumsal tutum ve davranışlar modülüne ilişkin olarak, eğitimcinin konuya hâkimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı hususundaki görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

Eğitimci alanına son derece hâkim, anlayışlı, tüm soruları yanıtlamaya çalışan ve eğitim sonrasında da destek olmaya çalışan biri olarak çok faydalı bir eğitimdi.

Olumlu okul iklimini öncelikle olumlu bir eğitimle öğrendik. Çok eğlenceliydi. (K 20)

Olumlu okul iklimi sağlamanın önemi, karşılaşılabilecek problemler konusunda çok faydalı bir eğitimdi.

Olumlu okul iklimi modülüne ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde eğitimin katılımcılar üzerinde olumlu bir etki bıraktığı görülmektedir. Katılımcılar, eğitimcileri alanına son derece hakim ve katılımcılara karşı anlayışlı bir tutum sergileyen biri olarak tanımlamış ve bu durumun eğitimin verimliliğini arttırdığını belirtmiştir. Ayrıca olumlu okul iklimi oluşturmanın öneminin eğlenceli ve etkili bir şekilde öğrenilmesi ve karşılaşılabilecek olası problemlere yönelik çözüm önerilerinin sunulması katılımcılar tarafından mesleki gelişimde önemli bir etmen olarak tanımlanmıştır. Eğitimin yedinci modülünü kurum kültürü ve çatışma yönetimi oluşturmaktadır. Kurum kültürü ve çatışma yönetimi modülüne ilişkin nicel verilere Şekil 8’de yer verilmektedir.

Şekil 8. Katılımcıların Kurum Kültürü ve Çatışma Yönetimi Modülüne İlişkin Görüşleri

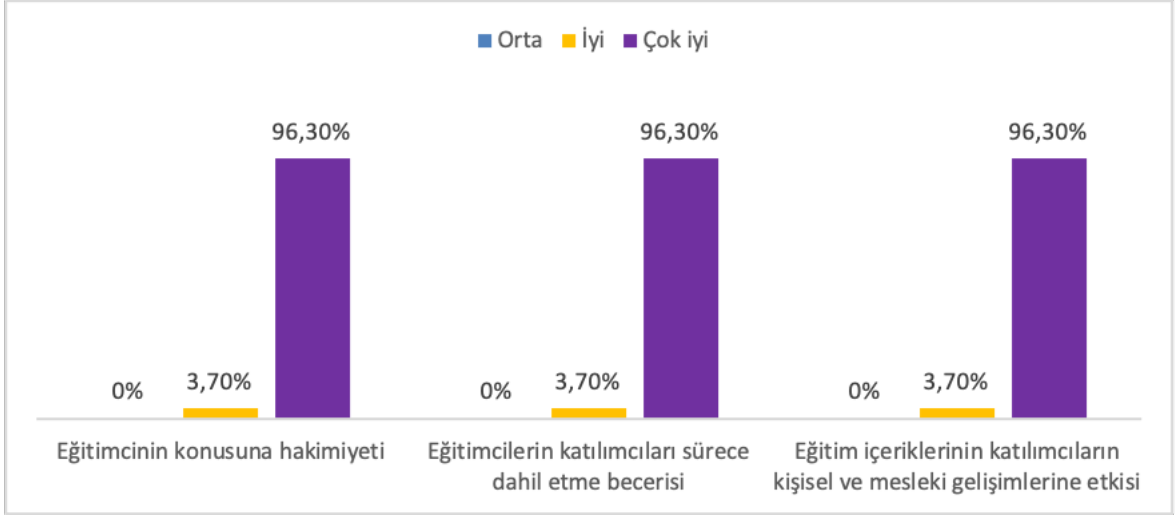
Şekil 8 incelendiğinde, katılımcıların kurum kültürü ve çatışma yönetimi modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti açısından %96,30 oranında “çok iyi”, %3,70 oranında ise iyi olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Eğitimciler, katılımcıları sürece dahil etme becerisi açısından %92,59 oranında “çok iyi”, %7,41 oranında ise “iyi” olarak değerlendirilmiştir. Eğitim içerikleri ise katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması hususlarında %96,30 oranında “çok iyi”, %3,70 oranında ise iyi olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların, kurum kültürü ve çatışma yönetimi modülüne ilişkin olarak, eğitimcinin konuya hakimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı hususundaki görüşleri şu şekildedir:

Eğitimcilerimiz çok tecrübeliydi ve çokça deneyim paylaşımında bulundular. (K 22)

Çatışma çözerken farklı açılardan nasıl bakmam gerektiğini fark ettim. (K 41)

Kurum kültürü oluşturmak ya da mevcut kurum kültürünü devam ettirmek için vizyon ve misyonun çağın şartlarına ve okulun bulunduğu bölgeye uygun şekilde düzenleyip planlamak gerekli olduğunu öğrendim. (K 85)

Katılımcıların kurum kültürü ve çatışma yönetimi modülüne ilişkin görüşleri incelendiğinde, genel olarak olumlu değerlendirmelerde buldukları görülmektedir. Nitekim katılımcılar eğitimcilerin deneyimlerinin katılımcılar üzerinde derin bir etki bıraktığını, eğitim sürecinde önemli kazanımlar sağladığını, eğitimcilerin paylaştıkları tecrübelerin çatışma çözümüne yönelik farklı bakış açıları kazandırdığını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar, kurum kültürünün oluşturulmasında ve sürdürülmesinde bölgeye uygun vizyon ve misyon geliştirilmesinin yönetim becerileri üzerindeki etkisine vurgu yaptığı görülmektedir. Eğitimin sekizinci ve son modülünü ise kriz yönetimi oluşturmaktadır. Kriz yönetimine ilişkin nicel verilere Şekil 9’da yer verilmektedir.

Şekil 9. Katılımcıların Kriz Yönetimi Modülüne İlişkin Görüşleri

Şekil 9 incelendiğinde, katılımcıların kriz yönetimi modülünü, eğitimcinin konusuna hâkimiyeti, katılımcıları sürece katılıma teşvik etmesi ve katılımcıların kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlaması açısından %96,30 oranında “çok iyi”, % 3,70 oranında ise “iyi” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların, kriz yönetimi modülüne ilişkin olarak, eğitimcinin konuya hakimiyeti, katılımcıları sürece dahil etme becerisi ve eğitim içeriklerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısı hususundaki görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

Alanında uzman eğitimcilerle, yararlı bir eğitimdi. (K 308)

Eğitimin son derece etkileşimli yapılması sonucu katılımcılar arasında beyin fırtınası yaparak birbirinden farklı kriz ihtimalleri değerlendirilmiş olup farklı bakış açıları geliştirildi. (K 902)

İnsan ilişkilerini yönetme, benzer problemleri yaşayan bireylerin çözüm yolu fikri paylaşımları, geleceğe yönelik hedefler belirleme, ast / üst ilişkileri, bizden beklentilerin neler olduğu ve daha fazlası ile ilgili deneyimlerimizi paylaştığımız çok verimli bir eğitim süreci geçirdiğimi düşünüyorum. (K 513)

Katılımcıların kriz yönetimi modülüne ilişkin görüşleri incelendiğinde, eğitimin katılımcılar açısından yararlı ve etkileşimli geçtiği sonucuna ulaşılmaktadır. Katılımcılar, eğitimcilerin alanlarına hakimiyetinin, eğitim sürecinin interaktif yapısının, beyin fırtınası gibi farklı yöntemlerin ve geliştirilen farklı kriz senaryolarının eğitim sürecinde aktif olarak kullanılmasının mesleki gelişimlerine önemli katkı sağladığını ifade etmektedirler.

6. SONUÇ

Eğitim örgütlerinin açık toplumsal sistemler olarak çevreyle sürekli etkileşim halinde olmaları eğitim yöneticilerinin liderlik becerilerinin ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Nitekim eğitim örgütünün başarısı öğretmenler, fiziki olanaklar, maddi imkanlar, veliler ve diğer personelin uyumu gibi pek çok unsura bağlı olsa da bu unsurların koordinasyonunu ve uyumunu sağlamada temel unsur yönetim süreci yani eğitim yöneticidir (Danışmaz, 2011). Bu bağlamda etkili liderlik sergileyen yönetici, okul içerisindeki farklı çatışmaları (öğretmen-yönetici, öğretmen-öğretmen, öğretmen-veli gibi) çözebilmekte ve okul içi iletişimi geliştirebilmektedir (Bozan ve Ekinci, 2019; Koçak ve Başkan, 2013).

Etkili ve verimli bir okul oluşturma hedefi doğrultusunda, okul yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişim etkinliklerinden faydalanmaları büyük bir gerekliliktir. Zira iletişim, koordinasyon, takım çalışması, hatalardan ders çıkararak öğrenme ve yenilikleri takip etme gibi becerilerinin geliştirilmesi, okul yöneticilerinin başarısı açısından önemlidir (Diş & Akbaşlı, 2019). Ayrıca okul yöneticilerinin, öğretmenlikten yöneticiliğe geçiş aşamalarında yeni görev tanımlarına yönelik bilgi ve becerilerini yapılandırılmış bir program içerisinde geliştirmeleri onları hayat boyu öğrenen bireyler olarak da geliştirmekte, bu gelişim okul iklimine olumlu yansımaktadır. Bu bağlamda okul yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerinin okulun genel işleyişinde ve eğitim sistemlerinin başarısında önemli rol oynadığı söylenebilir.

Eğitim yöneticilerinin profesyonel yeterliliklerini yükseltmek, onların eğitim politikalarına, yeniliklere ve pedagojik yöntemlere adaptasyonlarını kolaylaştırmaktadır. Eğitim alanındaki sürekli değişen dinamikler ve teknolojik gelişmeler, yöneticilerin kendilerini sürekli güncellemelerini zorunlu kılmaktadır (Robinson, Lloyd & Rowe, 2008). Bu nedenle, eğitim yöneticilerinin mesleki gelişim programlarına katılarak, liderlik becerilerini, stratejik düşünme yetilerini ve problem çözme kabiliyetlerini geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır.

Eğitim yöneticilerinin öğretimsel liderlik rollerini geliştirmede, katılacakları mesleki gelişim programlarının içeriği ve modeli büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Alanyazın incelemeleri, Türkiye’de okul yöneticisi yetiştirme sürecinde hem uygulanan (Korkmaz, 2005; Turhan ve Karabatak, 2015) hem de uygulanması önerilen (Teyfur, 2000; Yirci, 2009) çeşitli modellerin varlığına işaret etmektedir. Ancak eğitim yöneticilerinin öğretimsel liderlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik hangi modelin daha faydalı olduğu hususunda ortak bir görüş birliğinin sağlanmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yapılan araştırma sonuçları özellikle yeni göreve başlayan yöneticilerin karşılaştığı zorlukları aşmada ve liderlik becerilerini geliştirmede mentorluk programlarının başarılı olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda başarılı uygulamaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik olarak bölgesel ihtiyaçları dikkate alan yönetici eğitimleri öğretim programlarının geliştirilmesinin gerçekçi sonuçlar elde edilmesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Eğitim yöneticilerinin mesleki gelişim algılarını anlamak, etkili mesleki gelişim programlarının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Brown & Militello, 2016). Nitekim araştırma sonuçları mentorluk desteği alan yöneticilerin yönetim süreçlerine ve liderlik becerilerine ilişkin farkındalıklarının artırdığını, yöneticilerin kişisel ve mesleki gelişimlerine doğrudan etki ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, yöneticilere sunulan yapılandırılmış mentorluk programlarının uzun vade de örgütsel kültürde pozitif değişimlere de yol açtığını söylemek mümkündür. Ayrıca, mesleki gelişim süreçlerinin sürdürülebilirliği, yöneticilerin güncel eğitim yönetimi trendlerine uyum sağlama kapasitelerini artırmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, programın içeriği ve uygulanan yenilikçi yöntemler kadar, uygulandığı tarih, eğitim mekanlarının ve oturum düzenlerinin yetişkin eğitimi ilke ve yöntemlerine uygun olarak düzenlenmesi de etkileşimi sağlamakta ve eğitimden yararlanma düzeyini artırmaktadır. Eğitim süreci sonucunda eğitime katılan eğitim yöneticilerinin birbirini desteklediği, rehberlik ettiği ve kariyer ile kişisel gelişimlerine katkı sağladığı yönetici akran mentorluğu sosyal gruplar oluşturmaları bu duruma örnek teşkil etmektedir. Nitekim Duncan ve Stock (2010) eğitim yöneticilerinin paylaşım ve sorun çözümünde gayri resmi sosyal ağların değerini bildiğini ve bu destek ağlarının yetkin okul liderleri geliştirmek ve elde tutmak için hayati öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Smith (2007) kaynak gerektirmeyen, ancak sosyal öğrenmeyi ve kişisel katkıyı ön planda tutan topluluk

temelli mentorluk modelinin, okul müdürlerine aktif ve zorlu öğrenme süreçlerine katılma fırsatı sunduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda uygulanan eğitim modelinin eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerine önemli katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

6.1. Öneriler

Araştırma sonuçları temel alınarak geliştirilen öneriler; araştırmacılar için geliştirilen öneriler, uygulamacılar için geliştirilen öneriler ve politika yapımcılar için geliştirilen önerilen başlıkları altında gruplandırılmıştır.

6.1.1. Araştırmacılar İçin Öneriler

- Araştırmanın sonuçları yeni başlayan eğitim yöneticileri için yöneticilik uygulamalarının faydalı olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda teori ve uygulamayı bütünleştiren ve katılımcıların süreçte aktif katılımını sağlayan uygulamalı eylem araştırması ile yürütülecek araştırmaların çoğaltılması önerilmektedir.
- Araştırma sonucunda eğitim yöneticilerine yönelik uygulanan mentorluk programının eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişiminde önemli katkılar sunduğu gözlenmiştir. Bunun birlikte eğitim yöneticilerine yönelik düzenlenen mentorluk programlarının kalıcılık ve sürdürülebilirlik açısından boylamsal araştırmalar ile de değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Eğitim örgütlerinde örgütsel liderlik modelinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte alanyazında farklı liderlik modelleri de bulunmaktadır. Her liderlik modelinin kendi içinde güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Bu kapsamda uygulanan mentorluk programları içerisinde farklı liderlik modellerinin incelenmesi ve kapsayıcı bir liderlik modelinin geliştirilmesi faydalı olacaktır.
- Alanyazında farklı mentorluk modellerine yer verilmektedir. Bununla birlikte var olan modeller kültürel farklılıkları kapsamaktadır. Örneğin Batı ülkelerinde uygulanan mentorluk modelleri arasında daha birey odaklı modeller başarı getirebilmektedir. Türkiye gibi kolektivist kültür yapısına sahip ülkeler de ise daha kültüre uygun mentorluk modellerinin başarı getirmesi olasıdır. Bu kapsamda yerel bağlama uygun yeni mentorluk stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin test edilmesi için geniş kapsamlı araştırmalar yapılması gerekmektedir.
- Eğitim yöneticilerine yönelik uygulanacak mentorluk eğitimleri düzenlenirken yetişkin eğitimi ilkeleri ve aktif iş birlikli öğrenme modeli gibi katılımcıların öğrendiklerinin daha uygulanabilir olmasını sağlayan yetişkin eğitiminde kullanılan eğitim yaklaşımlarına yer verilmesi gerekmektedir.
- Eğitim yöneticiliğinin temeli öğretmenlik olarak kabul edilse de eğitim yöneticiliği öğretmenlikten farklı bir bağlamda değerlendirilmesi gereken bir bilim alanıdır. Bu bağlamda yöneticilik görevine yeni başlamış bireylerin öğretmenlikten yöneticiliğe geçiş sürecinde yaşadıkları deneyimlerin ve bu geçiş onların öğretmenlik ve yöneticilik algılarına olan etkilerinin de incelenmesi gerekmektedir.

6.1.2. Uygulayıcılar İçin Öneriler

- Araştırma bulguları doğrultusunda eğitim yöneticileri için düzenlenen mentorluk programlarının tüm illere yaygınlaştırılması önerilmektedir. Ayrıca uygulama öncesinde ihtiyaç analizi yapılması ve programların düzenli aralıklarla güncellenmelidir.
- Eğitim yöneticilerinin karşılaştıkları zorluklar okulun bulunduğu çevreye göre farklılık gösterebilmekte, farklı okullarda farklı konular öncelikli sorun oluşturabilmektedir. Bu bağlamda eğitimlerin

modüler bir yapıda düzenlenmesi ve okulun bulunduğu çevre ve eğitim yöneticilerinin ihtiyaçları doğrultusunda esnetilebilir olması gerekmektedir.

- Eğitim yöneticilerinin kişisel ve mesleki gelişimlerinin sürdürülebilirliği açısından düzenli eğitim ve gelişim programlarının oluşturulması önem arz etmektedir. Ayrıca eğitim yöneticilerine yönelik düzenlenecek olan eğitimlerin yalnızca yöneticilerin süreci yeni deneyimlemeye başladıkları süreçte değil, kariyerleri boyunca devam etmesi sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir.

6.1.3. Politika Geliştiriciler İçin Öneriler

- Türkiye genelinde göreve yeni başlayan eğitim yöneticileri ve tüm eğitim yöneticilerini kapsayacak kapsamlı, modüler ve sürdürülebilir ulusal bir mentorluk programı oluşturulmalıdır. Bu program, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yönlendirilerek standartlaştırılmalı ve tüm illerde uygulanabilir hale getirilmelidir.
- Göreve yeni başlayan eğitim yöneticilerine mentor desteğini zorunlu hale getiren bir politika geliştirilmelidir. Bu, yöneticilerin görevlerine daha hızlı adapte olmalarını ve etkili karar alma süreçlerine daha çabuk entegre olmalarını sağlamalıdır.
- Uygulanacak mentorluk programlarının verimliliğini artırmak adına katılımcılardan düzenli olarak geri bildirim alınmalı ve bu geri bildirimlere dayalı sürekli iyileştirme döngüleri oluşturularak dinamik bir model oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, A. (1998). Teknik ve toplumsal yönleriyle okul yöneticiliği. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2022). Okulda mentörlük süreci ve yöneticilerin mentörlük rolü. Türkiye Özel Okullar Derneği Dergisi, 15 (62), 27-31.
- Aydın, İ. (2012). Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik. Ankara: Pegem Akademi.
- Babaoğlan, E., Nalbant, A. & Çelik, E. (2017). Okul başarısına okul yöneticisinin etkisine ilişkin öğretmen görüşleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43, 93-109
- Behbahani, A. (2011). Educational leaders and role of education on the efficiency of schools principals, Procedia Social and Behavioral Sciences, 15, 9-11.
- Beisser, S. R., Peters, R. E. & Thacker, V. M. (2014). Balancing passion and priorities: An investigation of health and wellness practices of secondary school principals, NASSP Bulletin, 98 (3), 237-255.
- Brown, C. & Militello, M. (2016). Principal's perceptions of effective professional development in schools. Journal of Educational Administration, 54 (6), 703-726. doi:10.1108/JEA-09-2014-0109
- Brown, M., Altrichter, H., Shiyan, I., Conde, M. J. R., McNamara, G., Herzog-Punzenberger, B., Vorobyeva, I., Vangrando, V., Gardezi, S., O'Hara, J., Postlbauer, A., Milyaeva, D., Sergeevna, N., Fulterer, S., Garcia ve Sanchez, L. (2022). Challenges and opportunities for culturally responsive leadership in schools: Evidence from Four European countries, Policy Futures in Education, 20 (5), 580-607. doi:10.1177/14782103211040909
- Bozan, S. & Ekinci, A. (2019). Okul müdürlerinin öğretmen performans değerlendirme yeterliliklerinin okul müdürleri ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18(69), 142-161.
- Bush, T. (2007). Educational leadership and management: Theory, policy and practice, South African Journal of Education, 27 (3), 391-406.
- Creswell, J. W. & Plano-Clark, V. L. (2018). Designing and Conducting Mixed Methods Research. Sage Publications.
- Coleman, M. & Glover, D. (2010). Educational Leadership and Management. Developing Insights and Skills. England: Oen University Press.
- Council of Chief State School Officers (CCSSO). (2015). Professional Standards for Educational Leaders.
- Çelikten, M. (2003). Okul kültürünün şekillendirilmesinde müdürün rolleri, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1 (4), 0-0.
- Danışmaz, İ. (2011). İlköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin okul yönetme yeterliliklerinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Daresh, J. (2004). Mentoring school leaders: Professional promise or predictable problems? Educational Administration Quarterly, 40 (4), 495-517.
- Demirtaş, Z. ve Ekmekyapar, M. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin değerlere dayalı yönetim

- uygulamalarının okul kültürüne etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18 (4), 523-544.
- Diş, O., & Akbaşı, S. (2019). Öğretmen görüşleri doğrultusunda lider okul yöneticilerinin yeterlikleri. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 2(2), 86-102.
- Duncan, H. E. & Stock, M. J. (2010). Mentoring and coaching rural school leaders: What do they need? *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 18 (3), 293-311.
- Erdoğan, H. (2016). Okul kültürünün etkilendiği ve etkilediği faktörler, *Iğdır üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 51-68.
- Evans, L. (2014). Leadership for professional development and learning: Enhancing our understanding of how teachers develop. *Cambridge Journal of Education*, 44(2), 179-198.
- Fields, J. A., Kenny, N. & Mueller, R. A. (2019). Conceptualizing educational leadership in an academic development program. *International Journal for Academic Development*, 24(1), 1-14, doi10.1080/1360144X.2019.1570211.
- Gürbüz, R., Erdem, E. ve Yıldırım, K. (2013). Başarılı okul müdürlerinin özellikleri, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 167-179.
- Hargreaves A & Fink D (2004) The seven principles of sustainable leadership. *Educational Leadership* 61(7), 8–13.
- Hallinger, P. (2003). Leading educational change: Reflections on the practice of instructional and transformational leadership. *Cambridge Journal of Education*, 33(3), 329-352.
- Hansford, B. & Ehrich, L. C. (2006). The principalship: how significant is mentoring? *Journal of Educational Administration*, 44 (1), 36 – 52. doi:10.1108/09578230610642647
- Hobson, A., & Sharp, C. (2005). Head to head: A systematic review of the research evidence on mentoring new head teachers. *School Leadership & Management*, 25(1), 25–42.
- Huizing, R. L. (2012) Mentoring Together: A Literature Review of Group Mentoring, *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 20 (1), 27-55. doi:10.1080/13611267.2012.645599
- Ingvarson L., Meiers M., & Beavis A. (2005). Factors affecting the impact of professional development programs on teachers' knowledge, practice, student outcomes & efficacy. *Education Policy Analysis Archives*, 13 (10), 1-28
- Johnson, J. R. (1998). Embracing change: a leadership model for the learning organisation. *International Journal of Training and Development*, 2(2), 141–150. doi:10.1111/1468-2419.00042.
- Khalifa, M., Gooden, M. A., & Davis, D. (2016). Culturally Responsive School Leadership: A Review of the Literature. *Review of Educational Research*, 86(4), 1272-1311.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (2000). Participatory Action Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications.
- Kipasika, H. J. (2024). Expression of leadership mission, vision, values, and strategic objectives in academic institution development practices, *Journal of Research Innovation and Implications in Education (JRIIE)*, 8 (1), 393-402.

- Koçak, S., & Başkan, G. A. (2013). Okul müdürleri tarafından kullanılan çatışma yönetim yöntemlerinin etkililik düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44 (44), 212-224.
- Korkmaz, M. (2005). Okul yöneticilerinin yetiştirilmesi: Sorunlar – çözümler ve öneriler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (3), 237-252.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2000). The effects of transformational leadership on organizational conditions and student engagement with school. *Journal of Educational Administration*, 38(2), 112-129.
- Mathibe, I. (2007). The Professional development of school principals. *South African Journal of Education*, 27 (3), 523-540.
- Mathews, P. (2003). Academic mentoring: Enhancing the use of scarce resources. *Educational Management Administration and Leadership*, 31(3), 313-334.
- Mavi, D. (2023). Mentoring in the professional development of school principals: Panorama of Turkey. *Yıldız Journal of Educational Research*, 8 (1), 43-51.
- McNiff, J. (2001). *Action research in organisations*. Routledge: London and New York.
- Mendez-Morse, S. (1992). Leadership characteristics that facilitate school change. *Southwest Educational Development Laboratory*.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). Millî eğitim bakanlığına bağlı eğitim kurumlarına yönetici seçme ve görevlendirme yönetmeliği. *Resmî Gazete*, 05.02.2021/31386
- Robinson, V. M. J., Lloyd, C., & Rowe, K. J. (2008). The impact of leadership on student outcomes: An analysis of the differential effects of leadership types. *Educational Administration Quarterly*, 44(5), 635-674.
- Smith, A. A. (2007). Mentoring for experienced school principals: professional learning in a safe place, *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 15 (3), 277-291. doi:10.1080/13611260701202032
- Spillane, J. P., & Sun, J. M. (2022). The school principal and the development of social capital in primary schools: the formative years. *School Leadership & Management*, 42(1), 4-23.
- Stringer, E. T. (2013). *Action Research*. Sage Publications.
- Özdemir, M. (2018). *Eğitim Yönetimi. Alanın temelleri ve çağdaş yönelimler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, A. (2020). Türk eğitim sisteminde eğitim yöneticilerinin yeterliklerinin ve bu yeterlik derecelerinin çok kriterli karar verme ile belirlenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 1 (51), 2-51. DOI: 10.15390/EB.2020.8726.
- Teyfur, M. (2000). İlköğretim okulları ve yönetici yetiştirme sorunu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (7), 168-177.
- Turhan, M. & Karabatak, S. (2015). Türkiye’de okul yöneticilerinin yetiştirilmesi ve yurtiçi alanyazında sunulan model önerilerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 2 (3), 79-107.
- Türkiye Cumhuriyeti. (1926). 789 sayılı Maarif teşkilatına dair kanun. *Resmi Gazete*, 15 Eylül 1926, Sayı: 789.

- Woods, P.A., Woods, G.J., & Cowie, M. (2009). Tears, laughter, camaraderie: Professional development for headteachers. *School Leadership and Management*, 29 (3), 253–275.
- Yirci, R. (2009). Mentorluğun eğitimde kullanılması ve okul yöneticisi yetiştirmede yeni model önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Yukl, G. (2010). *Leadership in Organizations* (7th ed.). Boston: Prentice Hall.

XVIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA KONAR GÖÇER AŞİRETLERİN YAYLAK-KIŞLAKLARA GÖÇLERİ ESNASINDA YAŞANAN BAZI PROBLEMLER VE ALINAN TEDBİRLER¹

Zafer BENZER²

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 02.12.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 06.12.2024

Atıf/©: Benzer, Z., (2024). XVIII. Yüzyılda Anadolu'da Konargöçer Aşiretlerin Yaylak-Kışlakhara Göçleri Esnasında Yaşanan Bazı Problemler ve Alınan Tedbirler. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 235-242

Özet

XVIII. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun hem iç hem de dış dinamikler açısından önemli dönüşümlere sahne olduğu bir dönemdir. Bu süreçte, konargöçer aşiretlerin yaylak-kışlak düzeni hem ekonomik yapının hem de toplumsal ilişkilerin belirleyici unsurlarından biri olarak öne çıkmıştır. Temel geçim kaynakları hayvancılık olan ve kısmen ziraatla uğraşan konargöçer aşiretler, hayvanlarına yeterli derecede otlak bulmak amacıyla yaz mevsimlerinde yaylakhara, kış mevsiminde ise kışlakhara göç etmek durumunda idiler. Sahip oldukları kalabalık hayvan sürüleri ile göç hareketlerinde bulunan aşiretler varacakları menzile kadar geçiş güzergâhları üzerindeki yerel halk, idareciler ve diğer bazı aşiret mensuplarıyla problem yaşamışlardır. Bu yaşam tarzı zamanla ciddi problemler doğurmuş ve Osmanlı yönetimi bu sorunlara müdahale etmek durumunda kalmıştır. Bu makalede, konargöçer toplulukların göç yollarında karşılaştığı zorluklar, bu zorlukların toplumsal ve ekonomik etkileri, yerel halk ile yaşanan çatışmalar ve Osmanlı Devleti'nin bu sorunlara karşı geliştirdiği politika ve tedbirler hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Anadolu, Konargöçer Aşiretler, Yaylak-kışlak, Göç ve İskân, Eşkıyalık.

SOME PROBLEMS ENCOUNTERED DURING THE MIGRATION OF NOMADIC TRIBES IN THE XVIII. CENTURY IN THE ANATOLIAN TO HIGHLANDS AND WINTER QUARTERS

Citation /©: Benzer, Z., (2024). XVIII. Yüzyılda Anadolu'da Konargöçer Aşiretlerin Yaylak-Kışlakhara Göçleri Esnasında Yaşanan Bazı Problemler ve Alınan Tedbirler. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 235-242

Abstract

The eighteenth century was a period in which the Ottoman Empire underwent significant transformations in terms of both internal and external dynamics. In this process, the highlands or winter quarters system of nomadic tribes came to the fore as one of the determining elements of both economic structure and social relations. Nomadic tribes whose main means of living were animal husbandry and partially agriculture had to migrate to highlands during summer and to winter quarters during winter to find sufficient grassland for their animals. Tribes that migrated with their crowded herds encountered problems with the local people, administrators, and members of some other tribes on their route to their destination. This lifestyle led to serious problems in time and the Ottoman administration had to intervene in these problems. This article provides information about the difficulties faced by nomadic communities on their migration routes, the social and economic effects of these difficulties, the conflicts with the local population, and the policies and measures developed by the Ottoman Empire against these problems.

Keywords: Ottoman State, Anatolia, Nomadic Tribes, Highlands-Winter Quarters, Migration and Settlement, Banditry.

1 Bu makale 29-30 Temmuz 2023 tarihleri arasında Şanlıurfa'da düzenlenen "6. Uluslararası Göbeklitepe Bilimsel Çalışmalar Kongresi"nde sözlü olarak sunulan ve özet olarak basılan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.
2 Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, zaferbenzer@harran.edu.tr, 0000-0001-7549-6731.

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan itibaren farklı yaşam tarzlarını barındıran heterojen bir toplum yapısına sahipti. Anadolu'daki konargöçer aşiretler, bu yapı içinde önemli bir yer tutmuş, özellikle hayvancılık, ticaret ve tarım gibi ekonomik faaliyetlerde aktif bir rol üstlenmişlerdir. Ancak konargöçer yaşam tarzının dinamikleri, mevsimsel göçler sırasında ortaya çıkan çeşitli sorunlarla devlet yönetimini zorlamış; sosyal, ekonomik ve idari alanda bir dizi önlem alınmasını gerektirmiştir. Bu problemlerin başında aşiretlerin gidiş-dönüşlerinde yerel ahalinin ekili arazilerine zarar vermesi, yolcuların mal ve canlarına kastedilerek gasp olunmaları, yerel idareciler tarafından aşiretlerin yaylak-kışlak bölgelerine ve ödedikleri vergilere yönelik haksız müdahaleleri yer almaktadır.

Zarar ve ziyana uğrayan kesim tarafından merkezi hükümete bu olumsuz hareketlerin önlenmesi ve kalıcı bir çözüm bulunması için sık sık şikâyetlerde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda merkezden taşraya gönderilen emirlerde devlet görevlilerinden toplum düzenini ve huzuru tesis etmek amacıyla idari, askeri, sosyal ve ekonomik alanda gerekli tedbirlerin alınması defalarca vurgulanmıştır. Buna yönelik olarak alınan tedbirlere; aşiretlerin göçebe yaşayış tarzlarından vazgeçilerek devlet tarafından belirlenen bölgelere iskân edilmeleri, gasp, yağma ve talan gibi eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan kişilerin yakalanıp cezalandırılması, aşiret mensuplarından herhangi bir asayişsizliğe meydan vermeyeceklerine dair taahhüt alınması, yaylak-kışlak güzergâhlarında askeri kuvvet bulundurulması, haksızlık yapan dirayetsiz idarecilerin değiştirilmesi ve buna benzer girişimler örnek gösterilebilir.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti döneminde XVIII. yüzyılda Anadolu'da yaşayan konargöçer aşiret veya cemaatlerin mevsim şartlarına bağlı olarak yaylak-kışlaklara göçleri sırasında idari, sosyal ve iktisadi alanda yaşanan problemler ile bunların giderilmesine yönelik olarak alınan tedbirler hususunda bilgi vermek ve değerlendirmelerde bulunmaktır. Bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, öncelikle araştırmanın problemi belirlenmiş, bu problem çerçevesinde planlı ve sistemli olarak veri toplanmış, elde edilen veriler tasnif edilerek çözümlenmiş ve tarihi bir bakış açısıyla değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Çalışmanın ana kaynakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) bünyesinde yer alan arşiv vesikalarıdır. Ayrıca konu ile ilgili kaleme alınmış diğer telif ve tetkik eserlerden faydalanılmıştır.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE KONARGÖÇER AŞİRETLERİN GENEL YAPISI

Konargöçerlik, insanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren belirli toplulukların hayatta kalma stratejilerinden biri olarak ortaya çıkmış ve özellikle hayvancılığa dayalı ekonomilerde önemli bir yer tutmuştur. Konargöçer topluluklar, genellikle mevsimsel hareketlilik ile karakterize edilir; bu hareketlilik hem doğayla hem de toplumla sürekli bir etkileşim içinde olmayı gerektirir. Konargöçer yaşam tarzı, coğrafi koşullar, iklim, ekonomik gereklilikler ve sosyal yapılar gibi birçok faktör tarafından şekillendirilmiştir (Erdoğan, 2017, s. 17).

Konar-göçerliğin ilk örneklerini XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya büyük kitleler halinde göç eden Türklerin mühim bir kısmı, Oğuz veya Türkmen adıyla bilinen topluluklar oluşturuyordu. Selçuklu Türkiye'sinin insan kaynağının çoğunluğunu bu göçebe Oğuzlar temsil etmekteydi (Akdağ, 1999, s. 10). Anadolu'daki bu grupların bakiyelerini devralan Osmanlı Devleti, konar-göçer Türkmen'leri devletin kuruluş yıllarında yaya ve müsellemler gibi askeri teşkilat içerisinde değerlendirmiştir. Daha sonra bu göçebe topluluklar, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'de gerçekleştirdiği fetihler neticesinde bu yeni bölgelere sevk edilerek, yerleşik hayatı benimsemeleri sağlanmıştır. Bunlardan Anadolu'da bulunanlar uzun süre benliklerini korurken,

özellikle Rumeli'ye göç ettirilen göçebe topluluklar, kadim hayat tarzlarını ve sosyal yapılarını pek muhafaza edememişlerdir (Şahin, 1997, s. 254). Osmanlı Devleti'nde yönetilenler yani reâya sınıfından olan konargöçerler, yaşam tarzları bakımından şehirli ve köylülerden ayrılmaktadır. Konar-göçer tabir edilen ve yarı göçebe hayat yaşayan aşiretler bu gurubun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Hayvanlarına otlak temin etmek amacıyla göçebelik vasıflarını sürdüren aşiretler, genellikle hayvancılık yapmaktadırlar. Mevsimsel olarak yaylak ve kışlak arasında sürekli hareket halinde olan aşiretler, sıcak zamanı Erzurum yaylalarına, soğukta ise Suriye çöllerine kadar inmekteydiler (Orhonlu, 1987, s. 12).

Konar-göçer aşiretler her ne kadar göçebe olarak tabir edilseler de onların yaşam tarzları tam olarak göçebeliği temsil etmemekteydi. Çünkü bunlar yaz aylarında yaylakta hayvanlarını otlatmakta, kışın ise kışlaklarda az da olsa ziraatla meşgul olmaktadır. Kışlaklarda da çadırlarını genellikle şehir ve kasabaların yakınına kurarlardı. Dolayısıyla resmi kayıtlarda ve kanunnamelerde bu aşiretleri tarif için 'göçebe' değil de 'konar-göçer' tabiri kullanılmıştır (Orhonlu, 1987, s. 13). Konar-göçerler, kanunnamelere göre hayat tarzları sebebiyle kimseye raiyyet kaydedilmemişlerdir. Vergi mükellefleri ise hâne, bennak ve mücerreden ibarettir (Halaçoğlu, 2014, s. 115). Hukuki manada bu kesimin statüsünü gösteren en belirgin ifade "Yörük lâ-mekândır. Tayin-i toprak olmaz. Kande dilerse gezerler." şeklinde geçen hükümdür (Akgündüz, 1992, s. 694). Ancak bunlar belirli bir toprak parçasına bağlı olmasalar da hareket alanları devlet tarafından belirlenmiştir. Kanunnamelerde konar-göçerlerin bulunacakları bölgeleri, bağlı oldukları kaza ve sancak idaresi açıkça ifade edilmiş, göç ederken hangi güzergahları izleyecekleri, nerede yaylayıp kışlayacakları, ziraat ve ticaretle hangi ölçüde ilgilenecekleri, ne tür vergilere tabi olacakları veya hangilerinden muaf olacakları ve suç işlediklerinde ne gibi uygulamalara maruz kalacakları gibi önemli hususlar da yine açıkça belirtilmiştir (Saydam, 2009, s. 24).

3. GÖÇ SÜRECİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Konargöçer toplulukların yaylak ve kışlaklar arasında gerçekleştirdikleri mevsimsel göçler, hem kendi iç dinamikleri hem de çevreyle kurdukları ilişkiler açısından karmaşık bir süreçtir. Bu göç hareketleri, doğal kaynakların mevsimsel kullanımına dayanırken, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel düzeyde bir dizi sorunu beraberinde getirmiştir. Konargöçer topluluklar, yerleşik toplumlarla genellikle ticaret ve iş birliği temelinde ilişkiler kurmuşlardır. Ancak, göç yolları üzerindeki kaynakların kullanımı ve otlak alanlarının paylaşımı, zaman zaman çatışmalara neden olmuştur. Göç yollarının tarım arazilerinden geçmesi, konargöçer toplulukların hayvanlarının ekili alanlara zarar vermesine neden olmuştur. Yerel halk bu durum karşısında ekonomik kayıplar yaşarken, aşiretlerle çatışmalar kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çatışmalar, sadece bireysel değil, toplumsal ölçekte huzursuzluklara yol açmıştır (Demir, 2017, s. 67-68).

Aşiretler ile yerleşik halk arasındaki sorunun temeli bu iki kesimin yaşam tarzları olarak görülebilir. Yerleşik ahali buldukları köylerde tarım ve hayvancılık yaparak hayatlarını idame ettirirken, konargöçer aşiretler mevsimsel olarak yaylak-kışlak hayatı yaşamaktadırlar. Kimi aşiretler bu yaylak ve kışlaklarına gidiş ve dönüşlerde yolları üzerinde bulunan tarım arazilerine, bağ ve bahçelere zarar vermekte, ekinleri çiğnemekte ve dolayısıyla yerleşik halk ile karşı karşıya gelmekteydiler. Hatta bu durum yerel yöneticiler başta olmak üzere hükümet merkezine kadar uzanan şikâyetlere konu olmaktadır. Örneğin Aralık 1623 tarihli Anadolu beylerbeyi, sancakbeyleri ve kadılarına gönderilen bir hükümda Bozulus'a tâbi Oğulbeyli, Köçeklü, İzzedinli, Selimli, Hayat, Tacirli, Tabanlı, Yıdı ve sair cemaatlerin öteden beri Diyarbakır eyaletinde bulunan yaylak ve kışlaklarda konakladıkları, başka bölgelere giderek ahaliyi rahatsız etmedikleri ancak o tarihlerde buna muhalif davranarak kendi yerlerini ter edip reaya ve berayanın ekili ve dikili arazilerine zarar verdikleri belirtilmiştir. Yerli

ahaliye zulmettikleri ve onları rencide ederek dağılmalarına neden olacak eylemlerde buldukları vurgulanmıştır. Buna bir an evvel mâni olunması ve adı geçen cemaatlerin derhal kadim yerlerine geri gönderilmeleri, aksi takdirde haklarından gelinmesi emredilmiştir (Refik, 2017, s. 67-69). Yine Şubat 1751'de Rakka Valisi ve Ruha kadısına gönderilen hükümde, Rişvan Aşireti'nin yaylak ve kışlaklarına gidip gelirken her zaman takip ettikleri güzergâhı kullanmayıp Havas-ı Hümayuna tabi Ekrad ve Reşi mukataası köylerinin içinden geçtikleri, kanunlara aykırı davranarak hayvanlarını haksız yere köylülerin ekili arazilerine salıverdikleri yazılmıştır. Ahalinin ekserisinin bu konudan muzdarip olduğu belirtilerek valinin, zararları telafi etmesi ve engellemesi emredilmiştir (BOA., A.DVNS. AHK.CZRK.d., 24, 77/2.).

Eylül 1706 tarihinde Anadolu valisi ve Simav kadısına gönderilen hükümde konargöçer Türkmen taifesinden olduğu zikredilen Mocan ve Çakallu, yaylayı ve güzleyi değil iken o bölgedeki yerli ahaliyi topraklarına varıp mahsullerini telef ettikleri, ambarlarını yağmaladıkları ve bazı adamların ölümüne ve yaralanmasına sebep oldukları dile getirilmiştir. Bu uygunsuzlukların önüne geçilmesi ve suçluların cezalandırılması emredilmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 115, 485.). Mart 1708 tarihindeki başka bir hükümde ise Diyarbakır valisi Vezir Receb Paşa'ya, Mardin yöresinden göçer ulus taifesinden Milli aşiretinin bazı boyları ile Bazküri ve Hasenanlı taifelerinin yayladan çöle ve çölden yaylaya gidip gelirken Ergani ve Amid kazaları ahalisine zarar verdiklerinden bundan sonra göç etmeyip buldukları veya tayin edilen yerlerde iskân edilmeleri emredilmiştir. Yerli ahalinin bağ ve bahçelerine girdikleri, hayvanlarını gasp ettikleri ve mallarını alıkoydukları dile getirilmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 115, 2281.). Bu tarz uygunsuz davranışların Anadolu'nun tüm bölgelerine yayıldığı belgelerden takip edilebilmektedir.

1708 yılında Rakka valisi Vezir Yusuf Paşa'ya, Karaman valisi Vezir Ali Paşa'ya, Adana beylerbeyi Hüseyin Paşa'ya, Karahisar-ı Sahib sancağı mutasarrıfı Davud Paşa'ya ve Maraş beylerbeyi Rişvanzade Halil Paşa'ya ithafen yazılan hükümlerde Üsküdar'da Atik Valide Sultan Evkafından Yeni il Türkmanından Tarsus ve Misis etrafında yerleşik Musacalı Cemaati perakendesinden Cabir Cemaati adlı konar göçer taifesinin, kış mevsiminde Aydın ve Saruhan'da kışlayıp ilkbaharda Karahisar-ı Sahib sancağında Sandıklı kazasının Bektaş, Kırka, Dutağacı, İsaözü, Karkın, Akin ve Hırka köyleri ahalisinin yaylaklarına cebren yayılıp otunu hayvanlarına yedirip, hasat vakti evleriyle köylerin yakınlarına konup ekinlerini itlaf, bahçe ve bostanlarını harap ve daha nice uygunsuz hareket ettiklerinden bahsedilmiştir. Yerel idarecilerden adı geçen cemaatlerin yerli ahaliye yapılan zulümlerinin engellenmesi ve daha önce ferman olunduğu üzere bu cemaatlerin bölgeden çıkartılarak iskân bölgesi olarak seçilen Rakka havalisine gönderilmesi istenmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 115, 2740/2741/2742/2743/2744.). Mayıs 1727 tarihinde konargöçer Türkmen taifesinden beş altı bin hanenin sahilde Teke ve Hamid sancaklarından Akşehir taraflarına göçleri esnasında hayvanlarının halkı rahatsız ettikleri yirmi beş kadının arzıyla sabit olduğundan kethüdalarının derdestiyle Kıbrıs'a nefyi hakkında bölge kadılarına emirname gönderilmiştir.

Konar-göçer aşiretlerin hareketliliği, sadece yerel halkla değil, bölgedeki eşkıya gruplarıyla da karşı karşıya gelmelerine neden olmuştur. Aşiretlerin büyük sürüler halinde taşımakta oldukları hayvanlar, hırsızlık ve soygun için hedef haline gelmiştir. Osmanlı'daki eşkıya faaliyetleri, dağlık bölgelerde daha yaygın olduğu için, konar-göçer aşiretler bu alanda ciddi tehditler ile karşılaşmışlardır. Aşiretlerin mallarına yönelik hırsızlık, göç esnasında güvenliği tehlikeye atan en büyük sorunlardan biri olmuştur. Örneğin; Temmuz 1775 tarihinde Burhanlı aşiretinden Veli oğlu Ali cemaat ahalisiyle birlikte yaylakları olan Hasan Dağı yöresine giderken eşkıya taifesinden Kör oğlu İsmail ve Cafer tarafından saldırıya uğramıştır. Bu saldırıda üç evladı ve on adamını kaybeden Ali'nin malları ve hayvanları da gasp

edilmiştir (BOA., C.ZB., 59-2934.).

4. YAŞANAN SORUNLARA YÖNELİK ALINAN BAZI TEDBİRLER

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, konar-göçer aşiretlerin göçleri sırasında karşılaşılan bu sorunları çözmek için çeşitli idari, askeri ve hukuki tedbirler almıştır. Bu tedbirler, hem aşiretlerin göçlerini denetlemeyi hem de yerel halkla olan ilişkilerini düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle konargöçer aşiretlerin göçleri üzerinde çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Merkezi yönetim konargöçer aşiretlerin yaylağa veya kışlağa gitmeden önce geçecekleri güzergahların emniyetinin sağlanması için yerel idarecilere uyarılarda bulunmuştur. Nisan 1773 tarihli bir sadrazam arzında Adana ve Halep eyaletlerinde aşiretlerle kabilelerin yaylaklarına çıkma zamanı olduğundan etrafa zarar vermelerine mâni olunması için valilere emir gönderileceği belirtilmiştir (BOA., TS.MA.e., 792-6.). Yerel ahalinin de zararlardan korunmak için idarecilerden bazı taleplerde buldukları görülmektedir. Örneğin; Nisan 1732 tarihinde Rakka ve Diyarbakır valilerine gönderilen emirde Milli Aşireti hanelerinin her sene yaylağa giderken kullandığı Ergani Madeni ve Palu güzergahını terk etmeleri bildirilmiştir (BOA., C.DH., 338-16860.). Şubat 1750 tarihli bir kayıta Maraş yöresinde bulunan Tacirli Cemaati'nin, yaylaklara geliş gidişlerinde halinin bağ ve bahçelerini yağma etmelerinden dolayı Zeytun karyesi yolunu kullanmalarının men edilmesi istenmiştir (BOA., AE.SMHD.I., 214-16900.).

Konargöçer aşiretlerin göçleri esnasında sebep oldukları asayiş sorunlarına karşılık olarak, devletin bunları para cezasına çarptırdıklarına dair de bazı bilgiler mevcuttur. Aşiretlerin eşkıyalıklarını önlemeye yönelik tedbirlerden biri olan nezr uygulaması, devlet nezdinde hoş karşılanmayan hareketlerin tekrarlanması durumunda nakdî veya bedenî olarak uygulanabilen cezayı ifade etmektedir. Sözlük anlamı olarak “and, vaad, adak” demektir. Nakdi olarak alınan cezaya da “nezir akçası” denilmektedir. Aşiret üyeleri yaptığı olumsuz hareketleri bir daha yapmayacağını taahhüt etmekte ve yaptığı takdirde hakkında önceden belirlenen meblağı hazineye ödemeyi kabul etmektedir (Pakalın, 1983, s. 692). Urfa havalisinden yaylak için Erzurum taraflarına gidip gelmekte olan Milli Aşireti haneleri, Ergani Madeni'ne tabi bazı köylerde hasara neden olduklarından dolayı yaylaya gitmelerine izin verilmemiştir. Tespit edilen zararlar için elli bin kuruşun söz konusu aşiretten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak aşiretin iskanbaşısı değişmiş ve kendileri de kimseye zarar vermeyeceklerini taahhüt etmiş olduklarından paranın af edilmesini ve yaylaya gitmelerine müsaade olunmasını talep etmişlerdir (BOA., C. DH., 292-14592.).

Arşiv kayıtlarından takip edilebildiği kadarıyla uygunsuz hareket eden aşiret ve/veya cemaatlerin beylerinin diğer bazı muhtelif cezalara ve yaptırımlara da maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Temmuz 1713 tarihinde Rakka valisine ve Ruha (Urfa) Kalesi dizdarına gönderilen hükümde, Valide Sultan haslarından Rışvan Hassı reayası olan konargöçer aşiret ve kabilelerin on iki cemaatten meydana geldiği, bunların yaylağa çıkarken birlikte hareket ettirilmeleri, yol üzerinde koyunlarının sayılması, kendilerine tahsis edilen yerden başka yerde kışlatılmamaları, belirlenen kaidelere uymayan cemaatlerin boy beylerinin yakalanarak Rakka Kalesi'nde kalebend olunmaları emredilmiştir (BOA., A.DVNSMHD.d., 121, 15.).

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren, aşiret eşkıyalıklarını önlemek ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla sürgün uygulamaları gerçekleştirilmiştir. İslam hukukunda da benzer şekilde, toplum düzenini tehdit eden bireylerin veya grupların cezalandırılması ve yerinden edilmesi, güvenliği sağlamak adına uygulanabilir bir yöntem olarak kabul edilmiştir. XVIII. yüzyılda konargöçer aşiret veya cemaatlerin eşkıyalıklarının sürgüne varan cezalarla neticelendiğini görmek mümkündür. Bu hususla ilgili Mart 1727 tarihinde Anadolu valisine, Aydın muhassılı Vezir Abdullah Paşa'ya ve Kıbrıs muhassılına bir emir yazılmıştır. Bu emirde Konar göçer yörük taifesinden bazı cemaatlere

mensup beş altı bin kişinin sahillerden çıkararak Hamid, Teke, Karahisar-ı Sahib, Beyşehir ve Akşehir sancaklarındaki köylere kondukları ve yol esnasında ahalinin ekinleri, bağ, bahçe ve hayvanlarına zarar verdikleri gibi avarız hanesine bağlı yaylaklarına da konup hayvanlarını gasb ile para almadan vermedikleri, yolcuların ve hanelerde bulunan emval ve erzakı yağma ve birçok kişiyi katlettikleri, İçel Sancağı ve Kıbrıs'a iskanları için verilen emre itaat etmeyip öncekinden fazla zulmettiklerinin bildirilmesi ve bu durum önlenmez ise dağılıp perişan olacaklarından bunların bir adaya sürülmeleri için ahalinin talebi üzerine adı geçen eşkıyanın Kıbrıs'a sürülüp cezirebend edilmeleri istenmiştir (BOA., A.DVNSMHHM.d., 134, 223.).

Osmanlı Devleti'nin konargöçer aşiretleri kontrol edebilmek ve onların sebep olduğu sorunları ortadan kaldırmak için takip ettiği en önemli stratejilerden birisi de hiç şüphesiz onların kalıcı olarak iskân edilmesi olmuştur. XVII. Yüzyılın sonları itibariyle konargöçer aşiretlerin Rakka ve çevresine iskân edilmeleri söz konusudur. Rakka ile beraber eyalet merkezi olan Urfa ve çevresine iskân faaliyetleri XVII. yüzyılın sonlarında başlamış ve bu faaliyetler XVIII. yüzyıl boyunca da devam etmiştir (Üner, 2005, s. 125-135). Rakka bölgesine daha ziyade asayışı bozan ve buldukları yerdeki yerel halk ile problem yaşayan aşiretler iskân edilmiştir. Devlet tarafından sürgün bölgesi olarak da seçildiği söylenebilecek bu bölgeye yerleştirilen aşiretler ile tarımsal üretim arttırılacak, gelecek olan vergilerle hazine güçlendirecek ve yerli ahali ile göçebe topluluklar arasındaki anlaşmazlıklara son verilerek iç güvenlik ve toplumsal barış sağlanmış olacaktır (Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, 2014, s. 171).

Aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi, genellikle kolay kabul edilen bir durum olmamıştır. Konargöçer yaşam biçimine alışkın olan bu topluluklar, geleneksel yaşam tarzlarından feragat etmekte zorlanmışlardır. Aşiretler, göçebe yaşamın onlara sağladığı özgürlüğü ve hareketliliği kaybetmek istememişlerdir. Yerleşik hayata geçişin, özellikle toprağa bağlı tarımsal faaliyetler ve sürekli yer değiştirememeye gibi yeni yükümlülükleri beraberinde getirmesi, onların bu değişime karşı direnç göstermelerine neden olmuştur. Rakka ve Urfa çevresinde yerleştirilen aşiretler, iskân edildikleri yeni yerlerde büyük bir memnuniyetsizlikle karşılaşmışlar ve yerleşik düzene geçmeye karşı gelmişlerdir. Birçok aşiret, yer değiştirme zorunluluğuna karşı çıkararak, yerleşik hayata geçmek yerine, yaşadıkları bölgelerden firar etmişlerdir. Firar eden aşiretler, göçebe hayatlarını sürdürmeye devam etmişler ve gittikleri diğer illerde (Erzurum, Sivas, Maraş gibi Anadolu şehirlerinde) ciddi sosyal sorunlara yol açmışlardır (BOA., A.DVNSMHHM.d., 111, 30/84, 101/338.).

SONUÇ

XVIII. yüzyılda Anadolu'daki konargöçer aşiretlerin yaylak ve kışlaklara göçleri, hem aşiretlerin hem de yerel halkın karşılaştığı önemli sosyal, ekonomik ve idari problemlere yol açmıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu, bu sorunları çözmek için yerel idarecilerle iş birliği yaparak çeşitli tedbirler almış ve aşiretlerin göçlerini düzenlemek amacıyla etkili bir yönetim stratejisi geliştirmiştir. Bu tedbirler hem aşiretlerin yaşamlarını sürdürebilmesi hem de yerel halkın yaşam biçiminin korunabilmesi için önemli olmuştur. Göçlerin düzenli hale getirilmesi, sosyal gerilimlerin azalmasını sağlamış, ekonomik dengenin korunmasına katkı sunmuştur. Bununla birlikte, aşiretlerin yerleşik hayata uyum sağlaması, Osmanlı İmparatorluğu'nun kırsal yapısındaki istikrarı arttırmış ve yerel yönetimle aşiretler arasında daha sağlıklı bir ilişki kurulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. (1999). Türkiye'nin İktisadi ve İctimaî Tarihi (1243-1453) (Cilt 1). Ankara: Barış Yayınları.
- Akgündüz, A. (1992). Osmanlı Kanunnameleri (Cilt IV). İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- BOA., A.DVNS.AHK.CZRK.d., 24, 77/2.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 111, 30/84, 101/338.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 115, 2281.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 115, 2740/2741/2742/2743/2744.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 115, 485.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 121, 15.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 134, 223.
- BOA., AE.SMHD.I., 214-16900.
- BOA., C. DH., 292-14592.
- BOA., C.DH., 338-16860.
- BOA., C.ZB., 59-2934.
- BOA., TS.MA.e., 792-6.
- Demir, A. (2017). Aşiret Devlet İlişkileri ve Aşiretlerin Ekonomik Faaliyetleri. A. A.-D. Yörük, & A. A.-D. Yörük (Dü.) içinde, Konya Araştırmaları Göç ve İskan (s. 67-68). Konya: Palet Yayınları.
- Erdoğan, T. (2017). Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi. A. Aköz, D. Yörük, A. Aköz, & D. Yörük (Dü.) içinde, Konya Araştırmaları Göç ve İskân (s. 17). Konya: Palet Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2014). XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı (7 b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Halaçoğlu, Y. (2014). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi (5 b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Orhonlu, C. (1987). Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Pakalın, M. Z. (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (Cilt II). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Refik, A. (2017). Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200) (Tıpkıbasım b.). Ankara: La Kitap Yayınları.
- Saydam, A. (2009, Aralık). Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(20), s. 9-31.
- Şahin, İ. (1997). XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolu'su Göçebelerinin İdari ve Sosyal Yapısı. Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Münir Aktepe'ye Armağan(15), s. 253-264.

Üner, M. E. (2005). XVII. Yüzyılda Osmanlı İskân Politikasının Bir Örneği: Urfa Yöresine Yerleştirilen Aşiretler. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi(159), s. 125-135.

YEŞİL YATIRIM VE YEŞİL MENKUL KIYMETLERDE ARAŞTIRMA DİNAMİKLERİNİN KEŞFİ: BİBLİYOMETRİK BİR PERSPEKTİF

Safa HOŞ¹ Ferhat ÇITAK²

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 26.11.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 16.12.2024

Atıf/©: Hoş, S., Çıtak, F., (2024). Yeşil Yatırım ve Yeşil Menkul Kıymetlerde Araştırma Dinamiklerinin Keşfi: Bibliyometrik Bir Perspektif. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 243-257

Özet

Bu çalışma, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler alanlarını birlikte alan akademik literatürü bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Scopus veri tabanından elde edilen 806 bilimsel çalışma temel alınarak, yayınların yıllara göre dağılımı, yayın türleri, en etkili yazarlar, kurumlar, ülkeler, iş birliği ağları ve anahtar kelime trendleri analiz edilmiştir. Ayrıca, bu alanda en etkili dergiler tespit edilerek, literatürün yönlendirici kaynakları belirlenmiştir. Kullanılan görselleştirmeler ve alanın dinamikleri detaylı şekilde incelenmiştir. Bulgular, yeşil yatırımlar ve yeşil menkul kıymetler konularının son yıllarda artan bir akademik ilgi gördüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma, yeşil finansman alanında yapılan araştırmaların mevcut durumunu anlamaya ve gelecekteki çalışmalara yön göstermeye yönelik değerli bilgiler sunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, bu alanın teorik ve uygulamalı boyutlarda önemli bir araştırma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Çalışma, hem akademisyenler hem de politika yapımcılar için rehber niteliği taşımakta ve yeşil finansmanın daha sürdürülebilir bir ekonomik sistem oluşturmadaki rolüne ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Yatırım, Yeşil Menkul Kıymet, Bibliyometrik Analiz, Scopus.

EXPLORING RESEARCH DYNAMICS IN GREEN INVESTMENT AND GREEN SECURITIES: A BIBLIOMETRIC PERSPECTIVE

Citation /©: Hoş, S., Çıtak, F., (2024). Yeşil Yatırım ve Yeşil Menkul Kıymetlerde Araştırma Dinamiklerinin Keşfi: Bibliyometrik Bir Perspektif. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 243-257

Abstract

This study aims to examine the academic literature on green investment and green securities through bibliometric analysis. Based on 806 scientific studies obtained from the Scopus database, the distribution of publications by years, publication types, most influential authors, institutions, countries, collaboration networks and keyword trends were analysed. In addition, the most influential journals in this field were identified and the guiding sources of the literature were identified. The visualisations used and the dynamics of the field are examined in detail. The findings reveal that green investments and green securities have attracted increasing academic interest in recent years. The study provides valuable information to understand the current state of research in the field of green finance and to guide future studies. The results show that this field has a significant research potential in theoretical and applied dimensions. The study provides guidance for both academics and policy makers and sheds light on the role of green finance in creating a more sustainable economic system.

Keywords: Green Investment, Green Securities, Bibliometric Analysis, Scopus

1 Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, safahos@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9555-1782

2 Dr. Öğretim Üyesi, Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, ferhatcitak@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4978-5251

1. GİRİŞ

Yeşil yatırım, ekonomik büyümeyi çevresel sürdürülebilirlikle birleştiren ve gün geçtikçe önem kazanan bir finansman aracı olarak tanımlanmaktadır. Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, temiz teknoloji, sürdürülebilir tarım ve yeşil inşaat gibi çevre dostu faaliyetlere yönelen bu yatırımlar, yalnızca ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda çevresel zararların azaltılmasına ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinin hayata geçirilmesine katkıda bulunmaktadır (Alsagr ve Öztürk, 2024: 2-4). Literatürde “yeşil finansman” ve “yeşil yatırım” kavramlarının çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmekle birlikte, yeşil yatırımlar özellikle çevresel projelere somut katkılar sağlamayı hedefleyen spesifik bir alan olarak öne çıkmaktadır (Komşuoğlu Yılmaz, 2019). Çevresel tahribat ve iklim değişikliğinin yol açtığı küresel tehditler, bu tür yatırımların ekonomik sistemlerdeki önemini artırmıştır (Yiğit ve Canöz, 2021).

Türkiye’de yeşil ekonomi ve yatırımlara yönelik çalışmalar, kamu ve özel sektörün iş birliğine dayalı faaliyetlerin desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu iş birliği, hem tüketicilerin hem de özel sektörün ilgisini artırarak, yeşil projelerin maliyetlerini düşürüp daha geniş bir erişim sağlanmasını hedeflemektedir (Zengin ve Aksoy, 2021). Ayrıca, bu tür projelerin yerel ve uluslararası düzeydeki etkilerinin analiz edilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında yol gösterici olabilmektedir (Yıldırım Özcan, 2019). Genel olarak yeşil yatırımın temel amacının, finansal kaynakları çevresel ve sosyal fayda sağlayan faaliyetlere yönlendirerek karbon salınımını azaltmak ve iklim değişikliği ile mücadele etmek gibi hedeflerinin olduğu söylenebilir (Obuobi ve Zhang, 2024: 1). Bunun yanı sıra, yeşil yatırımlar işletmelerin çevresel sorumluluklarını artırarak uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına da olanak sağlamaktadır (Zhang ve Ke, 2024: 4). Böylece yeşil yatırımlar çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları bir araya getirerek, hem yerel hem de küresel ölçekte çevre koruma ile ekonomik kalkınma arasında bir denge kurmayı da amaçlamaktadır. Bu nedenle yeşil yatırım, yalnızca finansal getiriler değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel etkiler açısından da değerlendirilmektedir. Ayrıca, yeşil finansman politikalarının teşvik edilmesiyle, çevresel sürdürülebilirlik açısından risk oluşturan endüstrilerde yeşil yatırımlara olan ilginin arttığı görülmüştür (Cui ve Said, 2024). Çevresel düzenlemelerin yeşil yatırımları teşvik etmedeki etkisi ile şirketlerin çevresel duyarlılığının arttığı ve yeşil yatırım oranlarının yükseldiği belirlenmiştir (Liu ve Chen, 2024).

Yeşil yatırımların farklı boyutlarını incelemek, bu kavramın çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerini anlamak için önemlidir. Yukarıdaki çalışmalar, yeşil yatırımın yalnızca çevresel faydalar değil, aynı zamanda ekonomik büyüme ve sosyal gelişim açısından da değer yarattığını göstermektedir.

Yeşil menkul kıymetler ise yeşil yatırımları desteklemek üzere geliştirilmiş finansal araçlar olarak tanımlanmaktadır ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen finansal araçlar arasında yer almakta olup, yenilenebilir enerji, temiz su projeleri ve enerji verimliliği gibi alanlara finansman sağlamaktadır (Kahraman, 2022). Yeşil menkul kıymetlerin piyasa büyüklüğündeki artış, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği bir araya getiren yenilikçi çözümler sunmaktadır. Son yıllarda, özellikle küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi çevresel tehditlerin artmasıyla, yeşil menkul kıymetler piyasasında önemli bir büyüme gözlenmiştir ve yenilenebilir enerji gibi projelere önemli miktarlarda finansman sağlanmıştır (Menteşe, 2021). Yeşil menkul kıymetlerin büyüyen piyasa değeri, yalnızca çevresel faydalar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda ekonomik büyümeyi destekleyen bir yatırım aracı olarak işlev görmektedir. Bu araçların gelecekteki potansiyeli, sürdürülebilir finansın daha geniş bir şekilde benimsenmesi ve uluslararası iş birliklerinin artırılmasıyla doğrudan ilişkilidir (Erdogan, 2022: 104)

Bu bağlamda, “yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler” alanları, sürdürülebilir finansmanın kapsamlı

bir çerçevesini sunarak, bu iki alan arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler, sürdürülebilir finansmanın temel taşlarını oluşturarak çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) ilkelerine dayalı bir ekonomik dönüşümü hedeflemektedir. Yeşil yatırımların finansmanında yeşil menkul kıymetlerin kullanılması, hem bireysel hem de kurumsal yatırımcılar için yenilikçi çözümler sunarken, aynı zamanda küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin, bir yenilenebilir enerji projesine yapılan doğrudan yatırım ile bu projeyi destekleyen bir yeşil tahvilin satın alınması, çevresel ve finansal etki yaratmanın farklı ancak birbiriyle bağlantılı yollarını temsil etmektedir.

Son yıllarda, hem yeşil yatırımlar hem de yeşil menkul kıymetler konuları, akademik literatürde ve küresel finans piyasalarında hızla artan bir ilgi görmektedir. İklim değişikliği, karbon nötrlüğü hedefleri ve enerji dönüşümü gibi küresel zorluklar, bu alanların önemini artırmıştır (IPCC, 2021). Özellikle, COVID-19 pandemisi sonrası dönemde sürdürülebilirlik odaklı finansal araçlara olan talep hızla yükselmiş ve bu araçlar, politika yapıcılar, yatırımcılar ve akademisyenler için önemli bir araştırma ve uygulama alanı haline gelmiştir (UNEP FI, 2022). Bu süreçte, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetlerin birlikte değerlendirilmesi, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasında da daha bütüncül bir perspektif sunmaktadır.

Bu çalışmada, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler alanındaki mevcut akademik literatürü inceleyerek, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler konularını birlikte ele alan çalışmaların değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada, yeşil yatırım ve menkul kıymetler konusundaki araştırma dinamikleri bibliyometrik analiz yöntemiyle ele alınmış, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetlerin bütünleşik olarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, yayınların yıllara göre dağılımı, yayın türleri, etkili yazarlar ve kuruluşlar, ülkeler arası iş birlikleri ve anahtar kelime trendleri gibi başlıklar detaylı şekilde incelenmiştir. Ayrıca, bu alanlarda öncü rol oynayan ülkelerin ve akademik kurumların katkıları analiz edilerek, yeşil finansman literatürünün küresel ölçekte nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda çevresel ve ekonomik faydaları bir araya getiren güçlü araçlardır. Bu iki alanın birbirini tamamlayan yapısı, hem akademik literatürde hem de finansal uygulamalarda artan bir ilgi görmektedir. Çalışmada bu alanların mevcut durumu ve gelecekteki araştırma fırsatları analiz edilerek, yeşil finansman konusundaki literatüre kapsamlı bir katkı sunulması amaçlanmıştır. Böylece, sürdürülebilir finansmanın hem akademik hem de uygulamalı boyutlardaki rolü daha net bir şekilde ortaya konulacaktır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Çalışmada yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler konularının beraber ele alındığı bilimsel çalışmaların bibliyometrik analiz ile incelenmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte yapılan literatür incelemesi sonucunda bibliyometrik analiz ile yapılan benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın literatür taraması bölümünde yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler gibi çevre odaklı finansal araçları ve faaliyetleri kapsayan ve bir üst kavram olarak kullanılan yeşil finans ile ilgili yapılan bibliyometrik çalışmalardan ulaşılabilenler özetlenmiştir.

Zhang ve diğerleri (2019) çalışmalarında yeşil finansın mevcut durumu ve gelecekteki yönelimleri üzerine bibliyometrik bir analiz uygulamışlar, iklim değişikliğiyle mücadelede finansman araçlarının önemine dikkat çekmişler ve yeşil finansın tanımı üzerine akademik bir uzlaşının olmamasını ele almışlardır. Ayrıca çalışmalarında yeşil finansın sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği hedefleri için kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamışlardır.

Muchiri ve diğerleri (2022) çalışmalarında Paris Anlaşması sonrası dönemde yeşil finans ve iklim değişikliği üzerine yapılan çalışmalar için bibliyometrik analizi uygulamış, literatürde artan akademik ilgiyi ortaya koymuşlardır. Disiplinler arası iş birliklerinin önemine dikkat çekilen çalışmada ekonomik perspektiften daha fazla nicel araştırmaya ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır.

Zhang ve diğerleri (2022) yeşil finansın karbon emisyonlarını azaltmadaki rolünü bibliyometrik analiz ile incelemiş, karbon piyasaları ve temiz enerji mekanizmalarının yeşil finansın önemli araştırma alanları olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, bu alanın ülkeler arası iş birliği ve politika desteği ile güçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Desalegn ve Tangl (2022) çalışmalarında yeşil finans araştırmalarında Afrika ve Arap ülkelerinin katkılarının sınırlı kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Bhatnagar ve Sharma (2022) yapmış oldukları çalışmalarında yeşil finansın gelişimi ve etkinleştiricileri üzerine bibliyometrik bir analiz yapmışlardır. Çalışmalarında 1997-2021 yılları arasında Scopus veritabanından elde edilen literatür taranarak yeşil finansın ekonomik sistemlerin sürdürülebilir dönüşümüne katkısını analiz etmişlerdir. Sonuçlar, yeşil finansın küresel iklim değişikliğiyle mücadelede kritik bir rol oynadığını ve makroekonomik düzenlemeler, teknolojik ilerlemeler ve politik destek gibi unsurların etkinleştirici faktörler olduğunu ortaya koymuşlardır.

Maria ve diğerleri (2023) çalışmalarında yeşil finans literatürünü analiz etmişler, yeşil finans araştırmalarında öne çıkan temaları ve literatürdeki ana grupları belirlemişlerdir. Son dönemde iklim finansmanı ve yeşil tahviller gibi konuların araştırmacılar tarafından ilgi gören konuların başında geldiğini ifade etmişlerdir.

Kaplan ve Kocaman (2024) Web of Science veri tabanını kullanarak yeşil finans literatürünü analiz etmiş, bu alanda yapılan çalışmaların Çin ve sürdürülebilir kalkınma temalarında yoğunlaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Çevirgen ve Bayrakçı'da (2024) Web of Science veri tabanını kullanarak Türkiye'de yeşil finans üzerine yapılan 1705 makaleyi analiz etmiş, Çin'in bu alanda en önde gelen ülke olduğunu ve yeşil finansın küresel iş birliği ağıyla geliştiğini vurgulamıştır.

Son olarak Kwilinski (2024) yeşil enerji ve yeşil yatırım konuları üzerine yapmış olduğu bibliyometrik analiz sonucunda, yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımların sürdürülebilir kalkınmadaki kritik rolünü vurgulamaktadır. Ayrıca bu alanın gelecekte daha fazla disiplinler arası iş birliği gerektirdiğini de ifade etmiştir.

3. ARAŞTIRMA

Bu çalışmada, yeşil Yatırım ve yeşil menkul kıymetler konularında üretilen bilimsel çalışmaların analiz edilmesi amacıyla bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz ise literatürün genel yapısını, araştırma eğilimlerini, en etkili ülkeleri, yayınları, yazarları, yazar iş birliklerini ve temel araştırma temalarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada yeşil yatırım ve menkul kıymetler konularındaki araştırma dinamiklerini, akademik etkileri ve gelecekteki araştırma fırsatlarını anlamaya katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu sayede, hem geçmiş araştırmaların katkıları hem de gelecekteki çalışmalara yönelik fırsatların belirlenebileceği düşünülmektedir.

Yeşil yatırım ve menkul kıymetler konularının hem çevresel sürdürülebilirlik hem de ekonomik

dönüşüm açısından kritik bir rol oynaması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Küresel ölçekte artan çevre bilinci, iklim değişikliğiyle mücadele ve sürdürülebilir finansmana yönelik stratejilerin geliştirilmesi gibi konuların giderek daha da önem kazandığı düşünüldüğünde, çalışma sayesinde literatürde yoğunlaşılan alanların tespit edilerek, akademik ve uygulamalı araştırmalar için yol gösterici bir çerçeve sunacak olması çalışmanın önemini artırmaktadır.

3.2. Veri Seti

Yeşil yatırım ve menkul kıymetler konularında yapılan bilimsel çalışmalar Scopus veri tabanından elde edilmiştir. Scopus, geniş kapsamlı indeksleme kapasitesi ve disiplinler arası içerik çeşitliliği nedeniyle tercih edilmiştir. Veri toplama sürecinde, Scopus veri tabanına kayıtlı çalışmalar için tarama türü olarak “makale başlığı, özet, anahtar kelimeler” seçilmiş, “green investment” ve “green securities” konulu bilimsel çalışmalar taranmıştır. Yeşil yatırımlar ve yeşil menkul kıymetler konularının beraber ele alındığı 806 bilimsel çalışmaya ulaşılmış ve analize dahil edilmiştir. Scopus veri tabanından elde edilen yayınlara ait genel bilgiler ise Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Scopus Veri Tabanından Ulaşılan Yayınlar İçin Genel Bilgiler

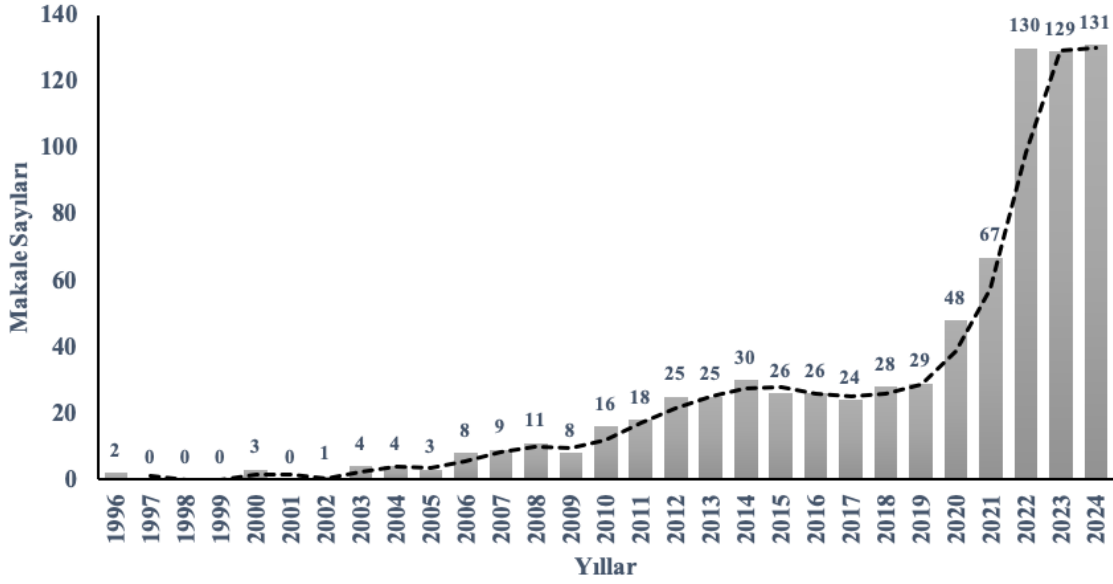
Başlıklar	Değerler
Zaman Aralığı	1996:2024
Doküman Sayısı	806
Yayın Başına Düşen Atıf Sayısı	23,15
Kullanılan Toplam Kaynak Sayısı	37.115
Toplam Yazar Sayısı	2.296
Yazarların Kullandığı Anahtar Kelime Sayısı	2.507

Scopus veri tabanından elde edilen verilere göre, “yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler” alanında 1996-2024 yıllarını kapsayan 806 bilimsel çalışmaya ulaşılmıştır. Yayın başına düşen 23,15 atıf, bu alandaki çalışmaların akademik etkisinin yüksek olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda kullanılan toplam 37.115 kaynak ve 2.507 farklı anahtar kelime, literatürün zengin bir bilgi tabanına ve geniş bir konu çeşitliliğine sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu alana katkıda bulunan 2.296 farklı yazar, disiplinler arası ve küresel bir işbirliğini işaret etmektedir. Genel olarak bu sonuçlar, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler konularının akademik literatürde ilgi gördüğünü ve kapsamlı bir araştırma alanı sunduğunu göstermektedir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bulgular bölümünde yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler literatürüne ilişkin detaylı analizler sunulmaktadır. İlk olarak, yıllara göre makale sayıları incelenerek alandaki araştırma eğilimlerinin zaman içindeki değişimi ortaya konulmuştur. Yayın türleri sınıflandırılarak, akademik literatürde hangi yayın türlerinin öne çıktığı belirlenmiştir. Ayrıca, en çok yayın yapan ülkeler, kuruluşlar ve dergiler analiz edilerek bu alandaki akademik üretimin coğrafi ve kurumsal dağılımı değerlendirilmiştir. En çok atıf alan yayınlar belirlenerek, alanda etkili olan çalışmalar vurgulanmıştır. Anahtar kelime analizi ve kelime ağı görselleştirmeleri, literatürdeki temel temalar ve araştırma odaklarının anlaşılmasını sağlamıştır. Yazar ağı ve ülke iş birlikleri analizleri ise, akademik topluluklar arasındaki işbirliği dinamiklerini ortaya koymuştur. Son olarak, makalelerdeki yazar sayıları incelenerek, alandaki araştırmacıların işbirliği yapısı hakkında bilgi sağlanmıştır.

1996-2024 yıllarını kapsayan bilimsel çalışmaların yıllara göre dağılımı aşağıda Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafik 1: Yıllara Göre Yayın Sayısı

Tablo 1 yeşil finans ve yeşil menkul kıymetler alanında yayımlanan bilimsel çalışmaların yıllar içerisindeki gelişimini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. 1996-2005 dönemi incelendiğinde, makale sayılarının oldukça az olduğu ve bu alandaki akademik üretimin henüz sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, yeşil finans ve yeşil menkul kıymetler konusunun akademik bir araştırma alanı olarak henüz gelişme aşamasında olduğunu ve sınırlı bir ilgi gördüğünü göstermektedir. 2008-2015 döneminde ise bilimsel çalışmalarda düzenli bir artış olduğu söylenebilir. Bu süreçte yıllık bilimsel çalışmaların 16 ila 30 arasında bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. 2020 yılı itibarıyla makale sayılarında dikkat çekici bir artış yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında 48 olan makale sayısı, 2021’de 67’ye, 2022’de ise 130’a yükselmiş ve 2023-2024 yıllarında bu yüksek seviyeler korunmuştur. Bu hızlı artış, COVID-19 pandemisi sonrası dönemde sürdürülebilirlik, çevresel riskler ve iklim değişikliği gibi konulara artan küresel ilgiyle açıklanabilir. Ayrıca, bu alanın politika yapıcılar ve yatırımcılar nezdinde daha fazla önem kazandığı ve akademik araştırmalarda öncelikli bir konu haline geldiği anlaşılmaktadır.

Genel olarak sonuçlar, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler alanlarının birlikte ele alındığı çalışmalar için yıllar içinde giderek artan akademik ilginin somut bir göstergesi niteliğindedir. İlgili yıllarda üretilen yayınların türleri incelenmiş ve sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Yayın Türleri

Yayın Türü	Yayın Sayısı	Yüzde (%)
Makale	501	0.622
Kitap	17	0.021
Kitap Bölümü	104	0.129
Konferans Tebliği	97	0.120
Konferans Değerlendirmesi	21	0.026
Editoryal	7	0.009
Not	11	0.014
Geri Çekildi	3	0.004
İnceleme	45	0.056

Tablo 2 incelendiğinde bilimsel çalışmaların büyük ölçüde makale (%62,2) formatında yayımlandığı anlaşılmaktadır, Kitap bölümleri (%12,9) ve konferans tebliğleri (%12,0) de önemli bir paya sahiptir. Diğer bilimsel çalışma türlerinden kitapların %2,1 ve inceleme yazılarının %5,6 ile daha sınırlı olduğu görülmektedir. Çeşitli yayın türlerinin varlığı ise alanın disiplinler arası niteliğini ve farklı akademik platformlarda ele alındığını göstermektedir.

Yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler alanlarının birlikte ele alındığı bilimsel çalışmalar incelendiğinde en fazla yayın sayısına sahip ilk 15 ülke ise Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: En Fazla Yayın Sayısına Sahip Ülkeler

Ülkeler	Yayın Sayıları
Çin	179
Birleşik Devletler	106
Hindistan	64
Rusya	49
Birleşik Krallık	46
Almanya	37
Avustralya	30
İtalya	29
Kanada	26
Polonya	24
Hollanda	23
Pakistan	21
Ukrayna	19
Türkiye	18
Güney Kore	17

Yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler konularında en çok yayın yapan ülkeler incelendiğinde, Çin (179 yayın) bu alandaki araştırmalarda lider konumda olup literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Onu sırasıyla Birleşik Devletler (106 yayın) ve Hindistan (64 yayın) takip etmektedir. Rusya (49 yayın), Birleşik Krallık (46 yayın) ve Almanya (37 yayın) öne çıkan ülkeler arasında yer alırken Türkiye 18 yayın ile en fazla yayın yapan ülkeler arasından 14. sırada yer almaktadır. Yine ilgili konularda en çok yayın yapan kuruluşlarda incelenmiş ve en fazla yayın sayısına sahip ilk 10 kuruluş faaliyet

gösterdikleri ülkeler ile birlikte Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: En Fazla Yayın Sayısına Sahip Kuruluşlar

Kuruluş	Ülke	Yayın Sayısı
Institute of Geographic Sciences And Natural Resources Research	Çin	15
University of Chinese Academy of Sciences	Çin	10
Beijing Forestry University	Çin	10
Beijing Normal University	Çin	10
Hohai University	Çin	10
Jiangsu University	Çin	10
Plekhanov Russian University of Economics	Rusya	10
Lanzhou University	Çin	9
Shenzhen University	Çin	9
University of Bath	İngiltere	9

Tablo 4 incelendiğinde en fazla yayın yapan kuruluşların büyük çoğunluğunun Çin'de olduğu görülmektedir. İlk sırada, Institute of Geographic Sciences And Natural Resources Research (15 yayın) yer alırken, onu University of Chinese Academy of Sciences, Beijing Forestry University, Beijing Normal University, Hohai University ve Jiangsu University gibi Çin merkezli üniversiteler 10'ar yayınla takip etmektedir. Çin'in bu alandaki liderliği, güçlü bir akademik altyapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Rusya'dan Plekhanov Russian University of Economics (10 yayın) ve İngiltere'den University of Bath (9 yayın) ise listeye dahil olan diğer uluslararası kuruluşlardır. Benzer şekilde ilgili konularda en çok yayının yer aldığı dergilerde incelenmiş en fazla yayına yer veren ilk 15 dergi ve yayın sayıları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: En Fazla Yayının Yer Aldığı Dergiler

Dergi İsimleri	Yayın Sayıları
Technological Forecasting and Social Change	97
Research Policy	83
Technology Analysis & Strategic Management	31
Journal of Business Research	28
Science and Public Policy	25
Technovation	19
Journal of Technology Transfer	12
International Journal of Contemporary Hospitality Management	10
International Journal of Innovation and Technology Management	10
R & D Management	10
Industrial Marketing Management	9
International Journal of Technology Management	8
Journal of Knowledge Management	8
Marketing and Management of Innovations	8
Omega-International Journal of Management Science	8

Tablo 5 incelendiğinde yeşil yatırımlar ve yeşil menkul kıymetler konularının beraber ele alındığı çalışmalara en fazla yer veren derginin 97 yayınlı Technological Forecasting and Social Change olduğu görülmektedir. Bu dergiyi sırasıyla 83 yayınlı Research Policy, 31 yayınlı Technology Analysis & Strategic Management ve 28 yayınlı Journal of Business Research dergileri takip etmektedir.

Scopus veri tabanından elde edilen 806 bilimsel çalışma atıf sayılarına göre incelenmiş ve en fazla atıf alan yayınlara ait bilgiler Tablo 6’da gösterilmiştir. İlgili yayınlar, ilk yazar, yayın yılı, yayımlandığı dergi ve yayının doi numarasına göre listelenmiştir.

Tablo 6: En Fazla Atıf Alan Yayınlar

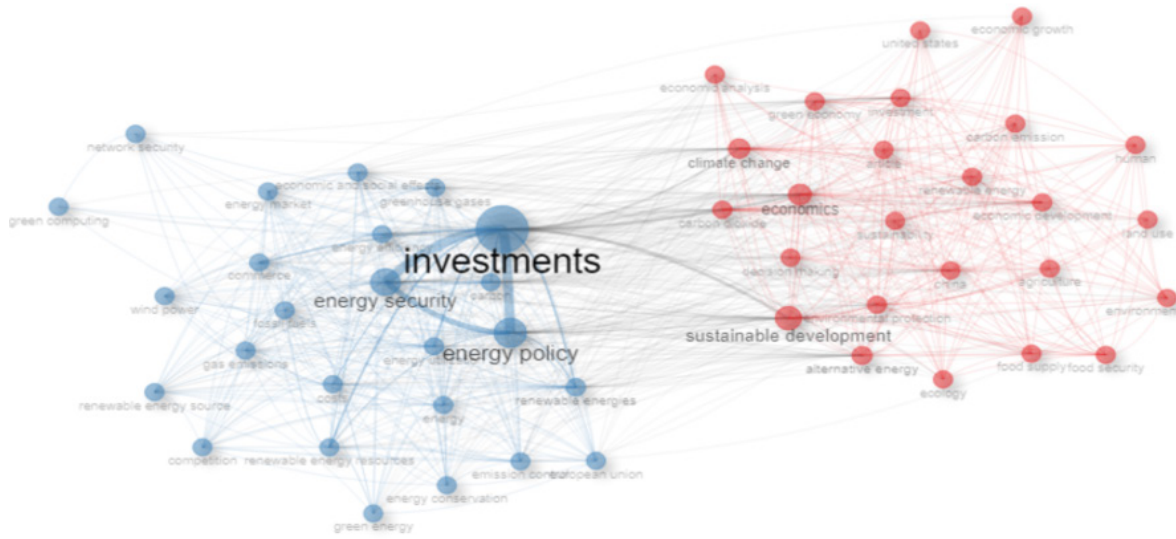
İlk Yazar, Yayın Yılı, Dergi	Doi	Atıf Sayısı
Whitmee S, 2015, The Lancet	10.1016/S0140-6736(15)60901-1	1705
Swain B, 2017, Separation and Purification Technology	10.1016/j.seppur.2016.08.031	1169
Shiferaw B, 2013, Food Security	10.1007/s12571-013-0263-y	820
Specht K, 2014, Agriculture and Human Values	10.1007/s10460-013-9448-4	438
Rulli Mc, 2013, Proceedings of The National Academy of Sciences	10.1073/pnas.1213163110	434
Ren X, 2020, Journal of Cleaner Production	10.1016/j.jclepro.2020.122844	323
Murshed M, 2020, Environmental Science And Pollution Research	10.1007/s11356-020-09497-3	311
Singh Rb, 2000, Agriculture, Ecosystems & Environment	10.1016/S0167-8809(00)00219-X	271
Fouquet D, 2008, Energy Policy	10.1016/j.enpol.2008.06.023	252
Wang J, 2018, Engineering	10.1016/j.eng.2018.05.007	241
Nardone A, 2021, Environmental Health Perspectives	10.1289/EHP7495	226
Kim H, 2009, Environmental Science & Technology	10.1021/es802681k	219
Liu J-Y, 2017, Journal of Cleaner Production	10.1016/j.jclepro.2015.10.111	212
Flood J, 2010, Food Security	10.1007/s12571-010-0072-5	196

Yukarıdaki sonuçlar incelendiğinde Whitmee tarafından 2015 yılında üretilen ve The Lancet dergisinde yayımlanan çalışmanın 1705 ile en çok atıf alan yayın olduğu görülmektedir. Swain tarafından 2017 yılında üretilen ve Separation And Purification Technology dergisinde yayımlanan çalışmanın 1169 atıf ve Shiferaw tarafından 2013 yılında üretilen Food Security dergisinde yayımlanan çalışmanın ise 820 atıf aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen 806 bilimsel çalışma içerisinde yer alan 501 makale hem yazar sayısı hem de ülkelere göre değerlendirilmiş, ülkelerin yazar sayısına göre sahip olduğu makale sayıları Grafik 2’de gösterilmiştir. Grafik 2 ise en fazla makale sayısına sahip ilk 15 ülkeye göre hazırlanmıştır.

Yapılan anahtar kelime analizi, belirgin kelime olan “investments” anahtar kelimesinin bilimsel çalışmalarda yeşil finansmanın merkezinde yer aldığını ortaya koymaktadır. “Sustainable development” ve “energy security” gibi ifadeler, sürdürülebilir kalkınma ve enerji güvenliği konularının bu literatürde önemli bir odak noktası olduğunu göstermektedir. “Climate change”, “energy policy”, ve “renewable energies” gibi kelimeler, bu çalışmaların çevresel etkiler ve politika geliştirme bağlamında da ele alındığına işaret etmektedir. Ayrıca, “economics”, “economic development”, “carbon”, “alternative energy”, ve “energy efficiency” gibi farklı alanlardaki pek çok anahtar kelimenin ortaya çıkması, yeşil yatırımın disiplinler arası bir konu olduğunu ve çevre, enerji, ekonomi ve politika gibi alanlarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilimsel çalışmalarda kullanılan anahtar kelimeler kelime ağı tekniği ile analiz edilerek kelimeler arasındaki ilişkileri açıklamak için görselleştirmeler kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2: Anahtar Kelimeler İçin Kelime Ağı

Şekil 2 incelendiğinde ağın merkezinde “investments” kavramının olduğu ve diğer önemli terimlerle güçlü bağlantılara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kelime ağı incelendiğinde anahtar kelimelerden iki kümenin oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Mavi küme, enerji odaklı konuları temsil etmekte olup “energy security”, “energy policy”, ve “renewable energies” gibi terimler arasında yoğun bir etkileşim olduğu görülmektedir. Bu, enerji güvenliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının yeşil yatırımlar bağlamında sıkça ele alındığını göstermektedir. Ayrıca, enerji verimliliği ve karbon emisyon kontrolü gibi konuların da ağdaki diğer terimlerle güçlü bağlara sahip olduğu dikkat çekmektedir. Kırmızı küme ise, sürdürülebilirlik ve ekonomi odaklı konulara işaret etmektedir. “Sustainable development”, “economics” ve “climate change” terimlerinin yoğun etkileşimi, bu alanların çevresel ve ekonomik kalkınmanın merkezinde yer aldığını göstermektedir. Bu kümede ayrıca “economic growth”, “carbon emissions” ve “alternative energy” gibi kavramlar, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin önemli unsurlarını yansıtmaktadır. Kelime ağı genel olarak, yeşil yatırımların enerji, ekonomi, çevre ve politika gibi farklı disiplinler arasında köprü kurduğunu ve bu alanların birbiriyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür bir analiz, literatürdeki temel temaları ve gelecekteki araştırma alanlarını belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Çalışmada ayrıca bilimsel çalışmalarda kurulan iş birliklerini ve yazarların birbirleriyle olan bağlantılarını

Şekil 4 incelendiğinde Çin ve ABD, büyük baloncuklarla ağın merkezinde yer alarak bu alandaki en etkin ve işbirliği odaklı ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Çin'in Asya ülkeleriyle, ABD'nin ise Avrupa ülkeleriyle yoğun bağlantıları dikkat çekmekte, farklı renklerdeki kümeler ise bölgesel ve tematik iş birliklerini göstermektedir. Daha küçük baloncuklarla temsil edilen ülkeler, bu alanda daha az etkin olup ağın kenarlarında konumlanmıştır. Bu yapı, yeşil yatırım ve menkul kıymetlerde Çin ve ABD liderliğinde çok uluslu bir araştırma ağı bulunduğunu ve bölgesel iş birliklerinin önemini vurgulamaktadır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, yeşil yatırım ve yeşil menkul kıymetler konularında yapılan bilimsel çalışmaların kapsamlı bir bibliyometrik analizini sunarak, bu alanın mevcut durumunu ve gelecekteki araştırma potansiyelini ortaya koymuştur. Bulgular, bu alanın 1996 yılından itibaren akademik literatürde giderek artan bir ilgi gördüğünü ve özellikle 2020 sonrası dönemde COVID-19 pandemisiyle hız kazandığını göstermektedir. Pandemi, küresel ölçekte çevreye duyarlı finansal çözümlere olan ihtiyacı artırmış, sürdürülebilir finansman araçlarıyla ilgili akademik ve uygulamalı çalışmalara büyük ivme kazandırmıştır. Çalışmaların büyük bir kısmının enerji güvenliği, yenilenebilir enerji, karbon emisyonlarının azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma gibi çevre ve ekonomi odaklı temalar etrafında şekillendiği tespit edilmiştir.

Çin ve ABD, bu alandaki araştırmaların lider ülkeleri olarak öne çıkmaktadır. Çin, gerek toplam yayın sayısı gerekse akademik kurumlarının katkılarıyla bu alandaki öncülüğünü kanıtlamış durumdadır. Özellikle Institute of Geographic Sciences and Natural Resources Research ve University of Chinese Academy of Sciences gibi önde gelen kurumlar, yeşil finansman araştırmalarında önemli roller üstlenmektedir. ABD ise hem Avrupa ülkeleriyle olan iş birlikleri hem de yüksek etkili yayınlarıyla dikkat çekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yeşil yatırım literatüründe 18 yayımla sınırlı bir katkıya sahip olduğu, ancak uluslararası iş birliklerini artırarak daha aktif bir rol oynayabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar kelime ve kelime ağı analizleri, yeşil yatırım ve menkul kıymetlerin disiplinler arası bir alan olduğunu ortaya koymuştur. Enerji güvenliği, yenilenebilir enerji politikaları ve karbon emisyonlarının kontrolü gibi konular, çevresel sürdürülebilirliğin kritik unsurları olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik bağlamında ise sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ve alternatif enerji kaynakları literatürde önemli yer tutmaktadır. Bu temaların, küresel çevre ve ekonomi politikalarının şekillendirilmesine doğrudan katkı sağlayan alanlar olduğu söylenebilir.

Elde edilen bulgular, yeşil yatırım ve menkul kıymetler konularının yalnızca akademik literatür için değil, aynı zamanda politika yapımcılar ve özel sektör için de büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Yeşil finansman araçları, hem çevresel hedeflerin hem de ekonomik dönüşüm stratejilerinin hayata geçirilmesinde güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle karbon nötrlüğü hedefleri, iklim değişikliği ile mücadele ve çevresel risklerin azaltılması gibi konularda yeşil yatırımların önemi giderek artmaktadır. Ayrıca, bu alanın küresel finans piyasalarına daha fazla entegre edilmesi, sürdürülebilir ekonomik sistemlerin inşasında hayati bir rol oynayabilir.

Sonuç olarak, yeşil yatırım ve menkul kıymetler, hem çevresel hem de ekonomik sürdürülebilirlik açısından küresel bir öncelik haline gelmiştir. Çalışmanın bulguları, bu alanda artan akademik ve uygulamalı çabaların, sürdürülebilir bir geleceğin inşasında kritik bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır. Gelecekteki araştırmaların ve politikaların bu doğrultuda şekillenmesi, yeşil finansmanın etkisini artıracak ve daha sürdürülebilir bir dünya için önemli adımlar atılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alsagr, N., & Öztürk, İ. (2024). Natural Resources Rent and Green Investment: Does Institutional Quality Matter? *Resources Policy*, 90, 104709. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2024.104709>
- Bhatnagar, S., & Sharma, D. (2022). Evolution of Green Finance and Its Enablers: A Bibliometric Analysis. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 162, 112405.
- Cui, X., & Said, R. M. (2024). Can Green Finance Lead to Green Investment? Evidence from Heavily Polluting Industries. *International Review of Financial Analysis*, 95, 103445. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.103445>
- Çevirgen, F., & Bayrakçı, E. (2024). Yeşil Finans Yazımının Mevcut Durumu ve Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz. *Öneri Dergisi*, 19(62), 79-112.
- Desalegn, G., & Tangl, A. (2022). Developing Countries in the Lead: A Bibliometric Approach to Green Finance. *Energies*, 15(12), 4436.
- Erdoğan, D. (2022). İklim Değişikliğinin Etkilerini Azaltma Yolunda Finansal Bir Çözüm Önerisi Olarak Yeşil Tahvil Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 102-124.
- Fatih, Y., & İsmail, C. (2021). Improvement Of Sustainable Development and Green Finance Studies. *Reforma (1694-5158)*, 92(4).
- IPCC. (2021). Sixth Assessment Report: Climate Change 2021. Retrieved From www.ipcc.ch
- Kahraman, Y. E. (2022). An Overlook on the Relationship Between Green Finance and The Environment. *International Journal of Chemistry and Technology*, 6(2), 122-128.
- Kaplan, H. E., & Kocaman, B. E. Yeşil Finans: Wos Verilerine Dayalı Bibliyometrik Bir Analiz. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 9(Special Issue), 28-38.
- Kwilinski, A. (2024). Mapping Global Research on Green Energy and Green Investment: A Comprehensive Bibliometric Study. *Energies*, 17(5), 1119.
- Liu, S., & Chen, X. (2024). Does Environmental Regulation Promote Corporate Green Investment? Evidence From China's New Environmental Protection Law. *Environment, Development and Sustainability*, 26, 12589–12618. <https://doi.org/10.1007/s10668-023-03933-3>
- Maria, M. R., Ballini, R., & Souza, R. F. (2023). Evolution of Green Finance: A Bibliometric Analysis Through Complex Networks and Machine Learning. *Sustainability*, 15(2), 967.
- Menteşe, B. (2021). Yeşil Tahvilin Gelişimi ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Uluslararası Muhasebe Ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 94-117.
- Muchiri, M. K., Erdei-Gally, S., Fekete-Farkas, M., & Lakner, Z. (2022). Bibliometric Analysis of Green Finance and Climate Change in Post-Paris Agreement Era. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(12), 561.
- Obuobi, B., & Zhang, Y. (2024). Green Investment and Its Transformative Impact on Energy Use in Agriculture: A Holistic Approach Towards Carbon Dioxide Emissions. *Energy*, 309, 133075. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2024.133075>

- Özcan, K. Y. (2019). Yeşil Yeni Düzen ve Yeşil Büyüme Bağlamında Kayseri, Sakarya, Hatay ve Samsun Örnekleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 1013-1031.
- UNEP FI. (2022). *Financing Sustainable Development: A Guide to Green Investment Strategies*. Retrieved From [Www.Unepfi.Org](http://www.unepfi.org)
- Yılmaz, N. K. (2019). Sürdürülebilirlik Perspektifiyle Finansa Yeni Bir Yaklaşım: Yeşil Finans ve Uygulamaları. *Florya Chronicles of Political Economy*, 5(2), 139-160.
- Zengin, B., & Aksoy, G. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Yeşil Pazarlama ve Yeşil Finans Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 362-379.
- Zhang, D., Zhang, Z., & Managi, S. (2019). A Bibliometric Analysis on Green Finance: Current Status, Development, and Future Directions. *Finance Research Letters*, 29, 425-430.
- Zhang, W., & Ke, J. (2024). Greening Through Finance: Green Finance Policies and Firms' Green Investment. *Energy Economics*, 131, 107401. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2024.107401>
- Zhang, Z., Liu, Y., Han, Z., & Liao, X. (2022). Green Finance and Carbon Emission Reduction: A Bibliometric Analysis and Systematic Review. *Frontiers in Environmental*

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR'İN HAYATI, FİKİR DÜNYASI, KEMALİZM'E KATKISI VE ESERLERİ

Atıla ZORLU¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 25.12.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 26.12.2024

Atıf/©: Zorlu, A., (2024). Şevket Süreyya Aydemir'in Hayatı, Fikir Dünyası, Kemalizm'e Katkısı ve Eserleri. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 258-276

Özet

Şevket Süreyya Aydemir'in hayatını ve siyasi faaliyetlerini konu alan tez çalışması, 2008-2024 yılları arasında yazıldı. Çalışmada, Şevket Süreyya Aydemir'in hayatı hakkından bilgi verilirken yazarın hem Osmanlı hem Türkiye Cumhuriyeti döneminde önemli devlet görevlerinde yer alması ve bu görevlerin yanı sıra aydın kişiliği ile görüşlerini yazınsal eserleri ile ifade etmesi nedeniyle yazarın siyasi faaliyetleri üzerinde daha yoğun olarak durulmuştur. 1915 Birinci Dünya Savaşı ile başlayan askerî görevinden 1974 yılı Cumhuriyet gazetesindeki son yayın hayatına kadar siyasi duruşu ele alınmıştır. Şevket Süreyya Aydemir, askerî, eğitiminin başladığı yıllarda Turancılık fikrini yakın bulup bu yönde kendini yönlendirerek, Kafkas Cephesi'nde görevi sırasında bu fikri sorgulamaya başlar ve sonrasında Moskova'da aldığı eğitimle birlikte komünizm savunucusu olarak karşımıza çıkar. Osmanlı Devleti'nin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte 1930 yılından sonra yeni devletin yeni görüşü olan Kemalizm fikrini hem benimser hem de halk tarafından bu fikrin benimsenmesi için girişimlerde bulunur. Yeni kurulan devletin ekonomik anlamda da tam bağımsızlığının sağlanmasını ifade eden Şevket Süreyya, tam bağımsızlığın halkçılık ve devletçilik ilkeleri ile sağlanacağını öne sürmüştür. Şevket Süreyya Aydemir'e göre; sınıfsal farklılığın olduğu bir devlette belli bir kesimin ön plana çıkarak ekonomik avantajlar sağlaması, toplumsal eşitliliği zedeleyecek ve bu eşitsizlik, sosyal devlet anlayışına darbe vuracaktır. Devletçilik ilkesi ile bu durum ortadan kalkacak ve sınıfsal eşitsizliğin önüne geçilecektir. Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan ve Kemalizm hareketi ile döneme damga vuran Kadro Hareketi, Türk solunun anlaşılmasında etkin rol oynamıştır. Kadro Hareketi, siyasal bir hareket olmanın yanında hem ideolojik hem de entelektüel bir bakış açısıyla devletin resmî ideolojisini belirleme amacını taşımıştır. Kadrocuların Cumhuriyet kadroları ve iş dünyası ile girdikleri polemikler, hareketin sonunu hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Şevket Süreyya Aydemir, Kadro Hareketi, Bolşevik, Siyasi Faaliyetler.

¹ Uzman., atila.zorlu@kecioren.bel.tr , ORCID: 0009-0002-3234-9509

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR'S LIFE, IDEOLOGY, HIS CONTRIBUTION TO KEMALISM AND HIS WORKS

Citation /©: Zorlu, A., (2024). Şevket Süreyya Aydemir'in Hayatı, Fikir Dünyası, Kemalizm'e Katkısı ve Eserleri. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 258-276

Abstract

This thesis, focusing on Şevket Süreyya Aydemir's life and political activities, was written between 2021 and 2024. While the study provides information about Aydemir's life, it places particular emphasis on his political activities, considering his roles in significant state duties during both the Ottoman Empire and the Republic of Turkey, and his ability to express his intellectual thoughts through literary works. His political stance is examined from his military service, which began in 1915 during World War I, to the final phase of his publishing career in Cumhuriyet newspaper in 1974. Şevket Süreyya Aydemir initially leaned toward the idea of Turkism during his military education years, steering himself in that direction. However, while serving on the Caucasus Front, he began to question this ideology. Following his education in Moscow, he emerged as a proponent of communism. After the fall of the Ottoman Empire and the establishment of the Republic of Turkey, Aydemir embraced the ideology of Kemalism, the new state's vision, after the 1930s and worked to encourage its adoption by the public. Şevket Süreyya Aydemir emphasized that the state's economic independence was crucial for full sovereignty. According to him, this independence could only be achieved through the principles of populism and statism. Aydemir argued that in a society with class disparities, a specific group gaining economic advantages would harm social equality and undermine the concept of a welfare state. He believed that the principle of statism would eliminate class inequality and prevent such disparities. The Kadro Movement, which played a significant role in Turkish political history and left its mark on the era through Kemalism, was instrumental in understanding Turkish socialism. Beyond being a political movement, Kadro aimed to establish the state's official ideology from both ideological and intellectual perspectives. However, its confrontations with the Republic's administrative cadres and the business world ultimately led to its dissolution.

Keywords: Şevket Süreyya Aydemir, Cadre Movement, Bolshevik, Political Activities.

1. GİRİŞ

Şevket Süreyya Aydemir, 1897 yılında Edirne’de doğmuş ve çocukluğu, ailesinin göçmenlikten gelen zorluklarıyla şekillenmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Edirne’ye yerleşen ailesi, toplumsal dayanışma ve kültürel değerleri güçlü bir çevrede yetişmesini sağlamıştır. Aydemir’in annesi dinî toplantılarında okuma yazma öğrenmiş, masallar, hikâyeler ve tarih anlatılarıyla bireysel yaratıcılığını ve toplumsal gözlem yeteneğini geliştirmiştir. Bu ilk yıllardaki deneyimler, onun yazarlık hayatına derin bir temel oluşturmuştur.

Eğitim hayatında mahalle mektebinden Askerî Rüştiye’ye geçen Aydemir, Edirne’nin askerî atmosferinde yetişmiş ve genç yaşta vatanseverlik fikrine bağlanmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanı ile özgürlük, eşitlik, kardeşlik kavramlarıyla tanışan Aydemir, bu kavramların Osmanlı’nın çöküş sürecindeki zorluklarla anlamını yitirdiğine tanık olmuştur. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı gibi travmatik dönemler, onun hem ailesi hem de toplumu üzerindeki etkilerini derinleştirmiştir. Bu süreç, Aydemir’in “Turan” idealine olan ilgisini artırmış ancak zamanla “önce Türkiye” anlayışına evrilmiştir.

Ziya Gökalp ve Türk Yurdu dergisi, Aydemir’in fikir dünyasını şekillendiren önemli kaynaklar olmuştur. Gökalp’in “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” yazılarından etkilenen Aydemir, bu kavramları kendi yorumlarıyla harmanlamıştır. Ancak Anadolu’daki yoksulluk, halkın millî bilinçten uzak oluşu ve imparatorluğun çöküş süreci, onun daha gerçekçi bir bakış açısına yönelmesini sağlamıştır. Turan idealine olan bağlılığı, Türkiye’nin kalkınması ve halkın eğitim düzeyinin artırılması gerektiği farkındalığına dönüşmüştür. Bu süreç, onun fikir dünyasında önemli bir kırılma noktasıdır.

Kafkasya’daki görevleri sırasında Türk milliyetçiliği ve kalkınma ideallerine olan bağlılığı artmış, burada edindiği tecrübelerle eğitim ve toplumsal bilinçlenme konularında önemli adımlar atmıştır. Öğretmen olarak başladığı bu yolculuk, “Aydemir” kimliğini benimsemesiyle simgeleşmiştir. Bu kimlik, sadece bir eğitimci değil, aynı zamanda Türk milliyetçiliği ve modernleşme ideallerine hizmet eden bir aydın olarak algılanmasını sağlamıştır.

Şevket Süreyya Aydemir’in fikir dünyası, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Kemalist devrimlere önemli katkılar sunmuştur. Aydemir, Kadro Hareketi’nin öncülerinden biri olarak, Kemalizm’i sadece bir siyasi proje olarak değil, ekonomik bağımsızlık ve toplumsal kalkınmaya dayalı bir modernleşme ideolojisi olarak ele almıştır. Kadro dergisinde yazdığı yazılarla, Kemalist ilkeleri halk kitlelerine yaymayı amaçlamış ve toplumsal eşitlik, bağımsız kalkınma gibi kavramların altını çizmiştir.

Kemalizm’e olan katkıları arasında, devletin ekonomik ve toplumsal dönüşümdeki rolünü vurgulaması önemli bir yer tutar. Aydemir, Batı kapitalizminin Türkiye için uygun bir model olmadığını savunarak, planlı kalkınma ve devlet öncülüğünde modernleşme stratejilerini desteklemiştir. Onun fikirleri, Cumhuriyet’in ekonomik bağımsızlık hedefleriyle uyumlu bir zemin sunmuş ve uzun vadede Türkiye’nin kalkınma politikalarına etkide bulunmuştur.

Şevket Süreyya Aydemir, fikir dünyasında Turan idealinden Türkiye’nin kalkınmasına uzanan bir dönüşüm sergilemiş, Kemalist devrimlere düşünsel bir zemin sağlamıştır. Onun yazıları ve çalışmaları, Türkiye’nin modernleşme sürecindeki ideolojik altyapının oluşmasında etkili olmuş, toplumsal eşitlik ve bağımsızlık mücadelesine rehberlik etmiştir. Aydemir, hem Türk milliyetçiliğinin hem de Kemalist düşüncenin entelektüel öncülerinden biri olarak, Türkiye’nin modernleşme tarihindeki yerini kalıcı bir şekilde almıştır.

2. EĞİTİM HAYATI

Aydemir'in eğitim serüveni, annesi Şaziye Hanım'ın rehberliğinde başlamıştır. Şaziye Hanım, aydın bir kişiliğe sahip olup, dinî kitaplar, masallar ve destanlar okuyarak hem ailesine hem de çevresine katkıda bulunmuştur. Şevket Süreyya'nın okuma yazmayı öğrenmesi, annesinin ona verdiği eğitimle gerçekleşmiştir. Annesinin rehberliğinde gerçekleşen bu ilk öğrenim deneyimi, onun gelecekteki düşünsel derinliğinin temel taşlarını oluşturmuştur. Mahalle mektebine başlamadan önce, annesi aracılığıyla Osmanlı kültürü, hikâye ve destanlarla tanışan Aydemir, bu dönemde çevresindeki insanlar üzerinde etkili olmayı öğrenmiş ve toplumsal ilişkilere dair ilk izlenimlerini edinmiştir (Aydemir Ş. S., 1993, s. 23-26).

Şevket Süreyya'nın eğitim hayatındaki ilk resmî adım, mahalle mektebine kaydolmasıyla atılmıştır. Mahalle mektepleri, geleneksel Osmanlı eğitiminin bir parçası olarak, dinî temellere dayalı bir müfredat sunuyordu. Burada Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenen ve temel ahlaki kurullarla tanışan Aydemir, Osmanlı toplumsal yapısının dinî temellerini kavrama fırsatı buldu. Mahalle mektebinde edindiği bilgiler, onun yerel kültürü tanımasına ve Osmanlı değerlerine aşinalık kazanmasına yardımcı oldu (Aydemir Ş. S., 1993, s. 30-31).

Mahalle mektebinin ardından Şevket Süreyya, ailesinin kararıyla Edirne Askerî Rüştiyesine kaydolmuştur. Askerî eğitim, dönemin Osmanlı gençliği arasında oldukça prestijli bir seçenektir. Edirne'nin askerî yapısı, Aydemir'in bu eğitimi benimsemesini kolaylaştırmıştır. Askerî Rüştiye'de aldığı eğitim, disiplinli bir yaşam tarzını benimsemesine katkı sağlamıştır. Burada Osmanlı'nın güçlü liderleri ve Batılı komutanlar üzerine yapılan eğitimler, onun liderlik ve tarih bilincini şekillendirmiştir (Aydemir Ş. S., 1993, s. 39).

Askerî Rüştiyeden sonra Aydemir, Kuleli Askerî İdadisine devam etti. Ancak ailesinde yaşanan sağlık sorunları ve ekonomik sorunlar nedeniyle Kuleli'deki eğitimine ara vererek Edirne'ye döndü ve Darülmualimin'e (öğretmen okulu) kaydoldu. Bu karar, onun askerlik yerine eğitim ve entelektüel gelişime yönelmesine neden olmuştur. (Göktürk, 1977, s. 25) Edirne Darülmualimin'de başlayan öğretmenlik eğitimi, Aydemir'in pedagojik beceriler kazanmasını sağladı. Bu okulda öğrendiği bilgiler, onun toplumda öğretmenlik ve rehberlik yapmasına zemin hazırladı. Daha sonra İstanbul'daki Muallim Mektebine devam eden Aydemir, burada Batılı eğitim sistemini tanıdı ve modern bilimlerle tanıştı. Muallim Mektebi, Osmanlı'nın modernleşme çabalarının bir yansıması olarak, Avrupa'dan esinlenen bir müfredat sunuyordu. Coğrafya, tarih, sosyoloji gibi derslerin yanı sıra modern eğitim yöntemlerini içeren bu müfredat, Aydemir'in düşünce dünyasını derinleştirdi.

Aydemir'in entelektüel gelişiminde en önemli dönüm noktalarından biri, Moskova'da aldığı eğitimdir. Sovyetler Birliği'ndeki Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde geçirdiği yıllar, onun Marksist düşünceyle tanışmasını sağlamıştır. 1921-1924 yılları arasında burada aldığı eğitim, planlı ekonomi, devletçi kalkınma ve toplumsal eşitlik gibi kavramlara olan ilgisini artırmıştır. Moskova'daki bu dönem, onun Türkiye'nin modernleşme sürecine dair geliştirdiği fikirlerin temelini oluşturmuştur (Yılmaz, 2022, s. 509-539).

Şevket Süreyya Aydemir'in eğitim hayatı, Osmanlı'nın çöküş döneminde başlayıp Cumhuriyet'in modernleşme sürecine uzanan bir yolculuktur. Geleneksel mahalle mektebi ve Rüştiye yıllarından, Muallim Mektebi ve Moskova'daki eğitimine kadar geçen bu süreç, onun entelektüel dünyasının temellerini atmıştır. Osmanlı modernleşme çabalarıyla Batılı eğitim sistemini birleştiren bu eğitim geçmişi, Aydemir'in fikir dünyasını ve toplumsal dönüşüm vizyonunu şekillendiren en önemli

unsurlardan biri olmuştur.

3. FİKRİ GELİŞİMİ

Şevket Süreyya Aydemir'in kişisel ve kültürel gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına denk gelen çalkantılı bir tarihsel bağlamda şekillenmiştir. Doğduğu Edirne'nin kozmopolit yapısı, aldığı eğitimler ve bizzat şahit olduğu tarihsel olaylar, onun düşünce dünyasının temel taşlarını oluşturmuştur.

Şevket Süreyya'nın fikir dünyası, Osmanlı'nın Balkanlar'daki çözülüşüyle derin bir şekilde etkilenmiştir. Balkan Savaşları sırasında Edirne'nin işgali ve ailesinin yaşadığı zorluklar, onun zihninde Osmanlıcılık idealine olan inancı sarsmıştır. Osmanlıcılık, farklı etnik ve dinî grupları bir arada tutma fikrine dayanıyordu ancak ayrılıkçı hareketler, bu idealin gerçekliğini sorgulamasına neden olmuştur. Bu süreç, onun milliyetçiliğe yönelmesinin ilk adımıdır. (Aydemir Ş. S., Suyu Arayan Adam, 1993, s. 55)

Aydemir, Rüştüye ve Muallim Mektebinde okurken Ziya Gökalp'in Türkçülük ve Turan fikirleriyle tanışmıştır. Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" ilkeleri, genç Aydemir'in zihninde güçlü bir yankı uyandırmış, özellikle Turan fikri, onun hayal dünyasında önemli bir yer edinmiştir. Haritalar üzerinde hayali Türk yurtlarının sınırlarını çizerek Turan idealini arkadaşlarıyla birlikte tartışmış, bu idealin heyecan verici bir kurtuluş yolu olduğuna inanmıştır (Aydemir Ş. S., 1993, s. 59-60).

Aydemir'in fikri gelişimindeki en önemli dönüm noktalarından biri, yurt dışında aldığı eğitimlerdir. 1921-1924 yılları arasında Moskova'da Komünist Üniversitede aldığı eğitim, Marksist-Leninist düşüncelerle tanışmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nde gözlemlediği toplumsal dönüşüm ve planlı kalkınma modelleri, onun ileriki yıllarda savunacağı devletçi kalkınma fikirlerinin temelini oluşturmuştur. Sovyet eğitim sisteminin toplumu şekillendirmedeki etkisi, Aydemir üzerinde derin bir iz bırakmıştır (Feroz, 1993, s. 189-191).

Marksist teorinin pratik uygulamalarını inceleme fırsatı bulan Aydemir, özellikle sosyal eşitlik ve ekonomik bağımsızlık gibi kavramlara ilgi duymuştur. Ancak, bu fikirleri Türkiye'nin özgün koşullarına uyarlamaya çalışmış, salt bir ideoloji olarak Bolşevizm'i değil, bu ideolojinin kalkınma ve toplumsal eşitlik anlayışını önemsemiştir (Tunçay, 2001, s. 145-150).

Şevket Süreyya'nın fikri dünyasında Kemalizm, sosyalizm ve milliyetçiliğin bir sentezine ulaşmıştır. 1932-1935 yılları arasında yayımlanan Kadro dergisi, onun fikirlerini pratiğe döktüğü en önemli platformdur. Kadro Hareketi, Aydemir'in bağımsız kalkınma, devletçilik ve toplumsal dönüşüm fikirlerini savunduğu bir alan olmuş, Türkiye'nin Batı merkezli kapitalist sisteme eklemlenmeden, özgün bir kalkınma modeli geliştirmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Kadro Hareketi'ndeki teorik çalışmalarında Aydemir, Kemalist devrimleri, ekonomik ve toplumsal bağımsızlığı derinleştirecek bir araç olarak değerlendirmiştir. Modernleşmeyi yalnızca ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir dönüşüm olarak gören Aydemir, bu süreçte devletin rolünü ön plana çıkarmıştır.

Şevket Süreyya Aydemir'in fikri gelişimi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinin çelişkileri ve zorlukları içinde şekillenmiştir. Milliyetçilikten sosyalizme, Turancılıktan devletçi kalkınmaya uzanan bu yolculuk, onun entelektüel dünyasında derin izler bırakmıştır. Aydemir, fikirlerini sürekli olarak sorgulayan ve dönemin koşullarına göre yeniden değerlendiren bir düşünür olarak, Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma sürecine önemli katkılar sunmuştur. Onun fikir dünyası, hem dönemi için hem de günümüz için ilham verici bir düşünsel miras niteliği taşımaktadır.

3.1. Türkçülük ve Turan Fikriyle Tanışma

Şevket Süreyya Aydemir'in Türkçülük ve Turan fikirleriyle tanışması, Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme süreci ve Balkan Savaşları'nın yarattığı derin toplumsal ve bireysel etkilerle şekillenmiştir. Osmanlıcılık ve ümmetçilik gibi dönemin hâkim düşünce sistemleri, yaşanan savaşlar ve göçlerle etkisini kaybetmiş, Türk kimliği ve milliyetçilik arayışları aydınların yeni bir ideolojiye yönelmesine neden olmuştur. Balkan Savaşları'nın yarattığı yenilgi ve kayıplar, Osmanlı'nın çok uluslu yapısının sürdürülemez olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu süreçte, Aydemir gibi aydınlar için Türkçülük, yeni bir kimlik ve kurtuluş ideolojisi olarak belirginleşmiştir.

Şevket Süreyya'nın zihninde bu dönüşüm, Balkanlar'ın kaybıyla şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısına olan inanç, Balkan Savaşları'nda yaşanan trajedilerle sarsılmıştır. Aydemir, bu dönemde Osmanlı kimliğinin yerini, Türk milletinin ortak tarih, dil ve kültür ekseninde birleştiği bir milliyetçilik anlayışına bırakması gerektiğini düşünmüştür. Balkanlar'daki göçmenlerin maruz kaldığı zulüm, Aydemir'in gözünde Osmanlıcılığın artık bir çözüm sunamayacağını göstermiştir. Yeni ortaya çıkan milliyetçilik anlayışı, Türk milletini, imparatorluğun diğer unsurlarından ayırıştırarak, daha güçlü bir ulusal kimlik oluşturmayı amaçlamıştır (Aydemir Ş. S., 1993, s. 55).

Şevket Süreyya'nın Kafkas Cephesi'ne yaptığı yolculuk ve Anadolu'ya dair gözlemleri, onun Turan idealine olan inancını derinden sarsmıştır. Anadolu insanının eğitim düzeyi, kimlik bilinci ve toplum yapısındaki eksiklikler, Aydemir'i kendi idealini sorgulamaya itmiştir. Cephede askerlerle yaptığı konuşmalar, onların kimliklerine ve inançlarına dair bilgi eksikliklerini ortaya koymuş, Aydemir'in zihninde şu soruyu doğurmuştur: "Turan idealine ulaşmadan önce, Türkiye'yi kurup güçlendirmek gerekmez mi?" (Aydemir Ş. S., 1993, s. 57-58)

Bu düşünce, onun milliyetçilik anlayışını daha gerçekçi bir temele oturtmasına neden olmuştur. Turan idealinden önce, Türkiye'nin eğitim, kalkınma ve millî bilinç inşası gibi temel sorunlarını çözmesi gerektiği fikrine yönelmiştir.

Aydemir'in Turan idealine bağlılığı, başlangıçta güçlü bir inançla şekillenmiş olsa da zamanla bu idealin somut bir proje olarak uygulanabilirliği hakkında şüpheler duymaya başlamıştır. Kafkas Cephesi'ndeki gözlemleri ve yaşadığı hayal kırıklıkları, Turan'ın bir "Kızılelma" gibi ulaşılması zor bir hedef olabileceği düşüncesini güçlendirmiştir. Bu süreçte Aydemir, Turan'ın bir hayal olmaktan öteye geçebilmesi için Türk milletinin önce kendi içinde birleşmesi ve güçlenmesi gerektiğini fark etmiştir (Gökalp, 2004, s. 133-134).

Şevket Süreyya Aydemir'in Türkçülük ve Turan fikriyle tanışması, onun bireysel ve entelektüel gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Osmanlıcılık ve ümmetçilikten milliyetçiliğe yönelişi, Balkan yenilgilerinin ve Anadolu'nun içinde bulunduğu durumun bir yansımasıdır. Turan, onun için başlangıçta büyük bir ideal ve umut kaynağı iken, zamanla bu idealin gerçekleştirilmesi için gereken toplumsal ve bireysel temellerin eksik olduğunu fark etmiştir. Aydemir, bu süreçte milliyetçiliği daha gerçekçi bir şekilde ele almış ve Türkiye'nin kalkınma ve eğitim gibi temel meselelerinin çözümüne öncelik verilmesi gerektiğini savunmuştur

3.2. Bolşevizm ile Tanışma ve Sosyalizm Etkisi

Şevket Süreyya Aydemir'in Bolşevizm ve sosyalizmle tanışma süreci, Türkiye Komünist Partisi (TKP) ve KUTV'da (Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi) aldığı eğitimle şekillenmiştir. 1924'te İstanbul'a dönüşünden 1927'ye kadar TKP içinde aktif olarak çalışmış, parti teşkilatlanması ve ideolojik

faaliyetlerine önemli katkılar sağlamıştır. Aydemir'in bu dönemdeki fikrîsel ve pratik çabaları, sosyalist düşünceyle milliyetçi perspektifi birleştirme arayışının izlerini taşır.

Şevket Süreyya'nın TKP'ye katılımı, 1921'de Batum'daki Teşkilat Bürosu üzerinden başlamış, 1924'te İstanbul'a dönüşüyle hız kazanmıştır. TKP içinde örgütlenme ve işçi sınıfı hareketlerini güçlendirme çabaları, onun sosyalist kimliğini ön plana çıkararak bir süreç olmuştur. "Aydınlık" ve "Orak-Çekiç" gibi yayın organlarında yazılar yazarak, Marksizm ve Leninizm üzerine çeviriler yapmış; partinin gençler ve işçiler arasında teşkilatlanması için yoğun çaba sarf etmiştir. Ancak, parti içindeki örgütlenme sorunları ve Komintern ile yaşanan gerilimler, TKP'nin etkinliğini sınırlamıştır (Sayılğan, 2009, s. 67-68).

KUTV'da aldığı eğitim, Aydemir'e uluslararası sosyalist hareketin teorik altyapısını kazandırmış ancak yerel gerçekliklerle bu ideolojiyi bağdaştırma konusunda zorluklar yaşamasına neden olmuştur. Türkiye'deki toplumsal yapıyı anlamlandırma çabası, onu enternasyonalist sosyalizm ile milliyetçi düşünce arasında bir sentez arayışına yöneltmiştir. Özellikle Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal sorunlarına odaklanarak kalkınma ve bağımsızlık mücadelesini sosyalist bir çerçevede ele almıştır.

Aydınlık dergisinde yayımlanan bir makalesinde, Türkiye'nin savaşlar, kapitülasyonlar ve kötü yönetim nedeniyle yarı sömürge hâline geldiğini belirtmiş ve Cumhuriyet rejimi öncülüğünde ekonomik kalkınmanın önemini vurgulamıştır (Aydemir Ş. S., 1924, s. 20). Bu yaklaşım, sosyalist bir perspektifle millî kalkınma hedefini birleştiren bir çizgi ortaya koymaktadır.

Şevket Süreyya'nın düşünsel gelişiminde antiemperyalizm temel bir yer tutar. İttihat ve Terakki'nin "pan" siyaseti ile Bolşeviklerin dünya devrimi söylemi arasında paralellikler kurmuş; bu iki yaklaşımı, mazlum milletlerin bağımsızlık mücadelesi için bir zemin olarak değerlendirmiştir. Ancak yerel koşullarla uluslararası sosyalist stratejilerin uyuşmaması, Aydemir'in Bolşevik ideolojisini eleştiren bir gözle değerlendirmesine neden olmuştur.

TKP'nin Komintern ile ilişkisi, parti içindeki temsil krizleri ve örgütsel sıkıntılar nedeniyle zorlu bir süreç olmuştur. Şevket Süreyya, parti kadrolarının yerel koşullarla dünya devrimi stratejisini bağdaştırma çabalarındaki eksikliklerini fark etmiş ve bu durum, onun ideolojik sorgulamalarını derinleştirmiştir. Komintern'in, Kemalist iktidara destek önerisi ve sosyalist devrim hedefini ertelemesi, Aydemir'in eleştirilerinin merkezinde yer almıştır.

Aydemir, İstanbul'da gördüğü yoksulluk ve toplumsal çözülme karşısında, sosyalist devrim ideolojisiyle gerçeklik arasındaki farkı derinden hissetmiştir. Türkiye'deki işçi sınıfının örgütsüzlüğü, entelektüel birikim eksikliği ve toplumsal koşulların zorlukları, sosyalist hareketin etkili bir şekilde yapılandırılmasını engellemiştir. Bu durum, Aydemir'in sosyalist ideolojiden uzaklaşarak milliyetçi bir perspektife geçişinde etkili olmuştur.

1927 sonrası süreçte, Şevket Süreyya'nın TKP'den ayrılması ve İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanması, onun ideolojik yolculuğunda önemli bir dönüm noktası olmuştur. TKP'nin yetersizlikleri ve yerel gerçekliklerle bağdaşmayan stratejileri, Aydemir'i sosyalizmi yeniden değerlendirmeye ve milliyetçi bir yaklaşımı benimsemeye itmiştir.

Şevket Süreyya Aydemir'in Bolşevizm ve sosyalizmle tanışma süreci, onun entelektüel gelişiminde hem teorik hem de pratik anlamda büyük bir etki yaratmıştır. Ancak, Türkiye'nin sosyo-ekonomik gerçeklikleri ve komünist hareketin sınırlılıkları, Aydemir'i sosyalizmden uzaklaştırmış; bu süreç, onun milliyetçilik ekseninde yeni bir ideolojik yönelim benimsemesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemdeki tecrübeleri, hem Aydemir'in düşünsel evrimini hem de Türkiye'deki sol hareketin tarihsel gelişimini

anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

3.3. Kadro Hareketi ve Kemalizm ile Bütünleşme

Şevket Süreyya Aydemir'in 1927 yılında yaşadığı tutuklama süreci, onun hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Vedat Nedim'in ihbarıyla dört ay boyunca tutuklu yargılanan Aydemir, tahliye edilmesinin ardından hem kişisel hem de siyasi tercihlerinde radikal bir değişim yaparak Ankara'ya yerleşmiştir. Bu olay, yalnızca onun yaşamındaki bir dönüşüm değil, aynı zamanda Türkiye Komünist Partisi (TKP) içindeki ideolojik farklılıkların ve dönemin siyasal atmosferinin bir yansımasıdır (Demirci, 2006, s. 38). TKP içinde yaşanan fikir ayrılıkları ve Cumhuriyet rejiminin politik konsolidasyon süreci, Aydemir'in hayatında yeni bir dönemin başlangıcını simgeler. Ankara'ya yerleşme kararı, onun TKP ile olan bağlarını tamamen koparması ve Kemalizm'e yakın bir entelektüel çizgi benimsemesinin temelini atmıştır.

1927 yılı Türkiye'sinde Cumhuriyet rejimi, siyasi ve ekonomik olarak kendini konsolide etmeye çalışırken, modernleşme ve kalkınma projeleri için eğitilmiş bireylere yoğun bir ihtiyaç duymaktaydı. Aydemir gibi nitelikli aydınların rejim içinde önemli pozisyonlara çekilmesi, Cumhuriyet yönetiminin pragmatik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Aydemir'in Sovyetler Birliği'nde aldığı eğitim ve entelektüel birikim, rejim tarafından bir riskten ziyade bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, dönemin Cumhuriyet politikalarının ideolojik geçmişe rağmen nitelikli bireyleri sistem içine dâhil etme esnekliğini gösteren bir örnektir.

Şevket Süreyya'nın bu süreçte ideolojik değişim yaşaması, onun dönemin ekonomik ve siyasi atmosferine dair yaptığı analizlerle yakından ilişkilidir. İkinci tutuklanmasının ardından serbest kaldığında, "Türk Parasının Periyodik Temevvücat Karakteri" başlıklı bir rapor sunarak ekonomik alandaki bilgi birikimini ortaya koymuş ve bu rapor sayesinde Cumhuriyet rejimi tarafından fark edilmiştir. Bu rapor, onun analitik düşünce yeteneğini ortaya koyduğu gibi, devletin kalkınma politikalarına katkı sağlaması için bir fırsat yaratmıştır. Raporunun ardından Ali İktisat Meclisi'ne Umumi Kâtip Yardımcısı olarak atanması, Cumhuriyet'in ekonomik kalkınma sürecinde entelektüel kadroların rolüne verdiği önemin bir yansımasıdır (Mardin, 1964, s. 214).

Aydemir'in bu dönemde Maarif Vekâletinde Yüksek ve Teknik Öğretim Umum Müdür Muavini olarak göreve başlaması, onun sadece ideolojik dönüşümünü değil, aynı zamanda bürokratik bir kariyere geçişini de simgelemektedir. Bu görevi, Aydemir'in entelektüel kapasitesinin Cumhuriyet rejimi tarafından tanındığını ve değerlendirildiğini göstermektedir. Aydemir, bu yeni görevleriyle yalnızlıktan ve işsizlikten kurtularak rejimin modernleşme projelerinde etkin bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet'in ekonomik kalkınma hedeflerine katkı sağlamak üzere çeşitli kritik pozisyonlarda bulunmuş, kalkınma sürecinde hem analitik hem de uygulamalı katkılar sunmuştur.

Aydemir'in Kadro Hareketi içerisindeki rolü, onun Kemalizm ile ideolojik ve entelektüel anlamda bütünleşmesini sağlamıştır. Kadro dergisi, Kemalizm'in sistematik bir ideoloji olarak tanımlanması ve halk tarafından benimsenmesi için bir platform işlevi görmüştür. Kadrocular, özellikle devletçilik ve milliyetçilik ilkelerine vurgu yaparak, Türk devriminin ideolojik çerçevesini belirginleştirme çabalarını üstlenmişlerdir. Şevket Süreyya'nın Kadro dergisindeki yazıları, Kemalizm'in sadece bir siyasi doktrin değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü hedefleyen bir modernleşme programı olduğunu vurgulamaktadır. Devletçilik, ekonomik bağımsızlık ve toplumsal dayanışma gibi kavramlar, Kadro dergisinin odaklandığı temel unsurlar arasında yer almıştır. Aydemir, bu süreçte devrimin yalnızca bir hükümet politikası olmadığını, aksine tüm toplumu dönüştürmeyi amaçlayan bir proje olduğunu

ifade etmiştir (Kongar, 1998, s. 147).

Kadro Hareketi'nin ideolojik çabaları, Kemalizm'in halkçılık, laiklik ve devletçilik ilkeleriyle uyumlu bir kalkınma modeli oluşturma hedefini yansıtmaktadır. Şevket Süreyya, bu dönemde kaleme aldığı yazılarında devrim ideolojisinin ekonomik ve toplumsal boyutlarına vurgu yapmış ve bu ideolojiyi Türkiye'nin modernleşme ihtiyaçlarına uygun bir şekilde şekillendirmeye çalışmıştır. Kadro Hareketi, sadece ulusal boyutta değil, evrensel düzeyde de bir ideoloji geliştirme gayreti içinde olmuş ve bu doğrultuda Kemalizm'i bir kalkınma modeli olarak uluslararası alanda tanıtmayı amaçlamıştır.

Ancak Kadro Hareketi'nin 1934 yılında sona ermesi, Türk devrimini ideolojileştirme çabalarının yarım kalmasına neden olmuştur. Hareketin kapanışı, Aydemir ve diğer Kadrocular üzerinde derin etkiler bırakmış ve onların sonraki yazın ve düşünsel faaliyetlerine yansımıştır. Kadro Hareketi'nin kısa ömrüne rağmen, Kemalizm'in sistematik bir ideoloji hâline getirilmesi çabaları, dönemin ideolojik atmosferine önemli katkılar sağlamıştır.

Şevket Süreyya'nın Kemalizm'e olan bağlılığı, onun yazılarında ve düşüncelerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Atatürkçülüğü, dinamik ve sürekli gelişime açık bir zihniyet olarak tanımlayan Aydemir, bu anlayışını hem Kadro dergisindeki yazılarında hem de sonraki eserlerinde dile getirmiştir. Atatürkçülüğü, sabit bir doktrin olmaktan çok, toplumsal kalkınmayı ve modernleşmeyi hedefleyen bir eylem planı olarak değerlendirmiştir. Bu yaklaşım, Şevket Süreyya'nın Cumhuriyet'in modernleşme projelerine olan inancını ve katkılarını anlamak açısından önemlidir.

Şevket Süreyya'nın ideolojik dönüşümü, onun sadece bireysel bir tercihi değil, aynı zamanda dönemin siyasi ve toplumsal koşullarının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Cumhuriyet rejiminin modernleşme hedefleri ve kalkınma projeleri, onun entelektüel birikimi ve deneyimleriyle örtüşmüş ve bu durum, Aydemir'in rejimle bütünleşmesini kolaylaştırmıştır. Aydemir, Bolşevik ideallerden Kemalizm'e geçiş sürecinde, her iki ideolojinin de ortak noktalarını birleştirerek Türkiye'ye özgü bir kalkınma modeli geliştirmeye çalışmıştır.

Bu bağlamda, Şevket Süreyya Aydemir'in Kadro Hareketi ve Kemalizm ile bütünleşmesi, onun entelektüel ve ideolojik yolculuğunda önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Aydemir, bu süreçte hem Cumhuriyet rejiminin kalkınma hedeflerine katkı sağlamış hem de Türk devriminin ideolojik temellerinin şekillendirilmesine öncülük etmiştir. Onun ideolojik ve entelektüel dönüşümü, dönemin siyasal ve toplumsal dinamiklerini anlamak için kritik bir örnek teşkil etmektedir.

4. ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR'İN ESERLERİ

4.1. Biyografiler

4.1.1. Tek Adam

Şevket Süreyya Aydemir, "Tek Adam" eserinin amacını kitabının giriş kısmında şu cümleler ile ifade ederken; "Üç ciltlik bir hacim içinde toplamış olduğumuz bu kitabın davası, onun hayat mihveri etrafında bu müdahaleyi aydınlatmaktan ve değerlendirmekten ibarettir." der ve şöyle devam eder; "Bu kitap, sert bir doktrin çerçevesi içinde, Mustafa Kemal hadisesinin soyut bir tahlili değildir. Onun yerine ve her iki dünya görüşünün de ilkeleri değerlendirilerek Mustafa Kemal, hem Türk toplumunun ve çağının bir mahsulü hem bu topluma ve çağının şartlarına, karşılıklı olarak tesir eden bir tarihî şahsiyet olarak ele alınmıştır. Kısacası Mustafa Kemal toplumumuzun ve devrimizin bir eseridir. Kendini yaratan bu toplumun ve çağın hayat ve kaderine tesir ederek onlara yön ve şekil vermiştir. Bu yön ve şekil verişte de bit tabii ve her şeyden önce kendi beşeri varlığını ortaya koymuştur. Kendi

hammaddesini, kendi kabiliyet kudret ve ihtiraslarıyla yoğurmuştur. Bu suretle ve bu akış içinde, her tarihi şahsiyet gibi o da, kendini yaratmıştır. Zaten Tek Adam demek, bu demek değil midir? Hulâsa bu kitap, şartlar, olaylar ve atmosfer yani içinde yaşadığı maddi ve manevi hava içinde, Mustafa Kemal'in hayatıdır.” (Aydemir Ş. S., 2020, s. 10).

Şevket Süreyya'nın 1960-1962 yılları arasında üç cilt olarak çıkardığı eserde yer alan bazı bölümler yazarın Yön dergisinde yazdığı dönemde yayımlanan yazılarından oluşmaktadır. Bu bölümler daha önce dergide de yayınlandığı için sonradan kitap hâline gelmesi okur tarafından rağbet görmüştür. Şevket Süreyya, iletişim kabiliyeti yüksek bir şahsiyet olduğu için Yön dergisi ve Cumhuriyet gazetesi eşrafı ile yakın münasebetlerde bulunmuş; farklı çevrelerden insanların iştirak ettiği görüşmelerde düşüncelerini rahatça ifade etmiş, yaydığı fikirler ile siyasal bir zemin oluşturmuştur. Yaşadığı bu dönemi anlatırken; Mustafa Kemal ve onun düşünce yapısının, bir hareket hâline gelen istikbal hedeflerinin doğru şekilde değerlendirmedeğini ifade etmiş, dönemin Türk aydınlarını eleştirmiştir.

4.1.2. İkinci Adam

Şevket Süreyya, “İkinci Adam” eserini yazma amacını kitabın giriş kısmında, “Niçin İkinci Adam?” diye bir soru yöneltmiş ve cevabı da yine kendisi vermiştir: “Yakın tarihimizde Mustafa Kemal'den sonra en etkili adam olduğu için...” diyerek bu soru cevap ile kitabın yazılış gayesini de açıklamıştır. Şevket Süreyya, İnönü'yü yeni dünya oluşurken tarihte izi olan isimlerden biri olduğu için onun hayatını incelemeye değer görmüştür. Aslında Şevket Süreyya da böylelikle tarihe objektif bir not düşmek istemiştir (Aydemir Ş. S., 1993, s. 8).

Eser, bugün Türk tarih araştırmalarında öncü kaynak kitaplar arasında yer alarak o günün şartlarına ışık tutmakta ve önemli devlet liderlerinden biri olan İsmet İnönü hakkında değerli bilgiler vermektedir.

Şevket Süreyya Aydemir'in üç ciltten oluşan eseri (1884-1964) “İkinci Adam” kitap serisi, İsmet İnönü ile ilgili çalışılmış ve hazırlanmış en iyi çalışmalardan biridir. İsmet İnönü'nün doğduğu günden; askerlik, başbakanlık, cumhurbaşkanlığı ve çok partili dönemden muhalefet liderliğine kadar geçen süreçte; Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve erken Cumhuriyet'in en önemli olayları ciddi bir biyografi çevresinde aktarılmıştır.

4.1.3. Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa

Şevket Süreyya Aydemir, “Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa” isimli üç ciltlik eserini yazarken esere konu olan şahsiyetlerin hayatlarını anlatmaktan öte o devrin hikâyesini anlatmak, aktarmak, o devre iz bırakmış isimleri en objektif şekilde aktararak günümüze tarihten bir miras bırakmak gayesi taşımıştır. Kendisi de eserin giriş kısmında eseri yazma amacını şu cümlelerle anlatmıştır: “Bu kitap, bir insanın değil, bir devrin hikâyesidir. Bu devir ne zaman başlar? Nerede biter? Bunu belirtmek güçtür. Çünkü tarih içinde devirlerle, bu devirlere müdahalesi olan kahramanlar, daha öncelerden gelişen birtakım şartların, oluşların mahsulüdürler. Onları bu şartlar ve bu oluşlar hazırlar. Onları bu şartlardan, bu oluşlardan kesin sınırlarla ayırmak mümkün değildir. Bir devri ve kahramanlarını, kendilerinden evvelki devrin doğum ağrılarında kopardığımız zaman, bu devir ve bu şahsiyetler, köksüz ve havada kalırlar. Bu esasa bağlı kalaraktır ki biz de, “Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa” eserimizde ele aldığımız devri, onun eşhasını ve başlıca davalarını verirken, onları hazırlayan daha önceki şartları ve olayları, mümkün olduğu kadar öncelerden aldık. Konumuzu tarihin akışı içine yerleştirmeye çalıştık. Böylece bir “devri ve onun kahramanını hayat sahnesine atan doğum ağrılarını, derinlere inen uzunca bir zamanın akışı içinde izlemeye gayret ettik.” (Aydemir Ş. S., 1995, s. 5)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine ışık tutan tarihî bir vesika sayılabilecek bu eserde yazar, olayların büyük çoğunluğunu bir tanık gibi anlatmıştır. Enver Paşa'nın Sovyetlerde bulunduğu dönemde kendisi de Azerbaycan'da bulunduğundan Paşa ile görüşme imkânı bularak ondan aldığı bilgileri ilk ağızdan eserine yansıtmıştır. Ciltlerin içeriği, Enver Paşa konusu etrafında 1860-1922 yılları arasında meydana gelen olaylar olduğundan Osmanlı son dönem ve Millî Mücadele'nin ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarını incelemektedir.

4.1.4. Menderes'in Dramı

Şevket Süreyya'nın diğer biyografi eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de objektifliğini koruduğunu ve tarihe damga vuran isimlerin hayatlarını anlatmadaki gayesinin aslında o dönem tarihine ışık tutmak olduğunu eserin giriş kısmındaki şu cümlelerinden anlıyoruz; “Bu eser; ne övgü ne de yergidir. Bu eserde tarihimizin akışına karışmış bir insanın hayat hikâyesi dile gelir. Bu insan, Adnan Menderes'tir. Menderes'i dile getirirken de tarafsız ve gerçekçi kalmaya çalışacağız. Ama öyle sanıyorum ki bu hayat hikâyesi; bugün siyasi hayatımıza karışanlarla, yarın bu hayata karışacak olanlar için de, bazı manalar taşıyacaktır.” (Aydemir Ş. S., 2020, s. 7).

Şevket Süreyya Aydemir; “Menderes'in Dramı” adlı eserinde, yaklaşık 100 yıllık bir dönemi kapsayan kapsamlı tarihsel bir inceleme yapmıştır. Bu kitap, Adnan Menderes'in hayatı ve kişiliği üzerinden Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecini anlatmaktadır. Eser, kronolojik bir düzen izleyerek, çok partili sisteme geçişin sebeplerini ve sonuçlarını ele almaktadır. Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşu, DP'nin hangi sosyal kesimleri temsil ettiği, Menderes'in DP içindeki rolü, Menderes ile Bayar arasındaki ilişkiler, Demokrat Parti'nin elde ettiği başarılar, karşılaştığı zorluklar ve nihayetinde çöküşüne neden olan faktörler gibi konulara yoğunlaşan Aydemir, bu sorulara dair kapsamlı bir çözümleme sunmaktadır. Bu çalışmada, Aydemir'in tarihsel çözümlemesini ve metin içindeki yanıtlarını vurgulayarak, yazarın tarih anlayışına dair bir okuma amaçlanmıştır (Aydemir Ş. S., 2020, s. 7).

4.1.5. Suyu Arayan Adam

Çağdaş Türk aydınının en önde gelen isimlerinden Şevket Süreyya Aydemir'in bu eseri tarihi otobiyografi özelliği taşır. “Suyu Arayan Adam” aslında kendisidir. Şevket Süreyya Aydemir'in bir kimlik arayışı ve kendi kimliğini bulma hikâyesidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş ve yıkılış döneminden, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına, 1917 yılında Çarlık yönetiminin yıkılıp yerine Sovyet Birliği'nin kurulmasına, 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran dönemine kadar, gelmiş geçmiş büyük olayların, dünyaya ve Türkiye'ye olan etkilerinden bahseder. Tarihten, felsefeye, sosyolojiden psikolojiye birçok farklı disiplinleri bir arada bir olay örgüsüne bağlayan Şevket Süreyya Aydemir, okuyucuyu tesiri altına almış ve bu kitap birçok tarih bilimcileri tarafından da “okunması gereken kitaplar listesine” eklenmiştir.

Şevket Süreyya Aydemir, eserinde çocukluğundan başlayarak hayat hikâyesini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Eser, birçok yönden dikkati çekmiş ve çok okunmuştur. Eserin bu kadar çok okunmasında hem kullanılan dil ve üslup hem de yazarın hayat hikâyesinin çok renkli olması elbette etkili olmuştur.

Aydemir, “Bir Çocukluk Ruhunun İlk Dokuları” başlıklı giriş bölümünde kendi çocukluğundan bahsetmektedir. “Bir göçmen çocuğuyum. Bu göçün hikâyesi Tuna kıyılarında başlar, bu kenar mahallede biterdi.” diyen Aydemir, Balkan'dan göçen bir ailenin çocuğudur ve Edirne'de Türk-Yunan Savaşı zamanında doğmuştur (Aydemir Ş. S., 1993, s. 18). Babası zengin bir ailenin bahçıvanıdır. Bütün hayatı boyunca eli hep toprağın içinde olan, emekçi, çalışkan bir adamdır. Aydemir, satırlarında böyle bir babanın evladı olmaktan gurur duyduğunu okuyucuya yansıtmıştır. Ve bu bağlamda Aydemir, bahçıvan

babası gibi toprakla uğraşmaktan daima hoşlanacak, toprağa ilgisini Türkiye'de tarım reformuna dair fikirleri sistemleştirmeye kadar götürecektir. Annesi, Şevket Süreyya Aydemir'i erken gençlik yıllarından itibaren İslami-Mevlevi öğretilerini temel alarak yetiştirmeye çalışır. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma sürecinde bir süre farklı etnisiteler arasında birleştirici bir güç, zamk olarak ortak din kavramından medet umarak "ümmeççiliğe tutunmasına" benzetilebilir.

Aydemir, eseri samimi ve duru ve sade bir Türkçe ile kaleme almıştır. Edirne'de doğan yazar, hayatının farklı dönemlerinde farklı siyasi görüşleri benimsemiş, Soğuk Savaş döneminde idealleri uğruna yolculuklar yapmış, yargılanmış, hapis yatmış, devlet kademelerinde görevlerde bulunmuş ve sonunda emekli olmuştur. İşte Şevket Süreyya bütün bu yaşadıklarını, hayallerini, düşüncelerini ve seyahatlerini başarılı bir şekilde anlattığı için kitap çok okunanlar arasında yerini almıştır.

Kitaba ilk hatırası olan "yangınla" başlamaktadır. İlk hatırasından bütün bir hayatını şu şekilde özetlemiştir: "Yaşım ilerledikçe bu yangınların nicelerini gördüm. Denilebilir ki çocukluğum, onların kızılığında geçti." (Aydemir Ş. S., 1993, s. 8). Ve yine denilebilir ki eserin bütününe baktığımızda Balkanlarda, Anadolu'da, Doğu'da ve Kafkasya'da, Rusya'da çağın getirdiği o yangınların, alevlerin içinde kalmıştır.

Eserden bazı bölümler şu şekildedir: "Ergenekon, Şu Bilinmeyen Anadolu, Kızılelma, Rus Ovası ve Rus Mistiği, Çin Asrı, İnkılâbın Emrinde, Toprağa Dönüş." Konulardan da anlaşılacağı üzere aydın, yaşadığı olayları anlatırken farklı dönemlerde ardına düştüğü ideolojik fikirleri ve hayallerinden bahsetmiştir.

Kitabın Ergenekon kısmında Balkan Harbi sonrası Edirne'nin aldığı göç ve savaşın Edirne'yi nasıl etkilediğini anlatmaya çalışmıştır. O dönemi anlatırken mekân tasvirlerinde detaya yer vermiş, öyle ki cümlelerdeki detaylar insanın hafızasında o döneme ait bir Edirne resmi çizebilecek başarıdadır. Aydemir'in çocukluk yılları olmasına rağmen hatırladığı detaylar o dönem Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu duruma bugün için tarihe bir ışık tutmakta ve bu özelliği ile eser otobiyografik bir eser olmasının yanı sıra tarihi açıdan bir kaynak kitap niteliği de taşımaktadır.

4.2. Romanlar

4.2.1. Toprak Uyanırsa

Şevket Süreyya'nın kırsal kalkınma ve köy öğretmenlerinin rolünü ele aldığı bu romanı, Anadolu'nun modernleşme sürecindeki sancılarını konu alır. Romanın başkahramanı İsmail Hakkı, sadece bir köy öğretmeni değil, aynı zamanda bir toplum lideri ve kalkınmanın sembolüdür. Aydemir'in eserinde köy ve kalkınma arasındaki ilişki şu ifadelerle vurgulanır. "Bir öğretmenin görevi yalnızca okuma-yazma öğretmek değildir; o, toprağın dilinden anlayacak, köyün sesini duyacak ve bu toprakları diriltecektir." (Aydemir Ş. S., 1962, s. 78). Roman, Aydemir'in köy enstitüleri hareketine olan ilgisini ve kırsal kalkınmanın ulusal bağımsızlıktaki önemine olan inancını yansıtır.

4.2.2. Kahramanlar Doğmalıydı

"Kahramanlar Doğmalıydı" Şevket Süreyya'nın liderlik, kahramanlık ve toplumsal dönüşüm kavramlarını tartıştığı bir derleme eserdir. Kitap, Aydemir'in Cumhuriyet gazetesi için kaleme aldığı yazılardan oluşur ve Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısını analiz eder. Aydemir, kahramanların yalnızca lider değil, toplumun ihtiyaçlarının birer tezahürü olduğunu belirtir. "Bir toplumun kahramanlara ihtiyacı olduğu zaman, onlar tarihin karanlıklarından çıkar ve ışık olurlar. Kahramanlık, bir liderin özelliğinden çok, halkın ruhundaki arayıştır." (Aydemir Ş. S., 1974, s. 45). Bu eser, özellikle Türkiye'nin modernleşme

sürecinde kahramanlık olgusunu Atatürk'ün liderliği üzerinden değerlendirmesiyle dikkat çeker.

4.2.3. İnkılap ve Kadro

Aydemir'in Kadro dergisi çevresinde geliştirdiği fikirlerini derlediği bu eser, Cumhuriyet'in inkılaplarını ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla ele alır. Devletçilik ve halkçılık ilkelerini savunan yazar, devrimlerin yalnızca siyasi birer değişim olmadığını şu şekilde ifade eder. "Devrim, yalnızca rejim değiştirmez; devrim, toplumu dönüştürür, yeni bir insan tipi yaratır." (Aydemir Ş. S., 1932). Bu eser, Aydemir'in Kemalist reformlara olan inancını ve kalkınma modellerini ele aldığı yazıların bir araya getirilmesiyle şekillenmiştir.

4.2.4. Cihan İktisadiyatında Türkiye

Şevket Süreyya'nın Türkiye'nin dünya ekonomisindeki yerini tartıştığı bu eser, ekonomik bağımsızlığın ulusal kurtuluşla olan bağına vurgular. Aydemir, Türkiye'nin sanayileşmesi gerektiğini şu sözlerle dile getirir. "Sanayileşme, bir milletin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik bağımsızlığını da sağlar. Türkiye'nin bu yolda yürümesi kaçınılmazdır." (Aydemir Ş. S., Cihan İktisadiyatında Türkiye, 1931, s. 112). Eserde, Türkiye'nin kalkınma politikalarına yönelik eleştiriler ve öneriler geniş bir çerçevede ele alınmıştır.

4.2.5. İktisat Mücadelesinde Köy Muallimi

Bu eser, kırsal kalkınmada öğretmenlerin oynadığı rolü ve köylerdeki ekonomik kalkınma mücadelesini ele alır. Köy mualliminin görevini yalnızca eğitimle sınırlandırmayan Aydemir, şu ifadeleri kullanır. "Bir köy öğretmeni, milletin geleceğini toprağın derinliklerinden çıkarır. Onun görevi, yalnızca bilgi vermek değil, kalkınma için bir rehber olmaktır." (Aydemir Ş. S., 1932, , 1932, s. 55). Eser, köy enstitüleri fikrinin Aydemir üzerindeki etkisini ve onun kırsal kalkınmaya olan inancını göstermektedir.

4.2.6. Halk İçin İktisat Bilgisi

Aydemir'in halkı ekonomik konularda bilinçlendirme amacıyla yazdığı bu eser, ekonomi bilgisini geniş halk kitlelerine ulaştırmayı hedefler. Yazar, ekonomik bilgiyi bir kurtuluş aracı olarak görür. "Bir milletin özgürlüğü, ekonomisinin gücüyle ölçülür. Halkın bu gücü anlaması, bağımsızlığın ilk adımıdır." (Aydemir Ş. S., 1938, s. 14). Bu eserde, Türkiye'nin ekonomik kalkınma süreçlerine halkın katılımını sağlamanın önemi vurgulanır.

4.2.7. Türkiye Ekonomisi

Şevket Süreyya, bu eserinde Türkiye'nin ekonomik sorunlarını ve çözüm yollarını tartışır. Devletçilik anlayışını savunan yazar, şu tespitte bulunur. "Ekonomik bağımsızlık, ulusal bağımsızlığın temel taşıdır. Bu bağımsızlığı sağlamak, yalnızca bir politika değil, bir ulusal görevdir." (Aydemir Ş. S., 1945, s. 95). Eser, Cumhuriyet'in ekonomik kalkınma politikalarına dair eleştirel ve yapıcı bir analiz sunar.

4.2.8. İhtilalin Mantığı ile Demagog

Bu eser, devrimlerin doğasını ve liderliğin önemini ele alır. Aydemir, devrimlerin yalnızca yıkıcı değil, aynı zamanda kurucu bir doğası olduğunu vurgular. "Bir devrimin başarısı, liderlerinin vizyonuna ve toplumun katılımına bağlıdır. Devrim, yıkım değil, yeniden inşadır." (Aydemir Ş. S., 1973, s. 88). Aydemir'in bu eseri, liderlik ve toplumsal dönüşüm arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir kaynaktır.

4.2.9. Kırmızı Mektuplar ve Son Yazılar

Şevket Süreyya'nın son dönem yazılarından oluşan bu eser, onun entelektüel birikimini ve ideolojik gelişimini anlamak için bir başvuru kaynağıdır. Yazar, tarih ve gelecek üzerine şu değerlendirmeyi yapar. "Geçmişten öğrenmek, bugünü anlamak ve geleceği inşa etmek için bir zorunluluktur. Tarih, yalnızca bir ders değil, bir inşa rehberidir." (Aydemir Ş. S., 1979, s. 22). Bu eser, Aydemir'in entelektüel birikiminin ve düşünsel mirasının bir özeti niteliğindedir.

4.3. Dergiler

4.3.1. Kadro Dergisi

Aydemir, Kadro dergisinde yayımladığı yazılarında, Türkiye'nin kalkınma modelini ve modernleşme sürecini derinlemesine ele almış, devletçilik ve bağımsızlık gibi ilkeleri sistematik bir şekilde işlemiştir. Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin ardından, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı ideolojik bir çerçevede ele almayı hedeflemiştir. Şevket Süreyya Aydemir, dergide yayımladığı yazılarda, modernleşme sürecini bir kalkınma projesi olarak görmüş ve bu süreci toplumsal dayanışma temelinde ele almıştır. "Devrim, yalnızca bir siyasal dönüşüm değil, aynı zamanda toplumu ekonomik ve kültürel olarak dönüştürme projesidir. Planlama, bu dönüşümün temel aracıdır." (Aydemir Ş. S., 1932, s. 10). Aydemir'in ideolojik olarak Cumhuriyet rejimiyle uyumlu bir kalkınma anlayışını benimsediğini gösterir. Aydemir, modernleşmeyi yalnızca Batılılaşma olarak görmeyip ulusal bir kalkınma modelinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Aydemir'in Kadro dergisindeki yazılarında en sık işlenen konulardan biri de emperyalizm karşıtlığıdır. Aydemir, Türkiye'nin ulusal bağımsızlık mücadelesini, dünya üzerindeki sömürgeci sistemlerin bir alternatifi olarak görmüş ve bu mücadeleyi ideolojik bir zemine oturtmaya çalışmıştır. "Türkiye, yalnızca bir ulus devlet olarak değil, aynı zamanda sömürgeciliğe karşı bir alternatif model olarak dünya sahnesinde yer almalıdır." (Aydemir Ş. S., 1933, s. 15). Aydemir Cumhuriyet'in antiemperyalist söylemini yalnızca siyasî bir duruş olarak değil, aynı zamanda ekonomik bağımsızlık ve kalkınma modeliyle desteklenen bir ideoloji olarak ele aldığını ortaya koyar.

Kadro dergisi, toplumsal dönüşümü sağlamak için ulusal dayanışmayı ön plana çıkaran bir ideolojik çerçeve sunmuştur. "Bir milletin kaderi, onun sınıfsal çatışmalara düşmesiyle değil, dayanışma ruhuyla hareket etmesiyle şekillenir. Dayanışma olmadan kalkınma, kalkınma olmadan bağımsızlık mümkün değildir." (Aydemir Ş. S., 1932, s. 8). Bu görüş, Aydemir'in sınıfsal ayrışmayı reddederek, halkçılık ve milliyetçilik ilkelerini toplumsal kalkınmanın temel taşı olarak gördüğünü göstermektedir.

Şevket Süreyya Aydemir'in Kadro dergisindeki yazılarında en fazla yer bulan temalardan biri devletçiliktir. Aydemir, devletçiliği yalnızca ekonomik bir model olarak değil, aynı zamanda toplumsal eşitliği ve refahı sağlayan bir araç olarak görmüştür. "Devletçilik, yalnızca üretim araçlarını kontrol etmek değil, aynı zamanda toplumun kalkınmasını sağlayacak sosyal politikaları devreye sokmaktır." (Aydemir Ş. S., 1931, s. 12). Aydemir, bu yaklaşımla, devletin ekonomik kalkınmadaki düzenleyici rolünün yanı sıra sosyal eşitlik ve adalet sağlama işlevine de vurgu yapmıştır.

Aydemir, yazılarında ekonomik kalkınma için planlamanın önemini sıkça vurgulamıştır. Ona göre, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin, kaynaklarını verimli bir şekilde kullanabilmesi için merkezi bir planlamaya ihtiyacı vardır. "Kalkınma, sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda toplumun tüm kesimlerinin bu büyümeden eşit şekilde faydalanmasını sağlayacak bir planlama sürecidir." (Aydemir Ş. S., 1932, s. 18). Aydemir'in kalkınma anlayışını evrensel ideolojilerden bağımsız bir

şekilde, Türkiye'nin özgün koşullarına göre şekillendirdiğini gösterir.

Aydemir, Kadro dergisinde yazdığı yazılarda, Türkiye'nin kalkınma modelinin evrensel bir bağlama oturtulması gerektiğini savunmuştur. "Ne Batı kapitalizmi ne de Sovyet sosyalizmi Türkiye'nin ihtiyaçlarına tam anlamıyla cevap verebilir. Türkiye, kendi özgün kalkınma modelini yaratmalıdır." (Aydemir Ş. S., 1932, s. 22). Aydemir'in, Türkiye'nin kalkınma sürecini yalnızca iç dinamiklere dayandırmadığını, aynı zamanda dünya sisteminden bağımsız bir model oluşturma çabası içinde olduğunu göstermektedir.

Şevket Süreyya Aydemir'in Kadro dergisindeki yazıları, Cumhuriyet'in ideolojik temellerini inşa etme sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Aydemir, devletçilik, bağımsızlık ve toplumsal dayanışma gibi ilkeleri sistematik bir şekilde işlemiş, Türkiye'nin kalkınma modeline entelektüel bir çerçeve sunmuştur. Onun yazıları, yalnızca dönemin sorunlarına çözüm üretmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma sürecine uzun vadeli bir vizyon kazandırmıştır.

Kadro, Aydemir'in liderliğinde, Türk devriminin ideolojik altyapısını güçlendirmiş ve toplumsal dönüşüm için entelektüel bir rehber olmuştur.

4.3.2. Yön dergisi

1960'lı yıllar, Türkiye'nin siyasal, toplumsal ve entelektüel atmosferinde büyük dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, sol düşüncenin yükselişi ve entelektüel tartışmalar, yeni yayın organlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yön dergisi, 1961 yılında Doğan Avcıoğlu öncülüğünde yayımlanmaya başlamış ve dönemin en etkili düşünce platformlarından biri hâline gelmiştir. Şevket Süreyya Aydemir, bu derginin yazarları arasında yer almış ve Kadro hareketindeki ideolojik birikimini Yön'ün sayfalarına taşımıştır. Yön dergisi, özellikle sosyalist kalkınma modeli, devletçilik, bağımsızlık ve halkçılık gibi konulara odaklanmış bir yayın organıydı. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarını ele alarak çözüm önerileri geliştiren Yön, aynı zamanda entelektüel tartışmalara da ev sahipliği yapmıştır. Şevket Süreyya Aydemir, bu dergide yazdığı makalelerde, kalkınma ve modernleşme süreçlerine dair fikirlerini ortaya koymuş, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesini sosyo-ekonomik bir perspektiften değerlendirmiştir.

Şevket Süreyya, Yön dergisindeki yazılarında kalkınmanın ancak planlı bir devlet müdahalesiyle mümkün olacağını savunmuştur. "Kalkınma, yalnızca ekonomik bir süreç değildir; toplumu dönüştürmenin ve bağımsızlığı sağlamanın temel aracıdır. Bu süreç, devletin güçlü bir müdahalesini gerektirir." (Aydemir Ş. S., 1962, s. 12). Aydemir, Yön'deki yazılarında, emperyalizme karşı mücadeleyi Türkiye'nin modernleşme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür. Ona göre, ekonomik bağımsızlık olmadan siyasî bağımsızlık sağlanamaz. "Bağımsızlık, yalnızca bir milletin özgürlüğünü değil, aynı zamanda onun ekonomik kaynaklarını kontrol etme gücünü ifade eder." (Aydemir Ş. S., 1963, s. 18). Aydemir, halkçılık ilkesini Yön dergisinde de savunmuş ve halkın ekonomik ve siyasî katılımını artırmanın gerekliliğine dikkat çekmiştir. Halkçılığı yalnızca bir siyasal ilke değil, aynı zamanda bir toplumsal dayanışma ve seferberlik ruhu olarak görmüştür. "Halkçılık, yalnızca bir kavram değil, toplumu ileriye taşıyacak bir idealdir. Bu ideal, sınıfsal çatışmaları önleyerek, ulusal birliği güçlendirir." (Aydemir Ş. S., 1961, s. 8).

Yön dergisi, Kadro hareketinin bıraktığı mirası bir ölçüde devralmış ve sosyalist kalkınma modelini gündeme taşımıştır. Aydemir'in Yön'deki katkıları, Kadro dergisindeki görüşleriyle paralellik gösterir. Ancak Yön, daha geniş bir entelektüel platform sağladığı için Aydemir'in fikirlerini daha geniş bir kitleye ulaştırmıştır. Yön, Kadro'nun ideolojik çizgisini güncelleyerek, 1960'ların dinamiklerine

uyarlamış ve sosyalizmi daha kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

Yön dergisi, Şevket Süreyya'nın 1930'larda Kadro çevresinde şekillendirdiği devletçi ve halkçı düşünceleri yeniden canlandırması için bir fırsat olmuştur. 1960'lı yıllarda, Türkiye'nin modernleşme süreci ve siyasi çalkantıları, Aydemir'in fikirlerini daha da derinleştirmesine olanak tanımıştır. Yazar, Yön'deki yazılarında, sosyalizm ile Kemalizm'i birleştiren bir çizgi benimsemiştir. Aydemir, Yön hareketinin entelektüel çerçevesini desteklerken, Türkiye'nin bağımsızlık ve kalkınma hedeflerine ulaşması için öneriler sunmuştur.

Yön dergisi, Türkiye'deki entelektüel tartışmaları şekillendiren önemli bir platform olmasına rağmen, 1967 yılında yayın hayatını sonlandırmıştır. Aydemir'in dergiye katkıları, onun entelektüel mirasının önemli bir parçasını oluşturur. Yazarın Yön'deki yazıları, Kadro hareketinden miras kalan fikirlerin yeniden ele alınmasını sağlamış ve Türkiye'nin modernleşme sürecine ışık tutmuştur.

Şevket Süreyya Aydemir'in Yön dergisindeki yazıları, Türkiye'nin modernleşme, kalkınma ve bağımsızlık sürecine dair derin bir bakış sunar. Aydemir, Kadro hareketindeki ideolojik birikimini Yön'e taşıyarak, sosyalizm ve devletçilik anlayışını yeniden gündeme getirmiştir. Onun yazıları, yalnızca birer ideolojik metin değil, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme tarihine dair önemli birer kaynaktır. Yön dergisi, Aydemir'in fikirlerini daha geniş bir kitleye ulaştırmış ve onun entelektüel mirasını güçlendirmiştir.

SONUÇ

Aydemir'in entelektüel yolculuğu, bireysel deneyimlerin toplumsal dönüşümlere yansıtılmasının bir örneğidir. Örneğin, Moskova'daki eğitimi sırasında sosyalizmle tanışması, yalnızca kendi ideolojik duruşunu değiştirmekle kalmamış, Türkiye'deki halkçılık ve devletçilik politikalarının şekillenmesine de katkıda bulunmuştur. Kafkas Cephesi'nde yaşadığı deneyimler ise, bireysel düzeyde hayal kırıklıkları ve sorgulamalara yol açmış, bu da onun ulusal meseleler üzerine daha derin bir perspektif geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Gençlik yıllarında Turancılık fikrine bağlılığı, Kafkas Cephesi'nde yaşadığı hayal kırıklıkları ve Moskova'daki eğitimle komünizm ideolojisine yaklaşmasıyla radikal bir değişim göstermiştir. Ancak bu değişim, bir ideolojik sapma değil; aksine, yeni koşullar ışığında eski fikirlerin sorgulanması ve yeniden inşa edilmesi olarak yorumlanabilir.

Kemalizm ile tanışması, onun devlet merkezli bir reform ve modernleşme ideolojisine katkı sunmasını sağlamıştır. Kadro dergisi çevresinde geliştirdiği fikirler, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal bağımsızlığının halkçılık ve devletçilik ilkeleriyle sağlanabileceği üzerine kuruludur. Örneğin, "Milli İktisat ve Kalkınma" başlıklı yazısında, ekonomik bağımsızlığın yalnızca devlet kontrolündeki bir planlama ile mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Aydemir, bu yazıda yerel üretimin desteklenmesi ve ithalatın sınırlandırılmasını önererek, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını doğrudan halkın katılımıyla gerçekleştirme fikrini savunmuştur. Bunun yanı sıra, "Köylü ve Devlet" makalesinde, köylünün üretici sınıf olarak güçlendirilmesinin devlet politikalarının merkezinde olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu yazılar, Aydemir'in halkçılık ve devletçiliğin nasıl uygulanması gerektiğine dair somut bir çerçeve sunduğunu göstermektedir. Bu fikrinsel dönüşümler, Aydemir'in ideolojik esnekliğini ve pratik çözüm arayışlarını göstermektedir.

Aydemir'in fikrinsel dönüşümü, sadece ideolojik arayışlarla sınırlı değil, aynı zamanda toplumsal dinamiklere bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Moskova'daki eğitimi sırasında edindiği sosyalist düşünceler, Türkiye'de halkçılık ve devrimcilik ekseninde yeni bir perspektife dönüşmüştür. Onun bu dönüşümü, ideolojik katılıktan uzak bir düzlemde Türkiye'nin gereksinimlerine uyarlanabilir bir fikir sistematığı olarak değerlendirilmelidir.

Aydemir'in siyasi ve entelektüel faaliyetleri, döneminin zorlukları ve gereksinimleriyle çok yakından ilintilidir. Kadro Hareketi'nin öncülerinden biri olarak, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal ve ekonomik temellerini teorik açıdan destekleyen önemli katkılar sunmuştur. Kadro dergisinde yer alan yazıları, devletin ekonomik bağımsızlık politikasının halkçı ve devletçi bir perspektiften temellendirilmesine odaklanmıştır.

Aydemir'in siyasi fikirleri, ideolojik çok yönlülüğüyle dikkat çeker. Turancılıktan komünizme, oradan Kemalizm'e uzanan fikrîsel yolculuğu, onun sabit bir ideolojiden ziyade dönemin gereksinimlerine uygun bir perspektif geliştirdiğini gösterir. 1960'larda Yön dergisi aracılığıyla Türk sosyalizmi ve sosyal demokrasi tartışmalarında etkin bir rol oynamış, Türkiye'de sosyal adaletin sağlanması önerilerini dile getirmiştir.

Aydemir, hem devlet aygıtını hem de toplumsal tabanı etkileyen çalışmalarıyla siyasi arenada farklı bir konumda durmuştur. Pragmatik yaklaşımları ve devlete olan bağımlılığı, ideolojik saflıktan uzak bir perspektifle hareket ettiğini gösterir. Özellikle Kadro ve Yön hareketlerinde benimsenen halkçı yaklaşımlar, onun hem entelektüel hem de siyasal liderliğini pekiştirmiştir. Aydemir'in fikirleri, sadece akademik tartışmaları beslemekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'deki reform hareketlerine de katkı sağlamıştır.

Aydemir'in tarihsel ve ideolojik dönemeçlerdeki rolü, onun sadece bir entelektüel figür değil, Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma projelerine adanmış bir hayatın öyküsü olarak öne çıkar. Örneğin, Kadro Hareketi sırasında geliştirdiği teoriler, Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını devlet destekli bir kalkınma modeliyle sağlamayı öneriyordu. Bu fikir, özellikle yerli sanayinin teşvik edilmesi ve kırsal kalkınmaya öncelik verilmesiyle modernleşme projelerine somut bir çerçeve sunmuştur. Ayrıca, "Milli İktisat ve Kalkınma" makalesinde, ulusal ekonominin modernleşmesinde halkın doğrudan rol alması gerektiği fikrini savunarak devletin bu süreçte rehberlik etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu tür yaklaşımlar, Aydemir'in modernleşme projelerindeki katkılarını daha da görünür kılmaktadır. Onun fikirleri, bugün hala tartışılmakta ve modern Türkiye'nin entelektüel mirasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, Aydemir'in yazını ve düşünceleri, tarihsel bir perspektifin anahtarı niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Aydemir, Ş. S. (1924, Şubat). Lenin Leninizm. Aydınlık, s. 20.

Aydemir, Ş. S. (1931). Cihan İktisadiyatında Türkiye. Ankara: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti.

Aydemir, Ş. S. (1931, Mayıs). Devletçilik ve Ekonomik Bağımsızlık. Kadro(5).

Aydemir, Ş. S. (1932, Şubat). Devrim ve Planlama. Kadro(2), s. 10.

Aydemir, Ş. S. (1932). İktisat Mücadelesinde Köy Muallimi, Maarif Matbaası, 1932, . Ankara: Maarif Matbaası.

- Aydemir, Ş. S. (1932). *İnkılap ve Kadro*. Ankara: Kadro Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1932, Temmuz). *Planlı Kalkınmanın Gerekliliği*. Kadro(7).
- Aydemir, Ş. S. (1932, Mart). *Toplum ve Devlet*. Kadro(3).
- Aydemir, Ş. S. (1932, Ekim). *Uluslararası Kalkınma Modelleri ve Türkiye*. Kadro(10).
- Aydemir, Ş. S. (1933, Haziran). *Emperyalizmin Yeni Yüzü*. Kadro(18).
- Aydemir, Ş. S. (1938). *Halk İçin İktisat Bilgisi*. Ankara: Ulusal Ekonomi Ve Artırma Kurumu.
- Aydemir, Ş. S. (1945). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1961). *Halkçılık ve Toplum*. Yön Dergisi(10).
- Aydemir, Ş. S. (1962). *Kalkınmada Devletin Rolü*. Yön Dergisi(23).
- Aydemir, Ş. S. (1962). *Toprak Uyanırsa*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1962). *Toprak Uyanırsa*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1963). *Bağımsızlık ve Ekonomi*. Yön Dergisi(45).
- Aydemir, Ş. S. (1973). *İhtilalin Mantığı ile Demagog*. Ankara: İnkılap Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1974). *Kahramanlar Doğmalıydı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1979). *Kırmızı Mektuplar ve Son Yazılar*. Ankara: Cumhuriyet Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1984). *Kahramanlar Doğmalıydı*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1993). *İkinci Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1993). *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Aydemir, Ş. S. (1995). *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa*, . İstanbul: Rewmzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (2020). *Menderes'in Dramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (2020). *Tek Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirci, F. (2006, Ağustos). *Kadro Hareketi ve Kadrocular*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 34-54.
- Feroz, A. (1993). *The Making of Modern Turkey*. Londra: Routledge.
- Gökalp, Z. (2004). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Göktürk, H. İ. (1977). *Bilinmeyen Yönleriyle Şevket Süreyya Aydemir*. Ankara: Arı Matbaası.
- Kongar, E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mardin, Ş. (1964). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sayılgan, A. (2009). *Türkiye'de Sol Hareketler*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Tunçay, M. (2001). *Türkiye'de Sol Akımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, E. (2022). Aydınlik Çevresinde Şevket Süreyya (Aydemir) 1924-1925. CTAD(35), 509-539.

QUALITY AND EFFICIENCY IN HIGHER EDUCATION: ASSESSING THE PERFORMANCE OF SELECTED TURKISH UNIVERSITIES USING THE SLACK-BASED MEASURE DATA ENVELOPMENT ANALYSIS

Mervenur SÖZEN¹ Çağlar SÖZEN²

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 03.12.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 27.12.2024

Atıf/©: Sözen, M., Sözen, Ç., (2024). Quality And Efficiency in Higher Education: Assessing The Performance Of Selected Turkish Universities Using The Slack-Based Measure Data Envelopment Analysis. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 277-289

Özet

This study aims to analyze the performance of Turkey's leading universities on a global scale, specifically in terms of resource management, academic output, and strategic effectiveness. The analysis focuses on 16 Turkish universities Ankara University, Atatürk University, Atılım University, Bilkent University, Boğaziçi University, Ege University, Gazi University, Gebze Technical University, Hacettepe University, Istanbul Medipol University, Istanbul Technical University, Istanbul University, Koç University, Middle East Technical University, Sabancı University, and TOBB University of Economics and Technology (TOBB ETU) which ranked in the top 1000 globally between 2020 and 2023. To evaluate the efficiency of these universities, the study employs the Slack-Based Measure (SBM) Data Envelopment Analysis (DEA) model, focusing on input variables such as the number of professors, associate professors, and assistant professors, and output variables like the number of publications and projects. An output-oriented model with variable returns to scale is used, centering on the academic output of these institutions.

In the study's second phase, additional structural and functional factors that may influence university efficiency are analyzed in depth. These factors include the number of lecturers (x_1), number of research assistants (x_2), number of administrative staff (x_3), number of undergraduate students (x_4), number of master's students (x_5), and number of doctoral students (x_6). Panel data analysis is applied to test the impact of these variables on efficiency, with the Lagrange Multiplier Test, F-Test, and Hausman Test used to determine the significance of each university's individual and temporal effects. The findings indicate that both the academic and administrative staffing structures, as well as student demographics, play a crucial role in shaping the efficiency levels of these institutions.

This study provides Turkish universities with insights to boost their international competitiveness and offers strategic guidance for decision-making processes. The analysis results offer actionable recommendations for improving the sustainable quality of higher education, focusing on effective resource utilization, policy development, and enhanced academic performance, thereby supporting greater efficiency in Turkey's higher education system.

Anahtar Kelimeler: Academic Performance, Data Envelopment Analysis, SBM-DEA, Panel Data Analysis, Higher Education Quality

¹ Dr., mervenur.pala1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5603-5382

² Dr. Öğretim Üyesi, Giresun Üniversitesi, caglar.sozen@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3732-5058

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE VE ETKİNLİK: TÜRKİYE’NİN EN İYİ ÜNİVERSİTELERİNİN SBM TABANLI DEĞERLENDİRMESİ

Citation /©: Sözen, M., Sözen, Ç., (2024). Quality And Efficiency in Higher Education: Assessing The Performance Of Selected Turkish Universities Using The Slack-Based Measure Data Envelopment Analysis. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 277-289

Abstract

Bu çalışma, Türkiye'nin en prestijli üniversitelerinin etkinlik performanslarını küresel ölçekte inceleyerek, kaynak yönetimi, akademik çıktı üretimi ve stratejik verimlilik düzeylerini değerlendirip belirlemeyi amaçlamaktadır. 2020-2023 yılları arasında dünya sıralamasında ilk 1000'e giren Ankara Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi ve TOBB olmak üzere toplam 16 üniversiteye odaklanılmıştır. Çalışmada, Slack-Based Measure (SBM) modeli aracılığıyla Veri Zarflama Analizi (DEA) kullanılarak üniversitelerin etkinlik performansları ölçülmüştür. Girdi değişkenleri olarak profesör, doçent ve doktor öğretim üyesi sayısı; çıktı değişkenleri olarak ise yayın ve proje sayısı kullanılmıştır. Bu analizde çıktı yönelimli ve değişken getiriye sahip bir model tercih edilerek, üniversitelerin bilimsel çıktıları esas alınmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında, üniversitelerin etkinlik düzeyini etkileyebilecek diğer yapısal ve işlevsel faktörler incelenmiştir. Bu faktörler arasında öğretim görevlisi sayısı (x_1), araştırma görevlisi sayısı (x_2), idari personel sayısı (x_3), lisans (x_4), yüksek lisans (x_5) ve doktora (x_6) öğrenci sayıları bulunmaktadır. Bu değişkenlerin, üniversitelerin etkinlik düzeyi üzerindeki etkisi panel veri analizi ile test edilmiş olup, model seçiminde Lagrange Çarpımı Testi, F-Test ve Hausman Testi kullanılarak, üniversitelerin bireysel ve zamansal etkilerinin anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, üniversitelerin etkinlik düzeylerinin belirlenmesinde akademik ve idari personel yapısının ve öğrenci profili bileşenlerinin önemli olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, Türk üniversitelerinin uluslararası rekabet düzeylerini artırmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılmış olup, üniversitelerin stratejik karar alma süreçlerine yön verecek değerli sonuçlar sunmaktadır. Analiz sonuçları, Türk yükseköğretim sisteminin verimliliğini artırmaya yönelik politika geliştirilmesine, kaynakların etkili kullanımına ve akademik performansın güçlendirilmesine dair somut öneriler sunarak, yükseköğretim kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde artırılması için önemli bilgiler sağlamaktadır.

Keywords: Akademik Performans, Veri Zarflama Analizi, SBM-DEA, Panel Veri Analizi, Yükseköğretim Kalitesi

INTRODUCTION

In today's knowledge economy, universities have evolved beyond their traditional role of simply generating knowledge; they now play a crucial part in societal development through research, innovation, and education. In countries like Turkey, where the higher education landscape is continuously evolving, it is essential to understand and enhance university efficiency. This improvement is vital not only for enhancing educational quality but also for bolstering the nation's competitive position on the global stage (Altbach, 2011; Marginson, 2016).

The performance of universities is often assessed through their rankings in global lists, with key factors such as research output, publication frequency, involvement in projects, and international collaborations being significant (Hazelkorn, 2015). Institutions that rank within the global top 1000 are recognized for their academic excellence, effective resource utilization, strategic management, and capacity to produce a skilled workforce. For Turkish universities that achieved a top 1000 ranking between 2020 and 2023, evaluating their operational efficiency is critical for maintaining and enhancing their competitive status.

This study utilizes the Data Envelopment Analysis (DEA) method, particularly the Slack-Based Measure (SBM) model, to assess efficiency across 16 prominent Turkish universities. The SBM model is a non-parametric approach tailored for evaluating systems with multiple inputs and outputs, making it effective for identifying inefficiencies in resource usage (Charnes, 1978; Cooper et al., 2011). In the initial phase of the study, input variables include the counts of professors, associate professors, and assistant professors, while output variables focus on the number of publications and projects. The model is designed to be output-oriented and assumes variable returns to scale, aiming to evaluate scientific productivity as a key performance indicator.

The second phase broadens the analysis to examine structural and functional factors potentially affecting university efficiency. Structural variables include numbers of lecturers, research assistants, administrative staff, and students across educational levels (undergraduate, master's, and doctoral). Panel data analysis is employed to assess the impact of these variables on efficiency, using tests like the Lagrange Multiplier, F-Test, and Hausman Test to determine the most appropriate model (pooled, fixed effects, or random effects) (Baltagi and Baltagi, 2008). Findings reveal that staff composition, student demographics, and other structural factors significantly influence university efficiency.

This study provides insights to improve resource management, productivity in academic output, and efficiency within Turkey's higher education sector. As Turkish higher education strives to remain globally competitive, the emphasis must shift not only towards increasing resources but also towards utilizing them efficiently. The findings offer guidance for university management and policymakers, highlighting strategies that can support informed decision-making and strategic planning. An efficiency-centered approach, as this research suggests, will help strengthen Turkey's standing in global rankings and enhance the quality of its higher education system.

2. LITERATURE REVIEW

The application of Data Envelopment Analysis (DEA) for evaluating university efficiency has been well-documented in Turkey. Many studies have explored Turkish universities' educational and research efficiencies through various DEA models. Ulucan (2011) examined university efficiency through standard and measurement-specific DEA models, providing benchmarks for less efficient institutions. Selim and Bursalioglu (2013) analyzed Turkish universities from 2006-2010 using a

two-stage DEA model, observing that efficiency was positively impacted by the student-to-academic staff ratio. Cinar (2013,2016) applied the Multiple Activity Data Envelopment Analysis (MA-DEA) model, which supports efficient resource use across research and educational activities, emphasizing how prioritization in these areas can impact total efficiency. Kadilar and Kadilar (2017) studied foundation universities through DEA and super-efficiency analyses, identifying Sabanci University as super-efficient and Ozyegin University as less efficient, while also noting an overall lack of technical efficiency in foundation universities. Maral (2023) focused on research efficiency in Turkey’s research universities, finding only eight of these institutions to be efficient and suggesting that universities must take further steps to boost their efficiency.

3. MATERIALS AND METHODS

3.1. Data Envelopment Analysis

Data Envelopment Analysis (DEA) is a non-parametric technique used to assess the relative efficiency of decision-making units (DMUs) that operate with multiple inputs and outputs. The core aim of DEA is to evaluate how effectively these units utilize their resources (inputs) to generate desired results (outputs) (Charnes et al., 1978). In DEA, each unit’s efficiency is assessed relative to a reference group; fully efficient units are given a score of 1, while inefficient units receive a score below 1. Due to its ability to handle multiple inputs and outputs, DEA is widely applied across sectors such as education, healthcare, and manufacturing, where it supports meaningful analysis of complex systems.

The DEA model used in this study is based on the Slack-Based Measure (SBM) approach. Unlike other DEA models, SBM-DEA directly considers inefficiency slack and generates an efficiency score for each unit by minimising these slacks (Tone, 2001).

The DEA model can be used in two basic forms:

1. Input-oriented model: The objective is to minimise inputs to achieve a given level of output.
2. Output-oriented model: The objective is to maximise output at a given input level. Since the study focuses on the academic outputs (publications and projects) of universities, the output-oriented model is preferred.

The output-oriented DEA model can be formulated as follows:

$$\text{Max } \theta = \frac{\sum_{r=1}^s u_r y_{rj}}{\sum_{i=1}^m v_i x_{ij}} \quad (1)$$

Where:

θ = Efficiency score,

u_r = Weights of outputs (number of publications, number of projects, etc.),

y_{ij} = Output number r of the decision unit

v_i = Weights of inputs (number of professors, associate professors, doctoral lecturers, etc.),

x_{ij} = Input i of the decision-making unit

is defined as.

3.2. Slack Based Measurement (SBM)-DEA Model

SBM-DEA is a method used to minimise inefficiency. In the SBM model, the differences between inputs and outputs are directly added to the model and slack is calculated. The mathematical representation of the SBM model is as follows (Tone, 2001):

$$\min \rho = \frac{1 - \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m s_i^- / x_i}{1 - \frac{1}{s} \sum_{r=1}^s s_r^+ / y_r} \quad (2)$$

Where:

ρ = SBM-DEA efficiency score,

s_i^- = Input inefficiency slack (overused input),

s_r^+ = Output inefficiency slack (underproduced output),

x_i = i-th input of the decision unit,

y_r = r-th output of the decision unit

is defined as.

This model is a measure of efficiency that shows how universities' inputs (academic staff) can be used more effectively and how their outputs (publications, projects) can be increased.

3.3. Panel Data Analysis

Panel data analysis is an econometric method that enables the analysis of data obtained from the same units at different time periods (Baltagi and Baltagi, 2008). This method of analysis allows time-dependent variables and differences between individuals to be evaluated together. Panel data sets consist of both cross-sectional data (differences between different units in a time period) and time series data (how a unit changes in different time periods).

Panel data analysis is used in this study to examine the factors affecting the efficiency levels of universities. Structural variables of universities such as the number of lecturers, number of research assistants, number of administrative staff, number of undergraduate students, number of master's students and number of doctoral students were tested with the panel data model.

The Pooled Model treats the entire data set as a single group and does not take individual differences into account (Baltagi and Baltagi, 2008). The equation of the model

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \epsilon_{it} \quad (3)$$

is of the form.

Where Y_{it} is the value of the dependent variable (efficiency score) for the i-th unit at time t; X_{it} denotes the independent variables. α , is the constant term, β is the coefficient and, ϵ_{it} is the error term.

The Fixed Effects Model assumes that the specific characteristics of each unit are constant and do not change over time (Baltagi and Baltagi, 2008). The model equation

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

is of the form.

Where α_i denotes the unique fixed effect of each unit. The fixed effects model fixes heterogeneity across individuals and analyzes changes over time.

The Random Effects Model assumes that individual differences are randomly distributed and is added to the model as an error term (Wooldridge, 2010). The model equation

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + u_i + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

is of the form.

Where u_i represents individual fixed effects and is assumed to be randomly distributed.

The Lagrange multiplier (LM) test is a test of whether the pooled model is appropriate. If the result of the LM test is significant, then the pooled model is not appropriate and either the fixed or random effects model should be preferred (Breusch and Pagan, 1980). The F-test tests whether the fixed effects model is more appropriate than the pooled model. If the F-test is significant, the fixed effects model should be preferred (Baltagi and Baltagi, 2008). The Hausman test allows to choose between fixed and random effects models. If the fixed effects model is preferred as a result of the Hausman test, the differences between individuals should be considered fixed; in the random effects model, the differences are considered random (Hausman, 1978).

4. FINDINGS AND DISCUSSION

Table 1 evaluates the efficiency performance of the leading universities in Turkey between 2020 and 2023 using the SBM-DEA method. The SBM-DEA method is an effective approach to identify inefficiency slack and in this study, an output-oriented model with variable return to scale is used. This approach assesses how effectively universities use their inputs (academic staff) to produce academic outputs (publications and projects). In other words, universities are compared in terms of efficiency according to the extent to which they produce outputs with specific inputs.

Universities such as Bilkent University, Gebze Technical University, Hacettepe University, Middle East Technical University, Sabancı University and TOBB ETU have consistently demonstrated high performance by achieving the full efficiency score (1) every year. These universities have been efficient in their academic outputs by using their resources effectively. As the SBM-DEA analysis shows, these universities have managed their resources optimally and managed to remain in a strong position in international competition through their success in research activities and projects. On the other hand, some universities, such as Ege University and Istanbul University, stand out with low efficiency scores over four years. Ege University's efficiency score increased from 0,29 in 2020 to 0,34 in 2023, but still remains low. Istanbul University also achieved a very low efficiency score of 0,14 in 2023. These low efficiency ratios indicate that resource management, academic staff and research outputs are not used efficiently. These universities are unable to effectively transform their inputs into outputs and the SBM-DEA model reveals this inefficiency. Some universities, such as Gazi University and Bogaziçi University, show significant declines over time. For example, while Gazi University was fully efficient between 2020 and 2022, this score dropped to 0,19 in 2023. Boğaziçi University's full efficiency score was 1 in 2021, but dropped to 0,28 in 2023. Such declines indicate that universities do not have a sustainable strategy for resource management. The use of the variable return to scale

model is an important approach that reveals the efficiency losses in resource utilization of these universities in different periods. Universities such as Atatürk University and Atilim University show a fluctuating performance. While Atatürk University was fully efficient in 2022, its efficiency score declined to 0,19 in 2023. Similarly, while Atilim University was fully efficient in 2020 and 2021, its efficiency scores declined in 2022 and 2023. This suggests that these universities are unable to ensure continuity in resource utilization and are experiencing managerial difficulties.

Table 1. Universities' Efficiencies according to SBM-DEA

DMU	2020	2021	2022	2023
Ankara University	0,59	1	1	1
Ataturk University	0,39	0,49	1	0,19
Atilim University	1	1	0,69	0,52
Bilkent University	1	1	1	1
Bogazici University	0,59	1	0,41	0,28
Ege University	0,29	0,32	0,38	0,34
Gazi University	1	1	1	0,19
Gebze Technical University	1	1	1	1
Hacettepe University	1	1	1	1
Istanbul Medipol University	0,56	0,55	0,51	1
Istanbul Technical University	1	1	1	1
Istanbul University	0,82	0,50	1	0,14
Koç University	0,86	1	1	1
Middle East Technical University	1	1	1	1
Sabancı University	1	1	1	1
TOBB ETU	1	1	1	1

Table 2 shows the slack values of elite universities in Turkey between 2020 and 2023, i.e. the efficiency slacks between the number of academic staff (professors, associate professors, doctoral faculty members) and academic outputs (number of publications and projects). These gaps mean that universities are not reaching their potential and are not utilizing their resources to their full capacity. The main objective of the analysis is to identify these slack areas and provide guidance on how universities can improve their resource management and academic output.

Bilkent University, Gebze Technical University, Middle East Technical University (METU), Sabancı University and TOBB ETU achieved full efficiency scores for four years by using all their inputs in the most efficient way. These universities do not have any slack values, i.e. they have achieved full capacity utilization in the number of professors, associate professors and doctoral faculty members, as well as in the number of projects and publications. This shows that these universities have implemented an effective resource management strategy, successfully transformed their inputs into outputs and achieved sustainable success in their research activities. As a result, it can be recommended that these universities continue with the current strategy and increase international collaborations.

Some universities, which are particularly notable in the Slack data, appear to have significant efficiency problems. In order to improve the performance of these universities, resources should be better managed and inefficient areas should be reduced. Ankara University has significant slack values in 2020. Especially with a slack value of 693 professors and 168 associate professors, it is seen that

resources are not fully utilized. However, since 2021, the level of efficiency has increased and slack values have been zeroed. In order to sustain this situation, Ankara University needs to continue its effective resource management strategies and make long-term plans in academic staff management. Ataturk University, 154 doctoral faculty members and 327 project slack values in 2023 indicate that the university is experiencing significant inefficiencies. The fact that this university, which is fully effective in 2022, cannot provide continuity in resource management points to managerial and structural deficiencies. The recommended solution is more effective coordination of projects and the development of strategies to increase the motivation of academic staff. For Atilim University, there is a significant inefficiency in 2023, especially in the number of doctoral faculty members and publications. With a publication slack value of 218, it is understood that the university has experienced a serious performance decline in academic outputs. In order to solve this problem, research projects should be planned better, academic staff should be encouraged to research, and national/international funds should be utilized more. Bogazici University's 147 project slack value and 82 publication slack value in 2023 indicate that the university has not achieved the expected performance in project production and academic publications. To address these challenges, research processes at universities need restructuring, along with a reallocation of resources to boost academic output. Strengthening the engagement of academic staff in projects and enhancing their motivation is also crucial. For instance, Ege University has consistently displayed low activity levels, recording a slack of 254 professors and 291 projects in 2023. This data indicates that the university is not fully utilizing its academic staff or project opportunities. To enhance performance, Ege University should reform its resource management practices, improve project planning processes, and implement incentives for academic staff to increase their outputs. Gazi University faced a significant drop in efficiency, reflected by a slack value of 492 professors in 2023, having maintained full efficiency until 2022. To reverse this decline, the university must reconsider its academic staffing structure and allocate additional resources to research projects. Istanbul University also reported one of the lowest efficiency scores in 2023, with slack figures of 29 professors, 137 associate professors, and 362 projects. This suggests inefficiencies in resource utilization. To remedy this situation, the university needs to adopt a more strategic approach to its research processes and enhance the management of projects and publications. By implementing these reforms and strategies, these universities can improve their efficiency and better contribute to academic excellence and societal development.

Table 2: Slack (Inefficiency) Values of Universities between 2020-2023

DMU	Year	Slack Input: Number of Professors	Slack Input: Number of Associate Professors	Slack Input: Number of Assistant Professors	Slack Output: Number of Projects	Slack Output: Number of Publications
Ankara University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	693,74	168,71	0	175,61	229,31
Ataturk University	2023	0	142,56	154,87	327,54	641,72
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	83,14	197,79	255,23	49,40
	2020	0	121,67	203,16	269,99	150,26
Atilim University	2023	0	0	5,13	38,25	218,69
	2022	0	0	32,71	31,93	49,59
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
Bilkent University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
Boğaziçi University	2023	0	10,28	19,61	147,70	82,19
	2022	0	15,26	7,67	125,81	62,08
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	16,91	0	70,40	0
Ege University	2023	254,28	134,47	0	291,83	96,48
	2022	354,94	138,44	0	279,35	17
	2021	311,07	125,52	0	302,62	0
	2020	274,77	123,53	0	292,19	0
Gazi University	2023	492,49	138,23	0	322,44	448,33
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
Gebze Technical University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
Hacettepe University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0

İstanbul Medipol University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	21,50	298,04	125,36	0
	2021	0	28,85	257,73	81,78	0
	2020	0	22,33	235,41	80,07	0
İstanbul Technical University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
İstanbul University	2023	29	137	51	362	923
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	81,79	259,63	135,22	0
	2020	380	149	297	42	0
Koç University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	38,92	0	0	30,58	0
Middle East Technical University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
Sabancı University	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0
TOBB ETU	2023	0	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0	0

Table 3 presents the outcomes of three primary tests conducted within the framework of panel data analysis. The Lagrange Multiplier Test indicates that the pooled model is not suitable, as both individual and time effects are significant. This finding emphasizes the need to use either fixed or random effects models for a more precise analysis of university efficiency.

The F-Test further supports this, showing that the fixed effects model is a better fit compared to the pooled model. This suggests that factors influencing university efficiency extend beyond mere time or individual variations and should be considered within the model.

Additionally, the results of the Hausman Test confirm that while the random effects model is consistent, the fixed effects model is ultimately more appropriate. This underscores the value of employing fixed effects, as it provides a more nuanced understanding of efficiency variations that are influenced by the unique characteristics of each university.

Table 3. Model Selection Criteria for Panel Data Analysis

Test/Estimation Results	Test statistics	p	Conclusion
Lagrange Multiplier Test	3,4166	0,000317	Pooled model not appropriate; individual and time effects are important. Fixed or random effect models should be preferred.
F-Test	3,8399	0,0002864	Fixed effect model is more appropriate than pooled model. Fixed effects are important.
Hausman Test	7,4259	0,2832	Random effect model is consistent and usable. However, fixed effect model is more appropriate.

Table 4 showcases the results from the Oneway (Individual) Effect Random Effect Model, which analyzes factors affecting the efficiency of 16 universities over 64 observations across a 4-year period. The model's results indicate a constant term (intercept) value of 0,90941, which is highly significant ($p < 0.001$), reflecting a strong baseline efficiency.

The analysis reveals that the number of lecturers (X_1) does not significantly impact efficiency, with an estimated coefficient of 0,00012891 and a non-significant p-value of 0,806. Similarly, the number of research assistants (X_2) shows an estimated value of -0,00025115 and an insignificant p-value of 0,354. These findings suggest that simply increasing the numbers of lecturers and research assistants may not effectively enhance efficiency.

In contrast, the number of administrative staff (X_3) has an estimated coefficient of -0,00008319 and a significant p-value of 0,032, indicating a negative effect on efficiency. This points to a potential need to reevaluate current administrative processes to improve their overall effectiveness.

Regarding undergraduate students (X_4), the estimated value is -0,0000024885, with a non-significant p-value of 0.830, indicating that undergraduate enrollment does not have a clear impact on university efficiency. However, the coefficient for graduate students (X_5) is -0,000085873, significant at a p-value of 0,035, suggesting that an increase in the number of graduate students may actually lower efficiency. This finding points to potential areas for improvement in managing or designing master's programs. Conversely, the estimated coefficient for doctoral students (X_6) is 0,00028236, with a significant p-value of 0,009, showing a positive contribution to university efficiency, suggesting that expanding doctoral programs could improve overall effectiveness. Improving administrative personnel management, reviewing master's programs and investing more in doctoral programs are strategies that can help universities increase their efficiency levels. In addition, it is important to continuously monitor and evaluate the variables that affect efficiency levels. Such regular analysis will allow universities to improve their performance over time.

Table 4. Oneway (Individual) Effect Random Effect Model Results

Variable (X)	Estimate	Std. Error	z-value	p	Conclusion
Intercept	0,90941	0.1235	7.3638	1.787E-13	Significant
Lecturer	0,00012891	0.00052561	0.2453	0.806257	Not significant
Research Assistant	-0,00025115	0.0002708	-0.9274	0.353701	Not significant
Number of Administrative Staff	-0,00008319	0.00003879	-2.1449	0.031963	significant
Number of undergraduate Students	-2,4885E-06	0.0000116	-0.2146	0.830102	Not significant
Number of Masters Students	-0,000085873	0.00004065	-2.1124	0.03465	Significant
Number of PhD Students	0,00028236	0.00010896	2.5914	0.009559	Significant

5. CONCLUSIONS

This study evaluates the efficiency levels of Turkey’s 16 world-ranked elite universities between 2020 and 2023 using the SBM-DEA method. The SBM-DEA model analyzed the extent to which inputs (the number of professors, associate professors and doctoral faculty members) are converted into outputs (the number of publications and projects) by revealing the inefficiency slack in resource utilization of universities. The study also analyzed the structural factors affecting the efficiency levels of universities using panel data analysis.

The findings show that universities such as Bilkent University, Gebze Technical University, Hacettepe University, Middle East Technical University, Sabancı University and TOBB ETU achieved full efficiency scores (1) and exhibited high performance for four years. By utilizing their resources effectively, these universities have achieved a sustained level of efficiency and maintained their international competitiveness. Sabancı University, in particular, was among the super-efficient universities, as also noted in other studies (Kadilar and Kadilar, 2017). Certain universities, such as Ege University and Istanbul University, demonstrate notably low efficiency scores. While Ege University has seen a slight improvement in its efficiency score from 0,29 in 2020 to 0,34 in 2023, it still remains at a low level. In contrast, Istanbul University’s efficiency score of 0,14 in 2023 highlights significant inefficiencies in its resource management practices. To tackle these challenges, Istanbul University could greatly benefit from strategic planning initiatives aimed at optimizing resource utilization and enhancing academic output.

The panel data analysis reveals that a higher number of doctoral students positively impacts efficiency, underscoring the importance of investing in doctoral programs. Conversely, an increase in master’s student enrollment is associated with lower efficiency, suggesting that the structure and management of master’s programs need reevaluation. Additionally, the negative influence of administrative staff numbers on efficiency indicates a potential need for streamlining administrative processes to boost overall performance.

In summary, this study evaluates resource usage efficiency across Turkish universities and provides actionable recommendations for improvement. To ensure sustained progress, universities should focus on enhancing academic output through strengthened doctoral programs, implement sustainable resource management practices by refining administrative workflows, and redesign master’s programs to improve their effectiveness. By executing these strategic measures, Turkish universities can maintain their global competitiveness and enhance their contributions to international scientific advancement.

REFERENCES

- Altbach, P. G. (2011). *The road to academic excellence: The making of world-class research universities*. The World Bank.
- Baltagi, B. H., & Baltagi, B. H. (2008). *Econometric analysis of panel data* (Vol. 4, pp. 135-145). Chichester: Wiley.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The review of economic studies*, 47(1), 239-253.
- Charnes, A., Cooper, W. W., & Rhodes, E. (1978). Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operational Research*, 2(6), 429-444.
- Cinar, Y. (2016). Research and teaching efficiencies of Turkish Universities with heterogeneity considerations: application of multi-activity DEA and DEA by sequential exclusion of alternatives methods. arXiv preprint arXiv:1701.07318.
- Cooper, W. W., Seiford, L. M., & Zhu, J. (2011). Data envelopment analysis: History, models, and interpretations. *Handbook on data envelopment analysis*, 1-39.
- Cinar, Y. (2013). Türkiye’de Kamu Üniversitelerinin Eğitim-Araştırma Etkinlikleri ve Etkinlik Artışında Stratejik Önceliklerin Rolü: Çok-Aktiviteli VZA Uygulaması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(02), 27-62.
- Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica: Journal of the econometric society*, 1251-1271.
- Hazelkorn, E. (2015). *Rankings and the reshaping of higher education: The battle for world-class excellence*. Springer.
- Kadilar, G. O., & Kadilar, C. (2017). *Statistical analysis of the foundation universities in Turkey*.
- Maral, M. (2023). Examination of research efficiency of research universities in Türkiye by data envelopment analysis. *International Journal of Educational Management*, 37(6/7), 1162-1176.
- Marginson, S. (2016). *Higher education and the common good*. Melbourne Univ. Publishing.
- Selim, S., & Bursalioglu, S. A. (2013). Analysis of the determinants of universities efficiency in turkey: Application of the data envelopment analysis and panel Tobit model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 89, 895-900.
- Tone, K. (2001). A slacks-based measure of efficiency in data envelopment analysis. *European journal of operational research*, 130(3), 498-509.
- Ulucan, A. (2011). Measuring the efficiency of Turkish universities using measure-specific data envelopment analysis. *Sosyoekonomi*, 14(14).
- Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric analysis of cross section and panel data*. MIT press.